

K

Művészet és Gondolat

KALLIGRAM

■ 2014 MÁRCIUS ■

■	3	MÁRTON LÁSZLÓ	■
		A mi kis köztársaságunk	(regényrészlet)
■	12–28	GIAMBATTISTA BASILE	■
		PENTAMERON	
	12	A hét galambocska	
	20	A holló	(mesék Király Kinga Júlia fordításában)
■	29–30	ORCSIK ROLAND	■
	29	Házi feladat	
	29	Sláger	
	30	Teljes erőből	
	30	Húgyglória	(versek)
■	31–33	LÁZÁR BENCE ANDRÁS	■
	31	Százötvenegyedik zsoltár	
	32	Ez a kép most	
	32	Az vagy, aki egy nő miatt	
	33	De profundis	
	33	Az estétől szép	(versek)
■	34	KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN	■
		Zsarolás	(regényrészlet)
■	41	KÖTTER TAMÁS	■
		A harcból nincs elbocsátás	(novella)
■	49	BRENZOVICS MARIANNA	■
		Élj örülten egyhangú életet	(novella)
■	52–53	LANCZKOR GÁBOR	■
	52	Két Auróra-monológ	
	53	Tribünt barkácsoló...	(versek)
■	54–56	FENYVESI ORSOLYA	■
	54	Az átok	
	55	Egy másik nap	
	55	Különös középkor	
	56	Der hölle rache	
	56	A tanácsadó	(versek)
■	57	MORSÁNYI BERNADETT	■
		Raki	(novella)
■	63–68	SOMOGYI ZOLTÁN	■
	63	95 (Így van rendjén)	
	64	97 (Távolság)	
	65	124 (Hiábavalóságok)	
	66	190 (Megtanultam)	
	67	214 (Én nem csalódom)	(kisprózák)

- 69 **CSEHY ZOLTÁN**
A szép tisztessége
(három kurta Hrabal-futam) (versek)
- 71 **PÁLYI ANDRÁS**
„ma látszólag semmi sem történik”
(a Zsebcselekről, három évtized múltán) (kisesszé)
- 74 **TŐZSÉR ÁRPÁD**
Hogyan került Hrabal a Gödel-tételbe
(jegyzet Bohumil Hrabal és Esterházy Péter párhuzamairól és kitérőiről)
(jegyzet)
- 78 **VERES ISTVÁN**
Sörpróza
(ki szavatul a knédli biztonságáért?) (kisesszé)
- 82 **L. VARGA PÉTER**
Színre vitt terror
(9/11 médiaarcheológiája) (tanulmány)
- 95 **GEREVICH ANDRÁS**
Orgazmus az Operában (Csehy Zoltán *Nincs hova visszamenem* című kötetéről)
- 96 **SÁNTHA JÓZSEF**
Ulysses, középhaladóknak (Farkas Péter *nehéz esők [hard rain]* című kötetéről)
- 99 **KÖRÖSI ZOLTÁN**
Twin Towers (Kötter Tamás *Rablóhalak* című kötetéről)
- 101 **VASS NORBERT**
Halpénz sose vesz el? (Kötter Tamás *Rablóhalak* című kötetéről)
- 103 **EVELLEI KATALIN**
Utazás az egérlukban (Geröcs Péter *A betegség háza* című kötetéről)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
kalligram@interware.hu

SZERKESZTŐK:
Beke Zsolt
zsoltbekezsolt@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea
FELELŐS KIADÓ: Szigeti László

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Rédey Zoltán

FŐMUNKATÁRSÁK:
Csehy Zoltán,
Hizsnai Zoltán

Szerkesztőség és kiadó:
811 03 Bratislava–Pozsony,
Staromestská 6D, 2. emelet,
tel./fax: (00421 2) 544 15 028

Levélcím: KALLIGRAM spol. s r. o.
P.O. Box 223, 810 00 Bratislava 1

Szlovákiai megrendelések:
distribucia@kalligram.sk,
valamint a szerkesztőség címén.
Magyarországi elérhetőség:
kalligram@interware.hu

Támogatóink:
A Szlovák Köztársaság Kormányhivatala
(Realizované s finančnou podporou Úradu
vlády Slovenskej republiky – program
Kultúra národnostných menšín 2014)

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja: Kalligram Kiadó Kft., Pozsony
és Kalligram Polgári Társulás
(OZ Kalligram, Mikszáth u.
1984/10, 929 01 Dunajská Streda/
Dunaszerdahely, IČO 42 291 810).

Nyomja: Expresprint spol. s r. o.,
Partizánske
Példányszám/Náklad: 1000 db/ks
Ára: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap 1-jén

A mi kis köztársaságunk

GRÓFOK ÉS GRÁFOK

Ilonkának, sok más testvére mellett, van egy nála tizenkét évvel fiatalabb húga is, Irmuska. Ez az Irmuska, ellentétben legidősebbik bátyjával, Rajparancsnok-Sóréssel és középső bátyjával, Végrehajtó-Sóréssel, akik a mi kis köztársaságunk jövőjét folyamatosan alakítják, távol tartja magát a közügyektől. Átengedi magát a gondtalan és hiánytalan boldogságnak. Nincs is tudomása róla, hogy ő most boldog, ez pedig pontosan jelzi a boldogság mértékét és intenzitását.

Boldoggá teszi őt a januári tiszta fehér hó. Boldoggá teszi őt, hogy a hóréteg napról napra vastagabb lesz. Boldoggá teszi őt a hóvihar, amikor a heves szellőkésekben a hópelyhek vízszintesen rohamoznak, mint a föld legnagyobb hadseregének sokmilliónyi katonája, akiknek téli öltözkük fehér, de szívük vörös. Boldoggá teszi őt a szélcsend, amikor olyan tervszerűen és függőlegesen hull a hó, mintha maga Sztálin elvtárs eregetné láthatatlan zsinórokon a kikristályosodó jövőt. Mintha a hókristályok zuhogása megannyi átlátszó oszlopot rajzolna ki, amelyek szilárdan tartják az alacsonyra ereszkedett égboltot, és pusztá jelenlétükkel hirdetik, hogy a kozmoszt ugyanolyan pánikszerű gyorsasággal evakuálta Isten, amilyen diadalmas gyorsasággal be fogják népesíteni a Szovjetunióból a végső győzelem után hamarosan felszálló emberi űrhajók.

Az is boldoggá teszi őt, ha napközben egy-egy percre széthúzódnak a felhők, és egy keskeny sávban láthatóvá válik a hagyományos kék ég, vagy bevilágítja az udvart az elmúlt sötét évszázadokra emlékeztető hagyományos napsütés. Az is boldoggá teszi, ha egy zörgő bádogdobozban, amelyet a ház előző lakói hagyhattak itt, egérszarra emlékeztető növényi törmelékre bukkan, amelyről megtudja, hogy az előző lakók ebből főzték a teát, még hozzá indiai vagy legalábbis ceyloni teát. Irmuska belefőzi a zsidóktól itt maradt egérszart a köménymagos rántott levesbe, és a keserű főzettől hevesen dobogni kezd a szíve. Ezzel a szívdobogással azt üzenik az indiai dolgozó néptömegek, hogy mihelyt felszabadulnak a gyarmatosító angol iga alól, ők is a kommunizmus útjára lépnek. Ez pedig Irmuskát boldoggá teszi.

Az is boldoggá teszi, ha a konyhai vászonzsák alján talál tizenöt gramm kenyeret, vagy ha a lisztesvékában, ahol hiába tapogat liszt után, ujjai közé akad nyolc-tíz köbcentiméter

káposztatorzsa, amelyről azt hitte, hogy már szombaton belefőzte a repceolajos káposzta-levesbe, pedig az a leves még csak ezután fog megfőni, vagy talán ezután sem.

Tudomása van róla, hogy kenyérgrammokban, torzsaköbcentiméterekben mérjük az új-áalakított világot, és gramm-emberekből, köbcenti-emberekből tevődik össze az új rend.

Mi még köbcentik vagyunk, de unokáink már köbméterek lesznek, vagy talán köbki-lométerek.

Alaptényezőkből kell kiindulnunk: alapvető szükségletek behatárolt kielégítéséből adó-dik össze a közösségi lét. Ez pedig Irmuskát boldoggá teszi.

Boldoggá teszi őt az egyre gyakrabban jelentkező rosszullet. A rosszulletnek is megvan-nak a szilárd határai, ugyanúgy, mint a szükségletek kielégítésének és a szabadságnak. Tisz-tában van vele, hogy nem elég a gazdaságot és a gondolkodást tervszerűsíteni, szükség van az érzések tervszerűsödésére is, ugyanakkor a kiszámíthatatlan érzések is boldoggá teszik. Irmuska minél gyakrabban érzi rosszul magát, annál boldogabb.

Irmuska tíz napja ment férjhez, és a mézesheteit tölti abban a Széchenyi utcai földszin-tes házban, amelyet ebből az alkalomból Mátrai utalt ki a férje és az ő számára. Irmus-kának ezentúl Bikásné a hivatalos neve, Bikás pedig Rajparancsnok-Sőrés mellé van be-osztva a polgárúrságban. Amikor nincs szolgálatban, akkor ő a hamarosan újrainduló vá-rosi újság felelős szerkesztője. Azelőtt egyszerűbb kovácsmunkákat végzett az uradalom-ban, tehát meg van győződve róla, hogy az első lapszámot sem lesz nehéz összekalapálni.

Igaz, „lapszám” helyett azt találta mondani, hogy „napszám”, és nem győzött magya-rázkodni a nyelvbtlás miatt, de Mátrainak az volt a véleménye, hogy csak az nem bot-lik, aki nem dolgozik.

Irmuska boldog. Beszívja és kilélegzi a boldogságot, ugyanakkor meg is testesíti. Testé-nek minden szövete, szerve és sejtje szintiszta boldogság. Nem tud, nem is próbál beszél-ni róla, nem gondol róla semmit. Egyszerűen csak van. Úgy is mondhatnám, védekezve a nyelvtan ellen, hogy *vanja magát*. Ez az igazi felszabadulás, és ennek kell a mi kis köz-társaságunk minden polgárára kiterjeszkednie.

Urak országából dolgozók hazája lettünk, tetűfészekből köztársaság. A mi kis köztársá-ságunk egyetlen hatalmas futballpálya lesz, ahol mindenki labdába rúghat, és ahol min-denkit beveszünk a csapatba, aki velünk van. Aki pedig nincs velünk, az nem is létezik.

Irmuska férje, Bikás reggelente, mielőtt bemegy a szerkesztőségbe, amely egyúttal a vá-rosháza hátsó udvarán található fáskamra is, leül az ágy szélére, és téglaszínű, súlyos kéz-fejét óvatosan Irmuska hasára helyezi. Ki hitte volna, hogy az is a boldogság része, ha be-lerúgnak az emberbe? Persze, nem Bikás rugdossa az ő kedves kis feleségét; erre talán csak évek múlva, a házasság egy későbbi szakaszában fog sor kerülni. Irmuskát ma még belül-ről érik a rúgások. Egy kis Bikás rugdalózik odabent. Irmuska azt álmodta az elmúlt éj-jel, hogy az ifjú Bikás kibújt a hasából, és egykettőre felserdült, miközben bikafeje nőtt az igazi feje mellé. Irmuska még arra is emlékezett, hogy az igazi fej gyorsan elszáradt, ös-szeszregorodott, majd pedig elvékonyodó kocsányán előrebillent, és úgy kopogott, zörgött a bikafejű félisten nyakában, mint valami varázserejű talizmán.

És még ez a félelmetes álom is csak kiegészítette az egyébként hiánytalan boldogságot. Az az asszony, aki ilyen gyereket szül, megállja a helyét akár egy bikával szemben is! Leg-szívesebben mindnyájunknak eldicsekedett volna ezzel és a többi hasonló álomlátásával, mégis azt súgta neki egy rejtett ösztöne, hogy okosabb lesz hallgatnia. A férfiaknak nem kell mindenről mindent tudniuk. Meg sem értenék ezeket a szeszélyes, furcsa női dolgo-kat. Meg aztán Irmuska sem tudna mindent úgy elmesélni, olyan érzékletesen, ahogyan álmában átélte.

Egyébként is, jelenleg a jövő építésére kell összpontosítanunk a figyelmet. A jövő befész-keli magát a jelenbe, és mozgósító erejével az ismeretlenbe löki a múltat. Utasok vagyunk, és egy ócska vicinálisra akartunk felszállni, hogy eljussunk a következő eperfaig, csakhogy a mágnespályán száguldó gyorsvasút, amely magával ragadott minket, holmi eperfák mel-lett le sem lassít: a világ fővárosának főpályaudvaráig meg sem áll!

Azt már csak aggályoskodó természetű polgártársaink firtatják, ők is csak otthon vagy szűk baráti körben, hogy: no és akkor mi lesz, ha jön a kalauz?

Jön a kalauz, és észreveszi, hogy nem erre a vonatra szól a jegyünk. Sőt azt is észreveszi, hogy potyautasok vagyunk, egyáltalán nem is váltottunk jegyet!

Mert egyszer már – ha jól emlékszünk, 19-ben – jött a kalauz, és leszállított a vonatról!

Ez igaz, de most nem 19-ben vagyunk, hanem 45-ben, és nem engedünk a 48-ból! A demokrácia vetőmagját elhintettük, imitt-amott már csírázik is, és mire beköszönt 48, amikor megünnepelhetjük az 1848-as forradalom kitörésének századik évfordulóját, beérik a demokrácia vetése. Az már csak három év!

Nono! Mire föl ez a nagy bizakodás? Nem megy az a demokrácia máról holnapra! Hat év is beletelik, mire megtanuljuk! Hat év múlva, 1951-ben, addigra már tényleg tökéletes demokrácia lesz itt! Azt már én is elhiszem, de hamarabb aligha tudjuk összehozni.

Irmuska elrövedve hallgatja, amint esténként, mielőtt elkezdjük a járőrözést, erről és más témákról, valamint a városi újság szerkesztésének irányelveiről vitatkozunk Bikásnál. A bodagot, ezt a pogácsánál szélesebb és laposabb lepényféleséget, amelyet Bikás asztalánál rágcsálunk, Irmuska már délután megsütötte. Most az ágy szélén ül, kezét a hasán nyugtatja, és azon töpreng, hogy az a lény, aki őt odabentről rugdossa és lökdösi, már valaki más-e, vagy még ő maga.

Mert hiszen ami odabent van, az még az ő teste. Viszont a mozdulatokat, amelyeket érez odabent, nem az ő akarata irányítja, hanem egy másik, tőle független akarat.

Egyébként nálunk, Hömpölyzugban él egy olyan hiedelem vagy tapasztalat, hogy a bodag rendszeres fogyasztásától a kisgyerekek megnő a feje. A mi kis köztársaságunkban sok a széles homlokú ember, és azt hisszük, hogy ezt a rendszeres gyerekkori bodagmajszolás okozza. Nekünk tetszik a széles homlok, és büszkén mondogatjuk: „Lapos bodag, széles kobak, nagy sapka!”

Még azt sem tartom kizártnak, hogy az Irmuska álmában látott bikafejű levante is az általa sült bodag sugallata volt. Egyébként olyan álmot is látott már, hogy az ágyon fekszik, és szétterpeszti a lábát, mint amikor a valóságban Bikás ölelését készül fogadni, de ahelyett, hogy Bikás – vagy más, Irmuska által ismert férfi – ráereszkedne a hasára, valami nedvesség ürül ki belőle, mintha pisilne. Vagy inkább, mint amikor elfolyik a magzatvíz, csak azt ő még nem tapasztalta, hogy milyen. Egyre bővebben csurog, patazkik, ömlik a folyadék, zúdul és árad, hömpölyög és kanyarog. Abban a pillanatban döbrent rá, hogy ő eszerint egy óriási, bővizű folyamot szült, amikor felébredt.

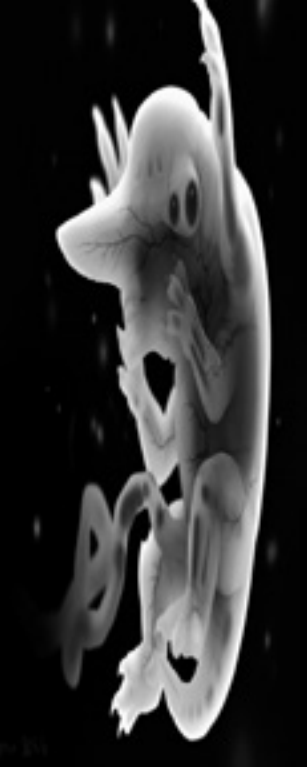

Olyan is álmodott egyszer, hogy egy nagy madár szállt az ölébe. Eleinte fehér volt, mint egy hatyú, de aztán megrövidült és megvastagodott a nyaka, sötétre színeződtek a tollai, és mire Irmuska – álmában – elélezett, már egészen olyan volt az a madár, mint egy sas. Ezt követően pedig úgy folytatódott az álom, hogy Irmuska öléből kinőtt egy facsemete, majdnem pontosan olyan, mint a Szabadság Tölgyfája, amelyet Mátrai a Köztársaság téren ültetett el november 7-én, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére. Annyi volt a különbség, hogy az álombeli fácska, miközben üdezöld levélkék integettek a gallyairól, viharos növekedésnek indult, és pillanatokon belül úgy megvastagodott, hogy Irmuska – álmában – nem is értette: olyan kicsi, szűk pinácskából, mint az övé, miképpen bújhat elő egy ilyen óriás?

Megértette, hogy óriásokat fog szülni, vagy inkább egy óriási korszak hatalmas lelkű fiait.

Legutóbb azt hallotta a református templomban, ahol vasárnap délelőttönként Esztrág tanár úr tart dialektikus materialista prédikációkat, hogy teresség közben megismétlődik a törzsfjlődés. Irmuska nem tanulhatott a régi világban, így tehát azt sem tudhatta, mi fán terem a törzsfjlődés. Annyit mégis megértett, hogy az ő magzata odabent először hal, aztán béka, aztán farkatlan krokodil, aztán golyófejű selyemmajom lesz, és csak ezek után lesz csecsemő. De még a születés után sem szokik le a folyamatos átváltozásról, mert legvégül aztán ember lesz belőle. Már mint férfi vagy nő. Mert olyan, hogy „ember”, tulajdonképpen nincs is, és ha nincs ember, akkor emberség sincs. Azt mi csak úgy elképzeljük.

Irmuska megpróbálja elképzelni azt, ami nem létezik, de képzelődés közben elfogja a bizonytalanság. Miről is beszélt Esztrág tanár úr? Vajon „emberség” vagy „emberiség” az, ami nincs, vagy legalábbis nem lesz a jövőben? „A tökéletes államban az ember úgy el fog tűnni, akár a tengerparti homokba rajzolt arc” – hangzott az ateista prédikáció ünnepélyes ígérete, és Irmuska úgy érezte, egy lépéssel máris közelebb jutottunk a tökéletes államhoz.

Azt is elképzei, hogy eszerint valaha régen ő is volt béka és farkatlan krokodil, sőt talán zebra és elefánt is volt. Ő volt az összes csodalény, akiket a háború előtt Esztrág tanár úr rendszeresen látogatott a pesti állatkertben. Ő, Irmuska sohasem látta saját szemével ezeket a különös állatokat, még a nevüket sem jegyezte meg pontosan, ő csak egy ilyen meg olyan különös állat volt Mariska néni hasában, hol ez, hol meg az. Esztrág tanár úr még az 1920-as években jól megnézte őket, és hazahozta Hömpölyzugba a látványt, melyet aztán legjobb tudása szerint közvetített Mariska néninek. Mariska néni ura, Megroggyant-Sőrés talán ezért is nem szereti őt, Irmuskát annyira, mint a másik lányát, aki Mátraíhoz ment feleségül, vagy a fiait, akik soha, egy pillanatig sem voltak se halak, se békák, se krokodilok.

Az apa, aki egy évvel ezelőtt még nem volt megroggyanva, Irmuskának határozottan megtiltotta, hogy sülve-főve együtt legyen Bikással. Kilátásba helyezte, hogy letöri a derekát, ha nem tágít attól a semmirevaló embertől, akinek egy négyszögöl földje nem sok, annyi sincs.

Lehet, hogy nincs neki földje, felelte dacosan Irmuska a német megszállás másnapján, miközben elcsattant az első apai pofon, de a vasútállomás kovácsműhelyében dolgozik, és az hadiüzem. Onnét Bikást nem hívják be katonának, ezért nem is fog hősi halált halni visszavonulás közben. Márpedig neki, Irmuskának, jobb egy földnélküli élő férfi, mint egy százholdas hulla.

A Sőrés fiúk apja leventeoktató volt, és fontosnak tartotta a harci szellem ébren tartását, viszont október első hetében nem csatlakozott a menekülőkhöz, hanem itthon maradt. Ezzel magyarázható, hogy az oroszok bevonulása után csakhamar kiérdemelte a Megroggyant-Sőrés nevet.

És most Bikás a hömpölyzugi vasúti szakszervezet elnöke. Igaz, hogy jelenleg nincs vasúti összeköttetésünk, de akkor is, a szakszervezet az a kondér, amelyben öntudatosá főzzük a munkásosztályt! Azonkívül Bikás most már lapszerkesztő is: nagyságos úr lenne, ha nem volna elvtárs. Továbbá annyi melaszt kap Mátraítól, aki a szovjet elvtársaktól kapja, akik a dágványterenyei cukorgyárból hordják, vagy honnét a francból, hogy még a szomszédoknak is jut belőle, persze nem ingyen. Mert nehogy már összetévezzük a cukorgyártás melléktermékét Krisztus koporsójának őrzésével!

És ha eddig nem volt neki egy talpalatnyi földje sem, most annyi földet osztottunk neki a grófok uradalmából, amennyivel okvetlenül kivívja Megroggyant-Sőrés tiszteletét.

Most, amikor a jelenben fészket rakott a jövő, már látszik, hogy nem érdemes hozományért házasodni. Egyrészt mostantól fölösleges a földtulajdonhoz igazodnunk, másrészt a föld úgyis gazdát cserél, és a tulajdonviszony ugyanúgy átalakul, mint az anyaméhben a magzat: halból béka lesz, békából krokodil.

A jövőben, amely már jelen van köztünk, nem lesz hazugság, mert a nyelv nem lesz alkalmas rá, hogy használói hazugságokat fogalmazzanak meg. A jövőben el sem tudunk gondolni holmi hazugságot, mert nem lesznek rá szavaink. Eltűnik a különbség az igazság és a hazugság között.

Nem lesz gonoszság sem, mert eltűnik a különbség a jó és a rossz között.

Nem lesz bűnözés, mert nem lesz érdemes bűnözőnek lenni, ugyanis eltűnik a különbség a törvényesség és a bűncselekmény között.

Irmuska, amióta kis kezek dörömbölnek a hasfalán odabent, Kurtról is gyakran álmodik. Azt álmodja, hogy Kurt megvan, hiszen úgy turkál és rőfög, mint aki létezik, pedig valójában Kurt már nincs meg, tudniillik megettük. Egyik este Bikás madzaggal megmérte Kurtot, és megállapította, hogy Kurt körmérete – közvetlenül a mellső lábak mögött – elérte az egy méter húsz centimétert, ezért Kurtot sürgősen levágjuk és megesszük.

Pontosabban, nem ezért vágjuk le és esszük meg, hanem azért, mert Ittropog üveges és képkeretező szólt az oroszoknak, hogy disznót hizlalunk, ez pedig Mátrai fülébe jutott, és ő figyelmeztette Bikást: „Édes öregem, nyeld le gyorsan azt a disznót, mert a szovjet elvtársak csak azt nem veszik el tőled, amit lenyeltél!” (Ez a kijelentés persze csak az ételekre és italokra igaz, mert ha valaki, mondjuk, nemesfémeket vagy drágakövet nyelt le, azt bizony elvették tőle, és nem mindig várták meg, hogy az ily módon elrejtett értéktárgy természetes úton távozzék a szervezetből.)

A régi világban addig hizlaltuk a disznót, amíg jól meg nem érett. Most addig hizlaljuk, amíg figyelmeztetést nem kapunk, hogy tovább hizlalni már nem érdemes. Nem győzzük mesélni, milyen semmirevaló, hitvány kismalac volt ez a Kurt, amikor hozzánk került. Nem elég, hogy kiálltak a bordái, de még ótvaros is volt. Irmuska gyógyítgatta meszes vízzel, kutyaszarral. (Jó az, csak tudni kell a használatát.)

De hát igaz a mondás: a leghitványabb, leggyengébb malacból lesz a jó hízó. Erősebb testvérei elrugdalják az anyja csecsetől, így tehát könnyen rászokik a moslékra. A mi kis Kurtocskánk olyan gyorsan kigömbölyödött, hogy öröm volt nézni. Sok bögöly volt a nyáron, amikor itt voltak a németek, márpedig akkor hízik jól a disznó, amikor a bögöly csipi a fülét, mert akkor mérgesen eszik, fülével-farkával csapkod, és nem veszi észre, hogy már réges-rég jóllakott.

Ittropog üveges és képkeretező július végén feljelentett minket a csendőrségen, amiért német nevet adtunk a disznónak, és ezzel – szerinte – azt juttattuk kifejezésre, hogy német szövetségeseinket előbb-utóbb levágja az ellenség. (Ugyanebben az ügyben a Gestapónál is megpróbálkozott a megveszélkelyen, de ott nem álltak vele szóba.)

A kihallgatást Kabsz törzsőrmester vezette, akit viszonylag hamar meggyőztünk róla, hogy az általunk foganatosított névadás nem igényli sem a dögvészpusztai internálótáborban való elhelyezést, sem a 401-es számú kiegészítő munkás- és büntetőszázadba való bevonultatást. Másfelől Kabsz törzsőrmester, hogy ne okozzon csalódást a nevével, úgy intézte, hogy kapjunk is tőle valamit. Ez a semminél több valami pedig néhány jól irányzott, nagy erő kifejtésű testi fenyegetés volt. Egy kis dádá a magyar államtól, hogy tudjuk, mihez tartunk magunkat. Kabsz törzsőrmester, valahányszor arcul ütött minket, a nehéz fizikai munkát végző emberek szokása szerint belekötött a markába, és mivel ezt a magyar állam nevében cselekedte, megtiszteltetésnek érezhettük égő arcunkon a magyar állam lasan száradó nyálát.

A történetek után óvatosságból egy darabig nem Kurtnak, hanem Kurtának szólítottuk dédelgetett kedvencünket, mondván: kaparj, Kurta, neked is jut! Aztán októberben úgy eltűnt Kabsz törzsőrmester a többi csendőrrrel együtt, mint a homokba rajzolt arc, és Kurt visszakapta a régi nevét. Arra sajnos nem gondoltunk, hogy hiába kotródtak el a csendőrök, ha Ittropog velünk maradt, és mi nem tehetünk sem róla, sem ellene. Legfeljebb nézhetünk rá, mint Lenin a burzsoáziára.

A régi világban Bikás, ha disznót hizlalhatott volna, hétfő esténként madzaggal mérte volna, mennyi a lapockájánál a kerülete, és ahol a madzag összeért, oda egy csomót kötött volna. Figyelte volna, mennyire van az új csomó az előző hetitől, és mennyi hiányzik még a százötven centihez. Százötven centiméteres mellbősséggel rendszerint megérett a disznó. Arasszal is mérhettük volna Kurtot. Ahogy elnézem Bikás lapátra emlékeztető széles tenyerét, Kurtnak az orra végétől a farka tövéig hat arasznyira kellett volna nőnie ahhoz, hogy érettnak számítsa.

Kurt, amikor még tudott beszélni, és egyenruhát hordott, elmondta nekünk, hogy ő már érett, még hozzá jelesen érett. Májusban tette le az érettségi vizsgát abban a Rajna melletti kisvárosban, ahol addigi életét leélte, és mindjárt másnap behívták katonai szolgálatra. Elmondta, hogy Homérosz egyik elbeszélő költeményéből érettségizett, és éppen azt az epizódot kérdezték tőle, amelyben Kírké disznóvá változtatta az akhájokat. Ő pedig annyira felkészült ebből a témából, hogy amikor megérkezett a katonai behívó,

még gyorsan elkészítette Kirké varázsskenőcsét, és most arra kér bennünket, hogy változtassuk disznóvá.

Ő nem akar tovább harcolni ebben az értelmetlen háborúban. Ő nem akar sem Hitlerért meghalni, sem pedig orosz fogságba esni. Ő inkább disznóólbán lakik, boldogan dagonyázik a diktatúra pocsolyájában, rőfög, és zabálja a moslékot, és nem akar tudni róla, hogy előbb-utóbb úgyis leszúrják.

Úgy mondta ezt Kurt, mintha nem is németnek született volna, hanem magyarnak.

Most pedig Ittropog üveges és képkeretező azzal jelentett fel minket Polkovnyik elvtársnál, hogy német katonát bújtatunk. Egy illetőt, akit Kurnak szólítunk, és a disznóólbán rejtegetjük.

Most jut eszébe! Január végén!

Amikor már idestova négy hónapja itt vannak az oroszok!

Amikor már eljött hozzánk Halustyik és Hocopán.

Amikor már Hocopán kijelentette, hogy ropogós idő van, anyjából fúj a szél, Halustyik pedig úgy nyilatkozott, mielőtt előhúzta volna a hosszú böllérkést, hogy ő a maga részéről megcsókolja Butella Paulinkát, és valóban össze is csókolózott Hasas Butéliával, illetve a benne található ipari szesszel, amely mostanában a pálinkát helyettesíti, és gépkocsik üzemanyagaként is ragyogóan beválik.

Amikor már megrágtunk minden rághatót, és lenyeltünk minden nyelhetőt, amit pedig mégsem, azt széthordták a segíteni jött szomszédok. Így tehát, mire Plotojadnij harcós és Hiscsnyicseszki harcós beállított hozzánk érett disznót keresni, már csak egy orrot és egy farkat találtak, azt pedig meghagyták nekünk.

Itt jegyzem meg, hogy Ittropog egyszer már Zazárra is megpróbálta ráfogni, hogy bujkáló német katona, pedig harminc évvel ezelőtt mellette ült az iskolapadban.

Aztán Polkovnyik elvtárs harcósai mégiscsak megtalálták a bujkáló német katonát, persze nem nálunk, hanem Halustyiknál. Egy drótból font kalitkában rejtőzködött, és papagájnak álcázta magát. De amikor a csillagosok, katonák rávilágítottak, rögtön rázendített a közelmúltból ismerős, édesbús dalocskára:

Kívül a kaszárnyán,
kint a kapunál,
állt egy lámpa árván,
és még most is áll.
Látlak titeket majd még én
a lámpánál, az út szélén,
mint rég: Lili, Marleen!

Ennek hallatára Plotojadnij kijelentette, hogy ez egy fasiszta papagáj. A *Lili Marleent* a kijevi német katonai rádió sugározta minden este, úgyhogy aki ezt a dalocskát éneklő, az csakis német lehet.

Ezek után Hiscsnyicseszki egy rövid sorozattal kivégezte az éneklő madarat.

Kevés hiányzott hozzá, hogy a madár tulajdonosa, Halustyik is hasonló sorsra jusson, de aztán nagy nehezen elmagyaráztuk a szovjet elvtársaknak, hogy Halustyik papagája magyar volt. Fajtiszta magyar szárnyas. Magyarul énekelt a dalocskát, Nagykovácsi Ilo-na művésznő kellemesen búgó hangján.

Ez a dalocska nem a hitleristák harci kedvét szítja, hanem csak annak a reménynek ad hangot, hogy egyszer talán még viszontlátjuk két kedves barátnőnket a régi randevűk helyszínén.

Arról pedig nem a szétlőtt kalitka fenekén heverő véres tollcsomó tehet, hogy addig-addig hallgatta a *Lili Marleent*, amíg bele nem vésődött abba az apró madáragyvelejébe, mert erről kizárólag a zsidók tehetnek. A zsidók miatt kellett a papagájnak és a Jókai utca többi lakóinak három hétig egyfolytában a *Lili Marleent* hallgatniuk.

A papagáj, mielőtt elkerült hozzánk, Hömpölyzugba, hosszabb időt töltött Nagyváradon, a Jókai utcában, amelynek túloldala tavaly nyár elején a gettóhoz tartozott, úgyhogy a szemközi épület udvarából három héten át, éjjel-nappal, pillanatnyi szünet nélkül szólt a *Lili Marleen*, még hozzá olyan hangosan, hogy nemcsak a környék lakói nem tudtak aludni, hanem még Olasz városrészen is jól kivehetően hallatszott.

Tavaly május végén, június elején, mielőtt a papagáj Halustyik tulajdonába került volna, az érzelmes dalocska olyan nyugtalanítóan szólt, mintha csupa jajgatásból, sikoltozásból, üvöltésből és hörgésből tevődött volna össze.

Ehhez pedig azt is tudni kell, hogy a Jókai utcában, amelyet ideiglenesen palánk választott ketté, átjárását szigorúan tilalmazó felirattal, a palánk túloldalán működött az úgynevezett „pénzverde”, ahol az érintettekből kiverték az elrejtett pénzek és vagyontárgyak lelőhelyét, miközben a verőeszközöknél jóval korszerűbb villanyozógépet is folyamatosan alkalmaztak a szigorú, de igazságos közalkalmazottak.

Nagykovácsi művésznő kellemesen bűgő hangjának azért kellett három héten át a legnagyobb hangerővel szólania, hogy elnyomja a kevésbé kellemes hangokat, amelyek értelemeszerűen együtt jártak a „pénzverde” működésével.

Igaz ugyan, hogy egy papagáj nehezebben tanul meg énekelni, mint beszélni, de a „pénzverde” környékén három hét elteltével már a háztetőn a cserepek is a *Lili Marleent* énekeltek.

A mi kis köztársaságunkban az egészségügy határozott lépéseket tesz a jövő felé. Túllépünk az elmaradottsághoz kötődő babonákon és a gyógyítással kapcsolatos avított hiedelmeken! Mostantól mindent fertőtleníteni kell!

Mátrai erre a célra beszerzett egy üveges ajtajú faszekrényt, és azt, Najmán tanácsára, elhelyezte a városháza földszintjén, ahol városunk 15 és 65 év közötti férfilakossága előzetes bejelentkezés után bármikor hozzáférhet.

Mátrai és Najmán között, a korábbi félreértések tisztázódása után, ismét zökkenőmentes az együttműködés, ellentétben a székesfőváros nemrég felszabadult pesti oldalával, ahol a Moszkvából hazatért kommunista elvtársak és a helybeli Békepártban tömörülő illegális kommunista elvtársak között súlyos feszültség alakult ki. Ez persze nem akadályozta annak, hogy a Moszkvát járt Rákosi elvtárs és az illegálitásból frissen előbukkant Lupták elvtárs közösen csalja törbe Remény elvtársat, aki a harmadik kommunista pártot vezette ma dél előtt kilenc óra negyvenöt perccig, amikor beült Rákosi elvtárs személygépkocsijába, amelynek hátsó ülésén Lupták elvtárs helyettese, Majdénka elvtárs letartóztatta.

A faszekrény tartalmaz egy kis barna üvegcsét, becsiszolt üveg dugóval. Az üvegcsében ezüstfehérje (argentum proteicum) desztillált vizes oldata helyezkedik el.

Mátrai olyan értelmű utasítást ad Zsindely elvtársnak, hogy az üvegcsét lássa el „Be-
csöppentésre szolgál!!!” felirattal, valamint pipettával és törlőkendővel is.

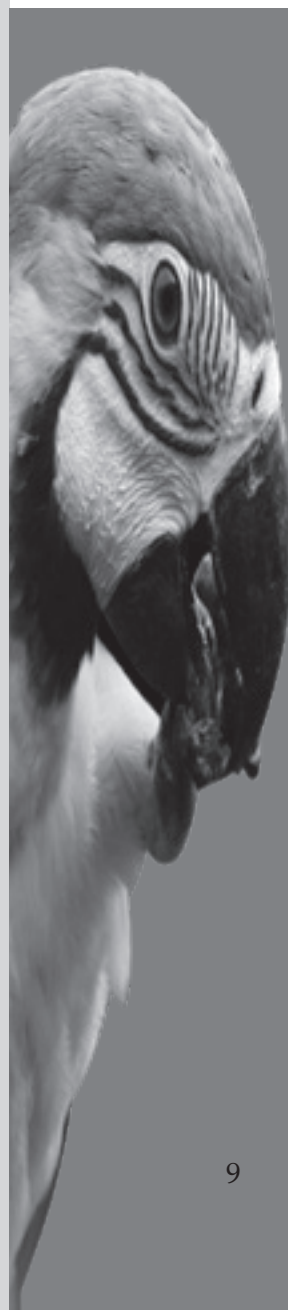
Megjegyzés: a törlőkendő Bresztovszky kredencéből, az ezüst az Oppenheim grófok családi étkezéséből, a fehérje a Zsuzsika néni által beszolgáltatott friss tojásból származik.

Ja, igen: Zsindely elvtárs a törlőkendő mellett helyezzen el egy vizespoharat, és töltsön bele másfél deciliter szublimát oldatot. A pipettát helyezze el a szublimát oldatban.

Megjegyzés: a szublimáthoz szükséges higanyt Gallancz főszolgabíró lázmérői szolgáltatják (három is volt neki, amíg el nem menekült), a vizespoharat a Dülöngész kocsmából hoztuk át. Pipetta egyelőre nincs, de rövidesen átvizsgáljuk a Vancsurák-patika kifosztott árukészletének még fellelhető maradványait.

Köztársaságunk 15 és 65 év közötti férfilakossága nemi közösülés után három órán belül jelentkezik a városházán, ahol a regisztrációt követően az üveges ajtajú faszekrényhez járul. A húgyhólyag, amennyiben a regisztráció előtt nem lett kiürítve, vizelet által kiürítendő.

A férfi állampolgár kivieszi a szublimát oldatból a pipettát, bemártja az argentum proteicum oldatot tartalmazó üvegcsébe, és abból 2-3 cseppet felszív az üvegcsőbe. A nadrág zárható hasítéka, közismert nevén „slicc”, ha előzőleg nem lett felnyitva, kigombolás által szétnyitandó. Ezt követően a férfi állampolgár anélkül, hogy a pipetta gumi-sapkáját érintené, a pipetta kúp alakú végét a húgycsőnyílásba oly módon tolja be, hogy

utóbbi eközben bal kezének hüvelyk- és mutatóujja által tátongóvá teszi. Az állampolgár ügyel rá, hogy a kónoid (kúpszerű) üvegvégződés a tátongóvá tett húgycsőnyílásba legfeljebb 4-5 milliméternyire nyúljon be.

Ezt követően a férfi állampolgár, a hímvesszőt függőlegesen fölfelé tartva, a pipetta (csepegtető üvegcső) tartalmát a jobb hüvelyk- és mutatóujj nyomása által a húgycsőbe üríti, majd a pipettát a gumisapkára két ujjal gyakorolt folyamatos nyomás mellett a nyitva tartott húgycsőnyílásból kihúzza, és a hímvesszőt továbbra is függőlegesen fölfelé tartva, ügyelve rá, hogy a húgycsőbe juttatott 2-3 csepp *argentum proteicum* ki ne folyjék, másodperces ütemben 30-ig számol, vagy működő óraszerkezet által, amennyiben ez rendelkezésre áll, ellenőrizve az idő múlását, 30 másodpercig várakozik.

Ezek után a pipettát visszateszi a szublimát oldatot tartalmazó vizespohárba, kezébe veszi a törlőkendőt, és annak egy sarkát rövid időre bemártja a szublimát oldatba. Letörli a kendővel a húgycsőnyíláson esetleg mutatkozó *argentum proteicum* cseppet, majd a szublimátos törlőkendő-csücsökkel a makkot, a fityma külső és belső felületét, valamint a hímvessző egyéb részeit és a herezacskót enyhe ledörzsölés által fertőtleníti.

A törlőkendőt visszahelyezi a vizespohár mellé, a hímvesszőt visszaiktatja megszokott függő helyzetébe, a „slicc” néven ismertté vált nadrághasítékot begombolás által visszazárja, és a jól végzett fertőtlenítés tudatával megerősödve távozik.

Irmuska azt álmodta, hogy megérkeztek Hömpölyzugba a *spanyol lovasok*. Komppal keltek át a Hömpölyön, Provolocsnij hadnagytól és Zagrazsgyatyel alhadnagytól kísérvé, mert a hömpölykeresztúri vasúti híd még Irmuska álmában sincs helyreállítva, és belátható időn belül pontonhíd sem épül. Segített az átkelésben Gvozgy őrmester is, aki az álomban olyan lányos arcú, szőke fiatal férfinak látszott, amilyen fiúgyermeket Irmuska szeretne a világra hozni.

Irmuska álmában a spanyol lovasok hófehér lipicai csődörön ülnek, meggypiros bársonyköponyeget viselnek, és színpompás tollforgó díszíti csákójukat. Spanyolul beszélnek, amiből Irmuska nem ért egy árva szót sem, mégis nyilvánvaló, hogy azt kérdezik Mátraítól, miközben bepillantanak a városháza földszinti ablakán: ugyan már, miért áll ferdén ott az az íróasztal? Mire Mátrai nem szól egy árva szót sem, mégis nyilvánvaló, hogy azért, mert az asztal Moszkva felé néz, akárcsak Mátrai, aki ott ül mögötte. A spanyol lovasok most már nem ejtenek ki a szájukon egy árva szót sem, mégis nyilvánvaló, hogy ezek szerint nem az asztalt kell a helyére igazítani, hanem a hömpölyzugi köztársaságot.

Azzal megfogják a négy sarkánál a városházát, és elforgatják harminc fokos szögben, az óramutató járásával megegyező irányban. Elforgatják a városháza pincéjét is a föld alatt, és a pincében összezsúfolt államellenes összeesküvőket, idegenszívűeket és egyéb kártékony elemeket is mind egy szálíg elforgatják.

Az idősebb nemzedék tagjai az előző háború idején sokat hallottak a spanyol lovasokról. Most, miután Mátrai a kisbíróvá előléptetett Levellessel kidoboltatta, hogy a munkaképes férfiak reggel hétkor gyülekeznek a Köztársaság téren, a Szabadság Tölgyfája mellett, közelebbről is megismerkedünk velük.

Mihelyt Irmuska álmából kilépünk, látjuk, hogy nincs a spanyol lovasnak se bársony köponyege, se tollforgója, se lipicai paripája, mert a józan hétköznapi valóságban a spanyol lovas nem egyéb, mint egy fűrészbak, többszörösen átfonva és körbecsavarva szögesdróttal. Az oroszok rakják össze a vasútállomás mellett, miután kiderült, hogy az állomás romjai alatt sok hasznosítható faanyag van, amelyet elmulasztottunk felaprítani tüzelőnek. Így tehát spanyol lovassá alakulnak, hogy ebben a formában védelmezzék szabadságunkat.

Szerencse, hogy a spanyol lovasokat végül mégsem nekünk, hanem a városháza pincéjéből kivezényelt élelmiszercsompészeknek és nyilasbérenceknek kell kihordaniuk a Hömpöly és a Kecsegés partjára, mert ez komisz egy munka. Az elől haladó reakció a bal vállán, a hátulsó fasiszta a jobb vállán viszi a szögesdróttal átfont fűrészbakot, és egyszerre kell lépniük. Ha valamelyikük megbotlik vagy megcsúszik, ami könnyen előfordulhat ebben

a hideg időben, akkor mindketten elesnek, és nemcsak a szögesdrót karistolja össze őket, hanem Vakondi polgárőrtől is kapnak egy-két rúgást, Vekker polgárőrtől pedig puskatus formájú buzdítás érkezik.

A rozsdás szögesdrót minden karcolása gyorsan elgennyesedik. A kabáton vagy zubbonyon keletkező szakadások nem nagyok, de számosak, és mihelyt lehet, azonnal össze kell varrni mindet, máskülönben továbbszakadnak.

A spanyol lovasok zömét a Hömpöly és a Kecsegés partjára telepítjük. A hideg miatt a folyókon annyira megvastagodott a jég, hogy nemsokára gyalogszerrel, sőt akár szekérral is át lehet kelni, ezért a spanyol lovasok vannak hivatva megakadályozni mind a belső ellenség jogellenes eltávozását, mind az ellenséges külső erők beszivárgását.

Mert amikor a víz megfagy, és többé nem szivárog, akkor kezd szivárogni az ellenség!

Kruzslíc az egyetlen, illetve Kajdácsot is beleszámítva ő a második, aki a spanyol lovasok miatt bezárva érzi magát. Hiába magyarázzuk, hogy nem mi vagyunk bezárva, hanem mi zártuk ki a külvilágot, és hogy itt belül sokkal tágasabb, mint odakint: most már olyan hangok is hallatszanak, hogy a szögesdróttal körülzárt területről ismeretlen helyre fogják szállítani az embereket, és hogy a mi kis köztársaságunkban fennálló viszonyokra a szabadságnak még az ellenkezője sem igaz.

De amikor a saját szemükkel láthatták, hogy a spanyol lovasok sora mögött és a Prodány felé vezető dűlőút két oldalán tányéraknákat telepít Szapjor tizedes és Mínyirovatyel tizedes, végre ők is megértették, hogy a szabadságot nem hiányolni, hanem haladó szellemben újraértelmezni kell.

■ ■ ■

folytatjuk

■ **Márton László** (Budapest, 1959): író, drámaíró, műfordító, esszéista.

GIAMBATTISTA BASILE

Pentameron

A HÉT GALAMBOCSKA

NEGYEDIK NAP NYOLCADIK MESÉJE

Hét fivér elhagyja az atyai házat, lévén az anyjuk nem hoz leánygyermeket a világra; majd mikor leányt szül végre, a fiúk hiába várják hazulról a híreket, mert az anyjuk elhibázza a jelzéseket, ők pedig elbolyonganak a nagyvilágban. Ám amint felcseperedik a lányka, elindul bátyjai felkutatására, s minekutána megtalálja őket, temérdek kalandot követően, mindannyian hazatérnek, mégpedig dúsgazdagon.

A két kicsi pizza históriája egy egész kemencényi pizzának is beillett volna, és annyira ízlett a hallgatóságnak, hogy tán még most is nyalogatnák az ujjait; csakhogy időközben Paola is rákészült a mondandójára, a herceg bölintása pedig, akár a farkas szemének villanása,¹ elnémitotta a többieket, mire a kofáné imígyen szólt: „Szívből jövő cselekedetre mindig szívesség a válasz, a jóakarat pedig neveztesse a barátság borgának vagy a szerelem kampójának, hisz ki mint vet, úgy arat; ám ha Lucia már felszolgált néktek némi előételt, hadd örvendeztessék meg én az édességgel, feltéve, hogy nem felejtitek el Cato szavait, miszerint: Az asztalnál keveset beszélj.² Ennek okáért legyetek szívesek és hallgassatok meg, cserébe növessze nagyra az ég a fületeket, hogy végedesvéig, amíg csak éltek, kellemes és tanulságos mesékben tobzódjatok!

Élt valamikor Arzanóban egy jóra való, jámbor asszony, ³ aki egyik fiút szülte a másik után, olyan elképesztő iramban tehát, hogy hét kerek esztendő múlva immáron hétre rúgott a pulyák száma, akik úgy festettek számárlétrába állva, akár hét nádszál Pán istenének sípjában. Ám a fiúk, midőn a zöld fülük beért végre, odaálltak anyjuk, név szerint Iannetella elejébe, ⁴ aki újfent várandós volt, és a következőket mondták neki:

– Vedd tudomásul, jó anyánk, hogy ha ennyi meg ennyi fiú után nem szülsz végre egy leányt, el fogjuk hagyni az atyai házat, hogy elveszetten, akár a rigó fiai, elbolyongjunk a nagyvilágban.

A rettenetes hír hallatán az anya egyre csak az eget kérlelte, hogy verje ki fiainak fejéből ezt a szörnyű tervet, és ne engedje, hogy hét kicsi kincsét elveszítse idő előtt. Aztán mikor eljött a szülés órája, a fiúk odamentek Iannetellához, mondván:

– Mi most kivonulunk a szemközti dombra, fel oda, a szikla csúcsára. Ha fiút szülsz, tegyél ki egy pennát és egy kalamárist az ablakba, ha viszont leányt, akkor álljon ugyanott egy orsó meg egy kanál, mi pedig, ha egy leányka jeleit látjuk, visszaröppenünk a szárnyaid alá, ám ha egy fiút, akkor bottal ütheted a nyomunkat, s pihének hívhatunk mindannyiunkat. ⁵

Azzal a fiúk felkerekedtek, az ég pedig úgy akarta, hogy Iannetella egy szépséges kislányt hozzon a világra, ám midőn szóltak a gyermekágyas asszonynak, hogy jelezzen a fiainak, amaz olyan kába volt még a szüléstől, hogy tévedésből tollat és kalamárist ragadott, s kitette szépen közszemlére az ablakba.

A jelzés láttán a fiúk azonnal útnak indultak, s addig-addig bolyongtak, bandukoltak, míg kereken három esztendő elteltével egy sötét erdőbe értek – ahol a lombok, a felduzzadt folyó susterékolására, amely a kavicsokat ellenpontozta szüntelenül, úgy gabalyodtak egymásba, akárha örömtáncot járnának felgírlandozva –, és ott, a rengeteg közepében egy bökörtör házára bukkantak, akinek, miközben az igazak álmát aludta, egy fehérenép kivájta a szemét, ennek okáért a bökörtör úgy meggyűlölte az asszonyi nemet, hogy ahányat csak kézre kerített, mindet megevett.

Amikor a hét fiú, az úttól elcsigázva, továbbá az éhségtől kimerülve a bökörtör házához érkezett, nem kértek mást, csak egy kevéske kenyeret, mire a bökörtör azt felelte, hogy örömmel eltartja mind a hetüket, ha a szolgálatába állnak és felváltva kíséretik naponta, mint egy-egy kutyakölyök. A fenti szavak úgy hatottak az ifjakra, mint akik anyára és apára találtak nagy hirtelen, s minekutána mindenben megállapodtak, ott maradtak a bökörtör szolgálatában, aki a nevüket bebeflázva hol Giangraziót vagy Franceshinót szölongatta, hol Pasquálét vagy Antonucciót ugráltatta, hol pedig Giusepponét, Pezzentelót, Fornovecchiót utasította – lévén így hívták a hét fiút –, ⁶ majd elszállásolta őket a ház alagsorában, és kirendelt nekik annyi kosztot, amivel fenntarthaták az életüket.

Hanem időközben a hugicájuk is felcseperedett, s mivel igen csak sokszor hallott a hét testvérbátyjáról, akiket az anyjuk feledékenysége bolyongásra készített, továbbá azóta se kaptak felőlük híreket, fejébe vette, hogy mindenáron felkutatja őket, ennek okáért addig-addig nyaggatta az anyját, míg az belegárgyult a kérdések sortüzebe, és vándorgúnyát adott a lányára, majd útjára engedte, hogy beteljesítse, amit eltervezett.

A lány pedig útra kelt, s miután kibolyongta magát, mindenütt megérdeklődve, hogy látta-e vajha a hét daliát, elérkezett egy fogadóba, ahol megtudott végre egyet s mást a fivéreiről. S minekutána azt is megérdeklődte, hogy melyik út vezet az illető erdőbe, felkerekedett, majd egy reggelen – midőn a Nap sugarainak bárdjával lemetszi az ég kartonjáról az Éjszaka során ejtett tintapacnikat –, elérkezett a nevezett helyre, ahol a fiverei mindjárt ráismertek, és a találkozás örömét beárnyékolva vég nélkül átkozták a kalamárist meg a pennát, ami oly

hamis jelekkel írta meg a végzetüket. S miután ezernyi kedvességgel kényeztették, ajnározták a lányt, megparancsolták neki, hogy húzza meg magát ebben és ebben a szobában, ahol a bököttör nem találhat rá, majd azt is kikötötték, hogy a harapnivalóját okvetlenül ossza meg azzal a macskával, akit szintén a szobában talál, különben irtó nagy bajba kerül.

Cianna, így hívták ugyanis a lányt, szívének füzetebe véste a tanácsokat, a macskával pedig mindenét megosztotta, vagyis, ahogy a szólás tartja – ezt nekemnek, ezt nekednek, s egy nagy frászt a hercegnőnek –, még az édeskömény legédesebb velejét is megfelezte vele.⁷

Történt azonban, hogy a fivérek, a bököttör parancsára, vadászni mentek, s hátrahagytak egy kosárka csicsriborsót, hogy a húguk megfőzze, hanem amint Cianna fejteni kezdte a borsókat, legnagyobb szerencsétlenségére egy diót talált a kupacban, amit méltán nevezhetünk a nyugalom botránykövének, a lány ugyanis, anélkül, hogy felét a macskának adta volna, a diót a szájába kapta, mire a macska a kemencéhez szaladt, s feleletképpen akkorát pisált a tűzre, hogy az menten kialudt. Erre Cianna, lévén nem tudta, mitévő legyen, fittyet hányva a testvéri tiltásra előmerészkedett a szobából, s belépett a bököttör lakosztályába, hogy onnan kerítsen paraszat.

Mikor a bököttör meghallotta, hogy a közelben asszonyi jószág neszel, ekképpen dörmögött maga elé:

– Isten hozta, mesterem!⁸ Várj csak egy kicsinyég, ‘sze megkapod mindjárt, amit keresel!

S azzal fogott egy fenőkövet, bekente olajjal, majd élezni kezdte az agyaráit, Cianna pedig látván, hogy a dolgok fonákul haladnak, felkapott gyorsan egy égő fahasábot, bemenekült a szobájába, s miután az ajtót kellőképpen elreteszelte, székekkel, sámlikkal, ládákkal, szekérrudakkal, kövekkel is eltorlaszolta, egyszóval mindent odarámolt, amit csak a szobában talált.

A bököttör meg, alighogy a fogait kifente, futott is mindjárt a leány után, s mikor látta, hogy zárt ajtókra talál, nekifeküdt előbb teljes súlyával, majd rúgni kezdte eszelős haraggal, hogy bedöntse annak rendje s módja szerint. Ám a nagy dübörgés a hét fivért is hazatrombitálta, s mikor megérkeztek, bele a slamasztikába, a bököttör pedig árulással vádolta őket, mondván, hogy esküdt ellenségeinek, vagyis nőknek nyújtanak menedéket, Giangrazio, aki legidősebb és a legeszebb volt közöttük, továbbá látta, hogy a terveik pocsékba mentek, imígyen szólt a bököttörhöz:

– Szavamra mondom, szemernyit se tudunk a dologról, ámbár könnyen lehet, hogy ez a nőstény szerzet véletlenül osont be a szobába, amíg mi oda voltunk vadászni. De mert látom, hogy szépecskén elbarikádozta magát, azt tanácsolom, hogy osonj utánam, én pedig elvezetlek hozzá egy titkos vájaton, s meglásd, oly könnyen becserkészheted, hogy védekezni se lesz ideje.

Ezeket mondotta, majd a bököttört kézen ragadta, és elvezette egy mélységesen mély árokhoz, ott aztán szépen megtaszajtottta, s mikor a bököttör alázuhant, fogott egy lapátot, ami a földön hevert, majd a fivérei segítségével betemette a feneketlen sírt. Utána aztán visszamentek a házba, a húguk meg, végre-valahára, kinyitotta a szoba ajtaját, mire ők mindennek lehordták, amiért nem vigyázott magára, és arra kérték, hogy a továbbiakban a bököttör sírjáról még füvet se szakajtszon, különben az az átkozott lélek galambokká változtatja mind a hetüket.

– Az ég mentsen attól – vágta rá Cianna –, hogy valaha is ilyet tegyek veletek!

S azzal a bököttör motyóit kisajátították, mi több, az egész házát szépen belakták, azaz gond nélkül henyéltek, vígan éldegéltek, arra várva, hogy elmúlják a tél, s midőn a Nap zöld szoknyával jutalmazza meg a Földet, annak örömére, hogy a Bika házába lépett,⁹ felkerekedhesenek mindannyian, hogy végre hazatérjenek.

Történt azonban, mikor a tél egyre hidegebb lett, a fivérek pedig tüzelőért mentek, hogy egy zarándok tévedt az erdőbe, s mivel az illető megréfált valami kókár bubust, aki egy fe-

nyőfán didergett, amaz fogott egy tobozt, s úgy kupán vágta a pellegrinust, hogy egy ormótlan dudor nőtt a fejére, és a szerencsétlen egyre csak sivalkodott.

A nagy zenebonára Cianna is kinézett, s mivel megesett a szíve a nyomorulton, letépett egy szál rozsmaringot a bököttör sírjáról,¹⁰ majd elcsócsált kenyérrel meg sóval elkeverte, az így kapott kenőccsel pedig szépen bekente a fejét, s minekutána meg is ebédeltette, útjára engedte a zarándokot.

Hanem amint asztalt terített, hogy a fivéreit illendőképpen fogadja, egyszer csak berepül az ablakon hét galambocska, akik a következőket mondták neki:

– Hogy esett volna le a kezed, te, istencsapása, mikor egy csapásra ránk szabadítottad a legnagyobb szörnyűséget, s letépted azt a rozsmaringszálat, ami a tengerig röpít majd bennünket!¹¹ Netán macskaagyat etettek veled, hogy elfelejtetted, mire intettünk?¹² Most aztán befellegzett nekünk: madarak lettünk, szabad prédája kányák, karvalyok, héják karmainak! A sok gyurgyalag, poszáta, tengelic, bagoly, szarka, kuvik, varjú, hantmadár, kenderike, bölömbika, gébics, pacsirta, vízityúk, erdei szalonka, csíz, sárgarigó, erdei pinty, széncinke, nyaktekercs, szikipacsirta, zöldike, légykapó, búbos banka, sárga billegető, vöcsök, ökörszem, gém, böjtiréce, cigányréce, lúd és nádi rigó bizonyára örül majd nekünk. Szép kis ügyletet kutyultál össze, nem vitás! Most aztán visszatérhetünk régen látott hazánkba, csak hogy lépen s hálón kívül nem vár minket semmi, de nem ám! Ó, nyomorult lélek, a hét fivéred fejével fizedtél egy zarándokfejért! És nem, ó, nem terem gyógyír e szörnyű sorscsapásra, hacsak meg nem találod az Idő anyját,¹³ aki majd megmondja, mit tegyünk!

Cianna, mikor a vétkével szemközt találta magát, úgy ledermedt, mint egy nyúzott poszáta, majd bocsánatot kért a bátyjaitól, és megígérte, hogy addig bolyong a világban, míg meg nem találja az illető banyát. S minekutána megeskette őket, hogy a további bajok elkerülése végett mindaddig a bököttör házában maradnak, amíg vissza nem tér, nyakába vette a világot, ment, csörtetett rendületlenül, és bár gyalogosan szelte az utat, szemernyi fáradtságot sem érzett, lévén a szeretet úgy hajtotta, mint hajcsár az öszvéreket, s úgy diktálta az iramot, hogy a lány óránként három mérföldet is maga mögött hagyott.

Aztán kiszárvartva elért egy tenger partjára, ahol a víz hullámainak pálcájával csapdosta a szirteket, amiért nem biflázták be a latin nyelvtant, amit kijelölt nekik, és ott a parton egyszer csak megjelent egy hatalmas bálna, mondván:

– Merre-merre, szép leány?

Mire Cianna:

– Keresem az Idő anyját.

– S hát az utat ismered-e? – kérdezte tőle a bálna. – Mert ha nem, csak menj tovább a parton, és tartsd az irányt, aztán az első folyó mentén kapaszkodj fel a dombra, s mikor felértél, majd találsz ott valakit, aki útba igazít. Hanem tudod, mire kérlek? Tégy meg nekem egy szívességet: ha megtalálsz ezt a derék öregasszonyt, kérd meg őt a nevemben, hogy ajánljon valami megoldást a bajomra, tudniillik folyton beleverem magam a kiálló sziklákba és kisodródok a partra, ahol kiszáradok.

– Bízd csak rám! – felelte erre Cianna és megköszönte az útmutatást, majd továbbment a parton, s hosszas baktatás után elérkezett végre a folyóhoz, amely, akárha adóbiztos volna, folyton ezüstpénzt hajigált a tenger bankjába, majd rátért a folyó menti kaptatóra, s mikor felért a csúcsra, kikötött egy szépséges réten, ami, akár egy majom, az eget utánozta, lévén virágszillagos zöld mentéjét mutogatta neki, s ott a réten aztán egy egérbe botlott, aki imígyen szólította meg:

– Hová-hová, így egyedül, szépasszony?

Mire a lány:

– Keresem az Idő anyját.

– Hát, addig bizony van mit menned! – mondta erre az egér. – Na, de seose keseredjen bele a lelked, hisz minden dolognak megvan a vége: te csak menj előre, fel-fel, oda a hegyekbe, amelyek a rétek fölött uralkodnak, mi több, ki is csikarták maguknak a Fenség titulust, s majd csak kerül ott is valaki, aki útba igazít. Hanem egy szívességet hadd kérjek tőled: mikor elérsz abba a házba, amit keresel, kérdezd meg ezt az illusztris asszonyságot, hogy milyen gyógyírt ajánl macskák zsarnokságára, s utána aztán parancsolj velem, mert a rabszolgád leszek.

Cianna, minekutána megígérte, hogy megérdeklődi a dolgokat, elindult a hegyek felé, ám minél tovább baktatott, egyre távolabbinak tűnt a cél. Végül aztán, az utolsó erejéből, mégiscsak felért a csúcsra, s lerogyott egy sziklára, hogy kifújja magát. Hanem amint ott üldögél, látja ám, hogy egy egész hangyahad nyüzsög körötte, s cipeli a hátán a búzaellátmányt. Egyikük hirtelen Ciannához fordult és ekképpen szólt:

– Ki vagy te és merre tartasz?

A lány pedig, aki roppant illetudó volt mindenkivel, imígyen felelt:

– Egy nyomorult leány volnék, s egy igen fontos ügyben az Idő anyját keresem.

– Akkor menj egyenesen előre! – mondta a hangya. – Aztán mikor a hegyek aláúdulnak egy hatalmas mezőre, megtudod, hogy merre tovább. Cserébe viszont hadd kérjelek meg valamire: faggasd ki ezt a derék banyát, hogy nekünk, hangyáknak van-e esélyünk egy hosszabb életre, mert szavamra mondom, a földi dolgok közepette azt találom a legnagyobb ostobaságnak, hogy keresünk, cipelünk, kosztot kosztra halmozunk, az életünk pedig, mint a kuruzsló gyertyája,¹⁴ akkor alszik ki, midőn a legízesebb.

– Ne aggódj! – vágta rá Cianna. – Meghálálom a kedvességedet.

Azzal átkelt a hegyeken, kiért a rétre, s bandukolt tovább. Ám nem sokkal azután elérkezett egy hatalmas tölgyhöz, az ódon idők szemtanújához, amely egy hajdan volt, boldog mátka mézdraszéjával és az Idő ínycfalatjával édesítette ezt a mostani, megkeseredett korszakot.¹⁵ A tölgy pedig, kéréből száját, szárbeléből nyelvet formálva megszólította a lányt:

– Szép hölgy, merre-merre ily kifúlva? Jer alá, s pihenj meg a lombjaim alatt!

Cianna megköszönte a szíves meghívást, majd kimentette magát, mondván, hogy nem ér rá, mert sürgősen meg kell találja az Idő anyját.

A fentiek hallatán a tölgy így felelt:

– Nincsen sok hátra, tán egy napnyi járásra, s továbbmenve, fel a hegyre, találsz egy házikót, benne pedig azt, akit keresel. Hanem ha oly jó vagy, amilyen szép, próbáld meg kideríteni, miképpen szerezhetném vissza a tovatűnt becsületed. Mert korábban hatalmas embereket tápláltam, most viszont disznók dagonyáznak rajtam és belőlem.

– Bízd csak rám! – mondta erre a lány – Meglásd, beteljesítem az óhajod.

Azzal felkerekedett, s megállás nélkül ment előre, mígnem elérkezett egy ünneprontó hegyhez, mely a fejt a felhők közé fúrta, hogy bosszantsa az eget, s ott aztán találkozott egy öreggel, aki a fáradtságtól elnehezülve a szénában szunyált. Mikor az öreg észrevette Ciannát, mindjárt felismerte, lévén ő gyógyította meg fején a dudort, s mikor azt is hírül vette, hogy kit keres, elmesélte neki, hogy ő biza a bérleti díjat jött befizetni a megművelt földje után, de az Idő a legnagyobb zsarnok, mert mindent elharácsol mindenkítől, s leszedi a sápot minden élőről, főként a hozzá hasonló véneket szereti kifosztani. De mert a lánynak köszönhetően a sebe begyógyult, ő pedig százszorta is viszonzni akarta a jóságát, ellátta mindenféle tanáccsal a hegyet

illetően, és rettentően sajnálta, hogy nem lehet útítársa – nem is az emelkedő, hanem a lejtő miatt –, majd hozzátette, hogy ezen a magaslaton fogja bevárni az Idő írnokait, akik a nyomorult élet legnagyobb csapásai és bosszúságai, hogy leperkálja a Természetnek a végső tartozást.

Végül pedig a következőket mondta neki:

– Most pedig idehallgass, drága leányom, büntelen, tiszta gyermekem! Vésd jól az eszedbe, hogy ha felértél a hegy tetejére, találsz ott egy házat, ami olyan vénséges, hogy még az idejét se tudni, mikor épülhetett: a falai megrepedeztek, a fundamentum elvetemedett, ajtáját megette a szű, a bútorok megpenészedtek, egyszóval viseltes minden, s menten darabokra hull. Emitt málló oszlopokat látni, amott kicsorbult szobrokat, egyetlen dolog maradt csak épen, mégpedig az ajtón egy címer, amely négyeléssel egyesíti a farkába harapó kígyót, a sarvast, a hollót és a főnixmadarat.¹⁶ Amint belépsz a házba, látni fogsz a padlón reszelőt, fűrészelt, kaszát és sarlók hadát, továbbá száz meg száz edénykét, mindet hamuval tele, s rajtuk címkék, akár a patikus tégelyén, melyek városok nevét hirdetik: Korinthosz, Saguntum, Karthágó, Trója, és ezer más romba dőlt város sorakozik itt, miknek dicsőségét őrzi emlékezetünk. Na most már, ha megközelítetted a házat, bújj el valahova, míg az Idő ki nem jön onnan, ha pedig kijött, osonj be ügyesen. Odabenn egy vénséges vén banyát fogsz találni, akinek szakálla a földet súrolja, a púpja pedig az eget; haja, mint a vasderes farka, a sarkáig ér; ábrázatára, akár ha fodrossaláta-gallér volna,¹⁷ az Idő keményített függőleges ráncokat. Ez a banya egy órán kuksol, ami a falon függ, de nyugodj meg, mert nem láthat téged, lévén szemhéja az arcára flöttyedt és elborítja a látását. Amint beléptél, menj az órához, tépd le róla a nehezéket, majd állj elejébe bátran, és add elő, amit akarsz. Ő ugyan hívni fogja a fiacskáját, hogy megegyen téged, de mert nehezék nélkül megáll az óra, következképpen az Idő se jár, kénytelen lesz teljesíteni az óhajod. Csak aztán nehogy elhidd, amit esküdzésképpen összehablatyol! Ha vizsont a fia szárnyaira esküszik meg, higgyél neki, s tegyél meg mindent, amit javasol, mert szavamra mondom, beteljesül az óhajod.

Ezeket mondotta, s avval porrá hullott, mint a múmia, akit kriptájából hoztak fel a napfényre. Cianna összegyűjtötte a hamvait, egy uncia könnyel elkeverte, majd ásott egy sekélyke sírt, s minekutána eltemette, arra kérte az eget, hogy adjon békét poraira.

Azután pedig felment a hegyre, ami rendesen megizzasztotta, s várta az Időt, hogy kijöjjen. És az Idő kijött: vénséges volt, szakálla hosszú, elnyűtt kabátjára bilétákat varrtak, azokon nevek állottak, ilyen-olyan embereké, ráadásul hatalmas szárnyai is voltak, s olyan gyorsan futott, hogy egy pillanat nem sok, máris tovatűnt.

Cianna pedig bement a házba, odabenn szinte belekrepált, mikor meglátta a fekete csoroszlyát, s minekutána leszedte a nehezéket, előadta a banyának az óhaját. Amaz, persze, mindjárt sipítózni kezdett, de a lány közbeszólt:

– Felőlem akár a falba verheted a fejedet, mert amíg nálam a nehezék, bottal ütheted a fiad nyomát!

Erre a banya, látván, hogy kifogtak rajta, hízelkedni kezdett a következőképp:

– Ereszd el, édes lelkem, ereszd el a nehezéket, s ne tartóztasd fel a fiamat, 'sze élő embernek eddig még nem sikerült! Tedd le őket, áldjon meg az isten, én pedig megesküszöm a salétromsavra, amivel a fiam a dolgokat kimarja,¹⁸ hogy fél ujjal sem bántalak!

– Csak az idődet pocsékolod – felelte erre Cianna. – Más szavak kellene az én fülemnek, ha azt akarod, hogy a nehezéket letegyem.

– Megesküszöm a hírhedett fogakra, amik elrágják élő s élettelen, hogy megadok neked mindent, ha leteszed – kérlelte a csoroszlya.

– Egy szalmaszál nem sok, annyit sem kapsz tőlem – erősködött tovább a lány – Azt hiszed, nem tudom, hogy kelepchébe hajtánál?

Mire a banya így felelt:

– Legyőztél, legyen, megadom magam! Megesküszöm hát a fiam szárnyaira, melyek beröpülnek a mindenséget, hogy olyan boldoggá teszek, aminőt nem látott a világ.

A fentiek hallatán Cianna letette a nehezéket, megcsókolta a csoroszlya kezét, aminek penészszaga volt és avas íze, amaz pedig a lány kedvességétől megenyhülve ekképpen szólt:

– Húzd meg magad az ajtó mögött, s ha majd eljött az Idő, kiszedem belőle, amit hallani akarsz. Amikor pedig ismét útra kel, tudniillik nem ül egyhelyben a szentem, te is elmehetsz. Csak arra ügyelj, hogy nesztelen légy végedesvégig, mert olyan mohó, hogy a saját fiait se kíméli, s jobb híján még önmagát is fel szokta falni, aztán meg visszajár hozzám újra kicsírázni.

S midőn Cianna elbújt az ajtó mögött, ímhol, az Idő is megérkezett, majd olyan gyorsan, szaporán, szélsébesen, hogy elképzelni is nehéz, elrágott mindent, ami a keze ügyébe keveredett, lecsócsálta bizony még a meszet is a falakról, s amikor fordult volna, hogy odébb álljon, az öreganyja feltartóztatta, előadta Cianna ügyét, majd a tejre kérlelte, amivel egykor szoptatta, hogy pontról pontra válaszolja meg a kérdéseit.

Ezernyi kérés meg esengés után az Idő végre kötélnek állt, és így felelt:

– Mondja meg a fának, hogy mindaddig, amíg kincseket rejteget a gyökerei alatt, nem fogják kedvelni az emberek; az egernek azt üzenem, hogy a macskától sose lesz nyugta, ha viszont kolompot köt a lábára, mindig hallani fogja a közeledtét; a hangya akár száz évig is el tudna élni, ha nem akarna folyton repülni, mert köztudott, hogy a hangyák akkor bontanak szárnyat, mikor elindulnak a halálba; a bálnának azt javallom, hogy vegyen erőt magán és kössön barátságot a tengeri egérrel,¹⁹ mert ha melléje szegődik, sose véti el az utat;²⁰ végezetül pedig a galamboknak azt üzenem, hogy a bőség oszlopára fészkeljenek, mert csak így nyerhetik vissza eredeti alakjukat.

Ezeket mondotta, majd odébb is állt sebesen, ahogy szokott, Cianna pedig elbúcsúzott a banyától, lekecmergett a hegyről és kiért a síkságra. Hanem épp mikor továbbindult volna, megérkezett a hét galambocská is, akik egész út alatt követték a húgukat, s mivel a repüléstől igencsak elfáradtak, meghúzták magukat egy ökor szarván, amely a réten hevert élettelenül. Ám alighogy a lábukat megvetették, daliás külsejüket máris visszavedlették, majd az átváltozáson elámulogva hírül vették az Idő üzenetét, s egyúttal azt is megértették, hogy a szarvak, melyek eladdig a megcsalásra utaltak, a gazdagság jelképei is voltak, miként az Idő utalt rá, s minekutána megünnepelték húgocskájukkal a nagy találkozást, mindannyian nekivágtak, mégpedig azon az úton, amit Cianna taposott ki idefelé.

Kisvártatva el is érkeztek az ódon tölgyhöz, ahol előadták az Idő üzenetét, mire a fa megkérte őket, hogy ássák ki a gyökerei alatt felgyűlt kincset, ami beszennyezte makkjának hírnevét. A hét fivér pedig, minekutána az egyik kertből szereztek egy kapát, hozzáálltak a nagy munkához, s addig ástak, vájtak, kotortak, míg végül egy arannyal megrakott agyagedényre bukkantak, majd a kincset nyolcfele osztották maguk között, hogy könnyedén elszállíthassák.

Ám az utazás meg a málha csakhamar kifárasztotta valamennyiüket, ennek okáért elheveredtek egy sövény tövében, s álomra hajtották a fejüket. Hanem amint ott szunnyadtak, arra keveredett egy rablóhad,²¹ s midőn látták, hogy a nyomorultak a pénzes zsákokon húzzák a lóbórt, kezüknél-lábuknál fogva egy fához kötötték őket, a rakománnyal olajra léptek, oda hagyva a hét fivért meg a húgocskájukat, hadd sirassák el a könnyen szerzett, könnyen vesztett

vagyonukat és az életüket, mert a segítség reménye nélkül, bizony, fennállt a veszélye, hogy előbb-utóbb éhen pusztulnak, vagy pedig vadállatok éhét fogják csillapítani.

Ám amint ott sírtak-ríttak, átkozták a nyomorult végzetet, megjelent az egér, s mikor az Idő tanácsát hírül vette, megköszönte szépen Cianna közbenjárását, hálája jeléül pedig elrágta a köteleket.

A testvérek azzal felkerekedtek, továbbmentek, s kis idő elteltével belebotlottak a hangyába, amaz meg, mikor meghallotta, mit üzent az Idő, mindjárt megtudakolta Ciannától, hogy mi nyomasztja a kedélyét, mitől olyan sápadt és szomorú, s mikor a lány elmesélte a szörnyű sorscsapást meg a rablótámadást, imígyen kiáltott fel:

– Nyugalom, emberek, nyugalom! Úgy adódott, hogy meghálálhatom a jóságotokat. Tudjátok meg hát, hogy épp egy búzarakományt szállítottam a föld alatt, mikor egy üregre bukantam, ahová azok az átkozott kutyák rejtették a kincseket. Mert a dögök egy egész járatot kotortak egy ócska ház alá, s oda dugnak minden holmit, amit a portyáikról hazaszállítanak. Most viszont megint úton állnak, s újabb rajtaütésre várnak, úgyhogy gyertek csak utánam, mert elvezetek titeket arra a helyre, hogy visszaszerezzétek a pénzeteket.

Ezeket mondotta, s azzal nekilódult holmi roskatag házak irányába, majd rámutatott egy tátongó likra, ahol Giangrazio, a legbátrabbik fivér, szépen aláereszkedett, s minekutána az ellopott kincs utolsó ficakját is visszavette, elindultak mind a nyolcan a tenger felé.

A parton azonban összetalálkoztak a bálnával, s átadván az Idő jó tanácsát, aki a tanácsok atyjaként ismeretes, fecsegni kezdtek erről-arról, főként az átvészelt kalandokról, mikoron – hopplá! – fejük búbjáig felfegyverkezve megjelentek a rablók is, akik a nyomukba szegődtek, s végig ott ügettek mögöttük.

Midőn a testvérek meglátták őket, búsongani kezdtek, mégpedig a következőképp:

– Jaj nekünk! Ütött az óra, ezúttal még egy negyed morzsa se marad belőlünk, 'sze nyakunkban a tolvajbanda, s bizisten itt nyúznak meg elevenen!

– Egyet se féljete! – mondta a bálna. – Hisz kimenekítelek én a haddelhaddból, kiváltképp, mert adósotok vagyok! Pattanjatok fel gyorsan a hátamra, s elviszlek egy biztos helyre, ahol sose találnak meg!

Erre a szerencsétlenek, lévén sarkukat az ellenség kaszabolta, torkukat meg a víz szorongatta, felkászálódtak a bálna hátára, aki a szirteket mindjárt maga mögött hagyta, s addig úszott velük, míg el nem érték a nápolyi partokat. De mert a sekélyesben sehol nem tudta partra tenni őket, csakhamar megszólalt:

– Amalfi partjának melyik részén szeretnétek kiszállni?

Mire Giangrazio így felelt:

– Ha rajtunk állna, kedves bálna, elkerülnénk az ittenieket, mert Massában azzal fogadnának, hogy adjisten, hajózz tovább!, Sorrentóban azzal, hogy fogd be a pofád!, Vicóban a fejünkhöz vágnák, hogy vidd innen a kajád!, Casetellamarében meg odamorognák, hogy se nem cimborá, se nem barát!²²

Ekkor a bálna, hogy beteljesítse szívük óhaját, irányt váltott, s elvitte őket Sós Sziklára,²³ onnan pedig az első halászhajóval elérték a partokat, majd épen, szépen, dúsgazdagon hazatérve kiengesztelték apjukat-anyjukat, és Cianna jóságának hála, életük végéig boldogan éltek, egyben az ősi mondást is felelevenítve, miszerint:

cselekedj jót, amikor csak alkalmad adódik,
s ha megcselekedted, felejtsd is el hamar.

A HOLLÓ

NEGYEDIK NAP KILENCEDIK MESÉJE

Iennariellót, minekutána bátyja, Milluccio óhajára,²⁴ aki egyszersmind Árnyas Bozót királya volt, belevág egy hosszú utazásba és elviszi neki azt a dolgot, ami kimenekíti a halálból, halálra ítélik. Ám hogy ártatlanságát bebizonyítsa, márványszoborrá változik, s egy különös eseménynek hála visszavedlik eredeti alakjába, majd boldogan fölözi tovább az életet.

Ha száz torkom lenne, s mellem bronzból, nyelvem pedig ércből vétetne,²⁵ akkor sem tudnám elmagyarázni néktek, mekkora sikert aratott Paola története, hiszen a napnál is világosabban hirdette, hogy Cianna minden egyes jótéteménye megháláltatott. A nagy tetszésben azonban a dolgok odáig fajultak, hogy könyörögni kellett Girolamának, mesélje már el a saját történetét, lévén az önbizalma kifarolt alóla, s úgy érezte, meg se mozdíthatja a herceg parancsának szekerét, miként tették ezt előtte oly nagy sikerrel a többiek. Mindazonáltal, hogy el ne rontsa a játék örömet, nem volt más választása, kénytelen-kelletlen alávetette magát a herceg óhajának, és imígyen szólt: „Sok igazság rejlik a híres mondasban, miszerint ami ferdének tűnik, egyenesnek ítéljük, csakhogy mégse megyünk sokra vele, az ember ítélőképessége ugyanis kevésszer találja fején a szöveget. Ám hogy ennél is pontosabb legyek, az emberi ügyletek tengerében jobbra csak édesvízi pecások horgásznak, s legfeljebb folyami rákocskákat fognak, aki pedig azt tartja magáról, hogy mindenki másnál jobban érti a világ dolgait, végül belebukik az okoskodásba és értetlenségbe ütközik. Ebből származik a dolgok összevisszasága, példának okáért, hogy az emberek fejvesztve rohannak neki a világnak, vaktában tapogatóznak, csálén gondolkodnak, hebrencsül dolgoznak, ha pedig dönteni kell, ide-oda pörögnek, mint a bűgőcsigák, majd a rossz döntésekből származó botlások fejében megvásárolják a legésszerűbb penitenciát. Nos, hasonlóképpen esett Árnyas Bozót királyával, akinek meséjét, már ha az udvariasság csengőjével beinvitáltok a szerénység házába, hamarosan előadom.”

Nos tehát, mesélik, hogy élt valamikor egy bizonyos Milluccio, aki Árnyas Bozót királya volt, s ez az ember annyira szerette a vadászatot, hogy birodalmának ügyeit elhanyagolva, házának dolgait hátrahagyva, hol a nyulak nyomában loholt, hol meg rigókra lődözött. S addig-addig hajszolta ezt a szenvedélyt, mígnem a szerencséje egy sötét erdőbe űzte, mely a földet meg a sűrű fákat regimentbe szervezte, hogy a Nap lovasságát legyőzze, és ott, az erdő közepén, egy szépséges márványkövön talált egy hollót, akinek kevéssel azelőtt olthatták ki az életét. Mikor a király megpillantotta a hófehér kövön szertefröccsent vért, nagy keservesen sóhajtani kezdett, majd ekként szólt:

– Ó, nagy ég! Mikor lesz nékem olyan feleségem, kinek márvány a bőre, szája piros, akár a vér, a haja pedig olyan fekete, mint a hollóé?

S úgy belemerült a sóvárgásba, hogy hosszú ideig a márvány hasonmásaként játszott a Az ikrek címszerpét,²⁶ kisvártatva pedig már egészen úgy festett, mint aki a másik kővel éppen

szelermeskedik. Ám ha mindez nem lett volna elég, úgy beszuszakolta a kobakjába ezt a szerencsétlen szenvedélyt, s a vágy paprikájával úgy feldagasztotta, hogy pillanatok alatt fogvájából dióverő pózna, jujubából tök, borbély lángjából üvegkohó, törpéből óriás lett, s másra sem gondolt, csak erre a kőbe foglalt kőre, mely beékelődött a szívének közepébe. Azaz bármerre nézett, bárhová forgatta is a fejét, mindenütt ugyanazt látta, amit immár szívének foglatában viselt, s minden más ügyletről lemondva, csak a márványra gondolt, olyannyira, hogy fokról fokra megvált húsától és elvékonyodott. Mert ez a márvány, hogy mást ne mondjak, életének malomköve volt, maga a porfír, ahol a lét színei egymásba mosódva elhalványultak,²⁷ csiholókö, amely lelkének gyufáját belobbantja, mágnes, amely magához vonzotta, végül pedig, de nem utolsósorban, vesekő volt, mely a hólyagjában melegegde szünni nem tudó nyugtalansághoz vezetett.

Midőn látta a fivére, hogy mennyire sápadt, lagymatag, s mennyire élettelen az ábrázata, a következőket mondta neki:

– Édes bátyám, mi lelt téged? Szemeidben fájdalom lakozik, a kétségbeesés pedig beköltözött ábrázatodnak fehér zászlaja mögé! Mi történt veled? Beszélj már, engedd el dühödöt, borulj a testvéred nyakába, s panaszold el nyugodtan, mi bánt! Hisz a szénbűz, ha bezárjuk egy szobába, megfojtja az embereket! A por pedig, ha bennragad egy hegynek gyomrában, dühösen lövelli az égre a repeszeket! Na és a rüh!? Ha sokáig van a vénák fogságában, elrothasztja a véredet! A bélszél pedig, a testbe zárva, durva fingokhoz és kólikához vezet! Nyisd hát ki a szádat végre, s mondd el, mit érzel, mert ha rajtam áll, ezer életet is kockára tennék, hogy meggyógyítsalak!

Erre Milluccio, minekutána a szavakat beledarálta a szokásos sóhajokba, megköszönte a kedvességet, majd hozzátette, hogy a szeretetében ugyan csöppet sem kételkedik, ám az ő bajára nincsen gyógyír, lévén minden fájdalmát egy kő okozta, amibe hiába plántálta a vágyait, soha nem remélhet gyümölcsöt tőle, továbbá gombányi örömet sem ad cserébe, s akárha Szi-szüphosz sziklája volna,²⁸ hiába hengergeti fel terveinek hegyére, mert amint felér a csúcs közelébe – zutty! –, már vissza is gördült hirtelen. Végül azonban, ezer és egy könnyörgést követően, beadta a derekát, s kitálalta szerelmének ügyét-baját.

A fentiek hallatán Iennariello vigasztalta, ahogy csak bírta, azt tanácsolván, hogy legyen vidám, s ne adja át magát a búskomorságnak, ő pedig, mint mondta, hogy beteljesítse óhaját, szépen felkerelkedik, és addig vándorol a nagyvilágban, míg megtalálja azt az asszonyt, akiről a márványt mintázták.

Ezek után meg is pakoltatott egy hajót mindenféle áruval, ő pedig kereskedőnek öltözve felpattant a fedélzetre, felszedte a horgonyt, és kihajózott Velence irányába, amely nem csupán Itália tükre volt, hanem a nagybecsű, híres emberek hazája, miképpen a Művészet és a Természet csodáinak mesterpéldánya is, majd a városba érve kiállította a menlevelet Levantéra, s minekutána újfent vitorlát bontott, Kairóig meg sem állt. Amikor beérkezett a városba, és meglátott egy embert, aki egy szépséges sólymot cipelt a karján, azonnal megvásárolta a testvérének, lévén Milluccio imádta a vadászatot, továbbmenve pedig, mikor belebotlott egy másik alakba, akinek a lovát találta módfelett pazarnak, azt is megvásárolta, majd bement egy fogadóba, hogy kipihenje végre a tengeri utazás fáradsalmait.

Másnap reggel azonban – midőn a Csillagok regimentje a Fény tábornokának rendeletére lebontja sátraikat az Égen, és odébb pakolja a szállását –, Iennarello körözni kezdett a városban, s akárha hiúz volna, mindenüvé belesett, vagyis tüzetesen megmustrált minden fehérnépet, hol ennek, hol amannak ábrázatát fürkészte, hátha valamely húsvér orca emlékezteti

vége arra a bizonyos márványra. S miközben céltalanul bolyongott erre-arra, a szemét pedig ide-oda forgatta, mint a haramia, aki poroszlótól tart, belebotlott egy ágrólszakadt koldusba, aki egy egész kenőcs-ispotályt meg rongykereskedést hurcolt magán,²⁹ amaz pedig megszólította, mégpedig a következőképp:

– Téged meg mi lelt, atyám fia, hogy ilyen megrökönyödve járkálsz fel s alá?

– Csak nem képzeled, hogy éppen veled osztom meg! – felelte erre Iennariello. – Inkább mondom el a kopóknak, ha már megettem a kenyereim javát!

– Csak lassan a testtel, édes fiam! – mondta erre a koldus. – Embernek húsát nem mérik kilóra! Dareiosz se veszi be Perziát, ha nem osztja meg baját a lovászinassal!³⁰ Következőképpen semmi kivetnivalót nem talállok abban, ha elnyekerged magad egy ágrólszakadtnak, hisz vékonyka gally a legjobb fogvájó.

A fentiek hallatán, minthogy a szerencsétlen pára beszélye érzékeny, s ugyanakkor ésszerű emberre utalt, Iennariello is megenyhült, s rendre elmesélte, hogy milyen okból érkezett az országra, meg hogy mi után kajtat oly lázasan.

A koldus pedig imígyen válaszolt:

– Látod-látod, édes fiam, ezért kell komolyan venni minden embert! Mert bár szemétnek számítok a szemedben, reményeid kertjét megrágyázni csak én tudom! Most pedig hallgass ide! Koldulás ürügyén bekopogok egy szépséges hajadonhoz, aki egy híres varázsló egy szem gyermeke. Te pedig nyisd ki jól a szemed, s nézd meg tüzetesen magadnak, mustráld meg, mérd végig rendesen, mert szavamra mondom, benne megtalálod, amit a fivéred keres.

Ezeket mondotta, majd megkocogtatta egy közeli ház kapuját, s az ablakban máris megjelent Liviella,³¹ kidobott egy kis száraz kenyeret, Iennariello pedig, alighogy meglátta, máris konstataálta, hogy a lány Milluccio modelljének szakasztott mása, s minekutána bőséges almizsnát adott a koldusnak, elküldte. Azután visszatért a fogadóba, beöltözött kelmeárusnak, megpakolt mindenféle jóval két ládikát, majd grasszálni s rikoltozni kezdett Liviella háza körül. Kisvártatva újfent megjelent Liviella, behívta a kereskedőt, s miután alaposan szemügyre vette a hajhálókat, fátlyakat, fejkendőket, keszkenőket, gombokat, csipkéket, fehérneműket, csatokat, brossokat, arcirosítókat és egyéb kencéket, amiket az egyik ládikában talált, újra és újra átnézett mindent, majd azt mondta, hogy kíváncsi lenne a többi ékességre is.

Mire Iennariello így felelt:

– Kisasszony, a másik ládikában csupa kacatot hordok, értéktelen holmikát. Ám ha el méltóztatna fáradni a hajómra, mutatok kegyednek olyan csudákat, amik nem evilágról valók, azok ugyanis igazi kincsek, s épp egy ilyen nagybecsű úrhölgyhöz illenek.

Liviella pedig, lévén a kíváncsiság annyira elhatalmasodott rajta, hogy nem hazudtolta meg az asszonyi természetet, ekképpen kiáltott fel:

– Ó, jaj, ha az apám itthon lenne, szavamra mondom, magával mennék és megnézném!

– Egy okkal több, hogy eljöjjön! – vágta rá Iennariello. – Ha az apja itthon lenne, talán meg sem adná kegyecskédnek ezt az örömet. Én viszont megígérhetem, hogy olyan káprázatos dolgokat mutatok önnek, amik az örületbe kergetik. Micsoda nyakláncok és fülbevalók, kérem! Micsoda övek, fűzők, fésűk és karkötők! Na, és a csipkék meg a hímzések! Egyszóval, szeretném, ha a csudálkozástól még a szeme is kiugrana a helyéből!

Liviella, midőn meghallotta, hogy a csudálatosságoknak miféle tárháza vár reá, kísérelve magához hívatta az egyik barátnéját, majd felkászálódta a hajóra, s mialatt Iennariello a szebbnél szebb mütyüröket mutogatta, jelt adott nagy alattomban, a legénység pedig felszedte a horgonyt, vitorlát bontott, majd ki is hajóztak annak rendje-módja szerint, s mielőtt a lány fel-

emelte volna a kincsekről a tekintetét, továbbá észrevette volna a távolodó partokat, maguk mögött tudtak már egy mérföldet is.

Am amint nagy későn rájött a fondorlatra, akkora patáliát csapott, mint az átejtett Olimpia,³² azzal a különbséggel, hogy amíg utóbbi azért kesergett, mert egy sziklaszirten hagyták egyedül, Liviella egyre csak azt panasolta, hogy jaj neki, odahagyták a szirteket.

Iennariello azonban beszélni kezdett, rendre előadva, hogy ki fia borja, hová viszi, s mekkora szerencse várja, midőn megérkezik, majd töviről-hegyire leírta Milluccio szépségét, értékét, erényeit, és addig-addig duruzsolt a lány fülébe, hogy az megnyugodott végre, mi több, már a szeleket kérlelte, hogy röpiítsék sebesebben, lévén mielőbb látni akarta a festmény színeit, amit Iennariello felvázolt neki.

Így hajókáztak tovább derűs egyetértésben, hanem egyszer csak sutyorogni kezdtek a hullámok, s noha egészen halkán beszéltek, a kapitány minden szavukat érteni vélte, ennek okáért imígyen rikoltzott:

– Riadó! Készüljete fel a legrosszabbra, mert nyakunkon az isten haragja, s ugyancsak ő a tudója, vajha kikeveredünk-e innen elevenen!

A kapitány szavait máris alátámasztotta a szél füttyentése, és felhők borították be az eget, a tenger előbb kirojtozódott, majd tajtékzani kezdett dühösen, a hullámok pedig, akik folyton belelocognak mások dolgába, ámbár sose voltak hivatalosak a nászra, betüledtek a hajó gyomrába, s mindenütt nyakig ért a víz. Volt, aki dézsával s fakanállal próbálta ki-merni, más egy pumpával hadakozott, Iennariello pedig, minthogy a legénység a saját bő-rét vitte a vásárra, s ki a kormányral, ki a vitorlával, ki a kötelekkel viaskodott, felkapasz-kodott a derékvitorlára, majd a távcsőben azt fürkészte,³³ van-e szárazföld a közelben, ahol leengedhetik a vasmackát.

S láss csodát, miközben egy kétaraszos csővel száz mérföldet is végigpásztázott, az egyik árbocon meglepedett egy galambpár, s mikor a hím purpárlézni kezdett, mondván, hogy krú-krú-krú és krú-krú,³⁴ megszólalt a tojó:

– Jó uram, mi lelt téged? Miért siránkozol?

Mire a hím ekként válaszolt:

– Ez a szerencsétlen herceg vásárolt egy sólymot, ám ha a jószág rátelepszik a bátyja karjára, azonnal kivájja a szemét. És aki nem adja át neki, vagy előre figyelmezteti, márvánnyá változik.

Ezeket mondotta, s azzal krú-krú-krú, busongani kezdett megint, a tojó pedig tovább kér-dezősködött:

– Nocsak! Tán még más is nyomja a begyedet?

Mire a hím:

– Nyomja még más is, úgy bizony! Mert a herceg egy lovat is vásárolt, ám ha a bátyja nyeregbe pattan, menten nyakát szegi. És aki nem adja át neki, vagy előre figyelmezteti, márvánnyá változik, krú-krú-krú és krú-krú.

– Ó, jaj, mennyi krú-krú! – folytatta a tojó – És hírlík-e más is, egyetlenem?

A hím pedig így felelt:

– Hírlík, bizony! Mert ez a szerencsétlen egy asszonyt is visz a bátyjának, ám amint azok ketten ágyba bújnak, egy sárkány fogja felfalni őket elevenen. És aki nem adja át neki, vagy előre figyelmezteti, márvánnyá változik.

S alighogy befejezte, a vihar is alább hagyta, elcsitult a tenger haragja, kifújta magát a szél, ám a hallottakat követően százsorta nagyobb orkán dühöngött Iennariello szívében, az aján-dékokat pedig legszívesebben a tengerbe dobta volna, csak hogy ne vigyen pusztulást a bátyjára.

Másfelől viszont önmagára gondolt, hiszen minden dolog tőle származott és hozzá kanyarodott, s mivel rettegett attól, hogy ha nem adja át ajándékát a testvérenek, vagy előre figyelmezteti a leselkedő veszélyre, valóban márvánnyá változik, úgy döntött, inkább törődik a kereszt-, semmint a családnevével, hiszen az ing is sokkal testhezállóbb, mint a kabát.

Nem sokkal azután ki is kötöttek Árnyas Bozótban, a fivére pedig a parton téblábolva kitörő örömmel fogadta a befutó hajót, s amikor az asszonyt is megpillantotta, akinek képét a szívében hordta, majd a két ábrázatot összevetvén úgy találta, hogy egyik a másikának szakasztott mása, akkora boldogság telepedett rá, hogy a túlsúly alatt szinte megkrepált, mindazonáltal erőt vett magán, majd felettébb érzékenyülve a fivére nyakába borult:

– Miféle sólyom ez itt a karodon? – kérdezte ezután.

– Ajándék. Neked vásároltam – felelte erre Iennariello.

Mire Milluccio:

– Már ebből is kitűnik, mennyire szeretsz engem, hisz még a szenvedélyeimet se veted meg. Szavamra mondom, nagyobb örömet, mint ez a sólyom, semmi nem tud szerezni.

Hanem amint a karjára vette volna a madarat, Iennariello előkapta törét, mely a derekán fityegett, s azzal – huss! – le is nyisszantotta a sólyom fejét. A hirtelen mutatvány láttán a király majd' hanyatt vágta magát, s meg volt győződve róla, hogy a testvére megtévelyodott, de mert a viszontlátás örömét nem akarta lerombolni, szó nélkül hagyta az egész ügyet.

S mikor a lovat is meglátta, a testvérétől pedig megtudta, hogy emezt is neki hozta, mindjárt nyeregbe pattant volna, ám amíg egy szolga a kengyelt tartotta, Iennariello lenyisszantotta hirtelen a paripa lábait. Ez viszont már felbőszítette a királyt, lévén úgy gondolta, hogy a fivére szántsándékkal bosszantja, s még a gyomra is felfordult tőle rendesen, de mert mátkája egyre csak fikszírozta, és a kezét szorongatta epekedőn, úgy döntött, a perpatvart későbbre halasztja, hogy az első benyomást ne rontsa el.

Így hát hazamentek a palotába, s minekutána az ország valamennyi uraságát meginvitálta, akkora ünnepséget rittyentett, hogy a bálteremben még egy híres lovagiskola is megjelent. Volt ott ugratás, ügetés, piruett, de még csikónak öltözött asszonyok is jöttek, s mikor a tánctot befejezték, a díszvacsorát pedig elköltötték, nyugovóra tértek mindannyian.

Iennariello viszont, aki másra se gondolt, csak hogy a fivére életét megmentse valami képp, elbújt a násznyoszolya mögött, s lesben állva várt a sárkányra, aki pontban éjfélkor be is lépett a lakosztályba – de hogy az milyen randa volt, magasságos egek, szeméből lángokat okádott a világra, orrából füstfelhőt eregetett, s egymagában is beillett volna, hogy egy patika ürömkészletét kiárusítsa,³⁵ akkora félelem kerítette hatalmába az embert, ha csak ránézett.

Iennariello azonban nem sokat tétlenkedett, hanem damaszkuszi kését gyorsan előkapta, s kaszabolni kezdte a sárkány fejét, egy legyintés ide, egy suppintás oda, vaktában mérte az ütéseket, igen ám, de a nagy hadakozásban szépen kettévágta a fivére baldachinjának egyik oszlopát. No, a fivére mindjárt felébredt a robajra, a sárkány pedig elselelt, s mikor Milluccio meglátta, amint törrel a kezében magasodik föléje, majd észrevette a kettészelt oszlopot, süvöltözni kezdett a következőképp:

– Hahó, strázsák, hahó, emberek! Segítsen valaki, hé, segítsenek! A testvérem elárult engem és az életemre tör!

A nagy kiáltozásra nyomban besereglett egy maréknyi strázsa, akik a király előszobájában húzták a lóbórt, Milluccio pedig, minekutána fivérét megköztöztette, tömlöcbe vettette azonmód. S midőn rájuk reggeledett – a Nap pedig kinyitotta bankját, hogy a fényleteket felszabadítva a hitelezők közt szétossza –, a Tanács is összeült, majd az ügyet elővezetve, mely-

nek minden pontja Iennariello álnokságát cifrázta, beleértve azt is, hogy a király bosszantására a sólymot meg a lovat is lemészárolta, kimondták a halálos ítéletet, s hiába esdekelt érte Liviella, a király szívét semmi nem tudta megpuhítani.

– Asszony! – ripakodott rá a király – Azzal, hogy a sógorod életét az enyémnél is többre taksárod, felmerül a kétely, hogy szeretsz-e, vajon. Hisz a saját szemekkel láttad, midőn az átkozott kutya egy kiélezett késsel hadonászott, mely egy szőrszálát is félbevág, s ha nem állítja meg az ágyamnak oszlopa, ami életem oszlopa is egyben, mostanra már kopaszon gunnyasztanál.³⁶

Ezeket mondotta, s avval parancsba is adta, hogy hajtsák végre az ítéletet. Iennariello, midőn hírül vette, hogy a szolgálataiért cserébe miféle nyomorúság szakadt reá, sehogy se tudta kiokoskodni magát, hiszen rosszul jár, ha a hallgatást választja, de még rosszabbul, ha beszél, miként az ótvar is sokkal kétségbe ejtőbb a rühnél, azaz bárhogyan cselekedjék is, ha a fáról lekászálódna, egyenest a farkas torkába esik. Ha tehát hallgat, késnek vasa veszi életét, ha pedig beszél, akkor egy kőbe zárva végzi napjait. Végül azonban, minekutána gondolatok egész orkánja dúlta fel az elméjét, arra jutott, hogy kitárlja fivérének az egész ügyletet: ha már halnia kell, inkább a valószínűséget feltárva megy a másvilágra, semhogy magába fojtsa, s árulónak titulálva paterolják el.

Ennek okáért megüzente a királynak, hogy fontos államügyekről szeretne szót ejteni, s mikor odavezették a színe elé, elszavalta neki testvéri szeretetének preambulumát, majd a tárgyra tért, és elbeszélte, miféle furfanggal vette rá Liviellát, hogy beteljesítse az óhaját, továbbá azt is elmesélte, amit a sólyomról mecsergett a galambpár, s ami végül arra készítette, hogy a titkot megőrizze – mert, ugye, kővé válni semmi kedve! – átadja neki a madarat, utána pedig gyorsan lemészárolja, hogy a szeme világát se veszítse el. Ám ahogy a történetnek erre a pontjára érkezett, a lába gémberegni kezdett, és kisvártatva márvánnyá vált, majd midőn a lóval kapcsolatos dolgot is elmesélte, a merevség immár deréktájt környékezte, s amiért régebben súlyos pénzeket fizetett volna, most a szívét facsarintotta kegyetlenül.³⁷ Legvégül pedig, mikor a sárkányos részhez érkezett, egész testében megkövült, s úgy állt ott, a terem közepében, mint egy frissen megfáragott szobor.

Erre a király jajveszékelnéni kezdett, százszor is elátkozva, hogy egy ilyen nagyszerű, bátor testvér felett ítélkezett, majd több mint egy évig beletemetkezett a gyászba, s valahányszor eszébe jutott Iennariello, csak úgy patakozottak a könnyei.

Liviella eközben teherbe esett, és két fiúcskának adott életet, akik szebbek voltak, mint a világ legeslegszebb kincsei. Néhány hónap múlva azonban a királynő vidékre ment egy kis szórakozásra, így hát Milluccio vigyázott a gyermekekre, s miközben a szobrot bámulta könnyes szemekkel, amely naponta felidézte, hogy kitepte a világból az emberek virágát, ímhol, megjelent a teremben egy vénséges öregember, akinek lobonca a hátát verdeste, szakállá pedig a mellkasát, s minekutána meghajtotta magát a király előtt, ekképpen szóló:

– Mennyit érne királyi felségednek, ha a szépséges fivére újra olyan lenne, mint annak előtte volt?

Mire a király így felelt:

– Az országgal fizetnék érte!

– Hát, ez bizony nem afféle ügylet – mondta az öreg –, ami megvásárolható. Eleven életet csak étellel lehet kiváltani.

Erre a király, lévén kimondhatatlanul szerette Iennariellót és bűnösnek érezte magát, imígyen válaszolt:

– Higgye el, jó uram, a saját életemet is odaadnám érte, és szívesen belemásznék abba a kőbe, ha a fivérem ezzel kiszabadul.

A fentiek hallatán így szólt az öreg:

– Isten mentsen, hogy veszélybe sodorjam felséged életét! Hisz emberré nőni, felséged is tudja, nagyon nehéz. Bőven elég, ha bekeni a követ a két pulya vérével, és a fivére máris visszatér.

Mire a király:

– Gyermekből bármikor lehet újat csinálni! Hisz amíg megvan az öntőformájuk, annyi pulyát nemzek, amennyit akarok. Testvért viszont, újat, immár sose kaphatok. Hadd szerezem vissza hát a testvéremet!

Ezeket mondotta, majd a két ártatlan báránykát egy kőbálványhoz állította, bemutatta a nyomorult áldozatot,³⁸ s minekutána a márványt is besuvickolta a vérükkel, megelevenedett a szobor, ő pedig a fivére nyakába borult nagy boldogan.

Azután a két kisleányt egy-egy ládába csukatta, hogy illendőképpen elhantolja mindkettejüket, csak hogy abban a szent minutában hazaérkezett a királynő, Milluccio pedig elbújtatta gyorsan a fivérét, majd a következőkkel állt elő:

– Mit adnál azért, szívem csücske, hogy viszontláthasd a testvéremet?

– Az egész királyságot odaadnám – felelte Liviella.

Mire a király:

– Hajlandó lennél a fiaid vérével fizetni érte?

– Azt már nem! – mondta a királynő. – Hisz nem lehetek olyan kegyetlen, hogy a saját kezemmel oltsam ki a szemem világát!

– Jaj nekem! Én meg a véruket vettem, hogy láthassam Iennariellót. De meg kell, hogy értsd: ezt az árat muszáj volt leperkálnom a fivéremért.

S azzal a ládákhöz vezette a nejét, amaz pedig, midőn a keserű látvány elejébe tárult, jajongani kezdett, mint egy eszelős:

– Jaj, édes fiaim, életem dúcai, szívem cseresznyéi, véremnek kútjai! Ki pacsmagolta össze a Napnak ablakait? Orvosi engedély nélkül ki merészelt elvágni életem ütőerét? Ó, jaj, fiaim, édes fiacskáim, kicsorbult reményeim! A fények elhomályosultak, örömöm megkeseredett, s mindkét mankóm végleg elveszett! Gaz volt a kés, mely átdöfött titeket, és széjjelhasított a én szívemet! S amíg ti ott feksztök vérbe fojtva, engem a könnyeim nyúvasztanak meg! Jaj nekem! Hogy életre keltsetek egy nagybácsit, megöltetek egy anyát! Hogyan szőjem tovább sötét napjaimnak vásznát, midőn hiányoznak szövőszékemnek hálósúlyai?! Elnémult végleg szavaim orgonája, hisz a két kis fújatója elveszett! Jaj, fiaim, édes fiacskáim! Miért nem feleltek anyátok hívó szavára, ki vérét adta parányi testeteknek, és most a szemem in folytatja értetek! De mert a végzetem úgy kívánja, hogy kiszáradjon örömeim kútja, nem akarok újabb okot találni, amiért élnem érdemes! Megyek hát, és lassanként kivezetem magam a világból, hogy viszontláthassalak titeket!

Ezeket mondotta, s avval nekiiramodott, hogy kivesse magát az ablakon, de abban a szempillantásban megjelent az apja egy felhőbe zárva, és útját állva imígyen szólt:

– Állj meg, Liviella! Hisz egy utazást, továbbá három szolgálattételt követően megbosszultam én már Iennariellót, aki a házamba sompolyogva megszőktetett tőlem, s arra kárhözattam, hogy hosszú hónapokig kőbe zárva éljen, akár a datolyakagyló.³⁹ Miképpen veled is megfiztettem a súlyos vétet, midőn az atyád iránti tiszteletet sutba vágva hagytad magad felcsábítani egy hajóra, s minekutána két szép gyermekecskét, mit gyermekecskét!, két koronaékszert hoztál a világra, torkukat végül a saját apjuk vágta el. De megfiztettem én a királlyal is, ne hidd, hogy nem! Hiszen a hóhortja, mely úgy vett erőt rajta, akárha várandós asszony volna, odáig juttatta, hogy testvérenek ítélőbírója, két szép fiának pedig hóhérja lett.

De mert beretváltani jöttem, s nem megnyúzni titeket, hadd váljék mandulacsókká minden méreg, te meg öleld át gyermekeidet, az én drága unokáimat, akik szebbek és elevebbek, mint valaha! Na és te, Milluccio, borulj a kebelemre, mert nem csak vejemnek, hanem fiannak tekintelek, miképpen Iennariellónak is megbocsátok mindent, hiszen derék fivére érdekében cselekedte azt, amit.

Ezt követően a fiúcskák máris megjelentek, és a nagyapjuk nem győzte csókolgatni őket, Iennariello pedig, a prést maga mögött hagyva, továbbá harmadikként előbukkanva, immár a makaróni levében dagonyázhatott, s bár temérdek öröm várt rá a további életében, soha többé nem feledte a veszélyeket, mert Milluccio tévedése minduntalan felötlött benne, egyúttal arra is emlékeztetve őt, hogy az embernek, ha nem akar árokba kerülni, résen kell lennie szüntelen, hiszen:

a világot, majd' minden esetben, hamisan és ferdén ítéljük meg.⁴⁰ ■ ■ ■

Király Kinga Júlia fordítása

JEGYZETEK

- 1 A farkas látványa és tekintete, egy antik babona szerint, ami a kor nápolyi irodalmában is divatos toposz volt, elnémitja az embert. „Márvány-nál is haloványabb, hidegebb és némább, / midőn szólni akarván a száját kinyitná, / olyasformán, ahogy a pásztorok szokták / ha az erdőben farkas dermed rájuk.” (Giambattista Marino [1623]: *L'Adone* XII. 75.) Ld. még A kereskedő című mesét (I. 7.)
- 2 Utalás Dionisziosz Catóra, aki nem összetévesztendő a sokat idézett idősebb Catóval, Basile hivatkozásában megjelenő Disztichonokat ugyanis utóbbinak szokták tulajdonítani: „Midőn felszólalsz, légy tekintettel asztaltársaidra, s különösen ügyelj a hangmodorra, / ne fecsegy sokat, ha azt akarod, hogy beszéded fennkölt és elegáns legyen.” (Cato: *Disztichonok*. III. 19.)
- 3 Casoria melletti helység, Nápolytól 8,5 kilométernyire.
- 4 A Giannetta nápolyi alakja.
- 5 Ha egy tárgyat vagy személyt nehezen lehetett megtalálni, pihének, tollúnak nevezték. (Guarini és Burani: 267)
- 6 Az utolsó két név beszédes, Koldusnak és Régi Kemencének is fordítható.
- 7 Vagyis a dolgok színe-javát. Ld. még A megnyűzott banya meséjét (I. 10.)
- 8 Egy gyermekjáték, illetve egy tánc kezdő sora. Ld. még a második nap Bevezetőjét, ahol különféle társas- és gyermekjátékokkal töltik az időt.
- 9 Vagyis májusban.
- 10 A rozsmaringot gyakran használták a gyógyászatban, ld. még A bolha című mesét (I. 5.)
- 11 Basile itt a rosamarina (rozsmaring) és a marina (tenger) szavakkal játszik, előbbi ugyanis, minden téves áthallás ellenére, a latin, „tengeri harmat”-ból eredeztethető a halványkék virágai miatt, amit aztán a galambok megisznak.
- 12 A macskaagy fogyasztása, a babona szerint, emlékeztetkiahagyáshoz vezetett. A boszorkányokat többször megvádolták azzal, hogy különféle állatgyakból kutyulják az efféle mérgeket. Ld. még A kígyó című mesét (II. 7.)
- 13 Utalás Kronosz anyjára, Gaiára.
- 14 A kuruzslók, sarlatánok gyertya mellett jóstoltak, s az átverés része lehetett, hogy akkor hagyták abba és fújták el a gyertyát, amikor felcsigázták a közönségüket. Ld. még A medvelány című mesét (II. 6.)
- 15 Utalás Vergiliusra, aki szerint az emberiség a tölgyektől származik: „Helyi faunusok és nimfák, meg a tölgyek, / Durva tövén nőtt lények laktak e sűrűben egykor, / Kiknél rend és műveltség sose volt, a barommal / Bánjni, begyűjteni termést nem tudtak, se kímélni / Készletük – éltek a szűkös vad-húson, fa gyümölcsén.” (Aeneis. VIII. ének. 314–318. ford. Lakatos István.) A vergiliusi szöveg az Aranykor leírásával folytatódik, s feltehetően Basile, aki belekeseredett a nápolyi udvar életvitelébe, emiatt találta fontosnak az utalást.
- 16 A címerállatok szimbolikájának elemzésével számos könyv foglalkozik. A farkába harapó kígyó az időt jelképezte, a szarvas a gyorsaságot, a holló a visszatérést, a fönix pedig az újjászületést. (G. C. Capaccio [1592]: *Delle imprese*. Libro Secondo. Napoli.)
- 17 A spanyol körgallért ugyanis éppen így hívták: *cuello de lechuguillas*, az az fodrossaláta-gallérnak. (Rak: 812)
- 18 Alkímiai utalás, itt azonban nem az aranycsinálásra vonatkozik, hanem az Idő egyik állandó metaforája.
- 19 Valójában a szivárványló süneféregről van szó, amely latin nevét (Aphrodita aculeata) Aphroditéről kapta, hasmánt ugyanis a női genitáliára emlékeztet.
- 20 Utalás idősebb Plinius Természettudományának 9-ik könyvére, amelyben a tengeri állatokról értekezik. A bálnával kapcsolatban ezt írja: „Másképp pedig, kiegészítendő azokat a szövetségeket, amelyekről korábban szót ejtettünk, álljon itt példaként a bálna és a tengeri egér barátságja: mint-hogy a bálna szemét túlterheli homlokának rettentő súlya, a tengeri egér, előtte úszva, felhívja figyelmét a sekélyesre, amely felettebb veszélyes a bálna terebélyességére, vagyis a tengeri egér helyettesíti a bálna szemét.” (Pliny [1967]: *Natural History*. Book IX. 88. Loeb Classical Library. Harvard. Massachusetts. 289.)
- 21 A 16. század utolsó részében egyre nagyobb méreteket ölt a bűnözés, ami nyilvánvalóan a népi narratívákba is bekerül. (Rak: 813)
- 22 Ma is használatban lévő szólások, melyek az Amalfi partok mentén élő mikroközösségek differenciálódásait hivatottak jelezni. (Rak: 813)
- 23 Egy bizonyos Sós Sziklát, amely Posilippóval szemközt helyezkedett el, 1750-ben jelölt be a térképen Nicolò Petríni, a híres kartográfus. Mi-

- vel Basile, legalábbis ha hihetünk az *Avventurose disavventure* című tengeri játékának, a környéken született, minden bizonnyal ismerte a tengeri rejtekhelyeket is.
- 24 Camillo becézve.
- 25 Ironikus utalás Vergiliusra, aki az életművében többször ismétli ezt a fordulatot: „Nem szándékozom én mindent felüelni dalomba, / Nem, noha száz torkom, száz nyelvem volna, s a hangom / Vasból lenne; jer, és peremén ringjunk csak a partnak, / Merre szegélye karol; holdfényt kanalazni se hívlak, / Hosszas előszóval, kerülővel nem keserítlek.” (Georgica. II. könyv; 42–46. ford. Lakatos István) „Amde ha száz torkom, száz nyelvem volna, s a hangom / Vasból lenne, se győzném mind szóval kifejezni, / Hány bűn létezik, és hány megtorlás van ezekre.” (VI. könyv. 625–627. ford. Lakatos István)
- 26 Utalás Plautus hasonmás-komédiájára, amelyet a művelt és népi librettók gyakran használtak forrásként. Ld. még a keretjáték Bevezetőjét.
- 27 A festőtűhelyekben porfirt adagoltak a festékekhez, hogy kihalványítsák a színeket.
- 28 Utalás a görög mitológia legagyafúrta halandójára, Korinthosz alapítójára, akit az istenek felesleges munkára ítélték, miután becsapta Hádészt. Ld. még az Első Eklógát.
- 29 Basilea a iodeca di pezze kifejezést használja, ami a Giudecca (Judecca) negyedre való utalás, itt élt ugyanis a zsidó közösség, s miután kiűzték őket, használtruha-kereskedők költöztek a helyükbe. Ld. még az Első eklógát. (Guarini és Burani: 148.)
- 30 Utalás Dareiosz és Oibarész kapcsolatára, a legenda szerint ugyanis utóbi furfangjának köszönhetően lett király Dareioszból: „Dareiosznak volt egy Oibarész nevű, fúrge eszű lovászmestere. Amikor felosztott a tanácskozás, Dareiosz így szól ehhez az emberhez: »Oibarész, úgy döntöttünk a királyválasztás ügyében, hogy napkeltekor nyeregbe szállunk, és akinek a lova először nyerít fel, az lesz a király. Találj ki valami okosat, hogy én legyek a király, és ne más!« [...] Oibarész meghallgatta ura szavait, majd a következőképpen cselekedett. Kivezette a város elé azt a kancát, amelyet Dareiosz csődőre a leginkább kedvelt, és kikötötte. Aztán odavitte Dareiosz lovát is, többször körbejártatta a kanca körül, majd egymáshoz engedte a két lovat, és a csődőrel meghágtatta a kancát. Virradatkor aztán megjelent a lován a hat férfi, ahogy megbeszéltek. Kilovagoltak a város szélére, s ahogy arra a helyre értek, ahol az éjzel a kanca ki volt kötve, Dareiosz lova előreugrott és felnyerített. És amíg a ló nyerített, mennydörgés-villámlás támadt, noha különben derűs volt az ég. A jelekben maga Dareiosz is az égiek akaratának megnyilvánulását látta, a többiek pedig, leugorván lovukról, leborultak Dareiosz előtt.” (Hérodotosz [2000]: A görög-perzsa háború. III. könyv. 85. Budapest. Osiris. ford. Muraközi Gyula)
- 31 Basile először Lucellának nevezi a lányt, minden bizonnyal a közel-keleti származás miatt, ám a továbbiakban következetesen Livellaként említi.
- 32 Utalás Ariosto eposzára, amelyben Bireno egy szigeten hagyja Olimpiát: „De a szél, mely a tengeren az álnok / ifjú hajóit mind messzebb
- sodorta, / elhordott szerte jajt, kérést, sirámot, / Olimpia, szegény, hiába mondta; / a lány háromszor szánta el magát, hogy / meghal, mindannyiszor le is ugorva, / de csak föl-fölmerült, hogy újra széjjel / nézzen, s ment vissza, ahol aludt az éjzel, / s párnába fúrt arc-csal, elgyötörtén, / ágyán könnyezve, sírva kesereg.” (Ludovico Ariosto [1994]: Az eszeveszett Orlando. X. ének. 26–27. Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó. ford. Simon Gyula. 221.)
- 33 Utalás Gallilei 1609-es találmányára, amely nagyjából a Pentameronnal egykorú. Ld. még *A két fivér* című mesét (IV. 2.)
- 34 A nápolyi szöveg a *rucche-rucche* hangutánzó szavakat használja. Mivel a parasztok körében elterjedt volt az a szokás, hogy anyagi helyzetüknek megfelelő nászajándékkal próbálták elnyerni szívkiváltójuk kegyeit, leggyakrabban csirkét vagy galambot adományoztak a hajadonoknak. Így ha valakinél tyúkot vagy galambot találtak, kerítőnek titulálták, és pipihordónak, vagy galambhordónak csúfolták. „Am a nápolyiak, akik minden más nemzetnél bátrabban és költőbben használták a metaforákat, elég volt csak a galamb énekét utánozni, hogy ezt az egészet kifejezésre juttassák.” (Ferdinando Galiani [1789]: *Vocabolario delle parole del dialetto napoletano*. Napoli. 68.)
- 35 Ti. a fehérrüömnek fereghajtó hatása volt. Ld. még az *Ibolya* című mesét (II. 3.)
- 36 Utalás a halotti népszokásra, amelynek során az özvegyek és árvafejtek kopaszra beretválták. Ld. még *A medvelány* című mesét (II. 6.)
- 37 Az erekció metaforája, ami már Giambattista Marinónál, Basile elődjénél is gyakran szerepel. (Croce II: 232)
- 38 Az áldozat-motívum nagy valószínűséggel a görög és perzsa hagyományból eredeztethető. Irodalmi feldolgozása az antikvitás idején többször is felbukkan: „Asszony, azt kérdezted tőled a király, mi vett rá, hogy ne törődj a férjeddél és a gyermekeiddel, hanem a testvéredet válaszd, aki mégsem áll olyan közel hozzád, mint a gyermekeid, és mégsem olyan kedves a szívednek, mint a férjed?” Erre az asszony így válaszolt: „Királyom, isten akaratából férjet még kaphatok, s ha gyermekeimet elveszítem, szülhetek újakat, de testvérem már nem lehet soha többé, hiszen nem él apám, sem anyám.” (Hérodotosz [2000] A görög-perzsa háború. III. könyv. 119. Budapest. Osiris. ford. Muraközi Gyula)
- 39 A datolyakagylók a fúrókagylók egyik fajtája, amelyek úgy vájnak járatot maguknak a kőzetben, hogy vésőszerű teknőjükkal hossztengegyük körüli forognak, míg a kőzet beporlad. A pozzuoi Szérápisz-templomban például, az 1749-es feltárást követően, rengeteg ilyen furatot fedeztek fel, s bennük datolyakagylót. Basile minden bizonnyal hatottak korának taxonómiai felfedezései, a Pentameron egészéből ugyanis az derül ki, hogy rengeteget tud az ég, föld és víz állatairól.
- 40 Az élet illuzórikus volta és a tudatos jelenlét a buddhista tanítások ismeretére utalnak, amelyeket szintén Krétán hallhatott Basile.

Giambattista Basile (cca. 1575 – 1632): olasz költő, mesegyűjtő. Meséi idén jelennek meg a Kalligram Kiadó gondozásában.

Király Kinga Júlia (Marosvásárhely, 1976): író, dramaturg, műfordító. Kötete a Kalligramnál: *A test hangjai* (2011).

Házi feladat

Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Vedd a szádba politikám.
 Tedd a szádba politikád.
 Füstölt, csípős, pici hazám.
 Füstölt, csípős, pici hazám.

Sláger

Én, a politikai cupp
 vagyok a szoros kapocs
 az imakönyvön,
 tőlem szaftos a révület.
 Én, a politikai reccs
 vagyok a repedés
 a sebesedő gyomorfolon.
 Én, a politikai bumm,
 mint kiirthatatlan,
 szívós vírus,
 nem kívüled:
 benned lappangok.

Teljes erőből

Eső után fasírt
alakú kis bombákat
dagasztottunk a sárból.
Egyenként a földhöz vágtuk,
a nedves bomba
nagyot csattant,
szanaszét fröccsent.
Versenyeztünk, ki tud
hangosabbat robbantani.
Mint partizán filmhős,
kezemet a magasba emelve
teleszívtam tüdőm.
Tilos volt a bosszú.
Kit vittek el az utcából.
Sár a gyomorban.
Parancsra has-
Mars az úr.

Húgyglória

Széttártam a karom
a sűrű havazásban,
s mint kit golyó talált,
hátravetődtem a vastag
hótakaróra.
Dejo megfogta a kezem,
óvatosan felhúzott,
nehogy széttúrjam
a test kereszt-nyomát.
Odamentünk a fejhez,
körbepisáltuk.
Fehér alapon arany –
csillogott a csurgatott
húgy-
glória.
Pár évre rá kitört a háború,
Dejo szakállat növesztett,
šajkacsát hordott.
Önként vonult be.
Mikor hazahozták,
tilos volt felnyitni a fém-
koporsóját.
Senki sem láthatta,
feje fölött mi van.

Orcsik Roland: költő, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete:
Mahler letöltve (Kalligram, 2010). Szegeden él.

LÁZÁR BENCE ANDRÁS

Százötvenegyedik zsoltár

És ömlött az eső, és eljött az árvíz, és fújtak a szelek.
Az égve hagyott gyertyákat vajon ki oltja el?
Anyám, maga óriás, mint egy ima, amiben
az összes közös bűnünk benne van.

És ömlött az eső, és eljött az árvíz, és fújtak a szelek.
Anyám, magát vajon ki fényesíti, ha majd temetni kell?
A szorítást, amit még az apák hagytak ránk,
a szorítást, miben kell mérni, talán megérik,
mint közös kertünkben tavasszal a hérics?
És ömlött az eső, és eljött az árvíz, és fújtak a szelek.
Hinnél az égve hagyott gyertyákban és jönnél utánam?

Az után, akit durva kezek pofoztak simára, akit kiűztek
maréknyi bűnért, akivel éveket festettek ódon kápolnák
falaira, akivel anyákat és apákat gondoltak újra,
aki szorított, mindent, ami hűvös, aki gyertyát gyújtott,
aki meghajolt, mint öregasszonyok szatyornyai súly alatt.

És ömlött az eső, és eljött az árvíz, és fújtak a szelek.
Az égve hagyott gyertyákat vajon ki oltja el?

Ez a kép most

Ahogy állsz a löszfal előtt,
el akarlak hagyni, és emlékszem
a horvát grafikus, emlékszel
az óváros felé, minket, kettőnket,
téged meg engem, csak külön
akart lerajzolni.

Ahogy állsz a löszfal előtt,
ott akarlak hagyni, hogy minden
testrészed, mint ez a kép most,
örökre, örök sóslépácban, örök
tengervízszélben, örök kagylóház
kagylóhéjban örök maradjon.
Emlékszem és a gyerekek, emlékszel
ugye, az a két szőke, emlékszem
hogy futottak, emlékszel ugye,
ahol álltak a hajók, indulásra
készen.

Ahogy állsz a löszfal előtt,
az akarok lenni én is,
aki ott áll, és mint kagylóház
kagylóhéj bomlik lassan
örök sóslépácban, örök tengervízszélben
aki ott áll, és nincsen semmije.

Ahogy állsz a löszfal előtt,
nem tudlak elhagyni,
és emlékszel a horvát grafikus
azt hiszem csak beléd akart marni,
és emlékszel a hajók, nem akartak
indulni, vártak, és emlékszel a két szőke,
a két szőke árva, futott mintha
messzebb egy másik város
másik partján majd szebb lesz
minden, szebb, mint ez a kép most,
ahogy állunk a löszfal előtt
és egymásba porladunk
mint omló löszmész szemcsék,
mint óriás felhőhabok, mint visszhang
az öbölben, mint ez a kép a képben.

Ahogy állsz a löszfal előtt
nem akarlak elhagyni.

Az vagy, aki egy nő miatt

A fehér lepedőt a lombokon.

Amikor vége van egy délutánnak
és ott állsz, ott, ahol, az vagy, aki
sírni kezd egy nő miatt. A fehér
lepedőt a lombokon.

Amikor vége van egy reggelnek
és az vagy, az, aki hajnalban ébred,
nem tudja melyik kereszteződés
maradt a saját, és a nő, aki miatt
az vagy, aki sírni kezd egy délután,
ott fekszik a paplanban, mint jégkristály.
A fehér lepedőt a lombokon,

képzeld most az utolsó békének,
amikor egy délután, vagy reggel
egy nő miatt, aki jégkristály, és
szobátok tiszta csend, saját
kereszteződéseidet elfelejtet.
A fehér lepedő a lombokon,

a túl hideg, amihez kevés az ölelés,
és a szorítás túl kemény. A fehér
lepedő a lombokon, ez lesz az utolsó
béke, amikor az összes bűn kevés lesz,
amikor ami megmaradt csak annyi,
egy nővel, akit olvadni hagysz,
mint jégkristályt, mint

fehér lepedőt üres lombokon.

De profundis

Aki hegynek indul és kétszer próbálja meg. Még sincs igaza azoknak, akik elhiszik hajnalban érkeznek a csodák. Mint a kertész, akit senki sem látott, érkezni sem, indulni sem, soha. Pedig vártuk.

Anyám biztos. Ő hajnalban ébred. Aztán kinéz és visszafekszik. Nem történik csoda. De aki ott áll indulásra készen, valamelyik nagyobb sugárút sarkán, az megindul, akár kétszer.

Apám rózsavágó késsel jött haza. Irtani kell. Túlnőttek mind. Apám metsz, az égbolt ropog. A fiúnak erősnek kell lenni, mint aki ott áll, és kétszer indul.

Még sincs igaza azoknak, akik elhiszik hajnalban érkeznek a csodák. Anyám kinéz, apám fát vág. Anyám méhe óriás hegy, apám keze vágóhíd.

■

Vajon a húgomat is így, aki meg se született igazán, aki meghalt, hajnalban, mint a kertész, mint aki hegyre megy és kétszer indul neki?

Az estéktől szép

Az estéktől szép minden. A sugárút, egy fénylő oszlop, és az összes mondat. Te meg az vagy, aki hiányok nélkül figyel, ahogy feltöltik lassú menetben az utcákat. Ez a végső pakolás. És nem tudod, hogy

az a férfi, aki bevásárol, abban a közértben a legszélesebb sarkon, vajon kinek viszi a zsemlét, kinek a tejet, hogy talán anyja van, vagy apja, akit temetni kell. Nem tudod, ki az a férfi, akinek gyűrű van kezén és nincs mellette senki.

Csak a részeg öregek hangos emlékeit hallod, ahogy hiányok nélkül figyelsz, ahogy lassú menetben feltöltik a céltalan mozgást, és nem tudod kit temettek még aznap délután. Mert ezektől az estéktől szép minden. A sugárút, egy fénylő oszlop, és az összes mondat.

Te meg, az vagy aki vacsorát vesz egy gyors büfében, tévét kapcsol és híreket hallgat.

Lázár Bence András (Szeged, 1989): 2008-ban a Sárvári Diákírók, Diákköltők Országos Találkozóján vers kategóriában arany minősítést, az Író-Deák országos verspályázaton és a Deákpoézis országos verspályázaton első helyezést ért el. A József Attila Kör tagja. Legutóbbi kötete: *Rendszeres bonctan* (Prae.hu–Palimpszeszt, 2011).

ZSAROLÁS

Kóbor Lajos, akit néhány napja rúgtak ki a nagyvállalat éléről, most, hogy már nem volt többé állami kocsija és sofőrje, a huszonegyes busszal érkezett a Normafához. Régen utazott tömegközlekedéssel, és még régebben járt fenn a Svábhegyen. Csodálkozva nézte a végtelennek tűnő horizontot, erre nem emlékezett, hogy egészen a Dunáig, sőt még távolabb is ellátni. A pesti oldal is jól látszott, a parlament kupolái, a belváros templomtornyai, de még az angyalföldi ipartelepek sziluettje is. Talán az ő egykori gyára is, de nem tudta azonosítani.

Az elmúlt években mindig kocsival utazott, amit sofőr vezetett. Kirándulni meg csak külföldön kirándultak a nyári szünetekben, ameddig a gyerekek velük mentek. Nézegette a vasból öntött táj-makettet, melyről már a hegyek nevét jelző táblácskákat lefeszegték. Az erdő felé vezető úton többen sétáltak, arcukat a novemberi nap felé fordították, kutyák rohagáltak körülöttük.

Jólesett Kóbornak is a fény, a bágyadt napsütés, az elmúlt napokban abból jutott neki a legkevesebb. Elindult a víztorony irányába, taposta a nedves avart, és úgy érezte, búcsúzik. A várostól, az országtól, az eddigi életétől. Csak sikerüljön.

Mielőtt a víztoronyhoz ért volna, az egyik kis utcánál balra fordult. Elegáns villák sorakoztak, egy hatalmas tölgy mögött éppen most bukott le a nap, de még jól látszottak az előkertekben az őszirózsabokrok, ha egyáltalán őszirózsák ezek, tűnődött, mert bár virágjuk olyan, mint a nagyanyja kertjében nevelteké, csak ezek nem olyan nyurgák és ritkavirágúak, hanem hatalmas gömbbé növesztett vörös, sárga, lila, mályvaszín óriások.

Megállt egy kétszintes, újonnan épült villa előtt, itt is az őszirózsabokrokat nézegette, aztán néhány lépést hátrált, a bejárati kapu oszlopait bámulta, tetején kőoroszlánok ültek, és a két állat között, az áthidaló fölött különös címer látszott, kőbevésett monogrammal. Hát ezt sem egy középkori heraldikus tervezete, gondolta Kóbor, inkább valami kőfaragó innen a Farkasréti temetőből. Tovább sétált, de nem ment messze a villától, megállt egy fatakarásában, és nézte az oroszlános villát. Az aktatáskáját maga mellé tette a földre, és úgy figyelt, mint aki vár valakit, valaki olyat, aki éppenséggel nem várja őt, mint pók a háló közepén az áldozatát, úgy leste a bejáratot.

Egy Audi terepjáró kanyarodott a villa elé, fölemelkedett az elektromos kapu, aztán ruganyos léptekkel jött is kifelé egy negyvenes évei közepén járó férfi. Rozsdabarna felöltőjéhez mohazöld, kis tollal díszített kalapot viselt, és sötétkék pantallójából mély bordó, elegáns kézzel varrott cipő pereme kandikált ki. A távirányítóval leengedte a kaput, éppen nyitotta volna az oroszlánok őrizte bejárati ajtót, mikor az igazgató elé lépett.

– A frászt hozza rám! – kiáltotta az elegáns úr.

– Biztosan rossz a lelkiismerete, Csobó úr! – mondta Kóbor.

– Lelkiismeret, lelkiismeret... mi is az? Rég hallottam már. Nem az, amikor valami zűrsort eszünk, és itt – nevetve végigsimította a gyomrát – furdal és ég?

– Látom, jó napja volt. Nagyon vidámnak tetszik lenni. Persze egy élelmiszerlánc tulajdonosa vígan kél, vígan fekszik. Az emberek enni mindig fognak. Kenyérért, tepertőért, sörért, mindig betérnek a boltjaiba – mondta Kóbor, miközben táskáját szorosan a melléhez szorította.

– Folyton ezt hallom. Már megbocsásson, drága igazgató úr, de ez baromság. Hát persze, hogy esznek az emberek, persze, hogy vásárolnak, de a kérdés az, hogy hol veszik meg azt a sört meg a töpörtyűt. Minden száz méteren nyílt már valami bolt. És ki tud verse nyezni ezekkel a szemét multikkal?

– Ahogy elnézem a házát, a kocsiját, mégiscsak betérnek a maga boltjaiba is.

– Amikor órákig egyetlen vevő se jön be, akkor is ott gyűszmél a sok eladóm, bérkölség, tébé, működnek a mélyhűtők, ég az a rengeteg lámpa. Tudja, mennyit fizetek az áramért?

– Nézze, Csobó úr, én nem azért jöttem, hogy panaszkodjon itt nekem. Éppen ellenkezőleg. Hogy dicsekedjen!

– Hogy dicsekedjek? – csodálkozott Csobó.

Most lett először gyanús neki ez a váratlan találkozás. Ki szereti, ha a háza előtt, bejelentés nélkül csak így meglepik. Főleg egy ilyen alak, nézte az igazgatót, hát mit csalámbozik ez itt neki, ez a szemét, aki mindenkit átvert, kijátszott. Leszedte őt is, de persze nem annyira, amennyire az hiszi, mosolyodott el. Az ő ügyüknek már vége, mindketten jól jártak, ő persze egy kicsit jobban, mert okosabb ennél az állami seggből előbújt szarcsimbóknál.

És az, hogy úgy gondolta, ő verte át jobban a másikat, némileg nagyvonalúvá tette. Kap öt percet, mondja csak, aztán tűnés, futott át az agyán.

– Persze. Dicsekedjen! – biztatta Kóbor.

– De miről?

– Hogy milyen ragyogó ötlet volt belevágni egy ilyen élelmiszerlánc megvásárlásába. Köszönje meg nekem, hogy hozzájuttattam ehhez a ragyogó üzlethez. Amiből ilyen pompásan él! – Hátrébb lépett, felnézett a kapuoszlopra, aztán folytatta – amiből ilyen hercig kőoroszlánokra telik.

Csobó is hátralépett, ő is nézte az oroszlánokat, hosszan, mintha először látná őket, miközben a feleségét szidta magában, aki ezeket a szarokat idetetette. Hülye liba, hát hogy néz ki ez a kapu! Nevetséges. Még hogy kőoroszlánok meg címer, még ez a szarcsimbók is látja, hogy ez ciki. Vérciki.

– Meg ez a bazi nagy terepjáró! Köszönje meg, hogy kigolyóztam a versenytársait, hogy megmondtam, mit írjon a pályázatba. És adjon nekem százezer eurót!

– Százezer eurót!?! – kiáltott föl Csobó.

– Igen, jól hallotta. Százezret.

– Na, de miért?

– Mert szarban vagyok. Nem is hiszi, mekkora szarban.

– Hát akkor viszontlátásra, drága igazgató úr – fordított hátat Csobó Kóbornak, és hozálátott, hogy beüsse a kapukódot –, öröm volt találkozni önnel, de vár a feleségem. Meleg vacsorát főzött, berbécstokányt főtt pityókával, ilyenkor nem tűri a késést.

– Hogy mit? – billentette ki Kóbort szerepéből a furcsa kifejezés.

– Hát birkapörköltet, pontosabban kospörköltet, krumplival – mondta Csobó, és lát-szott, már maga elé képzelte a kedves, ifjúkorát idéző ételt, és a fenébe kívánta ezt a kel-lemetlenkedő alakot. – Csak mi Székelyföldön nem paprikával, hanem borssal készítjük, ezért nem veres, hanem barna. – Na, hívok magának bentről egy taxit, aludja ki magát, az ilyen hirtelen időjárás-változáskor már néhány pohár is könnyen az ember fejébe száll.

– Attól tartok, nem értett meg. Egyszerűen nem akar megérteni. Nézze, egy kortyot sem ittam, és tényleg nagy szükségem van a pénzre – rántotta vissza a férfit Kóbor, mie-lőtt az belépett volna a kapun.

– Kérem, drága igazgató úr – Csobó még mindig kimerően, lassan magyarázott. – Én tisztelem, becülöm önt, de látom, ma csihányra pisált, hát menjen isten hírével, és ne hozzon ilyen kellemetlen helyzetbe. Valóban sokat segített, hálás is vagyok, de maga tudja a legjobban, hogy az első év nyereségének a felét átadtam önnek. A hálám, ígérem, a ha-lálomig elkíséri, de nem tartozom önnek egy árva petákkal sem.

Kóbor előhúzott egy újságot, gondosan leteregette a kerítés kőkávájára, leült rá, és a tás-káját maga mellé tette, mint aki hosszas tárgyalásra készül. Intett a másíknak, hogy ül-jön le ő is, de az nem mozdult. Kóbor megrántotta a vállát, de azért Csobónak is leterít-tett egy újságot a táská mellé.

– Ha nem kerülök ilyen kínos helyzetbe – kezdett bele –, talán azt mondanám, igaza van. De a szükség törvényt bont. – Kinyitotta a táskát, előhúzott egy vörös dossziét és la-pozgatni kezdett benne. – Ön, mielőtt kilencvenben Romániából áttelepült volna Ma-gyarországra, a román titkosszolgálat, a Securitate titkos ügynöke volt.

Csobó odaugrott, megpróbálta kikapni a kezéből a dossziét, de a másik ügyesebb volt, visszarántotta és a háta mögé dugta.

– Nyugalom, Csobó elvtárs! Elmondok mindent, csak sorjában. Tehát – előhúzta a dos-sziét a háta mögül, és tovább lapozgatta –, hétéves működése alatt mintegy ötven jelen-tést adott, főleg székelyudvarhelyi vállalatok vezetőiről, munkatársairól. Szép részletes dolgozatok ezek. Csöpög belőlük a rosszindulat és az irigység, ami a leglényegesebb sa-játja a szaftos spicli jelentésnek. Ön évről évre a legjobb minősítéseket kapta a tartótisztjei-től. Mondjam tovább?

– Mit akar ezzel? – kérdezte Csobó és leült az igazgató mellé az odakészített újságlapokra.

– Kínos kimondani, de ha nem ért másként? Csobó, én megszarolom magát. Százezer eurót kérek azért, hogy ez a dosszié ne kerüljön nyilvánosságra.

Lépések hallatszottak a ház felől, feltűnt Csobó felesége. A kissé elhízott asszonyka, fe-szülő tréningruhája hiába volt új, máris úgy nézett ki, mintha rég kihízta volna, ugyan-is minden vásárlásnál azzal biztatta magát, hogy bár egy kicsit szűk, de jó lesz majd, hisz úgyis lead a következő hetekben négy-öt kilót. De Aranka soha nem adott le egyetlen kilót sem. Épp ellenkezőleg, inkább fölkapott egy-két kilót. Boldogtalan és magányos volt, mert a férje elhanyagolta. És nem csak úgy, ahogy a barátnőit hanyagolták el a férjeik. Ő tudta, miért. Ismerte a titkot. De ez az ő titka, soha nem árulta volna el senkinek. Még a férjé-nek sem mondta, hogy tudja. Ő csak nyelt és túrt, de hát mihez is kezdett volna negyven-négy évesen, tizenöt kiló túlsúllyal, és a román tanítónői diplomájával. Főleg, hogy a va-gyonmegosztásnál a férje felvonultatta volna az összes rafkós ügyvédhaverját. Túrt és evett.

– Láttam, hogy beálltál, miért nem jössz már? – kérdezte, mikor kinézett a kapun.

– Összefutottam valakivel, mindjárt megyek – lépett a kapuhoz Csobó.

– Kezét csókolom, asszonyom – állt föl Kóbor is –, ne haragudjon, de régi kedves isme-rőse vagyok a férjének, és annyi megbeszélőnivalónk van. Az a sok régi emlék.

– Akkor miért nem hívod be az urat, édesem?

– Tényleg, miért nem megyünk be? – kedélyeskedett Kóbor.

– Éppen elkészült a vacsora – folytatta az asszony.

– Tudom, berbécstkány – bólogatott Kóbor.
– Honnan tudja? – csapta össze a kezét az asszony. – Tényleg azt főztem.
– A férje már eldicsekedett vele.
– Akkor jöjjenek! – mutatott a bejárat felé az asszony.
– Az úr nem akar béjőnni, hát nem látod? Mit terpelsz itt? Menjél már bé! – mondta ingerülten Csobó.
– Jól van, csak gondoltam – felelte duzzogva az asszony és visszahátrált a kapuba, aztán már csak apró sértődött léptei hallatszottak, ahogy topogott vissza a villába.
– Hol is tartottunk? – kérdezte Kóbor, és visszaült a párkányra. – Ja igen, hogy akkor én megzsarolom magát.
– Honnan került magához ez a dosszié?
– A megfelelő helyről kaptam, hogy kicsináljam magát. Hogy ne maga vigye el a céget.
– De nem csinált ki.
– Nem.
– És miért?
– Mert többet kerestem magán, mintha a konkurenciája nyert volna.
– Azon nem keresett volna? – kérdezte Csobó, és visszaült az igazgató mellé.
– Az államtitkárom keresett volna rajta. Amolyan bizalmi keze vagyok, illetve voltam.
– De néha saját zsebre dolgozott.
– Olykor. Például, mikor magának játszottam át a céget. Mondhatjuk azt is, hogy maga miatt történt minden. Hát maga fog fizetni.

– És akik a dossziét adták, meg az államtitkára, nem nehezteltek ezért?
– Eddig nem.
– Hogyhogy?
– Úgy, hogy legtöbbször ők nyertek. Akik az államtitkáromat kenték meg. Nem tűnt föl neki az a néhány eset, amikor nem.
– De hisz akkor maga egy szerencsés ember, drága igazgató úr. Egy állami nagyvállalatot vezet, megvan a mellékes is, ahogy látom. Hát örüljön a szerencséjének, és menjen el innen, kérem.
– De aztán feltűnt neki. És mondom, ki is rúgtak, elvették mindenemet.
– Mondja, kedves, mi közöm nekem ehhez? – kérdezte lágy hangon Csobó, még a kezét is az igazgató karjára tette, aztán felállt és a kapu felé indul.
– Sokkal több, mint gondolná – kiáltott utána Kóbor. – Várjon csak! Most, hogy ki semmiztek, kirúgtak, elhúznék innen. Új életet kezdenék. Jó messze, amihez százezer eura van szükségem. És ön fogja nekem ezt adni.
– Olyan biztos ebben? – fordult vissza Csobó.
– Kevés dologban vagyok biztosabb.
– De mégis, mire alapozza ezt, drága igazgató úr?
– Egyrészt, mert megtudtam, mekkora pénzeket tett félre. Számlanélküli szállítások, kiiktatott pénztárgépek, alaptalan áfa-visszaigénylések... De hát jobban tudja ezt maga nálam.
– Túl sokat tud maga, igazgató úr. Vagy csak azt hiszi, hogy tudja. Nem fontak a szájáért, az már biztos.
– Mit mond?
– Hogy sokat beszél, azt mondom.
– Nézze, én alapos ember vagyok. Nem beszélek a levegőbe, mindent dokumentáltam.
– Aztán mit dokumentált?
– Például azt, hogy hiába adta nekem az első év nyereségének a felét, mikor maga mindenféle trükkkel jól lenyomta a nyereséget.
– Azzal vádol, hogy becsaptam?

- Nem vádolom, hát mire mennék egy ilyen váddal. Ezzel nem zsarolhatom meg.
- Na látja.
- De hát én a maga titkosszolgálati múltjáról beszéltem. Azzal zsarolom meg.
- Azt hiszi, érdekel még valakit, hogy mit csináltam húsz éve.
- Szerintem, igen.
- Gondolja?
- Próbálkozom.
- Hát ezzel hiába.
- Azt mondja?
- Drága igazgató úr, amikor képviselők, miniszterek, főpapok, pártelnökök, neves művészek, mindenki megúsza, majd pont én bukom bele. Egy ilyen, egy ilyen... semmi kis ügybe.
- Na, jó. Meggyőzött – csúsztotta vissza Kóbor a dossziét, de nem csukta be a táskát, keresett valamit. Tudta, hogy nagyjából így zajlik majd ez a beszélgetés, melyet csak be-melegítésnek szánt, és most vigyorgott, előre élvezte a hamarosan bekövetkező hatást, kényelmesen matatott a táskában.
- Ennek igazán örülök, akkor menjen isten hírével, nagy élmény volt önnel beszélgetni – mondta Csobó, és megint indult volna befelé, de látta, hogy mit csinál Kóbor.
- Maga feszt kutúl abban a táskában, de nekem ebből már tényleg elegendem van – kezdte újra nyomogatni a kapukódot.
- Na, meg is van! – húzott elő egy rózsaszínű dossziét Kóbor. – Rendben, ne vájkáljunk a múltban. Jöjjön a jelen!

Csobó erre visszafordult, és kedvetlenül megkérdezte.

– Mi ez már megint, igazgató úr? Maga tényleg a fejébe vette, hogy nem hagyja, hogy megegyem azt a berbécset?

– Nézze csak! Szép éles fotók! – húzott elő néhány képet a dossziéból. Széthúzta őket, mint a kártyát szokták a parti kezdetén, és a tulajdonos felé mutatta. – Válasszon egyet, Csobó, mindegy, melyiket, mind tökéletes felvétel.

Csobó tétován megfordult, azon gondolkodott, hogy faképnél hagyja-e ezt a barmot. Nem akarta megkérdezni, miféle kisemmizésről beszélt, még képes és elmondja. Nem érdeklik a hülye fotói, ez az egész esti bohóckodás. Fáradt ő már ilyenkor ehhez, meg éhes is. Ez a figura a múltjához tartozik, volt egy kellemes közös ügyük, de mi a fenének jött most ide, egyszerűen nem érti a kitarását. Látszik, bukott ember lett, neki pedig, mint sikeres üzletembernek, távol kell tartani magát az ilyen lúzerektől. Lehúzzák, elszívják az erejét, az életenergiáját. Már a bűdös kipárolgásuk is mutatja, hogy szoronganak, semmi könnyedség, nagyvonalúság nincs ezekben a lecsúszott barmokban. De ekkor váratlanul megszólalt a fejében a vészcsengő. Visszafordult, hátha ez a hülye mégiscsak, ez a lúzer most... itt tartott, amikor a kerítéshez ért, és kihúzott egy képet a pakliból.

Megnézte, és megsédült. Le kellett ülnie a kerítéspadkára. Nem akart hinni a szemének, a fotót bámulta, aztán fojtott hangon felkiáltott.

– Bassza meg! Hogy került ez magához? Egyáltalán hogyan... hol készült ez, amikor... amikor...

Cipőkopogás hallatszott, nyílt a kapu, és megint megjelent Aranka.

– Nem akarok zavarni, de tényleg nem jöttök be? Elhúl a tokány.

– Mit abajogsz itt? Menjél vissza, majd megyek, ha végeztem! A kurva életbe, hát olyan nehéz ezt megérteni? Menjél, menjél! – kiabálta Csobó, felpattant és lökdöste befelé az asszonyt.

Csobóné ijedten szaladt vissza, most már ő is tudta, hogy baj van. És azt is, hogy az ő titkával kapcsolatos a baj, amit ő nem akar látni, hallani. Akkor ő most bemegegy, kimer egy mélytányér berbécstokányt, befalja, aztán lezuhanyozik, bevesz három szem Rivotril, és

és alszik holnap reggelig. Addig nem is akarja látni a férjét. Nem akar mindenféle zavaros magyarázatokat hallani, mint már annyiszor. Holnapra aztán minden rendbe jön. Mint-ha mi sem történt volna, ő nem is hozza szóba ezt az estét, majd kanalazzák a reggelinél a lány tojást, és a gyerekek vizsgáiról beszélgetnek.

Mikor Csobó megbizonyosodott benne, hogy a felesége eltűnt a házban, visszament, elővette a sebtében zsebébe dugott fotót, és mintha hirtelen égetni kezdené a kezét, Kóbor ölébe dobta.

– Pedig ez a kép jó választás volt, Csobó, bár megjegyzem, a többi sem rossz. Na, húz egy másikat?

De Csobó mutatta a fejével, hogy nem akar több képet látni, zavartan hebegett.

– Akkor most... de akkor most...

– Nézze, kirúgtak az állásomból – mondta Kóbor –, három napot ültem előzetesben a Gyorskocsi utcában, elvették mindenemet, hát egyre jobban unom, hogy maga szaros százezer euró miatt baszakodik velem. Itt a virágzó cége, a villája, a kocsija, a felesége, a három gyerek, kormányzati kapcsolatokat is vásárolt már magának, és velem baszakodik. A kurva anyádat, Csobó! – emelte föl a hangját.

– De hát... hát, hogy beszél maga velem? Mit képzelsz, maga? – kérdezte remegő hangon Csobó.

– A szemét buzija! Nézd! Ebből a szögéből még úgy sem láttad magad, ahogy seggbe rakod ezt a kölyköt. Talán tizenöt éves lehet – mutatta a képet.

Csobóban különös érzések kavargtak, ahogy nézte a képet. Sok hasonló fotót látott már, de most ő volt a képen, oldalról látszott, ahogy csapzottan, izzadtan hágja a szőke

kölyköt. Emlékezett erre a kis szemétre, valami Ukrajnából ideszökött buzikurva, még az arany mandzsettagombját is ellopta, futott át az agyán, egyszer még a haverját is elküldte. Talán arról is van fotójuk ezeknek. Most inkább gusztustalannak, mint vágykeltőnek látta az aktust. Undorodott magától, de még az undornál is erősebb volt a rettegés, ami a hatalmába kerítette.

– Akkor most mi lesz? Mit akar velem?

– Holnap délig kapsz időt, hogy átadd a pénzt – mondta Kóbor.

– És ha mégsem? – próbálkozott remegő hangon Csobó.

– Akkor a feleséged, a két egyetemista fiad, a gimnazista lányod, a vén faterod, az egész kibaszott pereputtyod kap ezekből a fotókból. De jut az összes vezető munkatársadnak, a legmocskosabb bulvársajtónak, te szemét hímrinyó. Mindenki látja majd az undorító fajtalankodásodat. És ha van köztük fiatalok, és tudjuk, hogy van, akkor a börtönben rohadsz meg. Az ügynökség egy évig dolgozott rád, te disznó.

– Babba Mária! Mi az, hogy rám dolgoztak? – suttogta Csobó.

– Két magánnyomozó figyelt állandóan, hogy az összes mocskos orgiádat rögzítse.

– Rögzítse?

– Mit gondolsz, te rohadék? Hanganyagok, videók, minden. Nagy volt a tét, baszki. Itt nem egy féltékeny feleség volt a megbízó. Nagy pénzeket reméltek, akik ki akartak csinálni. Hogy ne te vidd el a közérteket. Hogy lehetetlenné tegyenek.

Csobó agya eközben lázasan dolgozott, megpróbálta fölidézni a titkos pillanatokat, a maga előtt is szégyellt, a hűvös fejével arcpírítónak tűnő helyzeteket, amelynek, ezek szerint, idegenek is tanúi voltak. Ott álltak valahol, és nézték, röhögtek rajta, mocskos megjegyzéseket suttogtak egymás fülébe. Vajon hány titkos útján követték? Megbújtak a tállakhelyeken, valami szekrényben, az ágy alatt, a tükör mögött? Kifigyelték, amikor a kocsisoron szedte fel a kölyköket? Mindig ott voltak, a legmeghittebb órákban, amikor kiengedte magából az állatot, amikor elgyengült és átadta magát? Hát ez szörnyű! Már az is szörnyű volt, amikor tavaly betörték hozzá, és elképzelte, ahogy idegen kezek tapogatnak a szekrényében, dúlják föl a személyes tárgyait. Alig tudott ezekhez hozzányúlni ezután,

egy csomó trikót meg gatyát ki is dobott, mert undorodott azoktól az idegen érintésektől. És mi volt az ehhez képest, hogy ezek kilesték, a legelképezhetőbb helyzetekben filmezték, fotózták, rögzítették kéjes üvöltéseit. Hát ez iszonyat!

– Ez iszonyat – mondta ki hangosan is.

– Mit dumálsz? – kérdezte Kóbor. Aztán mikor nem kapott választ, folytatta – és tudod, miért nem zsaroltak meg akkor?

– Gondolom, maga...

– Pontosan. Én tussoltam el a dolgot.

– És magánál maradtak ezek az... az izék.

– Bizony ám. Ezek az izék nálam maradtak. És most elővettem őket. És mit kérek értük?

– Százezret?

– Igen százezer eurót. Csak egy kis alamizsnát. És te baszakodsz velem? – kiabálta Kóbor, felpattant, a kabátjánál fogva felrángatta a másikat, és tovább üvöltött. – Kapsz egy egész bőröndnyi dokumentumot azért a száz gurigáért, te meg rinyálsz nekem, te mocskos buzi.

– Rendben... rendben. Megszerzem a pénzt, csak ne kiabáljon.

– Itt várlak holnap délelőtt tizenegykor. Nálad aktatáska, nálam gurulós bőrönd. Cserélünk, aztán kúrhatod tovább a kerekseggű cimboráidat.

– Rendben, itt leszek, csak kérem, csendesebben – mondta, és remegő lábbal elindult befelé. Becsukta maga mögött a kaput, Kóbor hallgatta, ahogy bizonytalan léptei kop-pantak a kerti út kőkockáin, miközben belekapaszkodott a kapu kovácsoltvas cirádáiba, és többször utána szólt.

– A mocskos fartúró, szemét köcsög... a hülye buzeráns... a gennyes kis hímrinygó.

■ **Kerékgyártó István** (Kaposvár, 1953): író, jogász. *Hurok* című kötete, melyből az itt közölt részlet is származik, megjelenés előtt áll a Kalligramnál.

FOTO: BÉRES ATTILA

A harcból nincs elbocsátás

– ...kutyakaja, ötvenezer. Mit zabál ez a dög, és mennyit! Hihetetlen, ennyit egy ember nem eszik meg egy hónapban, nemhogy egy kutya. Zacskók a kutyaszarnak, havonta tízezer. Beszarás.

Állatorvos harmincezer. Mit csináltak ezzel a döggel, felvarrták a ráncait? Ebéd és vacsora a Liszt Ferenc téren, a Dérynében, a Baldaszi'sban, a Spoon Hajón, a Klasszban, a Pomodoróban, a Cantine-ban, a Mannában, a Miniben, a T&G-ben, a Csalogány 26-ban, hatszázezer. Még jó, hogy vegetáriánus. Mi lenne, ha húst is enne! Persze az is lehet, hogy ritkábban kellene találkoznunk. Igen, ezt fogom csinálni, majd néha azt mondom, hogy vidékre kell utaznom üzleti ügyben vagy üzleti reggelim, ebédem, vacsorám van, vagy valami ilyesmi. Jó, ezen még azért dolgozni kell, mert ha túl ritkán találkozunk, akkor még a végén rámegey valaki. Nem szabad smucignak látszani, de ha elfoglalt üzletember vagy, az vonzó tud lenni, a Playboyban olvastam. Ezt azért még átgondolom. Bulik a Mygnonban, az Ötkertben, az Oscarban, a Mixben, a Creolban, a Symbolban és a MOM Leroy Bistrójában, a Spílerben, kétszázezer, körülbelül. Benzin százötvenezer. Na persze, mindenhová én cipelem, pedig vettem neki egy kocsit. És még csak most jön a java, Spirit Szerelem Hétvége, háromszázezer. Az alapcsomagon felül Bambusz Spa, két óra, harmincezer, Body Line Thalasso tizenegyezer, Jouvance húsz ezer, bőrfeszítés, mélyhám-
lasztás, hidegkorrekció, kombinált MicroLaserPeel hámlasztás és ProFractional XC ablatív szerkezetmegújító kezelés további százötvenezer forint...

Valahol telefon csöng. A Bazilika előtt a téren japán turisták fényképeznek, valaki egy biciklit tol el mellettem, a Duna felől enyhe szellő támad, és alig érezhetően megborzolja a hajamat. Belekortyolok a kávémba, aztán folytatom.

– ...vásárlás a Gucciban, ötszázezer. Vásárlás a Dolce & Gabbanában, négyszázezer. Egy nyári Louis Vuitton táska, százhatvanezer. Szokatlanul olcsó, merengek el egy pillanatra

Mell: 93cm, derék: 64cm, csípő: 94cm

Születési idő: . . . 1987. augusztus 31.

Magasság: 170cm

Súly: 58kg

Ami feldob: . . . Szeretem, ha egy férfi magabiztos, és tudja, mit akar! Ha kihozza belőlem, akkor igen bevállalós leszek.

Amit kevesen

tudnak rólam: . . Otthon is mindig ruha nélkül mászkálok.

Távolabbi terveim: Szeretnék továbbra is fotózásokkal foglalkozni – de nálam csak igényes és ízléses képek jöhetnek szóba.

(PLAYBOY, 2012. JÚLIUS)

a számlán. Hétfvégék Prágában, Milánóban, Athénban, Londonban és Barcelonában, összesen hárommillió. A repülőjegyeket vajon beleszámoltam? Ennek még utána kell nézni – figyelmeztetem magam. – Aztán, repülőjegy Párizsba, oda-vissza, százötvenezer. Szálloda, ezer euró. Jegyek a Twilight bemutatójára, ezer euró. A párizsi repülő- és a mozijegyeket még nem fizettem ki.

A japán turisták körbeállják az idegenvezetőt, aki egy esernyőnyelet magasba emelve a Bazilika felé mutogat.

Anna, a barátnőm vág át a téren, lassú, de mégis határozott léptekkel, koptatott farmershortban, fehér *No more I love You's* feliratú topban, a lábán arany színű szegecskekkel kivert bokacsizma, oldalán keresztbevetve elegáns, de mégis sportos Louis Vuitton táská, mintegy ellensúlyozva a laza megjelenést. Csokibarna bőr, szőke, hátrafésült haj, magas homlok és talán túl izmos test, amit jól ellensúlyoz nagy, de mégis keménynek látszó melle, és minden lépésénél klasszul kirajzolódnak a lábizmai. Májfoltos pófájú, de egyébként teljesen fehér szőrű kutyát vezet pórázon.

Még mindig azon morfondírozom, hogy az eurót akkori vagy mai árfolyamon számítsam-e át forintra, amikor Anna, egy gyors légpuszi után, leül velem szembe.

– Valami üzlet? – kérdi.

– Tulajdonképpen igen – nevetek fel bénán, és lehajtom a laptopom fedelét. – Egész pontosan egy régi üzletet futottam át, tudod – heherészek egy sort –, szeretem tudni, hogy állok a számokkal.

– Aha – bólint, aztán a szeméhez emeli a fényképezőgépét. – Nézz rám – mondja. – Csinálok rólad néhány képet. Fordulj balra.

Balra fordulok.

– Fordulj jobbra.

Jobbra fordulok. A japán turisták a Bazilika lépcsőjén állnak.

– Most csinálj úgy, mint Rodin Gondolkodója.

– Kicsoda?

– Mindegy – sóhajtja. – Vedd az öledbe a laptopodat, aztán könyökölj rá, és az öklöddel támaszd meg az álladat.

Úgy teszek, ahogy kéri.

Anna, a barátnőm, fantasztikus lány, még csak huszonkét éves, de már modellkedett Párizsban, Milánóban, Tokióban, Londonban. Dolgozott a Chanel- és a Gucci-kampányokban. Párizsban fotóművészetet tanult, és Svájcban is járt valamilyen egyetemre. Mindent tud a festészetről és az irodalomról. Indiai zenét hallgat. Járt már egy olimpiai bajnok vízilabdázóval, egy francia filmrendezővel, aki az apja lehetne. A francia filmrendezőnek megnéztük az egyik filmjét, de én egy szót sem értettem belőle. Egy nőről szólt, aki mindenfélét összevizionál a gyerekkorából, meg látja a saját öregkorát is, amikor már lebénulva és némán fekszik az ágyában, és a szobájában van egy csap, amelyből víz csöpög. Először azt hittem a filmről, hogy horror, de aztán nem történt semmi, legalábbis senkit sem ölt meg, sőt, a nő a film végén meztelenül állt egy zöld mezőben, és nevetett. Anna azt mondta, hogy Josselin – így hívják a francia rendezőt – a filmmel az emberi élet előtt tisztelgett. Én csak bólogattam, de közben arra gondoltam, hogy ezért a marhaságot kár volt ennyi pénzt kiadni. Anna járt még előttem egy olasz gróffal vagy báróval is, meg egy fotóművésszel, aki a tanára volt Párizsban, valami egyetemen. Miután hazaköltözött Pestre, ruhákat tervezett Annie márkanévvel, de azt mondja, most már nem érdekli az üzlet, mert szeretne minél távolabb kerülni a pénztől meg az anyagiaktól, és nem akar mással foglalkozni, mint a fotózással, a természetvédelemmel és az állatokkal. Olyan természetvédő aktivistaféle, állandóan kutyamenhelyekre jár meg szabadon kószáló macskákat fog be, aztán a barátaival az interneten keresnek nekik gazdát.

Anna egy vízilovat is örökre fogadott az állatkertben. A vízilovat Zuzunak nevezte el, és minden héten meglátogatja. Gyakran én is vele tartok. Állunk a víziló karámja előtt, mindenfélét dobálunk neki, és Anna az kiabálja, hogy „Szia Zuzu! Itt vagyunk! Szeretünk Zuzu!”, meg ilyeneket, de a víziló csak bámul ránk nagy vizenyős szemével, néha pislog vagy fingik egyet, vagy beletúr a kajába, amit bedobálunk neki, vagy ránk sem hederítve dagonyázik a medenceféleségben, ahol él. Szerintem fogalma sincs, hogy kik vagyunk, és

hogy örökbe fogadtuk, sőt, a nevére sem hallgat, de Anna állítja, hogy egy hullámhosszon vannak Zuzuval, és a víziló pontosan tudja, mi történik körülötte. Hát lehet.

Anna annyira komolyan veszi a természetvédelmet, hogy egy alkalommal le is tartóztatták Izlandon, mert a barátaival felmászott egy bálnavadász hajóra, hogy ezzel is tiltakozzanak a bálnák halászata ellen.

Egyszer elhívott az egyik kiállítására is, amelyet az állatos fotóiból rendezett. A fotókon kibelezett bálnák, több száz agyonvert fóka vagy valami ilyesmi, kiterítve egymás mellett a hóban, féllábú kutyák, a lábuk helyére bot vagy kerékféleség illetve. Megint kutyák, fél szemmel, iszonyatos sebekkel a testükön, vagy leszakított pofával. Megmérgezett madarak halomba rakva. Egy vak ló. Marhavágóhíd. Egy vagonban tehének összezúfolva. Egy ronda és mocskos kutya láncon, egy félig leomlott ház udvarán. Kakasviadal, valahol Dél-Amerikában, bikaviadal Spanyolországban, kutyaviadal valamelyik déli államban.

Egy másik terem ajtaja fölé vörös festékkal, ami alkalmasint akár vér is lehetett, ezt írták: „A gyilkosok.” A fotókon japán, izlandi, kínai, grönlandi halászok, harcikutya-tenyésztők, karjukon déli zászlós tetoválás, szalmakalapos, nagybajuszú mexikóiak, hónuk alatt kakassal, torreádor és segítői díszes ruhában, afrikai orvvadászok egy döglött elefánt mellett, halomba szórt elefántagyarak, mészárosok fehér kötényben. A harcikutya-tenyésztőkön kívül, akiket egyébként bandatagoknak néztem, egyikük sem látszott veszélyesnek, sőt, a mexikói parasztok kifejezetten rokonszenves bácsikáknak tündek, vastag bajszukkal, elnyűtt fekete öltönyükben, fejükön szalmakalappal. De jobbnak láttam, ha ezt nem mondom el Annának, aki *Save the World* feliratú pólóban, kezében pezsgőspohárral, egyik vendégtől a másikig repdesett.

– Szép kutya – mondom, lehajolok, és megpróbálom megsimogatni az ebet, ami közben lefeküdt közénk, és a nyálat a farmeremre csorgatva bámul ránk.

A kutya a hangra feláll, morogni kezd, a füle felmered, majd hirtelen hátrahajlik.

– Miminek hívják – mondja Anna.

– Mért hívsz Mininek egy ekkora nagy dögöt?

– Mimi a neve – javít ki –, és nem dög – teszi hozzá sértődötten. – Argentín dog és fajtisza. Igaz, Mimi? – cuppant a kutya felé.

– Mi történt a régivel? – kérdem, mintegy mellékesen.

Annának korábban egy westie-je volt, egy idegesítő kis dög, de legalább nem nyáladzott, mint ez a fenevad, és mivel jóval kisebb is volt, nyilván kevesebbet zabált, mint ez itt.

– Megváltunk egymástól – feleli szenttelen hangon. – Nem értettük meg egymást, ezért elajándékoztam.

– Aha – bólintok. – És vele – bökök a kutya felé, ami közben a farkával ütemesen veri a székem lábát – megértitek egymást?

– Igen – nevet fel, és pajkosan megpaskolja a kutya fejét.

– Helló, Mimi – nyújtom én is a kutya felé a kezem, amire Mimi újabb hangos morgással válaszol.

– Na jó, én feladom – ülök vissza csalódottan a helyemre.

– Neked nincs szerencséd a kutyákkal – nevet fel Anna.

Ebben, sajnos, igazat kell, hogy adjak neki.

Egyszer elmentem Annával arra a kutyamenhelyre, ahol önkéntesként dolgozott, és néha fotózott. Kedvében akartam járni, meg akartam mutatni neki, hogy mennyire szeretem a kutyákat, ezért örökbe fogadtam egy Josselin nevű kocsit, ami egyébként valószínűleg egy bernáthegei és egy farkaskutya keveréke lehetett, bár erre csak a szőrzetéből meg a farkából következtettem, mivel a pofáját egy másik kutya teljesen szétmarcangolta. A Josselin nevet Anna adta neki, a francia filmrendező után, aki vel korábban járt. Anna szerint a filmrendező és a kutya sok mindenben hasonlítanak egymásra, szabadságszeretők, öntörvényűek meg ilyesmik.

Vettem Josselinnek – mármint a kutyának – két kiló színhúst meg egy gumicsirkét, hadd játsszon vele. Anna azt tanácsolta, hogy próbáljak meg közvetlen kapcsolatot kialakítani Josselinnel, ahogy egy híres természetvédő meg állatkutató tette a hatyúkkal, akikkel együtt élt egy tóban. Ezt én tiszta hülyeségnek tartottam, de nem mondtam neki. Anna arra biztatott, hogy menjek be a ketrecbe, ahol Josselint egyedül tartották – mint később megtudtam, nem ok nélkül –, és a kezemből etessem meg, így téve személyessé a találkozást. Josselin azonnal felfalta a húst, aztán egy pillanat alatt széttépte a gumicsirkét, végül, még szájában a csirke darabjaival, felém fordult, és vészjóslóan morogni kezdett. Mondtam Annának, hogy talán ennyi elég is lesz, mert a kutyán kurvára látszik, hogy támadni akar, és már mentem is volna ki, amikor a nő elkezdett hisztizni, hogy nem vagyok eléggé pozitív, mert nem akarok kapcsolatot teremteni a kutyával, meg ilyenek. Erre én, bár semmi kedvem nem volt hozzá, mert Josselin nemcsak ronda, de koszos és bűdös is volt, csak közelebb mentem a dőghöz, mire az mordult egyet, aztán már jött is rám. Nem szaroztam sokat, teljes erőből lengőbordán rúgtam, mire a kutya kétszer megpördült a tengelye körül, és közben idegesítően vékony hangon vinnyogott. Anna hisztériás rohamot kapott, és zokogva azt üvöltötte, hogy meg akarom ölni szegény Josselint, aki közben újra megindult felém.

Nem akartam összeveszni Annával, ezért úgy döntöttem, hogy nem bánom többet a kutyát, pedig szívesen összerugdostam volna. Lassan a kijárat felé hátráltam, és miközben oda-oda rúgtam a kutya felé, már csak azért, hogy tudja, hol is a helye meg kivel szórakozzon, dühömben és persze félelmemben is azt üvöltöttem, hogy „takarodj rohadék!”

Szerencsésen megúsztam a dolgot, a kutya csak a farmeremet harapta ki, Anna viszont egész úton nem szólt hozzám, kivéve, amikor szörnyetegnek nevezett.

Josselin, nem sokkal az eset után, megtámadott egy gondozót is, akit súlyos sérülésekkel vittek kórházba. A támadás után Josselint elaltatták.

Amikor megtudtuk, hogy Josselint elaltatják, Anna teljesen kiborult. Azt mondta, ügyvédet fogad és pert indít, hogy megmentse Josselint, de végül az egészből nem lett semmi. Mi elutaztunk egy hosszú hétvégére Londonba, a kutyát pedig, amíg mi Londonban vásárolgattunk, annak rendje és módja szerint elaltatták. Anna nem engedte, hogy Josselin temét dögkútba dobják vagy elégessék, helyette kivittük a kutyatelephoz közeli erdőbe, és egy öreg fa alatt elástuk. A gödröt persze nekem kellett kiásnom. Anna kitalálta, hogy a sír fölé tegyünk egy nagy követ, és kar-

coljuk rá Josselin nevét. Persze a követ is nekem kellett odacipelnem. Néha kijárunk a sírhoz, viszünk virágot meg ételt. Anna szerint régen valamelyik indián törzs is így csinálta. Szerintem hülyeség egy döglött kutyának ételt vinni.

– Ül! Mimi ül! – szól rá a kutyára, aki némi morgás után a lábához heveredik, de még mindig engem vizslat. – Beszélünk kell a kocsiról – mondja Anna. – Tegnap volt egy kellemetlen beszélgetésem az autóval kapcsolatban.

– Valóban? – nyögök fel.

– Valóban.

Csend.

– Elromlott? – kérdem szinte reménykedve.

– Nem, nem romlott el – mondja, és várakozásteljesen rám néz.

– Az jó. Az jó. Az nagyon jó – hajtogatom, mint egy hülye.

– A lízingcégtől jöttek – köpi felém a szavakat.

Amíg a lízingcég el nem hangzik, csak kábán felelgetek a kérdéseire, de most már páni félelem fog el. – Tudtad, hogy a kínaiak sosem halnak meg ebben a városban? – mondom rémülten, hogy másra tereljem a szót, s bár magam is megdöbbenek, hogy miket beszéllek összevissza, azért közben a japán turisták felé fordulok, akik már a Bazilika lépcsőjén fotózzák egymást.

– Zoli!

– Mi van?

– Mi az, hogy mi van? – emeli fel a hangját.

– Bocsnat – hunyázkodom meg. – Tessék?

– Ezek nem kínaiak, ezek japánok.

– Szóval azért nem halnak meg a kínaiak – folytatom, mintha meg sem hallottam volna az előbbi megjegyzését –, mert a hullákat eltüntetik, és új illegális bevándorlók élnek tovább az irataikkal. Hát nem örület? – nevetek fel hangosan.

Ezen kissé elgondolkodik, majd ezt mondja: – Zoli, én a kocsiról akarok veled beszélni.

– Egyébként egyre több a kínai a tévében is – folytatom bátortalanul. – Meg a piacokon is... meg a videoklippekben is

– Nem érdekelnek a kínaiak – mondja közönyös, távoli hangon.

– Sajnálom, én csak... csak azt akarom mondani...

– Tegnap járt nálam két férfi – vág közbe ellentmondást nem tűrő hangon Anna –, a lízingcégtől jöttek, és azt állították, hogy te – bök rám, mire a kutya is megelevenedik, és elkezd morogni – nem fizeted a lízingdíjat három hónapja. Egészen pontosan – emeli fel a hangját, mire Mimi felül, és úgy morog tovább – te egyáltalán nem fizetsz lízingdíjat, mert – rövid szünetet tart, és közben farkaszemet néz velem – ez egy bérelt kocsi.

Úgy négy hónapja, az Urimuriban ismertem meg Annát, akinek – miután elmesélte, hogy két éve ő volt a Chanel arca, és többször is szerepelt a Vogue magazinban, sőt egyszer a címlapján is, a Playboy felkérését meg egy hete utasította vissza – a következőket mondtam el magamról: ingatlanfejlesztő vagyok, számos nagy befektetésem van Budapesten és az országban, többek között több száz lakásos társasházak, irodaházak és szállodák.

Ez persze csak részben, egész pontosan csak nagyon kis részben felel meg a valóságnak. Van hat lakásom, amelyeket még apámtól örököltem két éve, amikor meghalt. A lakásokat kiadom, elsősorban külföldieknek, akiket nem jelentek be, így nem kell adót fizetnem utánuk. Apám után rám maradt még három éjjelnappali, de azok, ha éppen nem rabolják ki őket, alig hoznak valami kis hasznot. Néha, ha otthon bulit rendezek a haveroknak, ezekből hordom haza az ásványvizet, üdítőt, vodkát meg a rágcáslínivalót. Nagyjából ennyi az egész hasznom belőlük.

Az ingatlanfejlesztésből annyi igaz, hogy öt éve néhány barátommal belevágtunk egy tízlakásos társasházba a tizenhatodik kerületben, de aztán jött a válság, és az építkezés leállt. A ház ott áll félig készen, az eső meg a hó kikezdte, már nem is őriztetjük. A lakások sajnos senkinek sem kellenek, még a banknak sem, pedig már három éve nem fizetjük a kölcsönöket.

Van még egy öröklakásom a Gellérthegyen, egy régi villában, egy BMW jeepem és egy hatéves Porsche 911-esem. A Porsché-t az apámtól örököltem.

Rögtön az első héten elvittem Annát Prágába egy hosszú hétvégére, aztán voltunk még Londonban, és vásárolni Milánóban. Egy hónap után már azt terveztük, hogy megveszünk egy régi lovardát, odaköltözünk, veszünk néhány lovat, a menhelyről elhozunk pár kutyát meg macskát, így Anna egész nap az állatok között lehet. Én pedig elhatároztam, hogy megtanulok lovagolni, hogy Annával együtt lóháton fedezzük fel a környéket.

Volt egy kevés félretett pénzem, még abból a bankkölcsönből mentettem ki, amit a társasház építéséhez a barátaimmal vettünk fel. Kezdetben úgy számoltam, hogy a pénzem legalább fél évig kitart, s fél év alatt meg majdcsak kitalálok valamit.

Még csak egy hónapja jártunk, de miután voltunk Prágában, Londonban és Milánóban, be kellett látnom, hogy tévedtem. Anna falta a pénzt, minden napra volt valami ötlete, utazzunk ide, utazzunk oda, wellnessezzünk itt vagy ott, vacsorázzunk, bulizzunk, vásároljunk, ajánljak fel százezer forintot egy állatmenhelynek, a Greenpeace-nek, a buddhistáknak, fogadjak örökbe kutyát, lovat, majmot az állatkertben, egy törött szárnyú sast vagy valami sashoz hasonló madarat az Alföldön. Nem mertem ellentmondani neki, féltem, hogy elveszítem.

Anna teljesen más, mint azok a lányok, akiket a Hajógyári szigeten a klubokban pénétek vagy szombat esténként ismertem meg. Először is, járt egyetemre, beszél egy sor idegen nyelven, látott egy rakás híres filmet, órákig tud beszélni szobrokról meg festményekről, és klassz fotókat csinált rólam. Azonkívül, szerepelt már a Vogue-ban és az Elle-ben, és ha akarta volna, akkor a Playboyban is. A barátaim és az ismerőseim közül sokan el sem hiszik, hogy tényleg járunk, és amikor látják, hogy mégis, mert csókolózunk előttük meg fogjuk egymás kezét, akkor meg teljesen kikészülnek. Persze főleg a lányok vannak kiakadva Annára, de azért a fiúkon is látszik, hogy marhára irigyek rám.

Éppen a kutyamenhelyre mentünk ki, hogy meglátogassuk Josselint, amikor Anna felvetette, hogy szüksége lenne egy új kocsira, mert a Minije, amit még az olasz barátjától kapott, már több mint ötéves, és egyébként is kényelmetlen állatok szállítására. Úgy emlékszem, hogy amikor ezt előadta, éppen vezettem, ezért nem tudtam kellőképpen uralkodni magamon, így aztán kissé fancsali képet vágtam az ötletéhez, mire Anna a fejem-

hez vágta, hogy kistílú vagyok. Végül egy rövid, de annál hevesebb veszekedés után közölte velem, hogy elege van belőlem, teljesen elbizonytalanodott, át kell gondolnia a két tőnk kapcsolatát. Kiszállt a kocsiból, és egy hétig nem láttam. Később azt állította, hogy vidéken, egy buddhista táborban meditált, de amikor megpróbáltam felhívni, nem vette fel a mobilját, amely valami távol-keleti nyelven jelentkezett be.

Miután előkerült, hosszas könyörgés és egy barcelonai hétvége után abban egyeztünk meg, hogy eladjuk Anna Minijét, és az árát kiegészítem annyival, hogy ki tudjuk fizetni egy hároméves Porsche Cayenne kezdőrészletét. A kocsi törlesztő részleteit nagyvonalúan magamra vállaltam.

Miután hárommillió forintért eladtuk Anna kocsiját, és meghozták a Cayenne-t, újra minden visszatért a rendes kerékvágásba: örökbe fogadtam Josselint, a kutyát és még három másik állatot, köztük egy páviánt. A majom, miközben az örökbefogadási ünnepségen megpróbáltam odaadni neki egy banánt, leköpött, aztán rám ugrott és fojtogatni kezdett. A gondozók szedték le rólam. Anna teljesen kiakadt. Azt mondta, hogy az egész az én hibám, és a majom megérezte rajtam, hogy nem vagyok őszinte, és nem is igazán ragaszkodom hozzá. Aztán felhozta Josselin, a kutya esetét is, hogy az is csak azért támadt rám, mert valami zavart érzett bennem. „Az állatokat nem lehet becsapni”, mondta Anna.

Leszámítva az állatkerti incidenst meg persze Josselint, kellemesen teltek a napjaink. Elutaztunk Sárvára a Spiritbe, aztán Athénbe, újra eljártunk reggelizni, ebédelni és vacsorázni a Liszt Ferenc térre, a Dérynébe, a Baldaszi'sba, a Spoon Hajóra, a Klasszba, a Pomodoróba, a Kantinba, a Mannába, a Minibe, a T&G-be, a Csalogány 26-ba, bulizni a Hajógyári-szigetre és belvárosi klubokba. Most, ahogy visszaemlékszem, ez a három hónap felhőtlenül boldog időszak volt az életemnek.

– Ez csak valami hülye tévedés lehet – próbálkozom.

– Nem az – feleli meglepően nyugodt hangon. – Megmutatták a papírokat is.

Csönd.

– Várj csak – felnevetek. – Ez egy sajátos bérleti konstrukció – próbálkozom újra. – Előnyösnek tűnt, és egyébként is mindenki ezt csinálja, mert ezzel adót lehet minimalizálni meg minden. – Majd eléggé bénán hozzáteszem: – Az ügyvédem is látta a szerződéseket, és azt mondta, hogy rendben vannak.

– Zoli! – szól rám.

– Igen.

– El akarták venni a kocsit – fakad ki. – Érted?! A kocsit!

Megint csönd.

– Itt most nem is rólam van szó – mondja, mivel én hallgatok, és közben gondterhelt arcot vágva egy karcolást bámulok a poharamon, majd nagyot sóhajtva így folytatja: – Hanem, az állatokról.

– Az állatokról – ismétlem Annát.

– És a bizalmamról, amit te most elvesztettél.

– Sajnálom – nyöszörgöm.

– Beszéltem egy ügyvéddel... – kezd bele, de aztán valamiért nem folytatja.

– Igen, és mit mondott? – kérdezem mohón.

– Azt, hogy vissza kell fizetned a kocsi árát, amit odaadtam neked.

– Értem – bólintok, de közben magam is meglepődöm, hogy mennyire nyugodt a hangom.

Egy pillanatra farkaszemet nézek a kutyával, mire az felmordul, és Anna is mond valamit, de nem figyelek rá, mert közben már étterem- és szállodaszámlák futnak a fejemben, a kutyakaja árcímkei, a lovarda ára, amit szerencsére nem vettünk meg, Zuzu, a víziló, egy étterem Barcelonában, egy másik Athénban és egy harmadik Prágában. Aztán a Gucci és a Louis Vuitton bolt kirakata, valami adomány egy buddhista kolostornak az Alföldön, Josselin, a kutya, bőrfeszítés, mélyhámlesztás, hidegkorrekció, megint a Gucci, aztán Prága, de most nem az étterem, hanem egy szálloda a Károly híd lábánál.

Rövid, de annál borzongatóbb csend után kockázatos manőverre szánom el magam, és ezt hazudom: – Én is beszéltem az ügyvéddel. – Felhajtom a laptopom fedelét, nyomok egy entert, mire a gép automatikusan összeadja a táblázatban a számokat.

– Ügyvéddel? – kérdi meglepett hangon.

– Igen – a laptopomat egy gyors és határozott mozdulattal felé fordítom. – És az én ügyvédem meg azt mondta – nevetek fel szinte már kéjesen –, hogy te tartozol nekem ötmillió forinttal – és a táblázat alatti számra bökök.

Csönd.

Lassan eszmél. – Kutyakaja ötvenezer, zacskók a kutyaszarnak tízezer – olvassa félig magában motyogva – állatorvos harmincezer... – undorodva rám mered – ...reggelik, ebédek, vacsorák... – folytatja szinte már suttogva. – Jézusom, Zoli, te mindent felírtál? – a hangjában őszintének ható felháborodás bujkál.

– Mindent! És a számlákat is eltettem – felelem szenvtelen hangon, és érzem, hogy a „számlák” szótól nagy-nagy nyugalom száll meg. – És az ügyvédem szerint ezek mind ajándékok voltak, de most, hogy elhagysz, okafogyottá válnak és... – egy pillanatra elakadok, mert nem tudom pontosan felidézni, amit a Bírósági Történetek című tévéműsorban egy ügyvéd mondott hasonló ügyben, pedig olyan jogiasan és egyben félelmetesen hangzott. – Szóval, a jog szerint vissza kell fizetned az egészet – fejezem be gyorsan, mielőtt belezavarodnék a mondanivalómba.

Hosszú csönd telepszik ránk, amelyet végül én török meg. – Egyébként szereztem jegyeket Párizsba a Twilight bemutatójára – mondom. – A repülőt meg a mozijegyeket is kifizettem már – hazudom könnyedén.

– A Twilightra? – kérdi kissé elbizonytalanodva.

– Twilight, Párizs, három nap, két éjszaka – sorolom, mint egy gép, és közben mélyen Anna szemébe nézek, aki úgy ül ott, mint akit hipnotizáltak.

Elégedetten hátradőlök, és magam elé képzelem, ahogy kéz a kézben sétálunk Párizsban, fagyizunk, vásárolunk pár hülyeséget, olyasmit, amit minden turista szokott, sikátorokban csókolózunk, megnézzük Anna kedvenc boltjait meg a múzeumokat, ahol majd Anna mesél nekem a képekről és a szobrokról. Este az Eiffel-toronyból bámuljuk a kivilágított Párizst, esetleg kiruccanunk Disneylandbe, veszünk egy hatalmas vattacukrot, és az óriáskerékről színes lufikat engedünk kacagva az ég felé.

Helikopter repül át a tér felett, megtörve a varázst.

– Azt hiszem, ezt a kocsis-ügyet Párizs után is megbeszélhetjük – ocsúdik a kábultságból Anna.

Bólintok, és intek a pincérnek, hogy fizetek. A japán turisták közben elindultak felénk, a Duna felől megint feltámad a szél, de még a hajamat sem borzolja fel.

– Éhes vagyok – nyújtózkodik Anna.

Mimi is feláll, és gyanakvóan nézi a japán turistákat, akik éppen előttünk vonulnak el.

– Hová menjünk? – kérdi, és közben a T&G felé tekinget, ami számomra azt jelenti, hogy ma sem úszom meg húszezer forint alatt. De végül is mindegy. Maradt még úgy egymillió forintom a háromból, ebből elmegyünk Párizsba – számolok magamban –, ott aztán majd ez is elfogy, és tényleg nem marad semmi, és akkor majd tényleg vége lesz. ■ ■ ■

■ **Kötter Tamás** (Csorna, 1970): budapesti prózaíró, ügyvéd, üzletember. Legutóbbi kötete: *Rablóhalak* (Kalligram, 2013).

Élj örülten egyhangú életet

Egész eddigi életem örülten egyhangú volt, nem vagyok elég élő, illetve halott. Szilveszter vagyok, magyarul erdei ember, huszonegy éves, viszonylag fiatal, magányos, egy nyílt seb, impulzív gubanc, szenvelgő melankolikus, kikészültem Szigetszentmihályon, itt élek, illetve haldoklom. A karakteremre ráférne egy szoftverfrissítés.

Azt mondják, néha túlérzékeny vagyok, mint egy nő, egyetlen zizegő csokoládépapír látványában az árokpart szélén, az egész világ szeméthegeit látom, egy petárdától elűzött kutyában a világ összes megkínzott ebét, a megkötözött kutya vonításában a világ valamennyi fájdalmát. Érzelgősen eltvelyedett vagyok, mások szerint vadállat, mohó, durva, akaratos ösztönlény. Túl fiatal és kapkodó, túl lomha és koravén. Meglepően tájékozott, de kiderült az is, hogy: járatlan. Vagy fordítva, nem tudom. Néha teljesen sötétnek, ostobának érzem magam, aki nem gyártja, hanem veszi a szövegeket, néha felőrölnek belső ellentmondásaim.

Sokan kedvelnek, de sokan megvetnek, csavargónak, szemétnak tartanak, azt mondják, korcs vagyok, akit a nagyanyja nevelt, valószínűleg rosszul. *Halott vagy; mutáns*, mondta Wolf, a barátom, *visszahat a sügér, visszahat*.

Egész eddigi életemben az ösztöneimet szolgáltam, amelyeket továbbra sem tudok irányítani. Csodálkozva, nem kis szomorúsággal veszem tudomásul, hogy belőlem hiányzik a belső kontroll, mely visszafogna, ha úgy viselkedem, mint egy megkerült, szociopata kamasz, vagy mint egy rotyton lévő szentimentalista költő.

Ma reggel, 2013. december 31-én, négy recskám volt, egy fél üveg konyakot bevedeltem, hogy kicsit lazítsak az életfeszültségemen.

A Szilvesztertől szorongok. A Szilveszter nekem háború, bénító riadalom a mellkasban, ha robban a petárda, kutyák reszkető szűkölése, levágott malacfej az asztalon, tűzijáték-ropogás este tíztől hajnali egyig, félelem az új évtől, kétségbeesett várakozás arra, amire már nem kapok időt.

Eltelt rettentően sok fölösleges óra, eszembe jut ez a fölösleges mondat, egy versben olvastam. Az ágyamból felszínesen ránézek a hajnali ablakkeretes világúrrészre, majd összeszűkítem a tekintetem és a villanyhuzalokat tartó, a sűrke egyik árnyalatában álló be-

tonoszlopra meredek, amilyen nem látom átvonulni a tavaszt, a nyarat, az ősz és a telet, viszont mindig tudom, hogy melyik évszakban bámulom a szóban forgó betonoszlopot, ami, velem ellentétben, nem forgolódik nyugtalanul, nem keresi az egyensúlyt, hanem tökéletesen benne áll.

Az, hogy ide száműztek, konkrétan Szigetszenmihály sötét méhébe, konkrétan a lópatkó formájú lakásomba, konkrétan tépett agyamba, megváltoztathatatlan; nem úszhatom meg. Szerintem nem voltak esélyeim.

Kibirni, ez minden. Mostanában munkát keresek, eddig egy fordító cégnél dolgoztam, nem szerettem a papírmunkát, buszozás közben is szanaszét untam magam Szigetszentmihály és Szigetszentmargit között, ilyenkor addig nyomorgattam az ölemben a táskámat, míg fel nem állt a faszom. Nőim most nincsenek, az utolsó szexuális jellegű beszélgetésem tegnap reggel volt, leszóltott egy alacsony, galambmellű kislány, mutassam meg neki a Kunigunda utcát. Mondtam neki, nem mutatom, inkább kinyalom. Nem örült neki.

Legutolsó szexuális élményem, talán túlzás élménynek nevezni, a szomszédommal, Mónikával volt, aki tájszólását affektálással súlyosbította. Erős negyvenes, elvált, gyerekei nincsenek, Wolf állítólag látta egy durva pornófilmben. Emiatt, ha szólt hozzám, mindig láttam a brét a szájában.

A kulcsommal vacakoltam a zárban, ezért talán kicsin meghajoltam, szóval arra eszméltem, hogy Mónika a seggemet markolássa.

Adok ötven rubelt, ha megbaszol.

Vágd partiba a biciklidet is, és megegyeztünk, baby.

Nem a pénz miatt, biciklizni meg amúgy is utáltam, hanem megkívántam Mónit. Kicsit fogazott, a mélytorkos sem ment neki olyan profin, mint gondoltam, de megérte. Megdugni nem dugtam, nem panaszkodott, azonnal elaludt, gondolom, a piától. Hangosan horkolt, ezért betapasztottam a száját szigetelőszalaggal, fuldokolva tépte le, és nagyon megharagudott, műszempillát könnyezett. Hogy megsértsen, leköpött és kispöcsűnek nevezett, ami jó lenne, legalább be lehetne kaptatni tövig. Bizarr, de valahol vicces és egyben kibaszott szomorú jelenet volt. Azóta egyszer-kétszer láttam, nem köszönt, aztán elhúzott a picsába. Állítólag nem fizette már az albérletét, Wolf látta az utcán tintásan, azt mondta, nagyon rotyton volt szegény.

Van egy nőbarátom, Szeléné, helyes, finom és tépelődő lélek, de nem érzek iránta szenvedélyt, igaz, egyszer az ölemben zokogtam, és azt mondtam neki, hogy szeretem. Tényleg szerettem abban a pillanatban, úgy éreztem, hogy csak ő tudna megmenteni. „Persze...”, felelte Szeléné gúnyosan. Hirtelen megragadtam a karját és hátracsavartam. „Önelégült kis szerencsétlen vagy!”, sziszegtem az arcába, és azzal fenyegettem, hogy késsel megvágom az arcát, hogy más ne is bírjon ránézni. Szeléné nevetve azt mondta, hogy az ötletet bizonyára valamelyik filmből vettem. Szeléné tudja, hiszen tökéletes. És amit nyújt, az is. Miután a világra (és rá) kiharagudtam magam, elkezd vigasztalni. Sokszor érzem azt, hogy Szeléné elraboltam társul manírosan keserű birodalmamba, és megfertőztem a szenvedéseimmel, máskor meg kívülállónak mutatkozik, mindent, amit tesz, tesz, állandó iróniával szemlél, de lehet, tettei.

Mikor ezt írom, emlékezem. Látszólag ura vagyok a kezemmel vezetett tollamnak, de nem, mondataim szótan állnak, mint a rózsafélék levelei. Ez egy beteg kéz.

Lecsukom a szemem, majd *újranytit*, mint a telehold az égboltrészletet, megvilágítom az egyik megcsonkított diófát. Hármat csonkított meg a szomszédos óvoda kertésze, a negyediket kivágta, most már nem tudok részesülni a diófa létéből. Szerettem szimmetrikusan szétágazó lombjait, télen a csontvázát, amely nem nyugtalanított, tudtam, hogy csak pihen, és nemsokára újra folytatja ott, ahol tavasszal mindig elkezd.

Átadom magam a diófasajnáltnak, és tudom, hogy ezzel megint átlépek egy határt. Össze kell szednem magam, és elszigetelődni a diófa iránt érzett részvéteimtől, de ezzel még jobban növelném az elszigetelődést.

Teljesen levezethetem a szenvedést az elszigetelődéstől. Ez egy kör, amelyből nem tudok kilépni, teljesen más következtetésre kell jutnom. Például, hogy különböző szigetelőanyagok vannak, az ásványgyapot a leggyakrabban használt anyag. Tűzgátló funkciója mellett

hangszigetelőnek is alkalmas. A gyapot rugalmas és könnyen felvihető, tartós nedvesség mellett azonban fennáll a penészedés veszélye.

Mindig ez a működés, semmi móka, motyogom rövid fogmosás után. Én vagyok a hibás, mert nem magamból, hanem anyámból jöttem. Anyám a hibás, mert nem magából való. És így tovább. Rossz a rendszer.

Wolffal és Szelénével szándékozom átvészelni a Szilvesztert. Elindulok, most korán sötétedik, csak a messzi múltba visszanyúló pusztítás nyomai látszanak a tájon. Az otthonomhoz el és hozzá vezető ösvényen szemét, szakadt kotonok, mocsár és szeméthegy, mintha a föld középpontjától, vasmagjától, szemétretegződési folyamatok mentek volna végbe. Mintha egy szeméttelép közepén állnék. Műanyag flakonokon és konzervdobozokon mászkáló cigánygyerekek, zúdul a szennyvíz egy roskadt híd alatt, lepusztult házak, pocskék emberi sorsok, a táj egyszerre zabál és okád, majd megint zabál, körülfolyik, valami barnás trutymót kezd mindenfelé kiizzadni. Ez valami nagy kéjcsúcs nála.

A fekete, sárfoltos köpenyemben, kócos hajjal indulok útnak. Körülbelül ötven méter múlva megállok, hogy a fekete köpenyes Kertészt üdvözljem, aki régi óvodám kerítésrácsai előtt az elszáradt pünkösdirózsza-bokrot vágja. *Mit szorongat?*, kérdezi a szuvas mosolyú Kertész. Háztartási szemetet, válaszolom, és felmutatom a nagy, égkék nejlonzacskót, amit a buszmegálló melletti betonkukába dobok majd. Nem tudom elviselni a megperzselődött anyagmaradék látványát a kertemben. A kecsap- és fogpaszta-tubusok nem égnek el maradéktalanul. Mert a tubusokat emberek teremtették, ezért mérgezik a rendszert, míg a virágok tökéletesen benne állnak a rendszerben: elhullnak, feltámadnak, elhullnak, feltámadnak... És még öt fölösleges hónapot kell várnom, hogy júniusban újra a pünkösdirózsák közé álljak, és azt érezhessem, hogy a rózsaszín szíromtömegek szinte emelik a testem, mint egy képet. Kisimulnak időráncaim, és azt sem bánom már, hogy gyermekként nem kaptam infarktust az óvodarácsokon, hogy eltelt huszonegy évem, az a rettenetesen sok óra.

Az órán a rokokó festészetről beszélök, működöm, az oktató hallgatja. Jön, jön az a rettentően sok fölösleges mondat, majd elhullnak, megint beszélök, leadom a vizsgát, újrazvizsgálom, aztán nem leszek az oktató. Rendszerben vagyok, és mégsem. Fragonard, mondom, Fragonard.

Miért metszette meg a rózsalugast? Azt tavasszal kell.

Itt ősszel szokták.

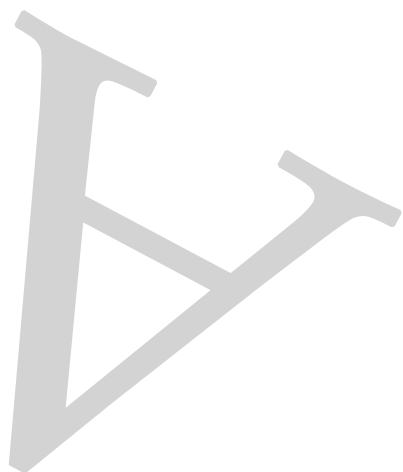
Ez ilyen, mindent összezápol, folyton a kapuban áll, arra várva, hogy valakinek odaszóljon, köhög, köpköd, ha jön fel a kertbe. De a csend sem jobb, tavasszal zúg a légy, mint a ventilátor, nyáron nyírják a füvet, duruzsol valahol a tévé, mint... Ide egy hasonlat kellene, de nem kényszerítem magam. Erőltessék ők, akik ezt az egészet kitalálták. Ki bírni, ez minden.

Minden van, és mintha nem lenne semmi. Nem az a fontos. A betonoszlop egyensúly a fontos. A pünkösdirózsza elhullása, feltámadása. A csontváz Kertész a hibás, a fölösleges, hazug mondat a hibás. De nem. Nem az a fontos. A fontos a szög, amelybe tavasszal beleléptem, annak rozsdás, kemény vasa.

A pünkösdi rózsák között álltam. A szög volt a hibás. A fájdalom. Futott, terjedt mérgezett vérem, megszínezte a talpam alatt a földet. Ott volt a Vén Kertész, aki folyton feketeben jár, mint a Halál, a virágzó pünkösdirózsákat vágta, és időtlenné tágult az a fájdalmas pillanat. ■ ■ ■

Két Auróra-monológ

Auróra, a Nap húga vagyok,
 S ha vaksötét is van szemeitekben,
 Bevilágíthatatlan éjszaka,
 Sötétetekben én vagyok
 A rendező közép
 És nem az éber földteke,
 Mely kéklőn elforogva
 Úgy takarja bátyám elől homályba
 Folyton fogyatkozó félgömbjét,
 Hogy ami pontozott ütemnek tetszik itt,
 Hol szennyesen nő Párizs
 Bele a féktelen nappalba
 Felhők, bérpaloták között,
 Az puszta áradó zene, ritmustalan.
 A Nap húga, Auróra vagyok.
 Az árnyékok maga a sötétség
 Földre dőlt oszlopa, ti magas férfiak!
 Keljetek föl, de árnyékostól,
 Keljetek föl, ti erős férfiak!

Én, Auróra, a Nap húga mondom,
 Hogy nem a polgári közöny
 A legsötétebb eleme
 Az érkeztemre benépesülő utcáknak,
 Az ég felé nyitott utcáknak.
 A polgári közöny magában
 Veszélytelen. Nem számít.
 Az elzárt polgári hálószobákban
 Meleg tónusú lámpafénynél
 Fénylenek föl a tiszta pórusok.
 Nem, én a nincstelenség atavisztikus
 Rendjei közt látom a makacsabb,
 Ragadós-izamos sötétet.
 Beletapad a tenyerük ráncaiba,
 Hajukba és szőrszálaik közé tapad,
 Arcuk, nyakuk redőibe tapad,
 Akár a föld a föltépett szőlőgyökérre,
 Amelynek java része lenn maradt a földben.
 Én szeretem a Földet.
 Reménytelenül hosszúak és üresek
 A szaturnuszi hajnalok: ott Auróra öregasszony.
 A Marson úgy vöröslik Auróra,
 Akár a vér a gyilkosok kezén.
 A Vénuszon Auróra csak udvarhölgy lehet.
 De itt a Földön önmagam vagyok: királynő,
 Auróra, ki szereti a termő Földet,
 Kit a termékeny Föld viszontszeret.
 Ma úgy szállt le a földre Auróra,
 Mint aki maga helyett érkezett,
 Úgy, mint aki végleg megérkezett,
 Hajnal helyett a hajnal,
 A Nap húga, húga a Holdnak,
 Mint aki megbomlott a szerepében,
 Mintha a Holdból bomlott volna ki
 És nem a Napból Auróra.

Tribünt barkácsoló...

Tribünt barkácsoló igék,
Megnyílik, omlik, újra áll
A hegy, amely hallgat a szóra,
Sétánnyá dúlő monolit,
Opálok porosodnak éghető kövekben,
Te platinának nevezett
Parázs-piros Kiméra!

Ahol kimérés asszonyom tarolt,
Lebegve gyújtogatta
Azt a marék hamut,
Hol a kimérés Attika tarolt,
S lebegve gyújtogatta
Azt a marék szürke hamut –
Hegységnek, hús forrásnak távlata!

Lanczkor Gábor (Székesfehérvár, 1981): Szombathelyen nőtt fel. Az ELTE BTK magyar szakán diplomázott, jelenleg az SZTE BTK doktorandusa. Legutóbbi kötete a Kalligramnál: *Hétsarkúkönyv* (2011).

Az átok

Analóg nyáron születtem,
így szólt az átok:
édesanyámnak választania kellett,
életem első, vagy második fele lesz boldog.
Máig nem tudom, hogy választott.

Rengeteg képet őrzök magamról.
Megszámlálhatatlanul sok dolgot őrzök
merevlemezen, memóriakártyán, felhőkben:
nem az emlékeimet, mert nem emlékszem rájuk,
csupán elkészítettem őket, valakinek.
Ami enyém, az a félelem, hogy elveszíthetem mindet.
Egy tűzben, ami csak metafora lesz.

Eszembe jutnak a különös festmények a Tate Britain-ben;
egy egész korszakot, termet megtöltöttek
a valakinek öltöztetett gyerekek.

Az én átkom szóljon így:
egy hegy ormát vörösre színezza a szél,
és választanom kelljen, hogy egy lehetséges jövőben
gyermekem láthasson engem nemlétezésében, minden évben és időben,
vagy múltam rejtettségében kelljen elképzelnie.
Ha az előbbit választom, a digitális felejtés lesz sorsom.
Ha utóbbi mellett döntenék, el kell veszítenem minden képemet.

Egy orosz lányt kell megkérnem, hogy kővé válva
az ajtót örökre nyitva tartsa nekem.

Egy másik nap

Vannak tájak, ahol a Nap
alulról fodrozza a felhőket, és árnyékká
fújja a szél az ágaskodó embert,
képzeletbeli dombok közé rejti.
Ezek a felhők az óceánból jönnek,
a tükrök sodrásából,
és ez a Nap, ami elrejt
minket is egymás elől, ez a Nap
a családot.

Különös középkor

*Hová lettek a harcosok?
Sehol egy elesett a téren.
Különös középkor ez Uram,
Hol nem vérzik senki senkiért.*

A testi kín nem enged a jelenbe,
az idő gátjaként duzzasztja sejtjeid.
Létezésed formáját, amit most már végérvényesen
a múltban hagytál, csordultig tölti
árnyékkod, ez a felesleges, ingerült
anyag, a szín hiánya,
amit képtelen lennél felidézni.

A fájdalomra nem lehet emlékezni,
de azt tudom, hogy olyankor gondolok részvétellel
az elmúlt idők lovagjaira,
emberekre száz, kétszáz, ötszáz éve,
akik ugyanolyan hiába vártak a jelenre,
mint a nem létező gyógyszerek felszívódására.
Sehogy sem tudom testembe idézni,
mit éreztem, pedig sírtam, üvöltöttem,
de látom őket, ezeket a gyengéd, bátor harcosokat,
akik ott voltak velem, és azt suttozták:
„Bújj a seb mögé, annyi évszázad
fájt már helyetted...”

Der Hölle Rache

Valaki teli hassal érkezett a lakomára,
így lettem a családi ékszerek kincstárnoka.
Utas, nem utazó. Ewig dein.

Azóta mások nekem írt levelei gyászolnak engem,
és ha saját, régi szövegeimet olvasom,
siratom az emberiséget.

Nem hordok ékszereket. De őrzöm, vigyázom őket,
mint a haragot, hogy sosem lehetek egyedül,
csak azonos a fűre menendő hónapokkal.

Kiraboltak. Ellopták az összes értékes követ,
mire hazaértem. Ez csoda volt, mert most az egyszer,
hogy nem voltak birtokomban, a jelentést hordozó tárgyak

eggyé váltak a szimbólummal.
De kirabolták nagymamáimat, akik tudták,
hogy kedvenc drágakövem a vér színe,

és rubinokra költötték pénzüket.

A tanácsadó

A nappalink minden percben ugyanabban
a neszben ringatózik.

Judit ül az ablak melletti fotelben,
az ellenfény körvonalazza
Holofernész levágott fejét.

Judit mellei kibuggyannak a brokátból,
de vér nem hull a szőnyegre.

Judit azt mondja, maradjunk a fényben,
ne nyúljunk egymáshoz.

Fenyvesi Orsolya (Szekszárd, 1986): költő. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán 2012-ben diplomázott művészettörténetből. Első verseskötete 2013-ban jelent meg *Tükrök állatai* címmel a JAK és a Prae.hu gondozásában.

RAKIKAJA

Az unokahúga később azon a véleményen volt, hogy a lányt a raki rikkatta meg. A lány odáig emlékezett, hogy unokahúga csillogó ruhában berobant a kávézóba, s az általános szürkeségben a figyelem rá összpontosult. A barát felállt, lesegítette az unokahúg kabátját, aki egy angol producer SMS-ét olvasta fel. Many thanks and if ever you need a producer or Line Producer for your projects in Hungary, remember me please, aztán török barátjáról mesélt, akit megkarmolt a kiscicája, és tegnap este óta meg van győződve arról, hogy veszélyben az élete, mert lehet, hogy a cica veszett. A lány a családi ereklyékre gondolt, dédanyja Singer varrógépére, nagyapja első fényképezőgépére, és az apja vívófelszerelésére. Majd Wilhelm Pieck sapkája, Otto Grotewohl napszemüvege, Walter Ulbricht sísapkája, Lenin kucsmája, Eric Honecker doktori kalapja, végül Ernst Thälman sildes sapkája jutott eszébe. A családi ereklyék számára is kéne egy szoba, vagy legalább egy vitrin, tűnődött. A férfiak annyira hisztisek!, mondta az unokahúg rákacsintva a barátára, aki bólintott. A youtube-on nézegettem, hogy lehet szétszedni és megtisztítani egy Toshiba és egy HP laptopot, mondta a barát, először a saját HP laptopomon kísérletezgetek, aztán ha nem rontom el, akkor bátor leszek és szétkapom a Toshiba-t is. A múlt egy olyan térkép, amire mindenki ráteheti álmát, ideáját, és amit, ha bejárunk, eljutunk a jelenhez, gondolta a lány. A Toshiba-nál látszik, hogy tökre tiszta, belelátni a ventilátorába is, folytatta a barát, s a lánynak muszáj volt rákönyökölnie az asztalra, hogy megtartsa a fejét, fáradt volt és nem érdekelt az informatika. Az unokahúg poharakat szerzett, s töltött a rakiból. Érzem a telet, mondta a lány, szerintetek szépek a fenyők? A barát egy pillanatra zavartan nézett, az unokahúg pedig a mobiljára. Sikerült megfáznom, mondta a barát, még csak orrfújásnál, torokfájásnál és kisebb köhögési rohamoknál tartok, de biztos vagyok benne, hogy lesz ez még rosszabb is. Nem bírom én ezt a hideget, pedig csak annyit mászkálok, hogy bemegyek a melóhelyre és hazajövök. Hétfvégén az Auchanig is lemerészkedek, de busszal. A lány átnézett a barát vállá felett, s tekintete az állatorvoséval találkozott. Asszem az a baj, mondta a barát, hogy nem fűtöm rendesen a konyhát és a fürdőszobát. De ha rendesen fűteném, akkor horror árat kéne fizetnem az áramszolgáltatónak. Hát ja, szólt közbe az unokahúg, s elküldött egy SMS-t, reggel munkába menet nem volt kedvem telefonálni, esett az eső, és lefagyott a kezem, a zsebemben tartottam végig. A lány nyugtalan lett, nem értette, hogy a szakállas, pocakos férfi, akit cicák, kutyák és lovak társaságában szokott meg, hogy kerül egy budai kávéházba. Most történik velem az, amitől csak azért nem félttem, mert a félelem egy szó,

gondolta a lány, és a cicája jutott eszébe, akinek szinte zárva volt a szája, amikor az állatorvos utoljára megnézte. A levegőt gyorsan, a legkisebb hörgés nélkül szívta be apró fekete orrlukaiba, s rövid, halk szisszenéssel lökte ki az alattuk húzódnó még feketébb vonalnyi résen. A lány könnyörgő szemmel várta az állatorvostól, hogy mondjon valami biztatót. Most történik velem az, amitől csak azért nem féltém, mert a félelem egy szó, mondta a lány, s tizedszerre is elmesélte az állatorvosnak, hogy pár napja a csöpögő eső ellenére kiengedte a cicát a kertbe. Talán akkor fázott fel, mondta az állatorvosnak, aki egy ideje már hallgatott, mert nem tudta, mit mondjon. A cica gyöngén sípolt, kicsit cuppogott. A csendes, egyenletes zajra a figyelem rá összpontosult. Az állatorvos erre az ütemes légzésre támaszkodva mondott valamit, szerinte, ha ez gyengül, távolodik, ha erősödik, a cica visszafelé jön az életbe. A lány szeme könnyes lett, a barát és az unokahúg ijedten néztek rá. Kaliforniai málnatortát kérek, mondta a lány, bár azt sem tudta, milyen ízű. A barát szolgálatkészen felállt, hosszasan vizsgálta a süteményes pultot, majd intett a lánynak, hogy menjen oda, kérte, hogy válasszon mást, kaliforniai málnatortát nem árulnak. Nekem csak az kell, tört ki a lányból, s az állatorvos felkapta a fejét, megint találkozott a tekintetük. Az unokahúg a mobiljához kapott, biztatóan mosolygott a lányra, megnézem, hol lehet kaliforniai málnatortát kapni. A barát átmeneti megoldásként forró csokit vett, az unokahúg felvette a kabátját, mindjárt jövök, mondta, addig igyatok rakit. Az állatorvos felállt, s kezet nyújtott fiatal kollégájának. A lánynak most az a neonfényes, kőpadlós terem jutott az eszébe, ahol a fiatal kolléga fogadta a cicájával. Kedveskedve jött feléjük, majd a cica karjába szúrta egy tűt, amiből hajlékony cső vezetett egy zacskóba. A cica hangosan felnyávogott, dühösen és csukott szemmel dőlt a lány karjába, aki ijedten simogatni kezdte. A tű kijött a cica karjából, a fiatal kolléga visszaigazította, most már ő is simogatta a cicát, de csak azért, hogy feltűnés nélkül érhesen a lány kezéhez. A lány zavarában arról kezdett beszélni, amit a cica betegségéről olvasott. A lány szeme könnyes lett, az unokahúg energikusan csomagolta ki a kaliforniai málnatortát, a barát hozott egy villát. Csak nem a raki ríkatott meg?, kérdezte az unokahúg nevetve, s még egy pohárral töltött. A lány most nemzedéke legjobb elméit látta maga előtt, az örület romjaiban a 4/6-os villamos után vonszolva magukat hajnalban elhagyott villamosjegy után kutatva, Budapest kerületein átívelő cseppfolyós albrétekek leánykolt sötétjében, megvilágosult lélekkel, szivacs arcú koldusoknak a Ferenciek terénél adakozva, sugár-vörös szemekkel magyar irodalmat és mai magyar nyelvet memorizálva, sálban és nagykabátban kuporogva a Liliom utcai albrétekből papírpoharas kihűlt levest szűrőcsöve, figyelve a beázott falat, örökös rohanásban, a földalatti helyett biciklivel járva a Hősök terére a pesterzsébeti könyvtárból a Kogartig, míg a kerekek és a nagyvezérek hada le nem szállítja őket összekocant fogsorral roncsolt üres aggyal, melyből minden nagyszerűség elpárolog az állatkert rémes bűzébe, álmokból ébredő lidércnyomással várva az Elmű felszólítását minden nap a Dessewffy utcából kisugárzó Dunafenéki fénybe süllyedve el és órákat ülve a gázművekben, a kesztyűgyárban, a Mávban egy vigasztalan műanyag székben figyelve a balsors reccsenéseit, elszenvedve az idegesség okozta verítéket a migrént, fel-alá járkálva éjfélkor a szobában töprengve merre menjenek éhesen és szomorúan. Az unokahúg megrázta a lányt, jól vagy?, kérdezte aggódva. Miből készül a raki?, fordult a barát az unokahúghoz. Ánizsmaggal ízesített törkölyvagy gyümölcspárlatból, mondta az unokahúg lelkesen, de a lány figyelmét a szomszédasztalnál ülő művészettörténész és fiatal tanítványának beszélgetése kötötte le. A műalkotás nem más, mint a tér birtokbavétele, az emberi álmok aktív lehetőségeihez alakítása, a végtelen egy cseppje, amely a formában ölt testet, többbrétű jelentéssel tölti meg azt, s ezáltal foglalja el ideiglenes helyét a fejlődés útján, mondta a művészettörténész olyan arccal, mint aki felfedezte a spanyol viaszt. A fiatal tanítvány, akiben a lány évfolyamtársnőjére ismert, hol szentimentális, hol méltatlankodó, hol vérig sértett jeleneteket rögtönzött. Köszönöm Istennek, hogy még szóba áll velem, hogy még a hangját hallhatom elhibázott életemben, mondta a művészettörténész mosolygva, de nem aratott sikert. Ha megharapna, azt se bánám, folytatta kedélyesen, belátom, nem vagyok méltó azokra az áldozatokra, amelyeket szerelmünkért hoz. A lába nyomába sem tudok lépni az én szerelmemmel, mondta, s megragadta az évfolyamtársnő kezét. Te jó ég, fintorodott el az unokahúg, aki egy pillanatra odahallgatott, majd a barát felé fordulva a raki felfedezőjéről, Evlija

Cselebiről beszélt. Vannak nők, akik, ha szerelmesek, nem tudnak hazudni annak a férfinak, akit szerelmükkel kitüntettek, gondolta a lány évfolyamtársnőjén tűnődve, aki gyötörődve mondta el a gondolatait, érzéseit, álmatlan éjszakáit, nappalait. Még azt is elmesélte, hogy egyik este az egyetemen, előadás után a művészettörténész szobája mellett ment el. Az utcán visszanézett a művészettörténész ablakára, világosság szüremlett ki a sárga függönyön át, és az évfolyamtárs azon törte a fejét, hogyan lehetne meglátogatni a művészettörténészt, aki biztosan nem gondol rá. Be kell vallanom, mondta az évfolyamtársnő, hogy mindig tudom, hány órákor mészel el otthonról, mikor mészel haza, és úgy látom, hogy nagyon sok idő van arra, hogy idegen helyeken forgolódj. Néha már délelőtt elmész, és csak este kerülsz elő... elárulnád, hogy kihez járkálsz? Rembrandt-tanulmányon dolgozom egy kollégával, felelte a művészettörténész, s mondott egy nevet, ami Evlija Cselebi nevével keveredett, ezért a lány nem értette pontosan, de évfolyamtársa rögtön rávágta, ő már nagyon régen nem találkozott veled. Az unokahúg töltött a rakiból. A művészettörténész egy köteg papírt vett elő táskájából, s olvasni kezdett. **ÉJJELI ŐRJÁRAT 1642.**

Rembrandt a sors-csapás évében (Saskia halála) alkotja meg sokak szerint legnagyobb művét.

(Maga Georg Simmel is így gondolja, én azonban nem tartom a rembrandti életmű csúcának az *Éjjeli őrjárat* című monumentális hatású csoportképet, jóllehet, kétségtelen, hogy ez a festmény Rembrandt legnépszerűbb, legközismertebb, leghíresebb festménye, és úgyszólván Hollandia „eszmei” és „erkölcsi címerének” számít az európai művelődéstörténetben.)

Az *Éjjeli őrjárat* megalkotása idején Rembrandt 36 éves, felesége, Saskia 30 éves.

Rembrandt és Saskia van Uylenburgh nyolc éve házasok. Ez Rembrandt van Rijn életének legboldogabb, legdiadalmasabb és egyben legtekintélyesebb, a saját sorsával szemben a legkihívóbb, alkotói szempontból a legtermékenyebb korszaka.

1641. szeptember: miután már három gyermeke meghalt, Saskia világra hozza fiát, Titust, egyetlen gyermekét, aki felnőtt koráig él. A Zuidekerkben tartják meg a kisfiú keresztelőjét.

Amsterdam. Rembrandt Saskiával közösen vásárolt hatalmas házában, műkinccsekkel, értékes olasz festményekkel, antik márványszobrokkal, páncélokkal, fegyverekkel telezsúfolt óriási műterme.

Rembrandt a beteg Saskia ágyánál ül, amikor Frans Banning Cocq kapitány bejelenti magát.

Rembrandt: (a cseléd lányhoz fordul)

Nem fogadom a kapitányt! Mond meg neki, hogy a feleségem fiút szült és még nagyon gyenge. Jöjjön máskor a kapitány!

Elke Albs: (a cseléd lány)

Igenis, uram!

A magas, balti szőke, fríz szolgálólány lemegy a műteremből a gazdagon díszített ház oszlopos előterébe, amelyet Vénusz és Diana szobrai ékesítenek. Itt várakoznak, fényes öltözetben Cocq kapitány és emberei.

Elke Albs: (meghajol a férfiak előtt)

Nagyságos uraim, nagyságos kapitány uram, Meister Rembrandt azt üzeni, hogy felesége, aki

nemrégiben fiúgyermeknek adott életet... akit a magasságos Isten óvjon... még nagyon gyenge, beteg, és a Mester ott ül az ágya mellett, nagyságos kapitány uram... Ha máskor méltóztatna a műterembe fáradni... (Ezt Elke Albs igen energikusan mondja. A szóke lány egy fejjel magasabb, mint a teljes díszbe öltözött fő lövészmaster és lövészegyleti elnök, Frans Banning Cocq kapitány, aki, akárcsak emberei, soha életében nem teljesített honvédelmi katonai szolgálatot, pedig életkora szerint a nem is oly régen elcsendesült harcmezőn lett volna a helye. De nem. F. B. Cocq eredetileg orvosnak készült, senki nem tudja, miért hagyott fel orvosi tanulmányaival, és miért lépett be a legelőkelőbb Lövészegyletbe, csakúgy, mint hadnagya, Willem van Ruytenburgh, Vlaerdingen ura.

F. B. Cocq: (olyan szigorú hangon beszél a lányhoz, mintha legalábbis De Ruyter tengernagy egyik dicső hadihajójának kapitánya vagy a polgárháború egyik neves veteránja volna, noha egyik sem volt.)

Megmondtad érthetően Mynheer Rembrandtnak, te lány, hogy kicsoda is az, aki a házába jött?!

Elke Albs: (csendesesen)

Megmondtam, nagyuram. És ő azt mondta, amit most én mondtam kegyelmednek, hogy jöjjön el máskor.

F. B. Cocq: (nyers hangon)

Eredj te lány, szedd a lábad, mond meg Mynheer Rembrandtnak, hogy most nem Tulp doktor jött hozzá csoportképet rendelni, hanem én magam... én, az Önkéntes Városi Polgárőrség parancsnoka, a Lövészegylet...

A lépcsőfordulóban megjelenő kimerült, holtfáradt Rembrandt szakítja félbe Cocq kapitány katonás szavait.

Rembrandt: (nagyon nyugodt, halk hangon beszél)

Azt jól tudom, uram... Tulp doktornak sokkal jobb a modora, mint az öné...

Cocq kapitány:

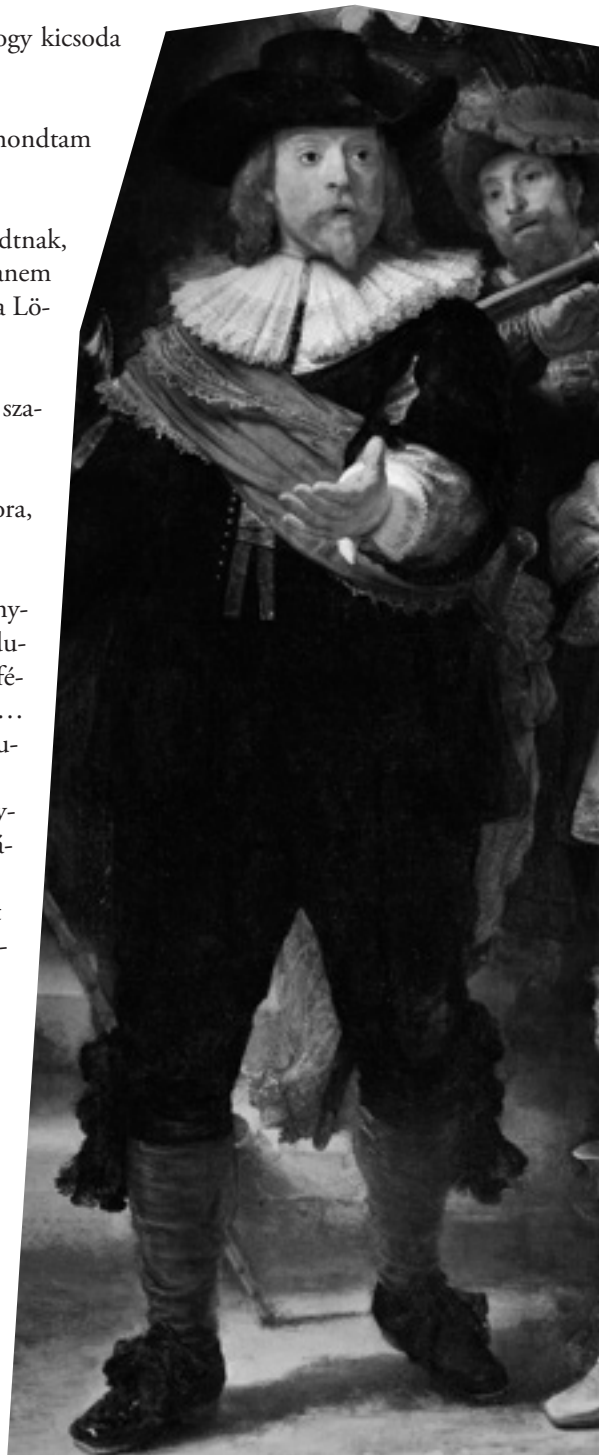
De vajon volt-e és lesz-e valaha is annyi pénz egy egyszerű festményre Tulp doktor úrnak, mint nekem, mint nekünk? (Széles mozdulattal mutat elegánsan és harciasan öltözött kíséretére, amely afféle escortként veszi körül őt. Majd udvariasabb hangon folytatja)... Mynheer Rembrandt, engedje meg nekem, hogy elsőként gratuláljak ahhoz, hogy fiúgyermek született.

Rembrandt: (megtörtén, fáradtan, kialvatlanul beszél a kapitányhoz és annak fényes kíséretéhez, hiszen mindeddig Saskia ágyánál virrasztott)

Köszönöm, uram... De engedje meg, hogy magam helyett olyan kiválóságokat ajánljak nagyságodnak, mint egyik tanítványom, aki már maga is mester... Gerbrandt van den Eeckhoutra gondolok... vagy Philips Konickra... vagy a legkiválóbbra, akit valaha is taníthattam, és akitől én magam is sokat tanultam, Carel Fabritiusra! Ő lángelme, higgyen nekem! Vagy Gerard Dou, uram... De hát miért is nem Hollandia legnagyobb portré és csoportkép festőjét, magát a haarlemi Frans Hals mestert kereste meg ön? Én nagyon fáradt vagyok. Konklúzió az elmúlt évek tapasztalatából, mondta a barát az unokahúg felé fordulva, de a lány inkább a művészettörténészre figyelt.

Cocq kapitány: (harsányan nevetve)

Netán Tulp doktor híres csoportképének megfestése előtt is a tanítványait ajánlotta önmaga helyett, Mynheer Rembrandt? Nos, íme az előleg... (Tele zacskó pénzt rak egy díszes reneszánsz itáliai faragású asztalra, mely üresen áll a nagy Rembrandt-ház előcsarnokában. Ugyanezt teszi hadnagya és helyet-

tese is, aki rikító papagájsárga öltözetet visel, ugyanebben látjuk majd viszont a festményen. Őt követik a maguk előlegével az őrmesterek, akik majd alabárdosként jelennek meg az *Éjjeli őrzárát* kompozíciójában. A zászlótartók, a dobosok, a lövészek mind leteszik az előleget. Leteszik, mert ezzel vélik megvásárolni a helyüket, lehetőleg minél inkább a majdani festmény közepén és előterében!

Rembrandt: (az asztalra tett jelentős summát nézi)

De hát uraim... Önök mind egyformák! Miért akarnak önök csoportképet? Miért nem rendelnek inkább külön portrét magukról? Hogyan fognak elférni ennyien egy vászon?

F. B. Cocq: (hamiskás mosollyal)

Az már bizony az ön dolga lesz, Meister Rembrandt! Ismeri a mondást: egy lövész nem lövész, csak egyetlenben.

Rembrandt: (igen rezignáltan, szinte mélabúsan kérdi Cocqtól, miközben az aranypénzben kiszámolt előleget nézi. Ugyanis úgy látszik, van bizonyos fajtája a nagyságnak, mely ha mélabúba esik is, bánata nem jár szükségképpen együtt a tehetetlenséggel. Az asztalra halmozott arany hatni kezd.)

Tulajdonképpen hányan vannak önök, uraim? Úgy értem, hány főről van szó? Mert minden főnek külön díjat számolok fel. Mindannyian egész alakban akarnak látszani majd a képen?

Cocq és kísérete: (kórusban üvölti)

Igen! Egész alakban!

F. B. Cocq:

Tizenhat... nem, az egyszerű őrkatonákkal együtt tizennyolc fővel számoljon Meister Rembrandt! És a festmény háttere, hogy már erről is beszéljünk egy kicsit, az én palotám kapuíve vagy homlokozata... igen, új oromzata kell hogy legyen!

Rembrandt: (eltűnődve, ám mintha csökkenne, alábbhagyna melankóliája. Az asztalhoz lép és számolni kezdi a pénzt)

A háttér... azon könnyen túl leszünk, kapitány úr... No igen, de tizennyolc fő! Hüüm-hüüm... Hogyan teremtsék térközöket, valami levegőt önök között, valami sorrendet? (Nevet.) Valósággal ki fogják szakítani dárdáikkal a vásznamat! Túl sokan vannak önök ahhoz képest, hogy hön szeretett hazánkban már béke van...

Cocq kapitány: (ingerülten)

Már mondtam, Meister Rembrandt, hogy az az ön dolga, hogyan festi meg a képet! Mikor jelenjünk meg testületileg? Holnap hajnalban? Az őrzárát élén én magam fogok haladni természetesen... mögöttem a helyettesem, Ruytenburgh hadnagy úr jön majd, a többiek meg miutánunk.

Rembrandt:

Holnap alkonyatban jöjjenek, uraim... én szeretek éjszaka dolgozni, önöknek pedig úgyis mindegy, mivel úgysem dolgoznak soha. Szeretek lobogó fákllyák fényénél festeni... Holnap naplemente után, uraim, itt a műteremben...

Amikor volt barátnőm, mondta a barát, nem voltam beteg, nem fáztam meg. Tavaly volt barátnőm, egészséges voltam a télen. Előtte való évben három hétig voltam betegálmányban, akkor nem volt barátnőm. Az azt megelőző évben szintén összesen két hóna-

pig voltam betegállományban, barátnő nélkül éltem. Előtte nem voltam beteg, mert Tündével jártam, és előtte való télen sem, mert akkor Nórival voltam. Ennél jobban visszamenőleg már nem emlékszem tisztán, de azért ez is jelent valamit. Most azért csajozzak be, hogy ne legyek beteg? Az évfolyamtárs megcsókolta a művészettörténész kezét. Titokban drámát írsz?, kérdezte elérzékenyülve. Igen, válaszolt a művészettörténész megdicsőült arccal. Szánalmas, mondta az unokahúg az évfolyamtársra utalva. Próféta voltál, szívem, jegyezte meg a lány a művészettörténészre gondolva. Egy pincér papírt helyezett az asztalukra. Kedves vendégeink! A kávézó 18.00 órakor kezdődő rendezvényünkre átalakul. Várunk szeretettel minden kedves érdeklődőt! Megértésüket köszönjük! Piros süvegben, hosszú piros kabátban, hófehér szakállal, illetve nem, éppen ez volt, ami megdöbbenette a lányt, vörös szakállal és vállán egy zsákkal feltűnt a Mikulás. Milyen igénytelen, mondta a lány, még a jelmeze is hiányos. Az állatorvos és fiatal kollégája elindult az ajtó felé, az évfolyamtárs belekarolt a művészettörténészbe, s a lányék is menni készültek. Ezt, hogy képzeled?, kiabált az unokahúg a Mikulásra, aki puttonyába tette a rakis üveget. Azonnal adja vissza, mondta a lány felháborodva. A barát lerántotta a Mikulás zsákját, de a Mikulás visszahúzta. Tovaj!, kiabálta a lány és a Mikulásra mutatott. Az állatorvos és a fiatal kolléga ráugrott a Mikulásra, a barát és a művészettörténész a puttonyt rángatta, a lány a szakállat kezdte húzni, még ez is hamis, kiabálta. Addigra már a palást is lekerült a Mikulásról, atlétatrikóban és alsónadrágban lökdöste az állatorvost. Az unokahúg lefényképezte a Mikulást a mobiljával. Ha nem adja vissza a rakit, akkor feltöltöm a facebookra!, mondta fenyegetően. Ez hatott, a Mikulás megadta magát. A lány elengedte az álszakállt, az állatorvos az atlétatrikót, a fiatal kolléga visszadta a süveget. A művészettörténész és a barát kutatni kezdett a puttonyban. A Mikulás felvette a palástot, előhúzta a rakis üveget, s odanyújtotta az unokahúgnak. A világ talpra állt, a Mikulás szaloncukrot osztott. ■ ■ ■

■ **Morsányi Bernadett** (Budapest, 1981): az ELTE bölcsészkarán végzett magyar-történelem szakon, majd a legújabb kori magyar irodalom doktori programján. Szakmai publikációi tanulmánykötetekben és a *Színházban*, szépprózai alkotásai az *Üzenetben*, az *Irodalmi Centrifuga* és az *Irodalmi Jelen* honlapján jelentek meg. Doktori disszertációját Dobai Péter művészetéről írta.

95 (Így van rendjén)

Kirohadt már a számból minden fog. És ez jó. Így van rendjén. Örülök neki, mert legalább nem tudnak fájásukkal gyötörni.

Tetúrágta herezacskóm, mint kiürült bugyelláris, porba lóg, már nem bírok felállni. Térdeim behajtva ragadtak.

A májam kiszáradt; forró, nehéz taplóként fekszik gyomromon.

A szívem nem ver, hanem csak vergődik mellemben.

Ujjaim görcstuskók, de azért még írok, markolom velük a stílust, hisz írni mindig is együtt járt a fájdalommal, igaz régebben másfélével.

Tudom, halálom előtt pár nappal úgyis elhagynak majd eresztékeimet rágó nyavalyáim, mint patkányok a süllyedő hajót.

A köves föld talpamba harapó medvecsapda; nem enged moccanni. Reszketek és dülöngélek, mint bozóttűzben megpörkölődött madár. A fekete égbolt erősen és egyre erősebben vonz; húzna ölelőn magához. Ha le tudnám magamról rúgni ezt a sárszagú rothadást, akkor, érzem, elszabadult léggelölként felemelkednék a csillagképek közé.

Közben már körülöttem ólálkodik s lassan bekerít a falkában vadászó tajtékos szájú halál. Hiénavihogással készül nekiugrani testemnek, hogy földre rántsón a végtagjaimat cibálva.

Torkomat keresi, hogy a vérembe fullasszon.

S ha betakarít csűrjébe a nagy kaszás, csak a tarló marad utánam. Csonkolt kalászkok ritkás erdeje.

A gleccserként síkló idő legyalul maga előtt mindent. Fagytakarója fényfehér halotti lepel. Senki sem fog emlékezni rám. Senki. Csak ez az ostobán bölcs, bölcsen ostoba szikla, amibe belevéstem a nevem. Senki sem fog emlékezni rám, és ez jól is van így, nincs is semmi, amiért érdemes lenne.

Különben is, népem nyelvét rajtam kívül nem érti már senki se. Nevem kiolvashatatlan jel. „Én vagyok az ember utolsó írója. Szikár szavakat szavalok el, nem dalolok édes-bús dalokat” – mondta évszázadokkal ezelőtt népem nagy költője. Igaza volt. A jelen minden múltat igazol. Csak a jövő hazudik.

Végezetül... én csak boldog akarok lenni. Vagyis... én csak boldog akartam lenni. Mindig is. Persze mi mást is lehetne akarni. De már késő. Végleg lecsúsztam a boldogságról, nincs már időm, módom beteljesíteni. Valahogy mindig minden már túl késő.

Elmúlik dicstelenség és dicsőség. Semmi sem tűnik fontosnak. Csak a hiány. Félig üres vagyok még, de már kivásott fenekemen szivárog el keserű levem.

Már semmire sem vagyok képes, csak ismételtetni magamat. Rekedt káromlásnak hangzik. Arról álmodok, hogy lehajolnak hozzám a csillagok, és felnyalnak, mint kutyanyelv az utolsó édes-bús morzsát.

97 (Távolság)

Azt mondják, távolságtartó vagyok. Pedig inkább a távolság tart engem magánál, mint győztes hatalom a hadifoglyát. De nem dolgoztat. Inkább tétlenségre kárhoztat. Kitörsz-vagy-betörneket játszik velem.

Azért... próbálok élni. Ez a... szabadidős tevékenységem. Boldognak kéne lennem, mert erőfeszítéseim tulajdonképpen elérik céljukat: élek. Mégse repesek az örömtől. De depressziós sem vagyok. Nem, mert az túl látványos, túl színpadias, túl fárasztó gesztus; én nem vagyok képes a depresszióig felküzdeni magam.

Valahogy... eltávolodtam magamtól mostanában. Kapcsolatom önmagammal kiürült; félek, ennek szakítás lesz a vége. Mondjuk úgy, hogy felgyújtom magam benzinnel. Talán. S majd legfeljebb elhantol egy buldózer, vaskarmával is gyengéden.

A jól fejlett, jól táplált cinizmus, mint gigantikus bélféreg, bőröm alatt tekereg. Savanyú kedvvel sóvárgó fejedelme vagyok a Pán Péter szindrómának. Évoé!

A tenger örök, az ember mulandó. A semmi partjai között ott hullámszik a parttalan minden. Nem érdekelnék a vallások viszolyogtató világmagyarázatai.

Hogy mi motivál? Nem tudom. Lehet, hogy semmi. Vagy talán csak annyi, hogy boldog legyek. Mind euritmiára vágyunk, de csak a sors hektikus vesszőfutása jut nekünk.

Viszont nem akarok többé foglalkozni magammal, elegendem lett az egyhelyben járó, körben forgó önmagyarázatokból.

Ezen a világon, itt kell élnem, máshol nem élhetek. Ez az időm, most kell élnem, máskor nem élhetek. Ez a testem, ebben kell élnem, másban nem élhetek. Még ha lelkem foltos is, mint egy kamasz fiú lepedője.

Ne legyen kétsége senkinek: púpos vagyok. Sorvadt gerincű. Csak a görbület láthatatlan. De hagyjuk a paradoxonokat, már mind lejárták magukat.

A csodára építetek, de a csodához józanság kell. Mindig, csak azért is a kerítés élén imbolyogva, mint egy makacs, vak macska, táncolok. Józanul részeg bohóc vagyok. Részegen? Vagyakozom a rettenetesre, amely méltó ellenfelem lehetne.

Túlbonyolított hálóm, szövése közben valahogy végzetesen rám tekeredett: húsomba vág, fojtogat. Befejezhetetlen haldoklásom egyszemélyes publikuma: tükröm. De az is homályossá kopott. Hosszú kötél van a nyakunkon – nem láthatjuk, ki húzza.

Azt hiszem, fekete bárány vagyok; de a fekete bárány ritka, így gypja értékesebb, nem?

Tinta folyik ereimben; ha jogart lóbálva jó, jaj, a vörös agyarú halál, leköpöm vele, s eliramlok.

Egyre kevésbé szeretek írni, kopik a varázsa.

Mondatgyolcsba tekert múmia ez a szöveg.

Papírsírba temetem gondolataimat. Jól nézz bele: nincs itt más semmi, csak csontváz mondatok, és bennük meztelen szavak, amik megsüketített denevérekként csapkodnak. Alattuk meg fekete könnyeket sír a papír, s nincs, aki fehér orcájáról őket lecsókolja. Hányok magamtól.

Én kész voltam a pokoljárásra, hogy nagy költő lehessenek, de a pokol kivetett magából. Szavak savfürdője, irodalom! Eljegyeztelek; halott vőlegény vagyok, beléd temetkezve.

124 (Hiábavalóságok)

Ostobák vagyunk mindahányan, akik azt hisszük, a művészet megment attól, hogy az életünk szálnalmas legyen.

A szövegek nem horreumai a gondolatoknak, hanem ováriumai.

Az író vasutas: szókapcsolásokat vezényel le a nyelvten vénséges rendezőpályaudvarán, rozoga, kikopott váltók zökkenőin át. És a szerelvények az ismeretlen távolba robognak: egy semmibe.

A mondatok nyomókötés és tapasztok lelkünk krónikus vérzéseire és fájdalmaira. Senki sem ép, mind sérültek és traumatizáltak vagyunk: ez az emberi sors.

Az élet nyomasztó csoda.

Önkomplexusom van. Mint vakon leső, büntetésül kikapart szemű kukkoló, csak harpom az időt szájjáras pitbullként, és ő vonzol magával; fehér tavaszokból, fekete nyarakba.

Sivár, miazmás szobám kietlen lelkem makettje. Benne trónolok, mint fellegvárban, s feltörte már rég a seggem a szék. Ujjaim letört bimbók.

Képtelen képzelt élettörténeteim foglatai igába fogott kólikás igék.

De nem is igaznak már a történetek, nem akarok elbeszélni.

Nem érdekel a nagy mézárós se, a félelem. Hiszen nem szikrázik ékesszólástól. Unalmas. Sárguló, tompa agyaraimmal tépkedem életemről a soványka húst, az inasat. S fogaim ki-fordulnak senyvedő ínyemből.

Műveim osztott sikert arattak. (A kudarcnak rengeteg eufemizmusa van.) Pedig hét vas-bocskort nyújttem el, míg idáig eljutottam.

Lehet, hogy az ember csak attól válhat boldoggá, ha valaki mást boldoggá tesz?

Kötődnek; tele vagyok szabad elektronokkal, de egyedül, vákuumban.

Befőtt vagyok a polcon, savanyú, ütődött gyümölcsből.

Az embert vagy összetörök, vagy magától széthull. Mindenféle konzerválás hiú ábránd.

De nem vagyok keserű, mert nyughatatlanul hiszek. (Azt persze nem tudom, miben.)

S mindig naprakész a leltár, hátha megszólal a márvány.

Még csak szívem szélén tapadt meg félénken néhány gyarmata a kiábrándulásnak. Félénken, szerényen, de makacsul.

Búg a fájdalomgenerátor, erőlködnek benne a vasmagos tekercecsek.

Generációm egyik fele kivándorolt, másik fele kimángorolt. Akik maradtunk, itt ragadtunk: nihilisták vagyunk és kétségbeesettek. Veszélyes kombináció?

Elbújva önmagam elől (nincsenek tükreim), kivágom-metélem agyamból a zavaró gondolatokat; napi rutin, óránként ismétlődő fekete mise.

Vegyétek és egyétek... Öklendezés rá a halleluja.

Közben belém költöznek kórságok, a cudarok, mint üresen álló házba a városi pionírok.

Nyelem csak, nyelem a tablettákat, mintha hánynám a keresztek, de nem segít semmi.

S lassan elegendem van belőle, hogy csendőrt pertuban legyek istennel.

Mintha örökké tartana már ez a ramadán, s közben minden éjjel meztelen szüzekről álmodok.

Testemre csatolt bomba a radioaktív magány; zsebeim könyvekkel tele: azok a legpusztítóbb srapselek.

Testvérek nélküli Simon Tanner vagyok.
Lógok a szavakon, mint majom; minden mondat tüskés lián.
Lógok a szavakon, mint akasztófán ártatlan bitang hullája.

Írásaimban pucérkodik szívem, mint egy szemérmetlen perszóna; egy magából kivetkőzött hisztérikus vénkisasszony.
Lemondtam az élvezetekről a boldogságért, de a boldogság nem jött meg, és most két pad között a földön ücsörgök, és bánom múltamat.
Minden napom szürke gyászünnepe, tort ülök reményeim felett.
Megtekeredett bennem a szív, megvetemedtek vágyaim, elforogtak vénáim, tótágast áll agyam.
Úgy látszik, még nem bántam meg mindent eléggé.

Mint minden szerelem, az én írott szó iránti szerelem is szépen lassan megszokássá, aztán közönnyé fakul, s végül gyűlöletbe fog fordulni.
Mikor meghalok, nem marad majd utánam semmi. Nyom nélkül tűnök el, és sarjitalanul.
Lesüllyedek a feledés hideg óceánjának mélyére, a hófehér férgek és áttetsző rákok közé, téli világba.
Rossz döntésekben jó vagyok.

190 (Megtanultam)

Úgy kezdődött, hogy kunyiztam pár kanyit, és nekiindultam.
Túlságosan is tiszteltem a grammatikát.
Valami mást akartam, valami újat.
Nem volt többé maradásom.
Arra tartottam, amerre senki sem járt.
Menet közben elvesztettem még sosem volt koronám is.
Egyszer csak arra eszméltem, hogy véget ért alattam az út, és felettem az ég.
Visszakanyarodni nem volt kedvem, letelepedtem hát itt.
Azóta várom, hogy elnyeljen a sötét.
De nem nyel.
A Nap meghalt, csak nem temették elég mélyre, és a feje búbja kilóg a horizont fölé.
Mostanra megtanultam nem akarni semmit.
Nem ment könnyen.
Tanulni mindig fájdalmas művelet.
Már nem kattogok a múlton se.
A jövőm is elmúlt már.
Az életem könnyű, ugyanakkor súlytalan.
Szeretném szétoztani mindenem, de nincs semmim.
Ami vagyok, azt a hangyák hordják majd szét.
Elmém kopulál az idővel, mint egy szerelem nélküli pár.
Szerelem nélküli, és meddő.
Úgy vagyok, ahogy lenni bírok.
Megsüketültem.
Vagy a világ némult meg.
Csekély különbség, mégis döntő fontosságú.
Minden egy láthatatlan elvtől függ?
A hazugság az egyetlen működőképes túlélési stratégia.
Én csak igazat beszélek.

De a világ, úgy látszik, megsüketült.
Vagy én némultam meg.
A beszéd hiábavaló.
A hang lélegzet.
Minden csak hasonlat.
Így aztán hogy is lehetne bármit is megragadni?
Valójában nincs is semmi.
Ha semmi sincs, nem olyan szomorú senkinek lenni, mintha lenne minden.
Megtanultam nem akarni semmit.
Vagy csak a semmit akarni.

214 (Én nem csalódok)

Megint ősz lett, beharangozó ősz; ami tükröm nekem; mert egyre jobban hasonlítok rá.
Ha tetszik: ezüst-bromid por ül a lelkemen.

Huss; lefalcoltak józan, mértékletes, önmagukat tudó gondolataim, elköltöztek a fecskékkel délre. Csak a kővé keményedett nyálfészkek maradtak itt: az ösztönök üregkolóniái. Felvágom hát magam, mint egy könyvet, és kifolyatom magamból a gonosz logoszt; nem kell már nekem, oly szükségtelen; elengedem. De ő továbbra is fogva tart. Papírsárkány vagyok a selyemzsinórja végén.

Tótágast áll a világ. Nem is...: cigánykerekezik.

Ismét lejutottam az eszmélkedések és elmélkedések korába; megint megszületik ajkaimon az elkeseredett és éretlen irodalom. Évoé, fattyútestvéreim, évoé! Felöklendezek pár hal-léluját. Fingjon rá már valaki egy áment!

Szomorú ezüst csíkok a fáradt szürkületben a könyveim gerincei, az én gerincem pedig meggörnyed, mint éhségtől kimerült kutya önmaga köré összekuporodva. Az örök hétvégében élek. Ötszögű szobám homályában mindig van egy résnyire nyitott ajtó, ami zavart okozhat.

A szorongás undorító kis állatként valamikor beleköltözött a gyomorszájamba, mint egy muréna az elsüllyedt hajó kürtjébe, s azóta szüntelen hullámozik, tekereg, növekszik és megkeseríti az végzetem. Mily kíméletlenül csodálatos az élet!

Néha – egyre gyakrabban – úgy érzem, mindent megírtam már. Az ismételés a tudás jó édes anyja.

Szavak, sőt mondatok kényszeres tolvaja vagyok. Megakadtam a kamaszkor és az úgynézett felnőttkor közötti átmenet lehangoló és piszkos senkiföldjén; s ábrándok közepete szerkeszttem életművem. Életművem egy műélet.

A dolgok ennek következtében rohamtempóban kerülnek tőlem egyre távolabb. Ez egyfajta zuhanás. Vagy emelkedés.

Már nem zavar, hogy amit írok, csak nekem fontos. Mert nekem sem igazán az, miután rájöttem, hogy versekkel meg lehet ugyan hódítani egy nőt, de megtartani aligha.

Különb is, mérhetetlenül elegendem van az elégiákból, az írás önteltségéből, az ondószagú és aszpirinízű hajnalok magányából, az ingerszegény környezetből! Picsába a józan ésszel! És picsába a részeg ésszel is! Az irodalom Babilóniától Lappföldig csak kiszáradt fák odvába suttogva-üvöltött magányos tabuvallomás.

Úgy élek, mint pucér ember a csalánban. Azért van ám abban valami frenetikus felszabadító, ha az ember csak magára számíthat.

Az étellel pedig igenis fel kell venni a gerillaharcot, különben túl könnyen legyőz. Ha felvesszük a harcot, persze akkor se nyerhetünk, de legalább a harc idejére le se igáznak. A győztesek is vesztesek, csak ők még nem tudják.

Azért vesztek mindig, mert félek a győzelemtől? Mert hát kinek kell a bajlódás, amivel az álmok valóra váltása jár? A munka megvetése elősegíti a lélek emelkedettségét? Hopp; be-lém csap az ijedség rettenete: ábrándok nélkül mégis hogy juthanánk előbbre?

Az a szerencsém, hogy a világ hanyatlásának korában születtem; de pechemre mindenki akkor születik. Egész rémült életemet az irodalom lidérces világában töltöttem. Lemészároltam ifúságom, ostobán odavettem a helyesnek gondolt, komoly, jó életért, ami aztán sosem jött el, így fiatalságom szemétdombra hullt. Mindnyájan átalusszuk életünket, és csak a Halottak Házában ébredünk fel álmunkból. Én mégis, dafke, maradok mind-örökre bűnös a megátalkodott tervnélküliségben.

A félelem, az nem életfilozófia. Gonosz halottként kísértő elvetélt ötletek holdpalotájában bolyongok céltudatlanul, és elcsépelet frázisokat puffogatok. Lózung recitálásban jó vagyok. Sőt, kiváló. Például: halni születünk, s a szenvedést szaporítani, meg a halált továbbbörökíteni.

De mindenestre illúzióim már lefoszlóban vannak; eszméim egyre élesebb konfliktusba kerülnek a megörögződött valósággal. Úgy is mondhatjuk: szolgálni tanulok.

Vannak reggelek, amikor csüggedten ébredek, de elhessegetem, hideg vízzel lemosom magamról rögtön, mert nem engedem, hogy régi életem visszakövetljen: végleg leszámoltam a boldogtalansággal, és a reményvesztettséggel.

Szemfényvesztő vagyok, de ezzel csak magamat csalom meg. Utolsó vagyok, mint a szemétevő madár. Vajon tényleg az öngyalázás lehet csak az önismeret végső, legmagasabb foka? Keresem a jelzőt, de nem találok.

Azon tűnölődöm, vajon szánalmas, erőltetett romlottságom nem is mély értelmű, hanem inkább feneketlen értelmű?

Kreatív-negatív hozzászólásaim versek prózában.

Az élet irányításának képzetéből feleszmélve el kell veszni a megtaláltatáshoz és a kiszabaduláshoz.

Mindent megadott nekem az élet. Mindenkinék mindent megad. Az élet nem tartozik nekem semmivel. Senkinek se tartozik. Aki azt hiszi, hogy neki igen, az téved, az megvetnivalóan szerencsétlen, nyomorult flótás.

Nyilvánvaló, hogy ilyenkor a giccs pöcegödre felett egyensúlyozok, és hát gyakran lebillenek, arccal előre bele a fosba, de mindig újra visszamászok a cérnaszálra, mert valamilyen érthetetlenül makacs hit karmolászik bennem, miszerint a túloldalon jutalom vár. Ám be kell látni, a kispóza nem minden esetben műfajt jelöl. Olykor csak minőséget.

A végső konklúzió, hogy a tűz az ember legjobb barátja, mert a kéziratok igenis elégnék.

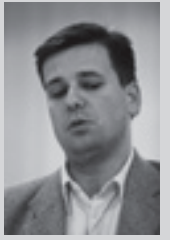
A poema és a poena között mindössze egy betű a különbség. Csak felszínesen olvasunk, pedig minden mélyen van írva.

A kitekert nyelvemet kéne a homlokomra tűznöm szarv gyanánt.

Nincs más hátra, mint minden történet elhasználása a formátlan szövegmonstrumban. És ha majd felteszem a fonott koronát agyam meddőhányójának tetejére, az oly feketén tündököl majd, oly vakító semmifénnyel, hogy lefojt minden sikolyt, betöm minden tátott száját.

Én nem csalódok. Nem, én már sohase.

Az ember az, amire vágyik.

A szép tisztessége

(Három kurta Hrabal-futam)

I.

A duzzadó-sietős sörhabos anekdota
vagy a véres hurkába töltött,
a sínek közé esett,
a tornanadrágba csinált, a fémkohó
női öltözőjében maradt, a leforrázott
kacsatoll bűzét elbeszélő,
az elmetszett torkú birka méhéből váratlanul megindult
báránnyal együtt cumisüvegből felnevelt,
a Krisztus képét őrző öregasszonyalsók közé
rejtett most nem érdekel.

Csak az anyagisága,
a meztelenség utáni levethetetlen szépsége,
ahogy Pegazus szellentéshez emeli a farkát,
ahogy a Múzsák a vasművek villanydrótjain
sétálnak az ég felé, közelednek a füsthöz,
a hóhöz, a leghülyébb szavakhoz,
és belefognak egy kocsmai hőskölteménybe,
mely az égieteket közönyösen hagyja. Az így pacifikált
létezésben lehet vetkőztetni igazán.

Levetkőztetni végre a kevély,
koncerttermi hegedűt.

De akkor mi, mi marad? – kérdezi kórusban a kétkedő,
a tudós, a bizonytalan és a kurválkodó.

Mi maradna? A tisztességes szépség:
a kifeszített macskabél, a merített-pácolt fa,
a minden vonásnál kiszálazó lószőr.

II.

A még folyékony gipszbe
hulló fény ahogy nem merevedhet ki,
a kastély barokk teste se
találja meg a szilárd formát: az öregek
a málló freskókon időnként kinéznek egy-egy feszes cicit,
egy-egy jobb fertályt,

combat vagy (van, aki, borzalom!) egyenesen egy
töredékes, ezüstbevonatos
angyalfart, és előbb kitartó munkával egészzé nézik,
aztán elevenné,
végül teremtő hatalmuktól megrémülve
magukra húzzák a kórtermi paplant, és
reggelig kuksolnak.
A kápolnából, mely most kazánház,
az ilyen kis alkalmi teremtés hatalmas pillanatában
rejtélyes ének szól: latinul, persze,
ahogy a szépség biztos eretnekmentessége szokott.
Eltűnik a korom,
csak a zene habzik,
előnt, befed
véres eszmét, piszkos fantáziát, hanyagul beszerelt kazánt:
és mi az, amire ilyenkor a száraz
létezés vágyik, ha nem egy kis önkívület,
valami betegség, valami spontán, barokk,
vagy egyenesen szent epilepszia?

III.

Hová lett a hang,
a pénzerméé, ahogy a fém teásdobozban
csörren? A kockacukor gesztusa,
mely minden szerelemnél
tökéletesebben engedi át magát az ingyenteának?
Mindig megelőztek a létezésben.
Előbb volt a borotva, mint a szőröm.
Előbb a hangszer, mint a kezem, a hangom.
Előbb volt a bor, mint a szomjam.
Előbb volt a kenyér, mint az éhem,
előbb az itt van, mint a kérem,
előbb a karácsonyfa, mint a karácsonyom,
előbb a ház, mint hogy lakni vágytam,
előbb a hal, mint a horgom,
előbb volt ruhám, mint ahogyan hordom,
előbb volt a vágy, minthogy vágyakozzam,
előbb Izolda s csak aztán Trisztán.
Az előtt tesz halandóvá.
Juttat örök koldusbotra.
Most már tudom tisztán.
S immár akárki tudni fogja.

■ **Csehy Zoltán** (1973): költő, műfordító, irodalomtörténész.
Legutóbbi kötetei a Kalligramnál: *Nincs hová visszamennem*
(versek, 2013); *Szodoma és környéke* (tanulmányok, 2013).

„ma látszólag semmi sem történik”

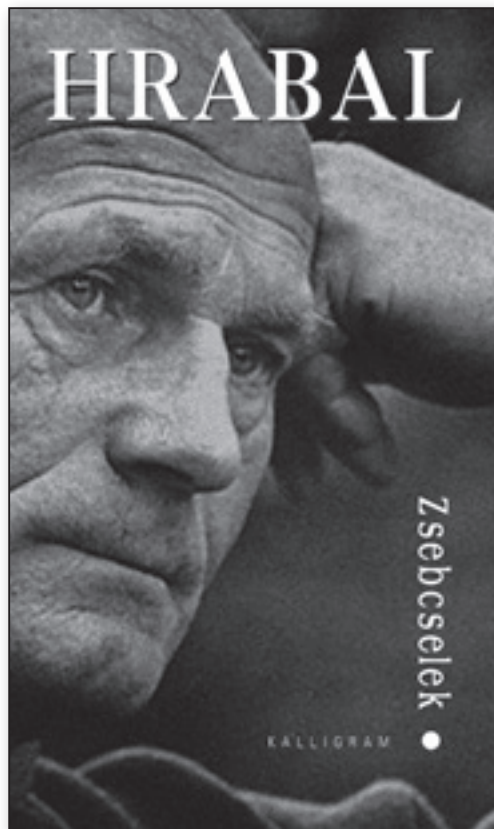
A *Zsebcselekről*, három évtized múltán

Kezdhetném a *fiction* és a *nonfiction* közti határ viszonylagosságával, utóvégre a modern próza egyik kulcskérdése ez (és persze nem csak a prózáé), boncolhatnám a lineáris történetmondás zsákutcáját és feltámadását, hisz garmadával van példa mindkettőre, nemegyszer egyazon írói életművön belül is, közelíthetnék a témához az alkotói attitűd, az írói személyiség felől, végtére az író módszere tényleg az, ahogy él és gondolkodik. De ezekről a kérdésekről tudós irodalmár koponyák szoktak konferenciázni, nagy ívű teóriákat felállítani, ami eleve fényévnnyi távolságra esik attól az írótól – Bohumil Hrabalról beszélek –, aki csak úgy mondja az életet, ahogy van. A mágikus realista. Megvan neki a maga kedves szava is saját írói aktusához, a *pábitel*, amit Jiří Kolářtól vett át, ő pedig Jaroslav Vrchlickýtól, azaz e kifejezésnek sajátos cseh irodalmi levegője és asszociációs köre volt már jóval őelőtte, csak épp a jelentését bajos konkretizálni. Ott helyben, Prágában is, de fordításban pláne. Tudjuk, Hosszú Ferenc „átlényegítőnek” magyarítja, Varga György „önvilágámítónak”, Bojtár Endre „átámítónak”, míg Vörös István inkább a „valóságáradást” és a „valóságbővítést” hangsúlyozza benne, nem is beszélve Svoboda Róbert kevésbé sikerült „pöfétájáról” vagy Kocsis Péter „ámúttatatójáról”, ami után Berkes Tamás, úgy tűnik, joggal jelenti ki, hogy egyszerűen lefordíthatatlan a kifejezés. A magyar Hrabal-irodalomban tehát, ha tetszik, ha nem, a *pábitel* bonyolult elméleti probléma, körülírt meghatározásának is se szeri, se száma, holott magának az írónak, aki nemcsak a hőseit, hanem önmagát is pábitelnek tekinti, nem más ez, mint közöséges teremtő aktus, alkotói nézőpont vagy inkább pozíció, ami egyúttal varázslat: arról a hrabali látásmódról van szó, amely fokozott érzékenységgel világítja meg az élet esendő pillanatait. Pontosabban ettől látjuk esendőnek azt, ami máshonnan, más szemmel nézve harsánynak, hivalkodónak, gőgösnek tűnhet, netán alantasnak, bűnösnek, vagy éppenséggel szürkének, kisszerűnek stb., stb. Önmagáért beszél, ha kézbe vesszünk egy-két olyan Hrabal-novellát, mint a *Jarmilka* vagy a *Keresztelő* (csak olyat említek, amelynek mindkét változata magyarul is megvan, nevezetesen az 1977-es *Tükrök árulása* kötetben és az 1992-es *Skizofrén evangéliumban*, hisz jómagam is kizárólag magyarul olvasom őt), egyből szembeötlik az új verzió fő ereje, az, hogy a figurák emberi esendősége mennyivel cizelláltabb és mélyebb lesz, mennyivel drámaibb az író humanizmusa. Amire természetesen számos

további példát hozhatnánk az életműből, hisz nála nem ritka, hogy a korábban megírt esetek új és új modulációkban újra feltűnnek, mintegy beúsznak a későbbi történetekbe is, ez Hrabal parttalan mesélőkéje, vagy ahogy ő mondja, „a hanyagsághoz való vonzódásom”, ezért állítja szembe a deklaratív humanizmussal „a hominizmust, a történetet, az egyszerű ember eseteit”.

Ezzel helyben is vagyunk, az idézet a *Zsebcselek*ből való, ebből a különös hrabali *nonfiction*ből, amely felér egy igazi Hrabal-*fiction*nel, ezért is nevezte el maga az író interjúregénynek Szigeti László vele készített interjúkönyvét, mintegy ráérezve arra, amit Esterházy Péter később úgy fogalmazott meg, hogy „Szigeti könyve olyan, mint egy csoda. Hrabal-hőst tudott Hrabalból csinálni”. Merthogy „a Hrabal-hősök folyamatosan dumálnak, beszélgetnek, mutatják magukat és a világot. De Bohumil Hrabal zárt ember volt, akivel alig lehetett beszélni.” Ám a *Zsebcselek* e megíratlan Hrabal-hőse nyilván eleve ott lakott Hrabalban, hol máshol lakott volna, az összes többi általa megírt hőssel együtt, épp ez lenne a hrabali hominizmus, „vagyis az egyszerű emberi élet” lényege, ami annyit tesz, „hogy az író legyen alázatos”, „úgy éljen, ahogy mások élnek”. És ha már ennyire belemerültünk a *Zsebcselek* e beszédes epizódjának elemzésébe, azt is mondhatnánk, eddig tart az alkotói nyilatkozat. A „zárt ember” ezen a ponton többnyire elhallgat, jobb szereti a maga esendőségét is, a benne rejlő pábitelt is megírt figurák által előadni, ezúttal mégis a „titkos” Hrabal-hős tovább beszél. Ilyeneket mond: „Én öt szobától és a sörgyártól szakadtam el. Mindegy, hogy tudatosan, vagy sem, de annyit tudtam, hogy így kezdték az elődeim is, a nagyapám és a nagymamám, akiknek a házasságuk elején alig volt valamiük: nagymamának ébresztőórája, hogy idejében ébredjenek, nagyapámnak pedig egy fél literes söröskorsója. Én ugyanígy kezdtem. Ezzel is az egyszerűséghez ragaszkodtam: visszafogni magam abban az értelemben, hogy elzárjam magam egy bizonyos fényűzéstől, a könyvtártól, a központi fűtéstől és hasonlóktól, mert mindezzel rendelkezhettem volna, de inkább lemondtam róluk.” Igazi, áldott káosz, ami később tisztulni kezd, következik a választott, erdő menti tanyasi életforma, a kerskói világ, ahol „minden a tapintás élményén és az átélésén, rajtam keresztül játszódik le”, de ez most számunkra másodrendű, a lényeg a hrabali hominizmus tettenérése, a „zárt ember” megnyitása vagy inkább kinyitása, az alkotói aktus koncessziója. Persze azt mondom, másodrendű, miközben mindaz, amit az iménti aktus megvilágítása miatt annak nevezek, felettébb érdekfeszítő, és ott van premier plánban, ahogy az egész varázsos szóáradat is az. Egyszerre „sültrealista” tanúságtétel, dokumentum és szárnyaló fantázia, színtiszta költészet, amiben ott oszcillál annak a társadalomnak minden kimondatlan/kimondhatatlan feszültsége, amelyben ez a Hrabal-hős Hrabal él, ül a kocsmában az övéi közt. Mert „aki alul van, az nekem mindig sokkal többet mondott az életről”, az „mélyen meg is éli a dolgokat, és számomra éppen ez az élmény az írói elrugaskodás szilárd pontja”. A *Zsebcselek* nem egyszerűen beszélgeti a zárkózott, szűkszavú író, de úgy szabadítja fel mesélő kedvét, hogy az alkotói folyamatba is belop minket, már amennyire ez egyáltalán lehetséges.

Alighanem ebben rejlik e sajátos, mondhatni, kalandos utat bejárt interjúregény legfőbb titka, amelyet közel harminc éve, 1986-ban készített, nyilván inkognitóban, a fiatal dunaszerdahelyi újságíró, a *Nő* című magazin munkatársa a hivatalos nyilvánosságban eddigre szinte teljesen elnémított, hetvenkét esztendő íróval, akit mi, magyarok viszont már akkortájt is afféle „csehül író magyar szerzőnek” könyveltünk el. Ez egyébként egyik apropója az interjúnak, amely tudatosan keresi is Hrabal magyar irodalmi-szellemi rokonságát, hivatkozik a hrabali attitűd iránti magyar olvasói fogékonyságra. Azt sem nehéz elképzelni a fentiek alapján, miért lett ez az ellenzéki szereptől és a direkt politikai sze-

repvállalástól egyaránt ódzkodó író a maga hétköznapi történeteivel egyre kínosabb, egyre elviselhetetlenebb figura a Husák-rezsim számára, hogyan avanzsált a nyolcvanas évek közepére arany Prága betiltott írójává, akinek műveit már-már csak szamizdatban vagy becsempészett emigráns kiadványokban lehetett elérni. Természetesen a *Zsebcselek* is első ízben csehül szamizdatban látott napvilágot, hol volt ekkor még a bársonyos forradalom! Utóbb kiderült, nem is olyan messze. A könyv első szabályos, copyrightos prágai kiadása 1990-ben jött ki, az első magyar 1992-ben Pozsonyban a Kalligram egyik első kötete-ként, amelynek belső címlapján Szigeti László csak fordítóként tünteti fel magát, és kizárólag az impresszumban árulja el, hogy a kérdéseket is ő tette fel Hrabalnak, ami enyhén szólva túlzott szerénységnek tetszik. Jellemző, hogy a varsói *Gazeta Wyborcza* kritikusa az első lengyel kiadás (Świat Literacki, 2002) alkalmával Szigetit dicséri meg „az interjúfolyam csodálatos kaotikussága” miatt, amely így „olyan, mint Hrabal egész munkássága”, egyúttal idézve az író utószavát az interjúhoz, amelyben Hrabal érzékletesen ad számot benyomásairól a Szigeti által elé tett leírt szöveg olvastán: „látnom kellett, hogy attól a pillanattól fogva, hogy ráhibáztam a Hidegkuti-cselek mibenlétére, a káosznak rendszere lett”, kiderült, „hogy egész beszélgetésünk csupa zsebcsel”, azaz az interjú olvasmányként „a konvenciók és a gépiesség elleni penicillinként szolgál...” Az sem véletlen, hogy Szigeti Hrabal-interjúja iránt – immár így, kettejük neve alatt – az író 1997-ben bekövetkezett halála, vagyis a prágai Na Bulovce kórház ötödik emeleti ablakából történt rejtélyes kizuhanása után megnőtt a nemzetközi érdeklődés, utóvégre ez az egyetlen autentikusnak tekinthető, nagyobb lélegzetű Hrabal-interjú, legalábbis a külföldi kiadók többnyire ezzel ajánlják a *Zsebcseleket* az író rajongóinak. Így jelent meg tudomásom szerint a két további magyar kiadás (Pozsony, 1995, 2004) mellett az egyik legtekintélyesebb olasz kiadó, a Mondadori csaknem kétezer oldalas Hrabal-válogatása részeként a teljes interjúregény (*Opere scelte*, Milano, 2003), míg az Egyesült Államokban a The University of Chicago Press külön kötetben hozta ki (*Pirouettes on a Postage Stamp*, 2008), a lengyel Czuły Barbarzyńca pedig új kiadásban (*Drybling Hidegkuciego, czyli rozmowy z Hrabalem*, 2011).

Hrabalt olvasni kell, nem magyarázni, egyénisége is, írásai is levetik magukról az elméletet, a spekulációt, a manipulációt. Jellemző, hogy a *Levelek Áprilának* emlékezetes kitételét, amikor is elárulja, hogy annak idején „a zsaruk faggatására”, hol nyomják a szamizdatait, „hogy nyugtom legyen, mindig elárultam nekik valamit, amit aztán megbántam, és magamba roskadtam tőle”, a magyar sajtóban úgy könyvelték el, mintha ő lenne a cseh Szabó István vagy Tar Sándor. Emlékezhetünk, hogy nyolc évvel ezelőtt Jiří Menzel, egy győri közönségtalálkozón hallva e képtelenséget, üvöltve kérte ki magának a feltételezést, hogy Hrabal ügynök lett volna. Az eset pontosan mutatja Hrabal-értésünk korlátait. Hogy meddig tudjuk követni az önmaga esendőségére kíváncsi író pábiteltekintetét. Holott ő még azt is elárulja, hogy „én mindig csak az írás révén tudtam meg, mi is az én lényegem”. Szigeti mindenesetre erre a tekintetre kíváncsi, végig ezt figyel, ezt a befelé koncentráló ludibronizmust, „hogy mindennek az ellentéte igaz”. Az íróat ugyanis az teszi íróvá, ahogy önmagát vizsgálja. Akár Hidegkuti „egy-egy zsebkendőnyi területen bemutatott technikai bravúrával”. Vagy Örkény, Hašek, Kafka, Weiner, Klíma, Deml. Vagy Kerouac, Faulkner, Joyce. Mind megannyi hamisítatlan zsebcsel. „Nézzé, ma látszólag semmi sem történik” – mondja az interjú vége felé az író. Hát akkor honnan a feszültség és a szenvedély ebben a történetben? Tudniillik ő az igazságot szeretné tudni, nem kevesebbet. Ennél nincs vakmerőbb és egyszerűbb feladat. Úgy is mondhatnám, erről szól ez az interjúregény, amely épp ezért mindaddig lebilincselő lektűr lesz, amíg Hrabalt olvasunk. „Most valóságot ír, vagy fikciót?” – kérdi Szigeti az akkor épp születőben lévő önéletrajzi trilógia kapcsán. Mire Hrabal: „Nem fikciót, inkább az igazságot. Csakhogy vigyázat, minden igaz.” Ennyi.

Hogyan került Hrabal

Jegyzet Bohumil Hrabal és Esterházy Péter párhuzamairól és kitérőről

a Gödel-tételbe

Bohumil Hrabal 1914-ben született, százéves volna, ha élne, de hát száz évig csak a próféták élnek, s Hrabal minden volt, csak próféta nem. Elsősorban és mindegyelőtt író volt. „Egy cseh író. Hašek földi helytartója. Az ötvennél nagyobb és ötten osztható számok az irodalmárokból sajátos tébolyt váltanak ki, mondhatni begőzölnek, és minden biztonnyal megalapozott lelkiismeret-furdalásukat csillapítandó, viharosan ünnepi írásokat kezdenek fabrikálni, vagy fondorlatosan másokat erre rávesznek.” (Esterházy Péter [a továbbiakban gyakran: EP]: *Hrabal könyve*. A továbbiakban néha: HK.)

Száz is osztható ötten, de még mennyire!, engem is rávettek, írjak valamit Hašek földi helytartójáról.

A *Hrabal könyve* írójának (nem Esterházy Péternek, hanem a történet Író nevű szereplőjének, aki azért valószínűleg nagyon hasonlít E. P.-re) a hetvenöt éves Hrabalról kell írnia. Hašek földi helytartója 1989-ben volt hetvenöt éves, tehát az Írónak 1989-ben kellett „Hrabalról írnia”. Így született meg a *Hrabal könyve*.

Az EP-írások narrátora 1982-ben többnyire még bizonyíthatóan csak „lektori jelentés-író” (vö. *Ki szavatol a lady biztonságáért*, 1982), 1989-ben már Író, aki fölülről néz az írásra. „Mert valamiről írni – mit jelent az? Semmit. Csupa számárságot, a tartalom és forma egységét, istenbizonyítékot, társadalmi fejlődést, uralmat a természet fölött”, mondja a Hrabalról írni készülő Író, mikor végül írni kezd.

Utoljára talán Francis Bacon számára jelentett az írás uralmat a természet fölött. (A szocrealistákat leszámítva, akik ellen a fentebb idézett mondat csavaros szarkazmusa is irányul. 1989-ben, a rendszerváltás évében vagyunk, akkor már büntetlenül irányulhatott. Bár jócskán irányult az már a tíz évvel korábbi *Termelési-regény*ben is. Van a mondatban persze egy általános nyelvkritikai oldalvágás is, de arra most ne térjünk ki.) Ismerte vajon Francis Bacon, a lordkancellár Jacob Böhme, a görlici autodidakta filozófus írásait? (Ismerhette volna, csaknem egyidősek voltak.) Esterházy úgy ír Hrabalról, ahogy Bacon írt volna Böhmeről (ha írt volna): a tudományok, főleg a matematika irodalmiasított nyelvén. (Végül is Bacon is író volt félig, még azt sem tudjuk bizonyossággal, hogy valóban nem ő írta-e Shakespeare műveit!)

Hrabalról a tudományok nyelvén írni viszont valóban istenkísértő paradoxon: Hašek földi helytartójától semmi sem idegenebb, mint a tudományosság, az önreflexió, az indukció, a különböző matematikai képletek, elvek, mondjuk a Gödel-tétel. A Hrabal-művek-

ben mindez csak úgy van bennük, mint ahogy az ABC betűiben minden imádság benne van. De úgy azért bennük van. Igen, még a Gödel-tétel is.

S ilyen alapon persze Hrabal is benne van a Gödel-tételben (részletesen kifejtve ezt lásd a HK harmadik fejezetében, az anya–fiú-vitában!). Ugyanis ha a teljes rendszer csak az ellentmondásokkal együtt lehet teljes, az ellentmondások viszont csak a rendszer ellentmondásmentessé tételének az árán igazolhatók (ahogy a Gödel-tétel igyekszik elhitetni velünk), akkor ebből a csapdából az egyetlen kiút a Hrabal-féle életfilozófia, amely a legplasztikusabban a *Sörgyári capriccio* Pepin bácsijának a magatartásában mutatkozik meg. Ez utóbbi ugyanis minden alkalommal felhördül, ha ellentmondásaira figyelmeztetik. Számára egyszerűen a jó és a rossz, az igazság és a hazugság ellentmondása nem kérdés, ő nem azt akarja tudni, hogy a sörgyár óriás termetű munkása, akit egy alkalommal birokra hív ki, erősebb-e, mint ő, még csak szórakoztatni sem akarja a körülöttük álló, röhögő sörmunkásokat, ő egyszerűen azt akarja, hogy ne álljon meg a világ, hogy történjen valami, s igen, az a gondolat sem idegen tőle, hogy valamilyen módon talán mégiscsak két vállra fogja fektetni a nálánál háromszor termetesebb és tízszer erősebb óriást. Pepin bácsit (és Hrabalt) egyszerűen nem az igazság, hanem – ahogy a „logicista Whitehead” nyomán E. P. Írója mondaná – a *működés* érdekli.

Ebben az irányultságában méltó párja Maryška, a sörgyár gondnokának féktelen természetű és szépségű felesége (egyben a nőfigurákban, érdekes módon, meglehetősen szegényes cseh irodalom egyik legemlékezetesebb női alakja). Pepin bácsi Maryškával együtt mássza meg, csak úgy, *l'art pour l'art*, pusztán gyönyörűségéből, a sörgyár öles kéményét, elszörnyesztve tettükkel a kisváros lakóit, főleg tűzoltóit, s mintegy jelezve, hogy a szabadság, ha a kicsinyes földi dolgok akadályozzák, akkor az ég felé tör magának utat.

Pepin bácsit és a gondnokné nagyasszonyt tehát a működés gyönyörűsége és a korlátlan szabadság érdekli, az Írot meg, akárcsak az Urat (a Legfelsőbb Demiurgoszt, aki szin-

tén szereplője a műnek), s persze nincs kizárva, hogy magát EP-t is, Einstein érdeklí, aki nek „volt egy kis rímélős négysorososa, ezért külön a szívébe zárta [foglaljuk össze még egyszer, hogy ki zárta szívébe: az Úr, az Író s valószínűleg E. P. is – T. Á. megjegyzése, s ez is az enyém: Einsteinnek tehát volt], egy szösszenete, arról, hogy a csillagok függetlenül a relativitáselmélettől örökkéig a newtoni axiómák szerint keringenek a pályájukon” (HK).

S itt meg kell állnunk, mert lényeges ponthoz értünk.

Hrabalt, akárcsak Esterházy Pétert, az ironikus írók csoportjába szokták sorolni. (Kitűnő tanulmányok sora szól erről, említjük meg itt csak Szávai Jánosét, a *Kalligram* egyik régebbi számában, de azzal, ahogy E. P. „Hašek földi helytartójáról” elmélkedik, tkp. ő maga is ironikusnak minősíti a cseh írórt.)

Szerintem Hrabal nem „ironikus író”. Él ugyan az irónia eszközével, de alapjában véve olyan empirikus, megfigyeléseken alapuló, anyagszerű gondolkodás az övé, amelyben a tárgynak és környezetének totális észlelése megy végbe. (Ezért nevezhetik az írórt a cseh irodalomtörténetek „totális realistának”, aki számára a jó és rossz keveredése természetes állapot, s azzal „leplezi le”, mintegy menet közben, tehát ideológiamentesen, az 1945 utáni ún. létező szocializmus álságos aránytalanságait, hogy a jó és rossz igazi arányait a lehető legnagyobb természetességgel, az utcán kihallgatott s nyersen feljegyzett párbeszédekben, kordokumentumokban, idézetekben, paródiákban mutatja föl.)

Hrabal empíriája és realizmusa azonban nem Baconé, hanem Böhmeé. Neki is van egy olyan belső tudása (látása plusz látomása), amely által a tárgy túllép önnön jelenségén, s ez a folyamat az irodalmi alkotásaiban aztán új természetként, a mű természetességeként jelenik meg. Ebben a természetben-természetességben az irónia nem általános létezési forma, s tkp. nem is irónia, hanem a Hegel megfogalmazta humor: segítségével a kisember felülemelkedik az ellentmondásokon, s el tudja viselni önnön kudarcait.

Esterházy azt írja a *Hrabal könyve* Írójáról: „...úgy érezte, nagyon jól érti Hrabalt, és... megállapította, hogy meglehetősen különböztek egymástól. Konkrétan: mindenestül. Mint két tojás, úgy különböztek”. Azaz különböztek is, meg nem is. Szerintem, s főleg ha az Írórt E. P. alteregójának tekintjük, inkább különböznek, mint nem. S az iróniájukban leginkább.

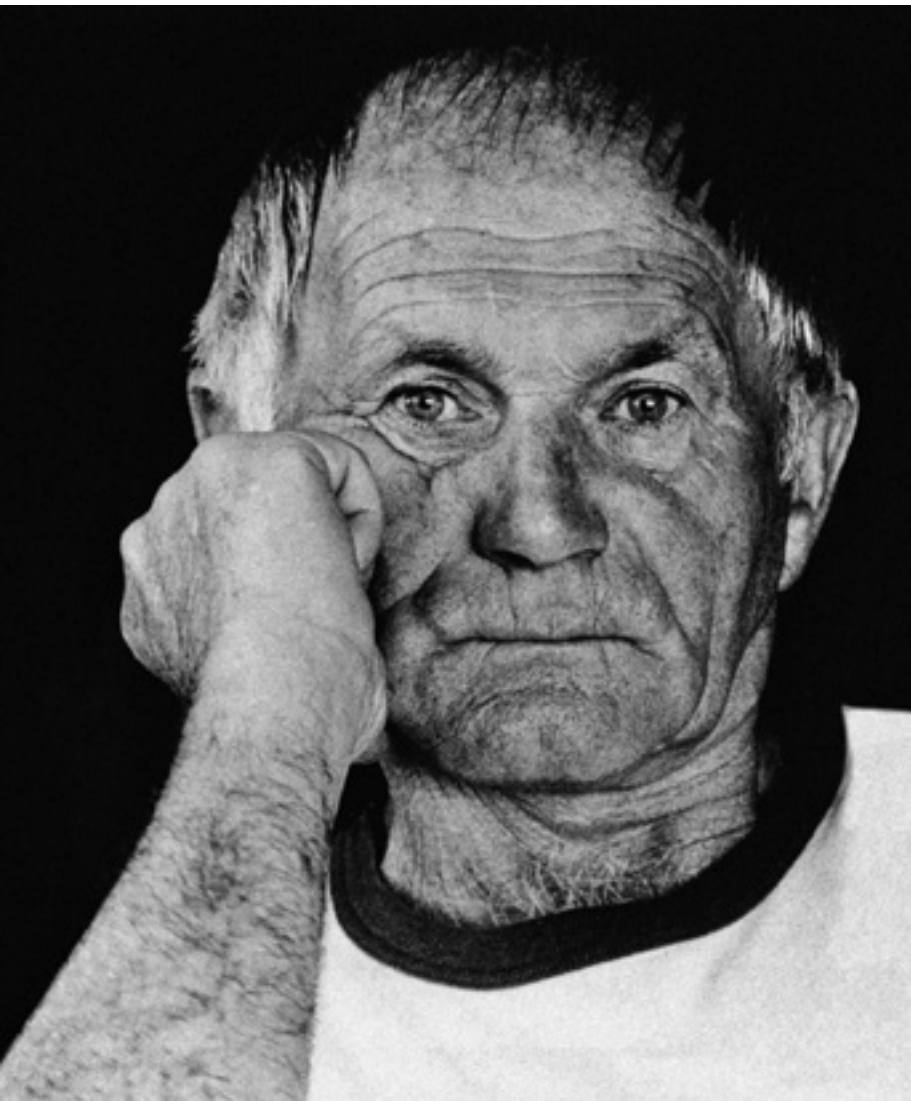
Az irónia mibenlétét sokan és sokféleképpen megfogalmazták már, számomra a legizgalmasabb Paul de Mané, amely szerint „az irónia, mint a megosztott én által átélt elszigetelt pillanatok sorozata, visszaad valamit az emberi lét mesterkéltségéből”. Esterházy Péter ironikus világa Bohumil Hrabal anyag- és természetszerűsége mellett még ennél a bennefoglaltságnál is „mesterkéltbbnek” hat: az írás ugyanis már csak a nyelv megbízhatatlansága folytán sem lehet más, mint mesterkélt, alias ironikus. („Nem találunk szavakat”, ugye!)

S Esterházy tudatosan vállalja az írásnak ezt az ironikusság-tartalmú „mesterkéltségét”, de azért mintha nem volna nyugodt a lelkiismerete. Maximális írói tudatossága, sőt tudományos felkészültsége folytán nagyon is tisztában van vele, hogy az irónia az empíria világában vak (ezt is de Man mondja), de mintha azt is sejténé, hogy az irónia (a szubjektum) és az empíria kiterjedésén túl létezik egy harmadik, mindent (az ellentmondásokat is) átfogó minőség (közönségesen Istennek szoktuk hívni), s az „ironikus író” poetikai, etikai, noetikai és theodicaea-i (ez utóbbi kacifántot, sajnos, sehogyan sem sikerült összerímeltetnem az előbbiekkal) ellentmondásaiba beleszédülve időnként ezzel a Harmadik Minőséggel perlekedik.

S a HK Írója is ennek a Harmadik Minőségnek a létre célzó a relativitáselmélet esetleges felfüggesztésének és a newtoni axiómáknak az emlegetésével.

S ebben is mindketten (E. P. is, s az Író is) radikálisan különböznek Hrabaltól, aki számára a „harmadik minőség”, vagy nevezük bárminek, külön dimenzióként egyszerűen nem létezik. Ő panteista, az ő istene a természettel és emberrel való intenzív, sokoldalú kapcsolatban él, számára a hit, a ráció és az em-

píria a sörgyárral, Pepin bácsival, Maryškával, Francinnal és a megélt történelemmel-történetekkel egyenlő.

S ha ezek után felteszem magamnak a kérdést, hogy az egyik legnagyobb (ha nem legnagyobb) élő magyar prózaírónk a jelentős különbségek ellenére is miért éppen Bohumil Hrabalról írt regényt, halatlan mértékben felerősítve ezzel a cseh író magyar ázsióját, csak azt tudom válaszolni, hogy valószínűleg éppen ezek miatt a különbségek miatt. Ez a különbség az azonosságban („Mint két tojás, úgy különböztek”) tette, hogy az Íróék háza a *Hrabal* könyvében egyszerre tele lett Hraballal. „Átmeg átjárta őket Hrabal. Csurig voltak Hraballal. Aki már nem is volt élő személy, egy formája lett az életüknek; kiszípolyozták, az ő mondataival beszéltek, a hősei gesztusait másolták. Hrabal kukucskált ki minden sarokból – csak épp nem volt ebben elég vidámság, pedig ez elvileg vidám dolog volna. Feloldódtak volna Hrabalban? Ez túlzás. Inkább csak beleszerelmesedtek.” (HK)

Főleg az Író (alias E. P.) szerelmesedett bele, hogy legalább a panteista íróval való szerelmeskedés ideje alatt ne kelljen a „harmadik minőséggel”, az Úrral perlekednie. Természetesnek vehesse (bár „nehéz szívvel”), hogy „a világ hatalmán az ördögök és az angyalok osztoznak, és a világ java nem az angyalok fölényét kívánja meg, hanem e két hatalom-rész egyensúlyát” (HK).

(Írásom szüneteiben a *Literát* böngészem. Most éppen Esterházy *A megbocsátásról* c. friss esszéjét ajánlja a honlap, olvasásra. „Szeretem Esterházy hitbéli kérdések felé irányuló, nyílt, kíváncsi tekintetét. A kételyeit, a kereséseit. A »találatait«. Okosságát és bizalmát” – írja a cikkíró. Én is szeretem. A literás „perlekedése” is megérne egy misét, de hát ugye mostanság még – vagy inkább egyelőre? – nem E. P. ünnepli századik születésnapját, hanem regényhőse és néhai barátja, Bohumil Hrabal ünnepelné, ha élne. S mi ünnepeljük, Hrabal begőzölt olvasói, akik minden bizonnyal megalapozott lelkiismeret-furdalásunkat akarjuk csillapítani viharosan ünnepi írásainkkal.) ■ ■ ■

SÖRPRÓZA

ki szavatol a knédli biztonságáért?

„És mivel Bondy egész nap rettegett,
hogy este az összes kocsmá bezár,
hát ez esetre lavórokban és kannákban
már délután felhordtuk a sört.”

Soha nem fogom megtudni, milyen lenne úgy olvasni Hrabalt, hogy előtte (vagy közben) még soha nem ittam sört, de valahogy nem is nagyon aggaszt ez az eshetőség, talán mert nem csak, hogy rengeteg sört sikerült már meginnom, bizonyos alapot szolgáltatva ezzel magamnak Hrabal szövegeinek befogadására, ebből a szempontból tehát nyugodt lehetek, ellentétben azokkal, akik még nem éreztek rá a sörivás lényegére, tudniillik, hogy van egy vastag üvegből készült fél literes, literes vagy három decis korsó (a pohár, sajnos nem megfelelő), tele sörrrel, mi pedig ezt az áttetsző, kesernyés levet a lehető legrövidebb időn belül magunkba folytatjuk, és bár itt sokan felkapják a fejüket, hogy mi nek sietni, inkább szépen, nyugodtan, de a fontolva haladás híveinek ebben az esetben nem adhatunk igazat, mert a sört nem lehet szopogatni, a sörivás lényege éppen az említett kvantitatív paraméteren nyugszik: az ember folytatja magába az aranyszínű habos-kesernyés folyadékot literszám, békésen nyugtázva a folyamatokat, amelyek ilyenkor a szervezetében elindulnak, mert ha már Hrabalnál tartunk, éppen ez az, ami szövegeit átítatja: egyrészt a sör maga, annak fogyasztása, meg az egész sörkultusz, amit ha adott esetben egy építményként próbálunk felfogni, bizony nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ehhez az építményhez maga Hrabal is hozzájárult néhány talicska, vagy inkább vagon téglával, részeként annak a nemzetnek, amelyikről a vicc is szól, hogy aszongya, vitatkozik az amerikai meg az orosz meg a cseh, melyik nép a dolgozabb: először az amerikai dicsekszik, hogy fiúk, hát nálunk ez úgy megy, hogy reggel elkezdünk építeni egy repülőteret, estefelé meg már szállhatnak is le a gépek, az orosz közbevág, hogy náluk reggel kikötőt kezdenek építeni, este már jöhetnek a hajók, a cseh meg csak annyit mond, hogy fiúk, Csehországban reggel elkezdik építeni a sörgyárat, délre meg már mindenki részeg, szóval Hrabal a legtöbb csehhez hasonlóan nem csak hogy egész nap permanensen fogyasztotta a sört, de rajongott is érte, Egon Bondyval, a költő-filozófussal és Vladimír Boudníkkal, az absztrakt eksplozionista képzőművésszel (a vysočanyi ČKD-üzem szerszámkészítő dolgozójával, aki szerint Párizs majdnem olyan szép lehet, mint Žižkov) még a libeňi évek alatt egyszer nyilvánosan bekenték magukat sörrrel, mint írja, sörjampecek lettek, hogy kifejezzék sör

iránti rajongásukat, a másik meg, szintén ezekből az időkből, amikor Vladimírral Mělníkbe utaztak leánykát inni, aztán estefelé, Prágába visszaérve, gyorsan mentek is sörre, hogy a leánykával megzavart szájzúket helyrebillentsék, de már az is elborzaszthatja az olvasót, hogy nemegyszer vödörökben, lavórokban hordták fel a sört lakhelyükre, az Örökkévalóság gátja 24-be, hogy Egon Bondy megfelelően rá tudjon hangolódni prózájának felolvasására, de ez persze mind nem volt elég, mert miután Liškáéktól, a Régi postából meg Hausmanéktól is hazavittek két-két vödörrel, még mindig nem nyugodtak meg, úgyhogy kinyittatták a mosókonyhát, és további vödöröket kértek kölcsön, éjszaka dörömböltek a bezárt kocsmajátón, felébresztve Vaništa urat, csapolna még nekik, mert meg voltak rémülve, mi lesz, ha elfogy a sör, és Egon Bondy nem tudja felolvasni prózáját Antonínról, a fiatalemberről, aki disszidálni akart Bajorországba, de eltévedt a Šumava erdejében, és visszajutott oda, ahonnan elindult, de nem is ez a lényeg, hanem hogy Hrabal minden hőse issza a sört, nők és férfiak egyaránt, ami igazából nem kimondottan hrabali, hanem cseh sajátosság, és míg Magyarországon megbotránkoznak azon, hogy vasárnap délután néhány asszonyság kiballag a kocsmába, és elfogyaszt pár pohár vagy korsó sört, addig a cseheknél ez teljesen megszokott társadalmi jelenség, mindezekből pedig már látszik, mekkora melléfogás volt a Túlságosan zajos magány filmváltozatában Philippe Noiret-ra bízni Haňta, a főhős szerepét, ugyanis mint kiderült, Noiret absztinens, nem iszik alkoholt, így nem is sikerült Hraballal elbeszélgetniük, ugyanis a színész az író invitálására egyből azt mondta, hogy ő nem fog vele sört inni, legfeljebb ásványvizet, mire Hrabal megjegyezte, hogy sajnálja, de ő meg józanon nem tud beszélgetni, ha pedig ezt a megjegyzést öncélúan értelmezzük (és miért ne tennénk, amikor dolgokat öncélúan értelmezni jó), akkor azt is valószínűsíthetjük, hogy sör nélkül Hrabal nem is írt volna semmit, vagy ha mégis, nem lehetne olvasni, mert hát ahhoz talán még sört sem kell inni, hogy belegondoljunk, milyen lenne Hrabal prózája, ha hiányozna belőle a sör, bizony, hát olyan, mint a hús–knédli–káposzta szentháromság hús, knédli vagy káposzta nélkül: azonnal megbiltenne a gondosan beállított egyensúly, élvezhetetlenné téve az egész kompozíciót, hogy valami durvábbat ne is írjunk, szóval Hrabal szövegeinek ritmusát a sör adja, és a sör folyá-

sának ritmusa szerint árad a szöveg is, szépen, tempósan, mint a sörcsapból, a korszóba érve fordul egyet-kettőt, hogy aztán egy iramodással az ember száján keresztül lezúduljon egy meleg, puha helyre, a gyomorba, ahonnan később némiképp átalakulva tovább folytatja útját a csatornába, de ha falusi sörivőkban gondolkodunk, akkor az sem kizárt, hogy a folyadék valami vulkanikus eredetű domboldalra kerül, ahonnan a talajvíz meg a patakok, később pedig a folyók segítségével egyik része az északi, másik pedig a Földközi-tenger vízgyűjtő területébe kerül, a Gibraltári szorosnál pedig kis szerencsével ismét találkozhatnak, pontosan úgy, ahogy Hrabal sörrel átítatott szövegeiben is gyakran élénk kerülni egy-egy korábban megismert szereplő vagy sörmárka, például a nymburki, a pilzeni Gambrinus, vagy a Velké Popovice-i, amit ugyan Varga György a Gyöngéd barbárok 1985-ös kiadásában velkopopovicei-ként említ, a város neve viszont Velké Popovice, a velkopopovický már egy ragozott változat, a sör neve meg Kozel, vagyis bakkecske, és különösen a 11 fokos, a zöld dobozos sikerült nagyon ízletesre, nem hiába mondta Ganxsta Zolee évekkel ezelőtt érsekújvári koncertjén, hogy „közel a Kozel”, mert a Kozel a fesztivál főszponzoraként tényleg közel volt, és ha lehet, azóta még közelebb került Zolihoz, mert a magyarországi áruházláncokba valamilyen rejtélyes okból az eredeti, cseh feliratokkal ellátott kiszereelésben kerül, a szlovák üzletekbe meg a szlovák felirattal a szlovák licenc alapján gyártott változat, ami sokak szerint nem épp ugyanaz, mint a cseh, és bár itt meg kell jegyezni, hogy a szlovák mutáció mellett szólhat, hogy állítólag annál finomabb a sör, minél kevesebbet utaztatják, az mégiscsak megkérdőjelezhetetlenül igaz a szlovákiai sörivők szerint is, hogy Csehországban más íze van a cseh sörnek, mert van egy tipikus lágy-sága, ami lehetővé teszi, hogy rövid időn belül több korszóval is leküldjünk belőle a torkunkon, noha ilyenkor az okoskodók azt szokták mondani: hát te hülye, a csehek nem szén-dioxiddal csapolnak, hanem másként, így nem fújódik fel a gyomruk, de ezt csak részben lehet elfogadni, mivel aki már ivott csapolt sört Csehországban, tudja, hogy az ottani, friss söröknek tényleg van egy érdekes lágy-ságuk (valószínűleg a helyi forrásvizek miatt), ami arra készíti az embert, hogy víz helyett is sört igyon, és naponta lehetőleg minél többször, hogy a dolgok a megfelelő ritmusban haladjanak, de ha már a megfelelésnél tartunk, a magyaroknak még van néhány bepótolnivalójuk a témában, a többi közt az, hogy ehetnének például több knédlt, mert Hrabal szövegeinek értelmezési tartományai bizony nem csak a sör-, de a knédli fogyasztással is tágulnak, ha másért nem is, hát azért, mert a knédli az egyik legpuhább étel, minek következtében képes arra, hogy gyomrunkat belülről kellemesen megsimogassa (hasonló élményt a knédlin kívül csak a pacaltól remélhetünk), megteremtve a feltételeket kedves barátja, a sör érkezéséhez, és ha már a knéd-

li magyar összefüggéseinél tartunk, hát nem biztos, hogy szerencsés a knédlit valami elvetemült nyelvművelői buzgalomtól hajtva magyarul gombócnak nevezni, mivel a gombóc alapvetően gömbölyű, ráadásul édes étel, a knédli meg egyik sem, mint ismeretes, a knédli a cseh knedlának magyarosított változata, szóval a magyar szókincs része, még ha érzeti is származását, de mindennek ellenére nem igazán terjedt el Magyarországon, és ha nem vigyázunk rá, könnyen úgy járhat, mint a részeg kocsmáros söre, amelyik fokozatosan eltűnik, pontosabban elfolyik a nyitva felejtett csapból, rá a bádogpultra, onnan a padlóra, hogy aztán a szutykos gumoliton végigterülve lassan belepje az egész kocsmát, a vendégek pedig közben csak beszélgetnek, hadonásznak, mondják, magyarázzák, betli máriásoznak (...azt a zöld nyolcast az előbb miért titkoltad el? Csaltál!) a sör meg még mindig folyik, a szintje egyre emelkedik, lassan kezdi feltölteni a kocsmát egyetlen helyiségét, mint valami akváriumot, a teteje persze habzik, de mondom, a vendégeket mindez cseppet sem zavarja, talán mert már annyi sört magukba folyattak életük során, hogy meg sem kottyán nekik, ha a körülöttük levő levegőt valaki hirtelen sörre cseréli, mert hát ha életterük legfontosabb komponense eddig is a sör volt, akkor mindez nem jelent annyira radikális változást, és bár úgy viselkednek, mint Hrabal szereplői, soha nem olvastak egy sort sem Hrabaltól, ugyanis legfeljebb annyira érdekli őket, mint a knédli szó, melynek, mint említettük, a magyarban erősen kétséges a sorsa, mert biztonságáért nem szavatol senki, így könnyen úgy járhat, mint a részeg kocsmáros söre, amelyik fokozatosan eltűnik, pontosabban elfolyik a nyitva felejtett csapból, rá a bádogpultra, onnan a padlóra, hogy aztán a szutykos gumoliton végigterülve lassan belepje az egész kocsmát, a vendégek pedig köz-

a zöld nyolcast az előbb miért titkoltad el? Csaltál!) a sör meg még mindig folyik, a szintje egyre emelkedik, lassan kezdi feltölteni a kocsmát egyetlen helyiségét, mint valami akváriumot, a teteje persze habzik, de mondom, a vendégeket mindez cseppet sem zavarja, talán mert már annyi sört magukba folyattak életük során, hogy meg sem kottyán nekik, ha a körülöttük levő levegőt valaki hirtelen sörre cseréli, mert hát ha életterük legfontosabb komponense eddig is a sör volt, akkor mindez nem jelent annyira radikális változást, és bár úgy viselkednek, mint Hrabal szereplői, soha nem olvastak egy sort sem Hrabaltól, ugyanis legfeljebb annyira érdekli őket, mint a knédli szó, melynek, mint említettük, a magyarban erősen kétséges a sorsa, mert biztonságáért nem szavatol senki, így könnyen úgy járhat, mint a részeg kocsmáros söre, amelyik fokozatosan eltűnik, pontosabban elfolyik a nyitva felejtett csapból... ■ ■ ■

Veres István (1984): író, az *Új Szó* szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Dandaranda* (Kalligram, 2013). Pozsonyban él.

SZÍNRE VITT TERROR

9/11 médiaarcheológiája¹

Az a feltevés, mely szerint a történelmi „események” attribútuma az elbeszélhetőség volna, míg a „struktúrák” csupán leírhatók,² különösen szembeötlő módon mutatkozik meg a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat közvetlenül követő értelmezésekben. Hogy pontosan mi is történt ezen a napon keleti parti idő szerint délelőtt 8.46-kor és 9.03-kor, meglehetősen hosszú ideig pusztán mérlegelések tárgya volt, jóllehet az eseményt – mert az hamar bizonyosságot nyert, hogy a szó hétköznapi és „filozófiai” értelmében véve „eseményről” van szó – a lehető legrövidebb időn belül tulajdonképpen valamennyi politikai és közéleti megszólaló definiálni igyekezett. Amennyiben az esemény fogalma olyasmit jelöl, amely differenciál, különbséget megvonó hatással bír a hétköznapi időtapasztalatban, azaz választóvonalat képező erővel jelentkezik, amelynek „előttje” és „utánja” is meghatározásra, körülírásra, értelmezésre, illetve újraértelmezésre szorul, úgy a szóban forgó merénylet minden bizonnyal a közelmúlt egyik, ha nem a legfontosabb eseményeként írható le.³ Az alábbiakban ennek az eseménynek a diszkurzív végpontjai által mutatott rá azokra a mediális sajátosságokra, amelyek a létrejöttének tér-idejében meghatározónak mondhatók, és a *prezencia* valamint a *médiium* fogalmán keresztül azok kölcsönös egymást tételező jellegét veszem számitásba. A diszkurzív végpontok ebben az esetben az értelmezői szemhatár azon – esetenként szélsőséges – helyei volnának, amelyek az „azonnali” történelem interpretációjában a médiumok etikai dimenziója felől

vetnek föl kérdéseket. Az elemzett anyagok kiválasztása tehát nem annyira esetleges (noha a térbeli disztinkció szempontja miatt ezúttal – néhány más mellett – a honi diskurzusból is válogattam), mint inkább szimptomatikus.

Esemény, hatás, diskurzus

Az eseményt definiáló performatívumok közül az első és egyben a legjelentősebb alighanem az akkori amerikai külügyminiszter és nemzetbiztonsági felelős, Colin Powell kijelentése volt a CNN adásában, aki a dél-előtti terrortámadásokat követően néhány órával a következőket mondta: „This is war” – azaz *háborúként* nevezte meg a történeteket. Kijelentését később alátámasztandó hangsúlyozta, hogy a szeptember 11-i esemény „túlmutat Amerikán, túlmutat New York Cityn és túlmutat Washingtonon”, hiszen a terrortámadásokban – amely „nem csupán a jelen esetre vonatkozik, hanem a terrorizmus fogalmára is” – harminchét nemzet állampolgárai veszítették életüket.⁴

A kijelentés azért nem volt már akkoriban sem teljesen evidens, mert ami az esemény kapcsán a fennálló állapotok lehetőségeit illeti, legalább két, egymástól jelentősen eltérő módon lehetett gondolkodni. Az egyik álláspont szerint a történetek a globális katasztrófa fogalma mentén írhatók le, amely emberi mulasztás vagy vétek kapcsán következik be, és a bűncselekmény, illetve a háború diszkurzív keretei közt válik értelmezhetővé és megvitathatóvá. Ismeretes, hogy nem-

csak Colin Powell, de az akkor regnáló elnök, George W. Bush szintén „háborúként” írta le az eseményt, és pedig a „terrorizmus elleni háborúként”, amely kifejezést és gondolkodásmódot („war against terrorism”) kritikai ösztűz alá vettek az elemzők. Bush retorikája ugyanis, amely a széles értelemben vett nyilvánosságban nagy hangsúlyt kapott, a „jó és a gonosz” összecsapásaként jellemezte a kialakult helyzetet, és az elnök több olyan közel-keleti, illetve egy távol-keleti országot nevezett meg, amely „a gonosz tengelyhez” tartozik, tehát a nyugati világ vezető országainak – azaz a First Worldnek – meg kell védeniük magukat. A morális értelemben vett szembenállás emlékeztetbe idézi Samuel P. Huntington ugyancsak nagy vitát kiváltott könyvét, amely egyenesen civilizációs és kultúrák közti összecsapásáról, valamint az átrendeződő világról adott hírt már 1998-ban,⁵ és amelyet mind megjelenésekor, mind 9/11-et, Bush és az amerikai (és Tony Blair személyében brit) politikai propaganda háborús retorikáját követően számos kritika ért. Bruce Ackerman például úgy fogalmaz, hogy nem adható higgadt válasz a történetekre, ha nem tartunk távolságot a pillanatot uraló beszédmódtól. Bush és Blair háborúja a terrorizmus ellen ugyanis *politikai* fegyver, és nem más, mint maga a háborús diskurzus válik a probléma gyökerévé, amelyet nem szabad összekeverni még az Afganisztánban folyó hadjáratokkal sem. „A homályt az okozza, hogy szeptember 11. generációnk Hitler elleni harcaként lett bevezetve; innen nézve természetesnek tűnik Bushnak és Blairnek, hogy a második világháborúban történetekhez hasonlóan a szabadság korlátozásaként értik azt, amit az esemény jelent.”⁶

Az, hogy az amerikai politikai diskurzusban a terrorizmus ellen hirdetett globális háború morális tekintetben érvényesíthető, többek közt annak a fölfogásnak a legitimációs performatívumaként értékelhető, mely szerint „Amerika a legjobb, eszméi tökéletesek, történelme makulátlan, társadalma és cselekedetei az emberi teljesítmény és nagyság legmagasabb szintjét jelentik”, ami elsősorban annak a neokonzervatív körnek az érdekét szolgálja, amely Amerika demokráciájának védelme érdekében „a jó harcot vívja, függetlenül attól, hány harcot kell megvívnia szerte a világban”.⁷ A Bush által következetesen alkalmazott retorika értelmében a nem azonosítható ellenséggel szemben az a fajta „hollywoodi” narratíva erősödik fel, amely politikai tekintetben legitimálja a „terrorizmus elleni háborút”: „Bush az »igazságot« a hollywoodi westernnek »Wanted: Dead or Alive« felszólításának értelmében veszi, ami magában foglalja a »politikainak« egyfajta fogalmát: az állam, amelyet a seriff képvisel, vezeti a csoportot, fölkatartja a törvényen kívülieket, semlegesíti azokat, »élve vagy holtan«, s ily módon föltételezhetően el is nyeri jutalmát.”⁸

A hadászatot illetően, ha a jelenséget a média felől vizsgáljuk is, illetve az esemény médiaarcheológiáját igyekszünk körbejárni, fontos leszögezni, hogy nem „pusztán” retorikai komponenseket kell figyelembe vennünk, vagyis tisztában kell lennünk vele, hogy a retorika – legalábbis a politikai ágens felől nézve – egyben *cselekvés* is.⁹ A 9/11-es eseményt követően a terrorizmus és a háború fogalmi kerete az Egyesült Nemzetek Szervezetén belül és biztonságpolitikai szempontból sem egyértelmű meghatározással vagy jelentéssel bíró kifejezéseket tartalmazott, amelyek védelmi, nemzetbiztonsági és nemzetközi jogi szempontból váltak diskusszió tárgyává, hiszen nyomatékkal vetődött föl a kérdés, a terrorizmusra a háború szempontjai és szabályai érvényesek-e.¹⁰ Szeptember 11-gyel ugyanis a terrorizmus fogalmának teljes átértékelésére került sor, amennyiben az aznapi esemény elhomályosította az előző évtized(ek) más típusú vagy nagyságrendű terrorcselekményeinek politikai és hétköznapi emlékeztétét, továbbá „megfoghatatlanná, tetszés szerintivé tette a terrorizmus meghatározhatóságát”.¹¹ 9/11 után az ENSZ elsődleges céljává a védekezés, a megelőzés vált,¹² ami azonban már deklaratív jellegében fölhatalmazhatta az USA republikánus vezetését arra, hogy legitim módon hirdessen – megelőző csapásként értett – háborút az egyébként arc nélküli, ily módon a rettegés fokát emelő terrorizmus, továbbá az Egyesült Államokat „veszélyeztető” távoli országok ellen. A háború feltételei képlékennyé válnak abban a kivételes helyzetben, amely az erőszakot az erőszakra való döntés performatívumában formalizálja és viszonylagosítja.¹³ A magyar sajtóban többek közt a következőket lehetett olvasni a kérdés kapcsán:

A szeptember 11-i katasztrófa (...), [a] keddi rémtett – írja erről Róna-Tas Ákos az Élet és Irodalom 2001. szeptember 21-i számában – felfogható hadüzenetként és bűncselekményként is. Az első megközelítés szerint a terroristák más, ellenséges ország vagy országok zsoldosainak tekinthetők. Amerika célja az önvédelem. A háborúban részt vevő személyek jogaik nagy részét feladták azzal, hogy katonának álltak, így ellenük minden eszköz bevetése megengedhető. (...) A második megközelítés szerint a terroristák bűnözők, akiket egyéni felelősség terhel. Amerika célja az, hogy igazságot szolgáltatson. Ennek végső eszköze a jog, és ha a tettesek elfogása érdekében be is kell vetni erőszakos eszközöket, a gyanúsítottak, őrizetbe vételük után, mindaddig élvezik a jog védelmét, amíg bűnösségük be nem bizonyíttatik.¹⁴

A fentebbi részletben a világosan lefektetett értelmezési keret (háború és bűncselekmény) mellett a semlegesnek tetsző „katasztrófa” fogalma – a szintén tulajdonítóként szereplő „rémtett” kifejezés ettől eltérően a háború és a bűncselekmény szinonimájaként interpretálható – kap nyomatékot. A katasztrófa szó szerint első-

sorban az emberi dimenziótól független eseményekre vonatkoztatható (például földrendésekre, vulkánkitörésekre, balesetekre), ugyanakkor kétségtelenül fokozó hatással bír, hiszen az események nagyságát érzékelteti. Minthogy azonban a háború és a bűncselekmény fogalmi metonimikus viszonyban vannak egymással – háborút kiválthat bűncselekmény, illetve el lehet követni háborús bűnt –, a két fogalom katonai-jogi értelmezhetősége szabja meg az „előtt”, illetve az „után” szisztemáját is. Az „előtt” a szeptember 11-i események tekintetében mindenekelőtt az amerikai külpolitika globális hatásában lelt magyarázatra – melyet végül rövid idő alatt a szélsőjobb reakciójának tekintettek –,¹⁵ ugyanakkor a megerősítő sztereotípiák mellett (ilyen volt például az egyik napilapban megjelent karikatúra, amelyen a bolygót méretével és fegyverezéssel uraló high-tech katona a sivatagban előtte térdelő muzulmán férfira mered, s kérdésére, hol volt és mit csinált az ominózus napon, az a válasz érkezik, hogy „éheztem”) a sztereotípiák lebontására is volt nagyon is élő példa, hiszen az események után azonnal kiderült, hogy a terroristákat nem társadalmi helyzetük kényszerítette cselekedetükre.

Az ABC keddi műsorában egy fiatal ember azt hajtogatta, hogy a terrorakció az ignorancia megnyilvánulása volt. Akkor még nem tudhatta, mekkorát tévedett. Tudatlanságról itt szó sem volt. A tettesek, köztük az a három, aki San Diegóban él, nagyon jól ismerte Amerikát. Igyekvő, takarékos, szakképzett és többségük, mint tanáraiktól megtudtuk, tehetséges fiatal ember volt. Néhánynak még családja is volt. Amerikai sikertörténet is lehetett volna belőlük. Több közülük különösebben valóságos sem lehetett, mert az alkoholt és a sztriptízbárokat sem vetette meg.¹⁶

Az esemény politikai kommentárjai azonban nem kerülhették el sem az egyes országok belpolitikai megosztottságának újratermelődését, sem a szövetséges/szembenálló kétosztatú rendszerek megerősítését sem, hiszen a nyugati nemzeteket képviselő politikai erők java az Egyesült Államokkal és a NATO-val való szövetséges együttműködés értelmében – és alapvető emberi jogi-erkölcsi alapon – utasították el a terrortámadások bármilyen formáját. (A veszély súlyát megérezve akkoriban látványos fotók jelentek meg világszerte a Moszkvába látogató és Putyin elnökkel informális megbeszélést folytató George W. Bush-ról, aki nem sokkal ezt követően megindította az Irak elleni offenzívát is.) A szeptember 11-i támadások olvasatában előkerülő „orvtámadás” fogalma egyébiránt részben olyan interpretációját adhatja a 9/11-es eseménynek, amely a háború és a bűncselekmény fogalmait kitérít: a terrortámadásoknak ugyanis szűkebb értelemben nincs hadüzenete és közvetlenül érzékelhető területi-kriminológiai meghatározhatósága; a tett bekövet-

kezte részben megjósolhatatlan (jóllehet 9/11 kapcsán az amerikai titkosszolgálat csődjéről is számos elemzés látott napvilágot); hatása fölmérhetetlen, célja homályos és értelmezhetetlen, nincs szó szoros értelmében köze sem konkrét politikai történésekhez, sem bármilyen etikai imperatívuszhoz.¹⁷

Mindazonáltal a terrorizmusnak – ha nem is a céljait, de – az okait a következő három, egyenként cáfolható vagy viszonylagosítható elgondolásban szokás látni. Először is, a szegénység és a kétségbeesés terrorizmust szül. E legáltalánosabb vagy leghétköznapibb meglátás azért nem állja meg a helyét, mert semmilyen egzakt módon nem mutatható ki kapcsolat nyomor és félelem, valamint terrorizmus közt, legfeljebb *nagyobb valószínűség* tételezhető az összefüggéseit illetően.¹⁸ Másodszor, a terrorizmus vezetési-kormányzati probléma, amennyiben kialakulásának kedvez, ha gyenge vagy egyszerűen csak „rossz” (azaz antidemokratikus) ország táptalajt kínál neki. Ez az elgondolás azonban figyelmen kívül hagyja, hogy európai és észak-amerikai országokban is léteznek terroristák és terrorcselekmények; demokratikus felépítésű modern ipari államokban is működnek fanatikus szervezetek.¹⁹ Harmadszor – és e helyütt már a 9/11-et is érintő esemény kerül fókuszba –, amiként a korábban említett és vitát kiváltott Huntington-mű sugallja, a konfliktus a muszlim és a nyugati „civilizáció” közt feszül, amely abból fakad, hogy az iszlám erőszakos és militáns vallás, és ellenségesen viszonyul más vallásokhoz és országokhoz. Ezzel szemben viszont fölhozható, hogy az iszlám története, kultúrája, művészete összefonódik más vallásokéval, a hinduval ugyanúgy, mint a judeo-keresztény világgal, szegény országokban pedig épp az egyenlőség esélyét kínálja.²⁰ Ami a terrorizmusról mindenképp elmondható, hogy taktikai kapcsolat létezik elkövető és áldozat közt. Az áldozatok lehetnek véletlenszerűen vagy szándékosan választottak, a célpont azonban sohasem véletlenszerű; „a terrorista természetének és (társadalmi, szellemi) hátterének hangsúlyozása elvételi a valóságot”.²¹ A három említett ok és azok viszonylagosítása szempontjából ugyanolyan fontos kiemelni, hogy a terrorizmus egyfelől nagyon is jelentős, anyagi értelemben vett infrastrukturális investíciót követel meg, másfelől – mint 9/11, vagy általában a muzulmán öngyilkos merényletek esetében – ideológiát, amely a modern európai-amerikai ember élet- és halálszemléletével szemben áll (erről később bővebben szövegek).

A „háború” és a „terrorizmus” fogalmának egymáshoz illesztése azonban továbbra is problémás. A „gonosz elleni harc” metaforája a tekintetben legitimálja a háborús cselekedetet, miként felhatalmazást élvezhetnek más metaforikus értelemben vett „háborúk”: a „harc a szegénység ellen”, a „harc a drogok ellen” (a Kennedy-elleni merényletet, melyről nemsokára rész-

letesebben is szólok, többek közt a szegénység, a nyomor elleni háborúként jellemezte a Kennedyt követő Lyndon B. Johnson), és így tovább. Mások mellett Samuel Weber is megjegyzi, hogy a háború fogalmát elsősorban két (vagy több) nemzetállam közti állapotként értelmezhetjük, és még abban az esetben is teritoriális és politikai konnotációkat feltételez, amikor gerillaharcokról vagy polgárháborúról beszélünk. A „terrorizmus elleni háború” felől nézve azonban – ahol nem országok állnak hadban egymással, és nem is a cselekményt érintő területi-politikai konfliktusok határozzák meg a terrorcselekményt – a terrorizmus „többé nem deskriptív, konstatív terminus, hanem értékelő”.²²

Ezt támasztja alá Jürgen Habermas feltételezése is, aki szerint Bush fogalomhasználata a háborúra vonatkozóan eleve elhibázott és félrevezető mind normatív, mind pragmatikai értelemben. Normatív azért, mert a háborús ellenségek státuszába emeli a terrorcselekményt elkövető bűnözőket, pragmatikailag pedig azért, mert képtelenség háborút vívni egy „hálózattal” szemben, amelynek még a meghatározása sem lehetséges.²³ Derrida 9/11 definiálhatatlanságának dilemmáját az esemény dátum szerinti megnevezésére vezeti vissza; szeptember 11. a naptár olyan pontja, amely egy soha korábban meg nem történt és többé meg nem történő, azaz deiktikusan saját megtörténésének időpontjára mutató eseményt jelöl, mely váratlanságával, kiszámíthatatlanságával és grandiózusságával visszavonul minden leíró vagy megnevező aktus elől, s csupán egy, az időt strukturáló számsorozat részeként, a datálás minimumának céljával, mintegy nyelvi ismétlésként – 9/11, szeptember 11., „a” szeptember 11. – vésődik be a történelmi események sorába.²⁴ Pontosan ez okozza a nehézséget a fogalmak interpretációja körül is: ha a szavaknak nincs mindenki által ugyanúgy használt jelentése, egy esemény időbeli távolságon alapuló értelmezhetősége – azaz tapasztalata – ideológiák játékterévé válhat. Úgy tűnik, a nyelv, amely összeköt és egyben el is választ valamennyi embert, aki azt használja, az eseményt fölcseréli vagy azonosítja a bekövetkezés idejével. Mivel arra, ami történt, nincs használható jelentés vagy koncepció, a „dolog” *eseménnyé* válik, a dátum, a név vagy a szám emlékeztet arra, amire nem lehet emlékezni, és amiről tudásunk sincsen; amit egyelőre minősíteni, osztályozni, besorolni sem lehetséges. Szeptember 11. mint *esemény* teremt meg azt a „dolgot”, amely „benyomásokat kelt”, az „impresziókat” azonban, amelyek eleve interpretatív-retorikai horizontban keletkeznek, a „dolog” hívja elő – innen az érzék és a nyelv körkörössége a dátum deixisében, amely a korábban nem létező és később nem bekövetkező, tehát az egyszeri *itt és most*-ban kulmináló „esemény” mint olyan sajátja. Derrida felfogása szerint az impresziók

úgy válnak „tudássá”, információs bázissá, hogy miután az uralkodó rendszer formát adott neki, ez a forma szervezett információs gépeken fut keresztül: ilyen a nyelv, a kommunikáció, a retorika, a kép, a média és így tovább.²⁵

Ez az információs apparátus a kezdettől fogva politikai, technikai, gazdasági. De képesek vagyunk, és azt hiszem, muszáj is különbséget tennünk (ami politikai és filozófiai kötelességünk) a minden bizonnyal „brutális” tény, valamint az arról „információt” szolgáltató interpretáció közt. Egy „nagy eseményhez”, sajnos, alighanem kevés azt mondani, hogy néhány perc alatt meghalt csaknem négyezer ember, különösen „civiliek”, az úgynevezett fejlett technológiának köszönhetően. (...) Egy nagy eseménynek olyannyira előreláthatatlannak és hatalmas erővel betörőnek kell lennie, hogy le kell bontania a koncepcióját vagy a lényegét annak, amit korábban eseménynek mint olyannak nevezünk. (...) Egy hasonló „esemény” bizonyosan filozófiai választ igényel. Választ, amely a legalapvetőbb módon kérdez rá a legmélyebben gyökerező konceptuális előföltéveinkre a filozófiai diskurzusban. Az elgondolás, amellyel a szóban forgó „eseményt” a leggyakrabban leírják, megnevezik, kategorizálják, fölfalja a „dogmatikus szendergésnek” a termékeit, amiből csak egy új filozófiai reflexió ébreszthet föl bennünket, reflexió a filozófiára, azon belül is leginkább a politikai filozófiára és annak örökségére. Az uralkodó diskurzus túl könnyedén hagyatkozik a média és a hivatalos retorika által kínált olyan koncepciókra, mint „háború” és (nemzeti vagy nemzetközi) „terrorizmus”.²⁶

Közvetítettség, reprezentáció, prezencia

Az etikai imperatívuszt tekintve természetesen az összeesküvés-elméletek ugyanúgy részét képezik az események Koselleck által említett elbeszélhetőségének, vagyis narratívákat kínálnak, amelyek kellően összetettek és logikusnak gondolt magyarázattal szolgálhatnak azokra a történésekre és akár folyamatok, struktúrák megértésére, amelyek a világ közösségei számára sohasem „láthatók”, követhetők vagy megtapasztalhatók, csupán *közvetítettek*, azaz a róluk való tudás, sőt a létük médiumoktól függ. Mindez persze azt sugallja, mintha az eseményekről előálló vagy előállított tudásnak volna egy változata, amely megelőzi, elébe kerül az esemény medialitásának, holott a közvetítés – vagy *értelmezésének* – ideológiai különbségei felelősek a narratívák közti differenciáért, illetve az ezekhez való hozzáférésért. A Kennedy elleni 1963. novemberi merénylet magyarázatai közt akad olyan, amely politikai tisztogatásként értékelte az eseményt, jöllehet Kennedy és fivére nem sokkal korábban oldotta meg a kubai válságot, amely a globális politikát tekintve sem volt feszültségtől mentes akciónak mondható, így

voltaképp a Kennedy-adminisztráció javára válhatott. Bár maga a merénylet a mai napig nem minden részleteit illetően tisztázott, a politikai szélsőségekből fakadó következmények úgyszólván „tisztá” levonása épp egy radikális interpenetrációt követően vált a nem politikus választópolgár számára világossá, mégpedig a vizuális sokknak köszönhetően: Kennedy szétlőtt feje, a nyitott elnöki kocsis gyors iszkolása a Parkland kórház, későbbi nevén a Kennedy Memorial Hospital felé, valamint az össztűz, amely az Elm utcai tankönyvraktár hatodik emeleti ablakára irányult, nem csupán a jelenlévő ezrek számára szelte ketté az amerikai történelmi időt, de a szemcsés mozgóképek mindenki számára egyértelművé tették, hogy a háború, az ideológia, a terror, a bűncselekmény és a radikalitás – vagy fundamentalizmus – tulajdonképpen mindig valami *belsőnek a külsővé tételében* nyilvánul meg. Behatolásban, amely szétszakítja az egységesnek érzékelt tereket és időt, s a főntebb sorolt fogalmakat összemosza vagy fölcserélhetővé teszi egymással akkor, amikor kontextualizáló értelmezésre, narratívaképzésre kerül sor. A kontextualizálás, egy esemény összefüggésekbe helyezésének művelete persze már a megnevezés interpretatív műveletével megkezdődik, így módon az esemény értelmezése és az értelmezés eseménye kiasztikus és föloldhatatlan viszonyba kerül egymással.

Kennedy egykori texasi látogatása mindazonáltal a kor elvárásainak megfelelően volt dokumentálva, sőt medializálva, hiszen a demokrata elnök szinte valamennyi lépését rögzítette a televízió, és közvetítette a rádió, melyek spotjai rendre futottak a képernyőkön. A videóra rögzített gyilkosság sokkoló hatása abban a feszültségben rejlik, amely a nem fiktív filmfelvétel és a mozi vizuális kompetenciája közt képződik, és aminek a mai napig különös színre vitele tapasztalható a napi híradásokban. A moziban, illetve televízióban vetített filmek ugyan korosztályi besorolásban részesülnek, a közszolgálati funkciót betöltő híradók azonban nem, jóllehet a napi események cenzúrázatlan képei éppen azért lehetnek képesek szubverzív erővel hatni, mert a néző bizonyos értelemben tisztában van vele, hogy a valóságot látja. Azért *bizonyos értelemben*, mert nyilvánvalóan minden hírműsor először tudomást szerez valamely eseményről, majd szelektál, osztályoz, sőt értelmezést adhat, amely az esemény nyomának képi-szöveges rögzítése által a képpolitika és, nevezzük így, „eseménypolitika” játékterében válik érvényessé. (Egy időben síró ember arcát például nem volt szabad vagy illendő mutatni nonfiction műfajokban – most mintha épp az egyedi szenvedés univerzális megmutatkozása volna a média egyik nagy feladata és „hatásesztétikájának” lényege. Ugyancsak különös velejárója mindennek, hogy a kereskedelmi televíziók előszeretettel készítenek riportot olyan esetekről, amelyek során a korábban bemutatott képanyag

hatására jutott magánúton anyagi javakhoz valamely nélkülöző vagy szenvedő alany. Úgy tűnik, az empátia pénzzé tétele épp azon képek hatásában rejlik, amelyeket a legkevésbé szívesen tekintene meg a néző, mégis folyamatosan fogyaszt – és innen nézve a média „morális szilárdsága” szintén bizonyosságot nyer, ha mégannyira fonákjáról is. Természetesen az önmaga hatásáról szóló, saját magát színre vivő média sajátosságáról van szó, amely a karitatív gesztusokban is saját hatalmát demonstrálja és ismétli, hiszen az egyedi példák kitüntetése más példák elhallgatásával vagy szó nélkül hagyásával jár, vagyis az esetek szelekciót, diszpozíciót és interpretációt követően válnak nyilvánossá.)²⁷

A Kennedy-gyilkosság felvétele az elmúlt évtizedek során olyan archív anyaggá vált, amely egyszerre viseli magán a jelenné tett történelem nyomait, valamint a múlt távolba nyúlását.²⁸ Ennek valóságossága a médium *korának* jelene is: a szemcsés képek az archiválódás folyamatát teszik láthatóvá, azaz magát az anyagiságot nyomatékossítják, ami szimbolikus és valóságkiasztikus inszcenizációját eredményezi.²⁹ A 2001. szeptember 11-i terrortámadások a World Trade Center ikertornyai, valamint a Pentagon ellen hasonló behatolást, interpenetrációt vittek színre, a belső külsővé tételét; cezúrát vontak nemcsak a terrorizmus és a háború értelmezhetőségében, de abban a tér-időben is, amely az amerikai kontinenst a világ többi részéhez, elsősorban persze az európai nyugati világhoz képest elhelyezi. Ahogy Európában Nagy-Britannia szigete a szeparáció paranoiájához vezethet,³⁰ úgy az USA térbeli távolsága és globális politikai-gazdasági pozíciója az elkülönülés és az azonosság eltérő megítéléseit hívja elő, amelyek hol tudományos-publicisztikai evidenciaként kezelik az európai – köztük a magyar – országok térbeli, így módon szellemi-ideológiai-kulturális távolságát Amerikával szemben, hol a két közösség azonosságát hirdetik ugyanezen alapon. Az események valóságossága azonban vizuálisan oly érzékelhetőként és kézzelfoghatóként lett prezentálva, hogy tulajdonképpen még az úgynevezett posztmodernitás világ- és esztétikai tapasztalatának egyes attribútumait is a visszanyerni vélt tapasztalati valóság és interpenetráció okán írja fölül a művészetet fogyasztó ember elképzelt esztétikai vágya felől:

A mitikus átlagolvasó bizonyára „nagy” regényt akar, „jelentős” regényt, mely a „valóságról” szól (azaz a szerző nem bújjik ki a felelősség alól posztmodern halandzsával: hogy „a nyelv foglyai vagyunk”, hogy „mediatizált világban élünk” és a többi), azt akarja, hogy egyszer s mindenkorra tiltsák be, pusztítsák el, semmisítsék meg a „posztmodern” az idióta „szimulakrumaival” együtt. Magyarán: ha eddig nem tette is, legalább most kapjon végre a fejéhez a regényíró – a WTC-be nem szimulakrum csapódott be, a WTC-ben nem szimulakrumok haltak meg, a WTC maga a nyers valóság, s a regénybe ezt

a nyers valóságot kell visszahelyezni: tetteket, hősokeket, háborúkat. A korszellem újrealizmust akar. A korszellem „igazságot” akar.³¹

Jóllehet a „valóság” traumatikus jelenlétéből már a kilencvenes években viccet csinált az egyik amerikai szituációs komédia az Öböl-háború okán, amikor is az ál-sokkhatást a CNN-en közvetített képsorok váltották ki a tévé előtt ücsörgő figurából, máig vita tárgyát képezi, hogy a 9/11 előtti és utáni regények például mennyiben képesek úgymond olyan „valóságdarabokat” beemelni epikus világukba, amelyek alapján jobban megérthetővé válnak az utóbb „történetinek” és „történelminek” tekintett (s jelen esetben: traumatikus) események, hiszen ismeretes, hogy a történelmi tapasztalat *megértésének* egyik legfontosabb médiuma az irodalom volna. Medializáltság, illetve medializáció és valóság egyebekben korántsem oly egyszerűen viszonyulnak egymáshoz, miként a fent idézett gondolatmenetből következtethetnénk, és erre még csak nem is föltétlenül a mindenütt jelenlévő képsorokat kell tudni „olvasni”, de az irodalom valósága is arra hívja fel a figyelmet: csakis az tehető nyelvívé – s innen, vagyis a metonimikus próza horizontját tekintve, valósággá –, amire a nyelv „képes”. Hogy megváltozott-e az ehhez való viszony a dokumentáló mozgóképsorok hatására, azért sem egyértelmű, mert, honi példával élve, a rendszerváltás történetének irodalmi feldolgozását a mai napig különböző politikai nézeteket valló irodalmárok és olvasók egyaránt várják, miközben mások mellett írásos (történeti) dokumentumok nyilvánosságra hozatala képezi egyáltalán a politikai alapok megteremtésének lehetőségét. Annyi mindenestre elmondható többek közt a *kulturális trauma* elméleteinek belátása kapcsán, hogy a trauma konstruáltsága és közvetítettsége valamilyen közösség vagy identitás felől érthető meg,³² azaz olyan kollektív tartalmakat szolgál, amelyek feldolgozásában az *igazság* vagy a *valóság* fogalma magától értetődőnek tetszik, a konstruáltság pedig mintegy megértést (értelemtulajdonítást) kényszerít ki, tehát re-prezentációs jelleget ölt.³³ Ha ugyanis a köznapi diskurzusban egy korszakként tételezett, de diszkurzív kategóriaként értett fogalom (a posztmodern) azon a szisztémán kívül ítéltetik leváltásra vagy – a képzavar szerint – megsemmisítésre, amely föltehetően létrehozta, akkor a fentebb kiemelt fogalmak reflektálatlanságuk okán olyan szétartást eredményeznek, amely aligha képezheti valamely „kollektíven” elfogadható esztétika alapját. Ily módon nem meglepő, hogy a történelmi események művészi feldolgozása az „előtt” és az „után” horizontjában teremti meg epikus világukat – a törést okozó eseménynek csak ebben a törésben van szerepe –, az „ahogyan történt” elnevezésű dokumentarista (de emlékezetpolitikai szempontoktól sem föltétlen mentes) affinitás

azonban a kizárólagosság érvényével lép föl, melynek többek közt a rögzített kép igyekszik nyomatékot adni – szemben például az igazság vagy a valóság felől sohasem biztos státuszú szemtanúéval. Az „*as it happened*” eseménnyel egyező reprezentációja a kamera és a közvetítés által valósul meg, mely a tekintetben szintén a médium *korának* reprezentánsa is, hogy tartalmazza az *akcidentális* mozzanatát. Az egyidejű bemutatás a valóság közvetítéseként magában foglalja a rombolás sokkoló képeit és a tanácstalanság hangjait, ami az esemény tartamát az értelmetlenség és értelmezhetetlenség tartományaiban kitágítja, és befogadhatatlanná – mert (bármilyen „jószándékot” tekintve is) megérthetlenné – teszi.³⁴ Az a technomediális jelenlét, amely a fölvételek újrajátszását is lehetővé teszi, a jelenlévő szem(tanú) és a fül, valamint a test – melynek az előbbi érzékszervek szinekdochikus részei – bevonódásában játszik meghatározó szerepet, hiszen a hang például a nyelvet (értelem, jelentés, kontextus) és a testet köti össze; a megtestesült hang, amely a térben terjed, illetve a tároló technikai eszközökben rögzül, testi prezenciává válik.³⁵

A Világkereskedelmi Központ ikertornyaiba csapódó repülőgépek útja, mint sejtethető, részben legalábbis a televíziós média számára lett megkomponálva. Az első gép keleti parti idő szerint 8.46-kor csapódott be, a második 9.03-kor, ily módon a második becsapódásra a televíziós társaságok a helyszínre érhettek, és, ha véletlenszerűen is, de élőben közvetíthették azt. Az élő vagy híradós felvételek, miként korábban említettem, sokkolóbbak, mint a fiction movie-k vagy a trükkfelvételek képei, éppen ezért a befogadás hatásmechanizmusa is eltér a fikciós alkotások befogadásától. Amint a Kennedy elleni merénylet súlyos interpenetrációként a háború, a terror, a bűncselekmény, az orvtámadás fogalmait hozta játékba, és az „előtt”-et az „után”-tól a véres esemény képeivel választotta el emlékezetbe égő módon, úgy a repülőgépek behatolása a tornyokba, a lángoló és leomló épületek, a magukat az ablakból kivető emberekről készült felvételek hasonlóképp egy „előtt”-et és egy „után”-t választanak el, melyet az egykori külügyminiszter és nemzetbiztonsági felelős gyors kijelentésének – „Ez háború” – jelenideje szélesíti ki mitológiai idővé.

Habermas talán ezért is nevezhette 9/11 eseményét „az első szűk értelemben vett történeti világeseménynek (historic world event); a becsapódás, a robbanás, a tornyok lassú összeomlása többé nem Hollywood volt, hanem borzalmas valóság, amely a szó szoros értelmében a globális nyilvánosság „egyetemes szemtanúja» előtt zajlott”.³⁶ Habermas szerint azonban az érzés, amely a World Trade Center tornyaitól néhány blokknyira élő és dolgozó kollégáiban keletkezhetett az esemény végbemenetelekor, nem lehetett ugyanaz, mint amit ő érzett Németországban a televízió előtt

ülve. Az eltérő földrajzi térben, de a közvetítés által azonos időben látott esemény különböző szemtanúkat alkot: azt, akinek a teste és szeme ott van, és azt, akié nincs ott, de mégis mindent lát. A két prezencia közt a legfőbb különbség, hogy az előbbi valóságában a szemtanúság élet-halál-küzdelemmé válhat, azaz a testi jelenlét végességével fenyeget, míg az utóbbi realitása a média realitása, amely nem hordozza a szemtanúsággal járó kockázatot. Azt is mondhatnánk, hogy a médium e helyütt valóban az üzenet, mert színre viszi, amit közvetít, de mediális jellegénél fogva eltöri – vagy legalábbis jelentősen lecsökkenti – a valóság valódi rizikóját, a korporális veszély csaknem minden velejáróját: a döntéskényszert menekülési szituációban, a halállal való szembesülés fölfoghatatlanságát, a pánik különböző affektusait.

Samuel Weber 9/11 látványa kapcsán úgy fogalmaz, a háborúknak mindig velejárója volt a „parádé”, a spektakulum, a látványosság valamennyi formája, azonban a teatralizációnak ezek a formái soha korábban nem kerültek ennyire előtérbe. Bár a katonai konfliktusokban bizonyos teatralizációs események fontos szerepet játszanak, hiszen az ellenfél megfélemlítése a militáris akciók szerves része, általában a tekintetben kapnak hangsúlyt, hogy – mint propaganda – perspektívát és narratívát adnak a folyó küzdelmeknek. 9/11 az első esemény a történelemben, amely során az uralkodó erő a „terror” nevezte meg fő ellenségeként, melynek hatóereje nem kevésbé globális, mint a sajátja.³⁷ A teatralizáció szeptember 11. esetében, vagyis a spektakulum valósága a habermasi dilemmára reflektál vissza: „a spektakulum szemlélője egyszerre szeparált és izolált alany, másoktól és önmagától is; »a spektakulum csupán a közös nyelv, amely áthidalja ezt a szétválasztást (...) a spektakulum egyesíti, ami szét van választva, de csak a szétválasztottság által képes erre.«³⁸ A spektakulum tehát egyszerre képes az „itt” és a „máshol” lenni, és „ebben az elválasztottságban az itt nem csupán most, a most pedig nem csupán itt”³⁹ – a szemlélő ennek következtében ugyanúgy van ott és máshol, egy időben. Weber mindezt a lacani tüköreffektushoz hasonlítja, mivel a spektakulum esetében is a vágyott egészelveg, az egyesülés, valamint az elválasztottságtól való félelem ölt testet. A spektátor e szerint olyan stabil és tartós pozíció illúzióját teremtheti meg, amely korlátlan lehetőséget biztosít az identitás állandóságának („ugyanannak maradni”), és ez nem más, mint szeptember 11. történetének fő tanulsága, nevezzük azt „tartós szabadságnak” vagy „végtelen igazságnak”.⁴⁰ Ami a média, illetve a közvetítés morális dimenzióját illeti, az esemény terében jelenlévő és az azt a televízióban követő néző közti különbség a Habermas által megfogalmazott tapasztalatot erősíti: a televíziót néző ugyanazt látja, de nem ugyanazt éli. A média létmódjára

utalva Weber szarkasztikusan megjegyzi, hogy a „get back to consuming” vagy a „get back to work” föl-szólítások alanyait, valamint az esemény helyszínén tartózkodókat az különbözteti meg, hogy „bár a halhatatlanság ígérete meg lett szakítva, de azok számára újra megerősítést nyerhet, akik velünk tartanak... a reklám után”.⁴¹ A spektakulum végső következménye, hogy a „terrorizmusra” adott katonai válasz végpontja mégiscsak a megnevezés (Al-Kaida), az arcadás (Osama Bin Laden) és a lokalizáció (Afganisztán, Irak, Irán, Szudán, Szomália stb.). Innentől kezdve, állítja Weber, a terrorizmus elleni háború szcenárióvá alakul, folytatásos teleregénnyé, amely egészen a „végső igazság” eléréséig tart. A haláltól való félelem arra buzdítja a nézőt, hogy a spektakulum által mások sebezhetőségébe projektálja magát: a kamera a sebezhetetlenség jelképévé, illetve helyévé válik.⁴² „És mint Gestalt, minden, ami globális, a percepció és a megértés objektumaként lép elő – a tudat és a megismerés objektumaként.”⁴³

Szeptember 11. (kép)politikája mindazonáltal más perspektívából is igen összetett. Immanuel Wallerstein, a Yale Egyetem kutatója hívja föl a figyelmet rá elsőként, hogy 1973. szeptember 11-én történt Chileben Pinochet puccsa, amellyel átvette a hatalmat a szabadon választott és az Egyesült Államok által is támogatott Salvador Allendétől, vagyis a dátum a segítségnyújtó számon (9-11), valamint az eseményen mint naptári deixisen túl *ismétlés* is, egy erőszakos hatalomátvitel eseményét jelölő dátum ismétlése.⁴⁴ Explicit képpolitikai mozzanatai is voltak azonban 9/11-nek, és itt természetesen nem pusztán arról van szó, hogy az ikertornyok vagy a Pentagon szimbolikus célpontoknak számítottak. A témában Clément Chéroux publikált figyelemre méltó elemzést az esemény médiareprezentációját vizsgálva.⁴⁵ Chéroux elsősorban amerikai újságok címlapjainak veti össze, arra fókuszálva, hogy a képek milyen narratíváját (vagy narratíváit) nyújtják az eseménynek. A százalékos arányban megoszló képek – az égő és rombadőlő tornyok látványa, a füstfelhő Manhattan felett, a repülő, pilálatokkal a becsapódás előtt, az utcai tömeghisztéria, a tűzoltók igyekezete – közt akadt olyan, amely különös figyelmet érdemelt. Ezen a képen az látható, amint tűzoltók az esemény délutánján a World Trade Center romjain föl húzzák az amerikai zászlót egy srégen álló zászlórúdra. A nevezetes kép azonban, mondja Chéroux, idézet, illetve a dátumhoz hasonló *ismétlés*, egy másik kép megismétlése. A korábbi esemény ezúttal a második világháború utolsó évében történt, amikor 1945-ben az amerikaiak Iwojimán felhúzták a zászlót, mintegy az erő szimbólumaként – a cselekvés és a kép repetíciója az amerikaiaknak a 9/11-re vonatkozó azon értelmezését erősítette meg, mely szerint a terrorcselekmények Pearl Harborthoz hasonlít-

hatók. Chéroux szerint az ismerőset, a már látottat könnyebb feldolgozni, a szóban forgó képnek tehát ez volna a narratív funkciója.⁴⁶

Ami az azonos időben közvetített eseményt illeti, közeli tapasztalatként kell hogy keletkezzen, melyet a kamera stabilizál, ily módon az azt követő háború olyan eseménysorozatot jelölhet, amely alól senki sem vonhatja ki magát. Ez maga 9/11 *médiatechnológiája és -archeológiája*, s egyúttal a történelmi-kritikai-értelmezői feladat kihívása: e technológia a történelmi idő „azonnalóságát” érzékelteti, és a jelentéskultúra, illetve a jelenlétkultúra közti különbséget tünteti el vagy korlátozza. Miként Pierre Nora fogalmaz, „[a] hagyományos rendszerben [a történész] hivatásának felségterülete az esemény volt. A történész határozta meg az esemény helyét és értékét, pecsétje nélkül egyetlen tény sem kerülhetett be a történelembe. Mostantól kezdve az esemény kívülről érkezik hozzá, súlyosan, mint valami *adat*, teljesen készen, már mielőtt a történész és az idő elkezdhetné alakító munkáját rajta.”⁴⁷

A szóban forgó *adat* voltaképp – Kittlert variálva – a dokumentálható dolgok (bánya)tava, szemben a „nem dokumentált dolgok óceánjával”, és az itt lelt valóságdarabok, amelyek az „azonnalóság” technológiai produkálhatóságát inszenírozták valaha, az ismétlésben, mégpedig az esemény rögzítésének-tárolásának identikus ismételhetőségében válnak újra és újra valósággá, illetőleg a valóság helyére, nyomára rámutató jelölővé, mely technológiai értelemben, de egybe kell essen jelöltjével. A kép és a hang a múlt olyan valóságos nyomaiként lépnek elő, amelyek egyfelől a történelem *materiális* „megérzékülésének”, a „történelmi érintkezésnek” a lehetőségét kínálják föl,⁴⁸ másfelől azonban az „élménynek” és a „jelenlétnek” azt az aspektusát nyomatékosítják, amely úgy hagyja – egyelőre legalábbis – érintetlenül az értelem területét, hogy az esemény „azonnalóságából” és a közvetítettség akcidentális jellegéből fakadóan a nem-értés horizontjában áll.⁴⁹ Ez a fajta „megérzékülés” vagy jelenlét az „azonnalóság” utólagosságából és a társadalmi-politikai diskurzus szerteágazó sokféleségéből kiindulva viszont már nem vonható ki hermeneutikai keretéből, ily módon *mint rögzített esemény* kevésbé vagy csupán korlátozottan tud megfelelni a Gumbrecht által meghatározott prezenciafogalomnak,⁵⁰ miközben a „távolság effektusainak” jelentésképző erejét, valamint a jelentésnek az eseménytől vagy élménytől való szükségszerű távolságát Gumbrecht is hangsúlyozza.⁵¹ Runia ugyanakkor a „távolságban meglévő jelenlétet” nyomatékosítja; meglátása szerint a múlthoz való hozzáférés egyszerre metonimikus és metaforikus, amennyiben a szakadás (diszkontinuitás) metaforája par excellence a *metonímia*. A történelem anyagi „megérzékülése” egy emlékműben – erre példa többek közt a berlini

Holocaust Emlékmű, a World Trade Center esetében pedig a Ground Zero projektje, illetőleg az évfordulón felolvasott áldozati névsor – nem annyira a jelentésben kulminálódik, mint inkább metonimikusan érintkezik a múlttal; helyettesít, fölcserél valamit, ami eseményként reprezentálódott, azonban a jelentéseket generáló konnotáció helyett a *denotációra* helyezi a hangsúlyt, hiszen materiális formában odatevzi (és „helyettesíti”, „cseréli”) azt, ami egykor történt. A metonímia ezek szerint „a teret az időbe helyezve alakítja” [transform space into time], és a távolságban lévő prezenciát mutatja föl.⁵² A jelenléthatás innen nézve – s itt konvergál Runia prezenciafogalma a Gumbrechtével – „megérintve lenni” a múlt által materiális-fizikai-testi érintkezésen keresztül,⁵³ ami egyszerre térbeli rögzítésű, de interperszonális és emlékezeti aktivitást jelentő esemény is, egyfajta ismétlés tehát, amely a distanciát (és a jelentést) ugyan nem számolja föl, de jelenlévővé teszi a múltat.

Ankersmit Runia prezenciafogalmát úgy fűzi tovább, hogy különbséget von prezentáció és re-prezentáció közt, amennyiben az utóbbi az újra-megmutatni értelmében inkább az artefaktumokra (festmény, szobor, történetírás) vonatkoztatható, míg előbbi valamiként bevonja, behozza a múltat a jelenbe, jelenlévővé teszi azt. Runia meglátását a „párhuzamos processzusokról” kibővítve a szrebenicai mészárlás holland aspektusát hozza példaként. A holland sereg az eset szerint a pusztá *jelenlétével* igyekezett tekintélyt kivívni, ami valamennyi diszkusszió lehetőségét kizárta, majd amikor a politikai elit a Netherland Institute for War Documentationt kérte föl az esemény földolgozására, a történészek egy 7000 oldalas dokumentumot raktak le az asztalra, amely „olvashatatlan” tette az anyagot. Vagyis az történt, hogy a historizáló munka megismételte a sereg cselekedetét, úgyszólván prezentálta azt; míg a reprezentáció során a reprezentáció sohasem azonos a reprezentálttal, addig a jelenlévővé tételkor a cselekvés reprezentációja helyett a reprezentáció cselekvése történik, a múlt prezenciává válik, legalábbis abban az értelemben, hogy érzéki reakciót vált ki, amely egy korábbi érzéki reakciót idéz meg.⁵⁴

Az „azonnali” történelem, majd a metonimikusan prezentálttá váló történelmi esemény jelenlétének a kollektív kiterjesztését, a térbeli távolságnak az időbeli horizontba állítását tekinthetjük viszont ama főntebb említett *médiatechnológiai és -archeológiai* eseménynek is, amelynek etikai imperatívuszai a szó szoros értelmében messzehatónak, ily módon jelentéstelnek tűnnek – azaz e helyütt re-prezentációként, mintsem színre vitelként, prezentációként jelennek meg. Ebben rejlik a médium anyagának *mássága*: az írott szöveg nem kő, agyag vagy éppen fény, azaz kevésbé relikvia.⁵⁵ Hahner Péter éppen ezért a kultu-

rális közösségre, a közös kulturális-társadalmi-történelmi gyökerekre, vagyis az azonosságra utalva a személyes és kollektív identitást is érintő következményeket illetően a következőképp fogalmaz:

[...] a szeptember 11-i merényletet *nem egy távoli világ lakói ellen követték el*, akiket sajnálhatunk ugyan, de tulajdonképpen semmi közünk hozzájuk. Nem, ezt *ellenünk, európaiak és magyarok ellen követték el*. Például ellenem, akinek egyik legkedvesebb rokona éppen a megtámadott épületek egyikében dolgozik. Ellenem, mert magyar kollégáim barátaim és tanítványaim egy része New York és Washington közelében lakik, tanul és éppen szeptember 11-én is ellátogathattak volna a Pentagonba, amelynek egy része nyitva áll a nagyközönség számára, vagy megtekinthették volna a Világkereskedelmi Központ tornyából azt a csodálatos panorámát, amit magam is láttam tíz éve, amit sohasem fogok elfelejteni, s amit már nem láthatok többé. Akik megsemmisítették a huszadik század legszebb jelképeinek egyikét, a Világkereskedelmi Központ felhőkarcolóit, azok Európa gazdagabb és szabadabb jövőjét szeretnék megsemmisíteni. Tettük egyenértékű azzal, mintha egyesek a XVII. században a római Szent Péter-bazilikát, a XVIII. században a versailles-i királyi palotát vagy a XIX. században a brit parlament épületét rombolták volna le. E szerencsésebb századokban azonban a technika fejletlensége nem tett lehetővé ilyen méretű pusztítást. Persze mások voltak a lázadó és anarchista csoportosulások is: lehetőleg koronás főkre vagy vezető politikusokra próbáltak lesújtani, nem turistákra, irodai dolgozókra és iskolásokra.⁵⁶

Látható, hogy a földrajzi távolság nemcsak az „azonnali” történelem technológiai produkálhatósága vagy láthatatlan, nem közvetített, tehát értelmezésre kínálva is nehezebb, és főleg nem sokkoló szövetségi-diplomáciai kötelékek *megértése* révén eliminálódik, hanem a mélységében értett, vagyis nem „azonnali” történelem és kultúra okán, amelyben a személyes érintettség perspektívája is kirajzolódik („megérezkül” – és pedig emlékezetpolitikai vonásoktól sem függetlenül). Az anyagi valóság, miként a materiális történelem, testekhez és szubjektumokhoz kötődik, olyanokhoz, amelyek a közvetített képet is „igazza” teszik, és megfosztanak a fikció lehetőségétől, még ha fenomenológiai értelemben New York vagy Boston nem is áll kézhez, csupán mint kép, mint fikció, mint hallucináció jelenik meg, amelyet pusztán „elképzelnék”, éppen ezért mindössze „sajnálak”, s ami ellenében az idézett szöveg identitása – és egy kollektív azonosság – megképződni látszik. Miként Timothy Ash, az Oxford professzora fogalmaz, Amerika azért jelképe a nyugati világnak, mert „mindenki imaginatív életének része filmekben, zenében, televízióban és az interneten keresztül, bárhol is nőjön fel az ember. Mindannyiúnknak van egy New York a fejében, még ha sohasem voltunk is ott.”⁵⁷ Az említett közösség – tehát az oszto-

zás valamiben, a szellemi-kulturális együttállás – paradox módon olyan „politikai cserefolyamatot” eredményez, amely révén „az európai pacifizmus és morális tudatosság konkrétan az amerikai haderő által válik lehetségessé”.⁵⁸ Arra, hogy ennek miért van különös jelentősége mind szellemi, mind materiális, továbbá térbeli és időbeli tekintetben, több lehetséges válasz is adható. Az egyik szerint bár Európát – a fontosabb és alább is idézett Hahner-cikk hasonlóra mutat rá a maga szűkebb horizontjában – egy óceán választja el az amerikai kontinensről, szorosabban kapcsolódik Amerikához, mint Euráziához vagy a Közép-Kelethez. Mindezek ellenére nem határozható meg egy „európai identitás” valaminek ellenében, valami ellentétéként, hiszen

nem létezik abszolút határ Európa történelmi és kulturális territóriumára és az azt körülvevő tér közt. Nem létezik abszolút határ, mert Európa mint maga a „határ”. Pontosabban szólva a határok szuperpozíciója, azaz a világ más kultúráihoz és történelmeihez való különböző kapcsolódások szuperpozíciója, amely a saját történelme és kultúrája által létesített szabályok szerint teremődik újra.⁵⁹

E szemlélet alapján a „kollektív identitás” egy folyamatosan változó tartalom és cselekvés, amely nem rögzíthető állandó feltételek mellett, még ha bizonyos történelmi események vagy struktúrák a különbség, az elválasztás, a divízió anyagi, térbeli és szellemi konstrukcióit hívják is elő, ahogyan egyes meglátások szerint a 9/11 kapcsán gyakran távlatosabb történelmi előzményként, illetve egy struktúra átalakulásaként jellemzett hidegháború idején a berlini fal vált az elválasztás, a divízió szimbólumává.⁶⁰ Ugyanígy szűnt meg a távolság és az elválasztottság szimbólumaként (sosem igazán) működő óceán fal lenni, hiszen a terror fenyegetése térben közeli, azonos lett, azaz nem valami, ami távoli. Ennek felismerése az idő struktúrájáról való gondolkodást is módosítja, hiszen az eddig lehetetlennek vagy valószínűtlennek tartott esemény bekövetkezése minden jövőbeli potenciál számára horizontot nyitott.⁶¹

Mármint azonban a médium materialitásának nyilvánvalóan hangsúlyos etikai mozzanatainak van, amennyiben a „kézhezállóság” a létező megmutatkozásaként és *érintkezésként*, megérezkülésként gondolandó el⁶² – innen nézve az, amit morajlásnak nevezhetünk, „igazságként” jelenik meg abban a perspektívában, amelyben „a terrorizmus teljes koncepciója”⁶³ új értelmet nyer harminchét nemzet tagjainak halála által.

Ha most nem állunk ki egyértelműen Amerika mellett, saját demokratikus jövőnk mellett, akkor semmi jogunk azon háborogni, hogy az Egyesült Államok nem

szállt szembe az egész világgal Magyarország védelmében 1849-ben, 1920-ban vagy 1956-ban. Igaz, nem robbantott ki miattunk világháborút, de megünnepelte Kosuth Lajost, befogadta az 1849-es és 1956-os menekülteket, s kedvezőbb békeszerződést szeretett volna elérni számunkra az első világháború végén. Itt azonban nem a múltunkról van szó, hanem európai és amerikai közös jövőnkéről. Mert ne áltassuk magunkat. A *szeptember 11-i merénylet célpontja számomra az a budapesti ház volt, amelyben lakom. Az ön szempontjából pedig, kedves olvasó, saját utcája és saját háza volt a célpont.* És átkozottul pontosan céloztak meg bennünket.⁶⁴

E performatívum, mely alapjaiban határozza meg az eseményhez való viszonyt, különös beszédformát ölthet, ha kijelentés és beszéd kettősének horizontjában tételezzük a történelem és a valóság diskurzusát.⁶⁵ A Ground Zero előhívó, az amerikai-nyugati földrajzi testbe behatoló és pusztulást előidéző terroristák, ahogy korábban hallhattuk, az amerikai kultúra és társadalom, sőt az Egyesült Államok territóriumának jó ismerői voltak, azaz a cselekmény elkövetése pillanatában úgy helyettesítették magukat a megsemmisíteni szándékozott testekkel és területekkel, hogy közben már jelen voltak, részei voltak a földrajzi és szellemi térnek. A *belülnek ez a kívülsége*, az idegen szöveget a testen azonban ismét értelmezői performatívum: a biológiai vagy orvostani metaforák egyfelől egy liberális diszkurzív rendszerben kirekesztőnek, illetve fasisztának tekinthetők, másrészt az idegennek a tér- és kultúrahódításától paradox módon az egyébként a szabadságjogokban élenjáróságát hangsúlyozó politikai kultúra retteg. (Emlékezhetünk Angela Merkel nevezetes szavaira, amint nem oly rég arról számolt be, miszerint a multikulturalizmus megbukott, és hasonló kijelentései Nicolas Sarkozy elnöknek is voltak, ellentétben a 2010-es angol miniszterelnök-jelölttel, aki viszont azért került bajba, mert egyik, a bevándorlást ellenző és nézeteinek a sajtó nyilvánossága előtt hangot adó potenciális szavazóját „katasztrófának” és „bigottnak” nevezte. Médiatörténeti adalék, hogy a szóban forgó honpolgárt egyebekben alighanem joggal – és magánbeszédben – minősítő politikus szavai a bekapcsolva maradt mikrofon miatt továbbbővültek a sajtónak.)⁶⁶ Másfelől nem az egyértelműség irányába tolik a helyzet, amennyiben fönnáll annak a lehetősége, hogy az „idegen” sejt a sajátjait is elpusztítja egy hasonló akció során (beleértve önmagát). Derrida részben erre vonatkozóan használja az *autoimmunitary aggression*, illetve az *autoimmunitary process* kifejezéseket, hiszen az alany lerombolja a saját immunitásával szembeni immunitását, védekező szisztémáját is.⁶⁷ E mentalitás oly idegennek bizonyult a nyugati gondolkodás számára, hogy a politikai diskurzusban nem véletlenül kaptak rendre helyet iszlámelle-

nes szólamok, valamint a vita vallási-ideológiai vetületének kidomborítása (melynek kapcsán Derrida a politikai filozófia felelősségét és lehetőségeit firtatja). Azonban még innen nézve is szembeötlő, hogy tér és idő összefüggései az identitás különböző narratíváiban úgy teremtenek azonosságot és differenciát, hogy egyes értelmezésekben az „azonnali” történelem eseménye egy globális elkülönöződés hosszú folyamatára vetít fényt, és ahol a valóság úgyszólván nyelvi tapasztalatként körvonalazódna, ott nyelvi terror létesül. A következőkben Határ Győző különös esszéjére irányítanám a figyelmet.

A szerző hasonló módon indítja *Nyugati kancsal-látás* című szövegét,⁶⁸ mint Hahner Péter, azonban az amerikai és az európai politika és kultúra valóságdarabjainak azonosságával szemben az iszlám és az európai kultúra termékeny egymásra hatását veszi számba, amely során az európai kultúra sok tekintetben az iszlámon keresztül nyeri el identitását. A „miszticizmusba fejest bukó”, „kultúramentő-kultúrateremtő iszlámnak” viszont – miként az esszé állítja – ma már „csupán a sértett büszkesége él az arabokban-perzsákban, meg az elkésett, reménytelen rivalizálás a Nyugat civilizatorikus eredményeivel”.⁶⁹ Ily módon a szekularizálódó Európa nem csak földrajzilag különült el az iszlámtól. A szekularizáció és a demokratizálódás, azaz a multikulturalizmus befogadó attitűdje a szöveg értelmében a történelmi „események” ellenében játssza az iszlám kezére Európát, meghozza szó szerint: „»Demokratikus« elmegyengességünkben körömszakadtáig védjük a fundamentalista iszlám »szent jogát« ahhoz, hogy rajtunk (zsidókeresztény hívőkön és valláson kívül élő »világiakon«) végigverje a maga téritő-hadjáratát. Végünk van: három évszázad sem telik bele és mohamedán Európára ébredünk.”⁷⁰ – A határvonal tehát az Egyesült Államok és Európa közt nem vonható meg, amennyiben a történelem, vagyis az idő és a változatlan tér egymásra csúszik, s egyidejűségben, egy térben létezik, míg az iszlám és a nyugati „civilizáció” és kultúra az egyidejűtlenségek egyidejűségét testesítik meg, ami elsősorban a földrajzi, ideológiai és technológiai differenciákban volna megragadható, ha rendkívül elnagyoltan is, és tulajdonképpen a panasztól különbségeket újratermelve és stabilizálva. Miként az olyan klasszikus és szóra-kozottat irodalmi művek, mint például Bram Stoker *Draculája*, épp a nyugati kultúrákritikában válik a keleti inváziótól való nyugati félelem és paranoia allegóriájává,⁷¹ addig a történelmi esemény „azonnalisága” és – távlatosabban – médiaarcheológiája egyszerre mutat rá arra, hogy a távolság nem létezik sem konkrét, sem technológiai értelemben, ezért maga a történelem is „itt és most” történik, s közben részesévé avatja a „medializált világ” valamennyi polgárát; továbbá arra, hogy paradox módon az idegenség fo-

galma még mindig territoriális keretek alapján határozható meg. Még abban az esetben is, amikor az interpenetráció, a belső külsővé tétele belülről, vagyis sajátjának mondható diszkurzív rendszerből fakad és oda is illeszkedik, az egyidejűtlenségek egyidejűsége mellett a területek pedig átfedni látszanak egymást. „tanuljuk meg valahára – írja Határ Győző –, hogy az iszlám a történelem eddig legsikeresebb fasizmusa s Allah és a Próféta nevében a »rendcsinálás« jogos, helyes, jámbor és (a sharija szerint) legitim esz-közének tartja számon a népirtást.”

A kijelentés és a beszéd e helyütt ugyancsak elkülönböződik. Az eseményt okozati összefüggésbe helyező szöveg, amelynek kiáramlási pontja a demokratikus és szekularizált nyugati kultúra, azt cselekszi, amit számon kér az általa először azonosként vagy hasonlóként, majd idegenként megnevezett iszlámon: fasisztának bélyegzi, és ezzel olyan határsértést követ el, amely legjobb esetben is a nyelv terrorjaként írható le. Van azonban a szóban forgó esszének egy nem könnyen értelmezhető sajátossága, nevezetesen a formai-tipográfiai megalkotottsága. A szöveg olyan egyéni tördeléseket alkalmaz, melyek révén a gondolatmenet egyes pontjai és a mondat vagy a sor vége egybeesik ugyan, a központozás nyelvtani logikája azonban megszűnik, a kijelentések kontingenciája pedig részben kontrollálhatatlanná válik az inskripció széttartása végett. Ha a jólformáltság hiánya az indulat és a deklaráció intonációját hivatott szolgálni, a cikk jelen állás szerint gyűlöletbeszédnek volna minősíthető. A kijelentés, miszerint „az iszlám a történelem eddig legsikeresebb fasizmusa”, a terror fogalmának átíródásával, a kollektív fundamentalizmussal, valamint a „nem létező születésszabályozással” van alátámasztva, az írás anyagi médiuma és a megjelenés helye viszont kétségeket hagy az olvasóban a szöveg intencionáltságát illetően. Vajon olyan tudásközvetítéssel van dolgunk, amelyet a médium materialitása zökkent ki, és arra igyekszik felhívni a figyelmet, hogy tudás és médium közösen formálják egymást, illetőleg nem léte-

zik „tisztá tudás” vagy értelmezés mediális difference vagy distancia nélkül? Az inskripció ugyanis kétség-telenül olyan anyagi performatívumként tétélezhető, amely távolságot ír szöveg és – legalábbis a lassabban létrejövő vagy „lassított” – értelem és interpretáció közé. A számos alkalommal látott videofelvételeken, amelyek a második repülő becsapódását és a két torony leomlását örökítették meg, az indulat és a tehetetlenség képei, valamint hangjai mindkét perspektívából visszaköszönnek, és horizontot nyitnak az „értelem bátyáinak” beomlására, amennyiben jelenvalóvá teszik a pusztulás immár történelmi pillanatait. Ugyanígy, a megemlékezések, valamint az újra és újra bemutatott képek, szereplők is egyfajta prezenciát képviselhetnek, szemben valamilyen meghatározott jelentéssel vagy a múlt eseményére vonatkozó értelemkonstrukcióval.⁷² Hogy mindez ma mennyiben „érintkezési pont” vagy „megérzőkölés”, a rögzített képre és hangra rakódó diszkurzív rétegek miatt mégsem könnyen mondható meg; mindenesetre a kettészakított idő képzetét úgy viszi színre, akár a felhasadó épületek látványát.

Zárásként a fasizmus kontextusaira utalva: igaz, ami igaz, Woody Allen 1979-es *Manhattan*jében a náci felvonulás ellen maró szatírával visszavágni akaró intellektüelek dacára a protagonista-kvázibelbeszélő kiáll amellett, hogy a náccal szemben „csak a baseballütő hatásos”, vagyis a konkrét-fizikai tett, és nem az ész küzdelme. (Feltehetően azért, mert utóbbi csupán a sajátjainkat képes érdemben megszólítani olyan felületeken, amelyek innen nézve „immateriálisnak” mondhatók, azaz nyomtatott vagy virtuális írás formáját öltik, és a ráció munkáját igénylik, *olvasatot* kényszerítenek ki). Nem másról van szó, mint a szimbolikus és a valós fölcserélődéséről, illetve egymásba hatolásáról, amely láthatólag minden pillanatban *eseményként* határozható meg; eseményként, amelynek azonnali médiatechnológiai produkálhatósága – illetve reprodukálhatósága – a *megértést* éppen nem könnyíti meg. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 Köszönettel tartozom Bónus Tibornak és Lőrincz Csongornak észrevételeikért és javaslataikért, melyeket beépítettem a dolgozatba.
- 2 Lásd például Reinhart Koselleck, *Elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*, ford. Hidas Zoltán, Atlantisz, Budapest, 2003, 163–178; továbbá Gyáni Gábor, *Történelmi esemény és struktúra: kapcsolatok ellentmondásossága*, Történelmi Szemle 2011/2, 145–161.
- 3 „Csak az előttség és az utániség valamilyen minimuma alkot olyan értelmi egységet, amely a megtörténtelet eseménnyé avatja. Bármekkora a ki-

terjeszthetjük az esemény összefüggéseit, a megelőző és a következő történések körét – konzisztenciája mindenképp az egymásutániságból fakad.” Koselleck, *l. m.*, 164.

- 4 Lásd Powell-nek az eseményt követő részletes sajtókonferenciáját, amelyen a nemzetbiztonságot képviselte: <http://www.youtube.com/watch?v=Z8JGv4WbtV0>.
- 5 Samuel P. Huntington, *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, ford. Pusztai Dóra, Gátsity Mila, Gecevényi Györgyi, Európa, Budapest, 2002.

- 6 Bruce Ackerman, *Don't Panic* = London Review of Books, Vol. 24. No. 3., 2002. február 7., 15–16., illetve <http://www.lrb.co.uk/v24/n03/bruce-ackerman/dont-panic>
- 7 Lásd Edward Said értékelését: *Europe versus America* = Al-Ahram, Issue No. 612., 2002. november 14–20., illetve <http://weekly.ahram.org.eg/2002/612/op2.htm>. Az írás egyik apropójaként Said angliai tartózkodását nevezi meg, azaz a térbeli távolság differenciáló hatását érvényesíti a gondolati-diszkurzív pozíciók közti distinkció megvonásakor.
- 8 Samuel Weber, *Stages and Plots: Theatricality after September 11*, 2011 = *Uő, Theatricality as Medium*, Fordham University Press, New York, 2004, 336–368, 358–359.
- 9 Hogy csak egyetlen példát hozunk az amerikai sajtóból, Thomas L. Friedman kolumnái a New York Timesban, amelyeket gyűjteménybe is rendezett, nem ritkán kritikátlanul veszik át a politikai diskurzus fogalomhasználatát: „A nagy kérdés, miként vívjuk meg ezt a háborút, hogy az amerikaiak megkapják, amit akarnak – ami nem bosszú, hanem igazság és biztonság. Mind ez új attitűdöt követel meg től a harcon, valamint új stratégiát a harcmezőn.” Friedman, *Longitudes and Attitudes Exploring the World After September 11.*, Farrar Straus Giroux, New York, 2002, 135. (Kiem. LVP)
- 10 Lásd Jane Boulden – Thomas G. Weiss, *Wither Terrorism and the United Nations?* = Boulden – Weiss (ed.), *Terrorism and the UN. Before and After September 11*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 2004, 3–26, 6.
- 11 Rama Mani, *The Root Causes of Terrorism and Conflict Prevention* = Boulden – Weiss (ed.), *Terrorism and the UN. Before and After September 11*, 220.
- 12 Vö. *Uo.*, 219.
- 13 Carl Schmitt kapcsán lásd Kulcsár-Szabó Zoltán, *Döntés, forma és reprezentáció Carl Schmittnél* = Dánél Mónika – Fodor Péter – L. Varga Péter (szerk.), *Esemény – trauma – nyilvánosság*, Ráció, Budapest, 2012, 161–181.
- 14 Róna-Tas Ákos, *Fekete szeptember*, Élet és Irodalom, 2001. szeptember 21 (38).
- 15 Lásd például Csurka Istvánnak, az akkor még parlamenti frakcióval bíró MI-ÉP-vezérnek a közrádió hírműsorában tett nyilatkozatát, amelyben a csapást elszenvédőket tette felelőssé a tettért. Vö. Hahner Péter, *Amerika mi vagyunk*, Élet és Irodalom, 2001. szeptember 21. (38).
- 16 Róna-Tas, *Fekete szeptember*.
- 17 „A globális terrorizmus extrém a tekintetben, hogy nincsenek reális céljai, és abban is, ahogyan cinikusan kihasználja a komplex rendszerek sebezhetőségét.” (Habermas) = Giovanna Borradori, *Philosophy in a Time of Terror. Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*, The University of Chicago Press, 2003, 34.
- 18 Mani, *l. m.* 225–226.
- 19 *Uo.* 226–227.
- 20 *Uo.* 228–229.
- 21 *Uo.* 229.
- 22 Samuel Weber: „War”, „Terrorism”, and „Spectacle” – on Towers and Caves = *Uő, Theatricality as Medium*, 326–335, 328.
- 23 Borradori, *l. m.*, 34–35.
- 24 *Uo.*, 86.
- 25 *Uo.*
- 26 *Uo.*, 88–89, 90, 100.
- 27 Ehhez lásd Niklas Luhmann, *Die Realität der Massenmedien*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1996, különösen 52–80, 138–157, 158–168.
- 28 A kettősségről lásd Elco Runia, *Spots of Time*, History and Theory, Vol. 45, No. 3 (Oct., 2006), 305–316.
- 29 Vö. „Végtére is egyre több lesz az olyan esemény, amely már csak dokumentumfilmként vagy tévéfelvételként létezik (például a Kennedy elleni merénylet Dallasban vagy a Reagan elleni New Yorkban). Az ilyen eseményeket már nem lehet visszavezetni más, történelmileg helytálló, nevezetesen írásos forrásokra, pontosan úgy, ahogy az is lehetetlen – s erre Antonioni Nagyítás című filmje a bizonyíték –, hogy a megfelelő filmes dokumentumokat úgy nagyítsuk tovább, hogy a végén ne egy pusztá celluloidzemcsében, azaz ne egyfajta fehér morajlásban végezzük, ahol már semmi sem ismerhető fel.” Friedrich Kittler, *Optikai médiumok*, ford. Kelemen Pál, Magyar Műhely – Ráció, Budapest, 2005, 35.
- 30 Melynek egyik legkülönösebb művészi feldolgozása egy olyan zsánerteljes műfajban keletkezett, ahol a digitális kamera technikája jelentette az egyik újdonságot, lásd Kiss Gábor Zoltán, „Volt valami a vérben”, *Prae* 2004/1, 46–49. Danny Boyle *28 nappal később (28 Days Later)* című filmjéről van szó.
- 31 M. Nagy Miklós, *Erotománok és erasztománok. Gondolatok a regényről*, Forrás, 2002/6, 113–117.
- 32 Vö. Jeffrey C. Alexander, *Toward a Theory of Cultural Trauma* = Jeffrey C. Alexander – Ron Eyerman – Bernhard Giesen – Neil J. Smelser – Piotr Sztomka, *Cultural Trauma and Kollektive Identity*, California University Press, Berkeley, 2004, 1–30. Lásd még ehhez Gyáni Gábor, *Kulturális trauma: adott vagy teremtett?* = Dánél Mónika – Fodor Péter – L. Varga Péter (szerk.), *Esemény – trauma – nyilvánosság*, Ráció, Budapest, 2012, 38–57.
- 33 „A trauma nem természeténél fogva létezik, hanem olyasvalami, amit a társadalom alkot meg. Ebben a konstrukcióban a résztvevők azt a feladatot tűzték ki maguk számára, hogy megértsék a traumát.” Alexander, *Toward a Theory of Cultural Trauma*, 2., kiemelés: LVP
- 34 Lásd az egész délelőtti hírműsorokat dokumentáló felvételeket, melyek közt a CNN (<http://www.youtube.com/watch?v=rsiWPPw-JzU>), az ABC (<http://www.youtube.com/watch?v=fCRL4felADM>) vagy az NBC (<http://www.youtube.com/watch?v=xlXSbaAmmC8>) adásait ugyanúgy megtaláljuk komplett formában. A dokumentumok – mint mediális instanciák – egyik tanulsága, hogy hozzáférhetőségük gyakorlatilag nem korlátozható, így (globális) emlékezetpolitikai státuszuk is viszonylagosítható.
- 35 Ennek teoretikus háttéréhez lásd Mladen Dolar, *A voice and nothing more*, Massachusetts Institute for Technology, 2006, 58–81, 60. Halld továbbá a robbanás, a menekülők, a tornyokban rekedtek, valamint a titkosszolgálati telefonbeszélgetések hangjait, amelyek az eseményt „zajként” körülvették.
- 36 Borradori, *l. m.*, 29.
- 37 Weber, *War*, „Terrorism”, and „Spectacle” – on Towers and Caves, 326.
- 38 *Uo.*, 330. Az idézetben szereplő hivatkozás: Guy Debord, *The Society of the Spectacle*, trans. Donald Nicholson-Smith, Zone Books, New York, 1995, 22.
- 39 *Uo.*
- 40 *Uo.*, 332.
- 41 *Uo.*, 333.
- 42 *Uo.*, 334–335.
- 43 Weber, *Stages and Plots: Theatricality after September 11*, 342.
- 44 Lásd Immanuel Wallerstein, *America and the World: Te Twin Towers As Metaphor* = Social Science Research Council, <http://essays.ssrc.org/sep11/essays/wallerstein.htm>.
- 45 Clément Chéroux, *Diplopie. Bildpolitik des 11. September*. Aus dem Französischen von Robert Fajen, Konstanz University Press, Konstanz, 2011.
- 46 Egyébként innen nézve érdekes, hogy Friedman saját cikkeinek gyűjteményét „szóalbumként” határozza meg a fotóalbumok mintájára. Meglátása szerint a fotóalbumokhoz hasonlóan cikkgyűjteménye is egy történetet akar elbeszélni (melyet ráadásul *9/11 előtt és 9/11 után* címmel osztott két fejezetre, azaz az esemény előtt és után keletkezett írásait az esemény által helyezte el a kötetben), s ennek a történetnek emlékeztető funkciója van. Lásd Friedman, *l. m.*, 22.
- 47 Pierre Nora, *Le retour de l'événement = Faire de l'histoire*, Gallimard, 1974, I., 210–217, 216., idézi Jean Leduc, *A történések és az idő*, ford. Novák Veronika, Kalligram, Pozsony, 2006, 91, kiemelés: LVP.
- 48 A „megérzőkés” Huizinga által használt fogalmának történeti szituálhatóságához (hermeneutikai vonatkozásban is) lásd Frank R.

- Ankersmit, *A történelmi tapasztalat*, ford. Balogh Tamás, Typotex, Budapest, 2004, 22–23.
- 49 Vö. még Derrida gondolatmenetével „esemény” és „dolog” váratlanságáról, előre nem láthatóságáról, impresszió és információ viszonyáról föntebb. Borradori, l. m.
- 50 Vö. Hans Ulrich Gumbrecht, *Production of Present*, Stanford University Press, California, 2004. Az esemény és a jelenlét technológiai effektusairól különösen 139–141.
- 51 *Uo.*, 137.
- 52 Elco Runia, *Presence*, *History and Theory*, Vol. 45, No. 1 (Feb., 2006), 1–29, 17.
- 53 Lásd *uo.*, 5.
- 54 Ankersmit, „*Presence*” and *Myth*, *History and Theory*, Vol. 45, No. 3 (Oct., 2006), 328–336.
- 55 Runia, *Presence*, 17.
- 56 Hahner Péter, *Amerika mi vagyunk*, kiemelések: LVP.
- 57 Timothy Garton Ash, *The Peril of Too Much Power* = *New York Times*, 2002. április 9., 25., illetve <http://www.nytimes.com/2002/04/09/opinion/the-peril-of-too-much-power.html>.
- 58 Étienne Balibar, *Europe: Vanishing Mediator?* = Étienne Balibar – Friedrich A. Kittler – Martin Van Creveld, *Vom Krieg zum Terrorismus?*, Mosse-Lectures, Winter 2002/2003, Humboldt-Universität zu Berlin, Philosophische Fakultät II., Institut für deutsche Literatur, Berlin, 2003, 14–15.
- 59 Balibar, l. m., 18.
- 60 Friedman szerint az elválasztás, az elválasztottság, a divízió a kulcsszó az eseményekben rejlő feszültség megértéséhez, a hidegháborús rendszert például egyetlen szó, a „fal” szimbolizálta. Lásd Friedman, *Longitudes and Attitudes Exploring the World After September 11*, 25–26.
- 61 Vö. Martin Van Creveld, *Where 9-11 Fits* = *Vom Krieg Zum Terrorismus*, 54.
- 62 Részben legalábbis Gumbrecht meglátása szerint, aki Heidegger elgondolását iparkodik továbbfűzni. Gumbrecht, *The Powers of Philology*, University of Illinois Press, Urbana – Chicago, 2003, 60–61.
- 63 Vö. Colin Powell sajtókonferenciájával, lásd idézett hely.
- 64 Hahner Péter, *Amerika mi vagyunk*, kiemelések: LVP.
- 65 Részben a beszédaktusokként érthető megszólalásformák és az eseményt körülvevő diszkurzív szisztémák, részben pedig a médium viselkedésmódja határozza meg mindezt, nem függetlenül az „előtt” és az „után” időbeli cezúrójától sem, ami itt nem csupán a történeti esemény meglétét jelöli, hanem a diszkurzív rendszerben beálló „esemény” is, amelyet a kijelentés szabályoz. „A beszédaktus nem az, ami a kijelentés pillanata előtt történt (a szerző gondolatában vagy szándékainak kölcsönhatásában), és nem is az, ami a kijelentés után alkalmasint végbement a maga után vont barázdában, illetve az általa kiváltott következményekben, hanem az, ami a kijelentés pusztán ténye által végbement – mégpedig éppen ennek a kijelentésnek (és semmi másnak) a ténye által, pontosan meghatározott körülmények között. Feltehetően tehát, hogy az egyes kijelentések elkülönítése pontosan azok szerint az ismérvek szerint történik, mint a megfogalmazás aktusainak felismerése: mindegyik aktus egy kijelentésben ölt testet, és mindegyik kijelentés belsejében egy ilyen aktus lakozik. Ily módon egyik a másik által létezőnek, tökéletes kölcsönösségben egymással.” Michel Foucault, *A tudás archeológiája*, ford. Perczel István, Atlantisz, Budapest, 2001, 106–107.
- 66 A teljes fölvétel megtekinthető itt: <http://www.youtube.com/watch?v=CTr8lVWBUPE>.
- 67 Borradori, l. m., 95.
- 68 Határ Győző, *Nyugati kancsal-látás*, Élet és Irodalom, 2001. szeptember 28 (39).
- 69 *Uo.*
- 70 *Uo.*, kiemelések: LVP.
- 71 Vö. Krasztev Péter, *Vámbéry és Stoker: rövid vázlat a kelet-nyugati szorongás-export történetéből* = *Vámbéry Antológia*, összeállította Hodossy Gyula, Dunaszerdahely, 2008, 112–137.
- 72 „Abban, hogy a Vietnami Veteránok Emlékhelye »a szeretted szénatomjából állít egyedi életének« gyémánt emlékművet; vagy éppen a nevek felolvasásában a World Trade Center elleni támadás évfordulóján; az újraegyesülések örületében és egy sereg hasonló jelenségben nem a jelentés hajszolását kell látnunk, hanem – jobb szó híján – »prezenciát.«” Runia, *Presence*, 5. – A WTC-támadásban elesettek nevének felolvasása alighanem a hangprezenciája is; a kimondott, hangként testet öltő személy egykori és megidézett-bevont jelenlétét teszi lehetővé abban az aktusban, amely a hangzó nevet a testtel helyettesíti.

■ **L. Varga Péter** (Székesfehérvár, 1981): irodalomtörténész, kritikus, a *Prae* szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Az eltűnés könyvei. Bret Easton Ellis* (Fodor Péterrel közösen, PRAE.HU–Palimpszeszt, 2012).

Orgazmus az Operában

„Visszamegyek a fehérműboltba / megveszem azt a szép fehér alsót, / vaskos fekete szalagpánttal, meg talán azt / a tengerkék úszógatyát is, retrónak mondják, / de nekem e téren nincs hová visszamennem, / tehát itt kezdem a történelmet, / már ami a gatyáim szalonképeesebb történelmét illeti”, (10) filozofál az elbeszélő Csehy Zoltán új kötetének címadó versében, tockost adva az olvasónak, aki a *Nincs hova visszamennem* cím mögül elsőre csak a reménytelenség és otthontalanság jellegzetesen magyar szorongását hallotta ki. A vers jól mutatja be Csehy ironikus poétikáját, költői nyelvének játékos és provokatív eklektikáját, ahogy finom koktéllá keveri a stilisztikai regisztereket: a vers egyaránt súrolja mindennapi életünk pornográfáját és fennköltségét. Az elbeszélő elmorfondírozik a saját teste látványán: „szépen és jelentőségteljesen dudorodik / majd ki belőle a pöcsöm”, állapítja meg a fürdőruháról, majd a költő lecsapja és felemeli a verset egy hagyományosabb metaforával: a kék gatyá „a testemre tapadt tenger” – a versben találkozik a mindennapok banalitása a tenger végtelenségével. A versbeli fehérműbolt egyben tisztelgés Nádas Péter előtt, hiszen a *Párhuzamos történetek* című nagyregény egyik fejezetére reflektál. Az intertextualitás a kötet fontos építőeleme: rengeteg művészt vonultat fel, néha név szerint, máskor csak idézetek és célzások szintjén, és épít be saját művészetébe. Csehy költészetének egy másik szintén fontos eszköze is tetten érhető ezekben a sorokban: a vers belső inspirációja nem más, mint egy latin eredetű szlenges, trendi szó, a „retró” etimológiája felletti eltöprengés.

Az irónia, a játékoság, az erotika, a provokáció, az intertextualitás, a stiláris regiszterek határainak eltörlése, az enciklopédikus tudás és álfelhasználás ötvözete mind Csehy Zoltán poétikájának meghatározó alapszínei,

Csehy Zoltán:

Nincs hova visszamennem

Kalligram, Pozsony, 2013

amelyeket minden versben újszerűen, biztos kézzel, és jó arányérzékkel kever ki palettáján. A kötet szinte naplószerű, ahogy az élet apró, jelentéktelen jeleneteit sorra versbe önti, és a legbanálisabb történetekben is megtalálja az univerzális mélységet és poétikus magasságot, amelyekről aztán kellő iróniával és humorral vesz tudomást. Vár a buszra. Megírja. Vásárolni megy. Megírja. Kinyíltott a pitypang. Megírja. Keresi a jót, és megtalálja: minden vers meghatározó alaphangulata az öröm, az élet imádata, a világ minden részletében fellelhető szépség kutatása, minden tragédia magában hordozza a katarzis és újjászületés lehetőségét. *A krummbachtali fürdőben* (9) „A természet visszaveszi / a málló medencét”, ami ma már nem több, mint „alsórendű najadok komikus / nyugdíjasotthona” – de a civilizációs rohadást és kulturális hanyatlást megidéző, kötetnyitó vers is az újjászületés pozitív reményével zárul, az elbeszélő megérzi „a magzatvíz szagát”.

A kötetet nem csak a magzatvíz itatja át, hanem elsősorban az ondó és az izzadság – a szexualitás mint az életöröm legtermészetesebb forrása szinte minden versben felbugyog. A „befogadó pina kedélyes melege” (67) mellett viszont megjelenik az operáénekesnő is, aki „fogakat növeszt a vaginájába” (18), és hogy a férfikon bosszút álljon, „megfertőzi őket valamivel, / amit hajlama van elkapni, mondjuk valami jó kis / makacs pinagombát”. Ahogy a tragédiában rejtőzik a megváltás, az öröm mögött is felvillan a tragédia lehetősége. A szexualitás, amely a szeretők vagy akár házastársak között „évtizedek óta működik” (48), magában hordozza a kielégíthe-

telenséget és frusztrációt, a másik csak „idegen anyag” marad: a testiségben jelenlevő örök ellentmondás a kötetben végighúzódó irónia egyik alapeleme. A szexualitás a versekben mégis kecsegtet a beteljesülés lehetőségével: a testi élvezet helyett viszont inkább a teremtés és az alkotás aktusában, a szellem és a művészetek, elsősorban a zene szintjén talán testet ölthet az orgazmus.

„Te hogyan írsz?” – teszi fel a kérdést az egyik vers címében egy „svájci tudós”, aki az alkotást „lélektanilag kutatja” (13). Csehy a helyzetet és a kérdést megfelelő iróniával és távolságtartással kezeli, a záró sor válasza: „ceruzával, papírra, számítógépbe, magyarul”. Mégis űrt hagy benne a megválaszolatlanság, és végül az egész kötetet keresztül számos versben az alkotás folyamatát elemzi, a művészet szellemi háttérét mutatja be, a test, szellem és szív e közös orgiáját kutatja.

Mindenből lehet hasonlat vagy metafora az alkotás lélektanára és módszereinek illusztrálására. „A versírás, akár a főzés / ösztönös arányérzék”, írja (15). Egy másik versben viszont a művész már nem szakács, hanem pók, aki belegabalyodik saját hálójába, és saját alkotásán válik feszültté (27). Egy operában Helena „drámából / drámába nyit ajtót, és döbbenten veszi / észre, hogy helyét minden-

ütt átvette a vers” (74). Egy elképzelt dalszínházi műben „a vénasszonyok nem a kezükkel szönek / a szájukból lóg ki a fonál a sors fonala a nyelv fonala fonálférge” (96). Persze ehhez az is kell, hogy a zenében „a hangmérnökök többszöröző tudománya, / (...) autentikussá teheti a fiktív / létezt is.” (76)

Az alkotás aktusa és a szexuális aktus gyakran nem csak metaforikus szinten találkozik. A *Szerelmes vers* című szövegben a fényképezés nem más, mint pornográf selfie, azaz számítógépes kamerával készített önarckép (33). A *Latens Ady-polémiák* című versben maga a nyelv a fényképezőgép, és „az írás mindig dugásra vágyik” (87). Az egyik vers szereplője, Alexandra „felment a híres író Dob utcai lakásába / és hagyta, hogy megdúgják, abban a reményben, hogy / regényhős nő lesz” (130). A teremtés öröm, az eredmény gyakran megrázó. A *Heidelberg* az alkotás és a hugyálás között von párhuzamot (60).

Az egyik kedvenc versképemben egy festmény szereplője is részt vesz az alkotásban: „Ábrándos pasztellszínek, tükörsíma / fényképszerű technika, a gyermek Jézus / anyja öléből az égbe tekint, és ott van József is, / ácsuceruzát és vonalzókat tart, hogy / a sötétben majd utánarajzolja / a kép perspektíváit, hogy legalább képzeletben átácsolja / a hatalmas, aranyozott, neobarokk keretet.” (*Dédapám ágya*, 124)

A folyamatos önreflexió részben a katarzisz, részben az ironia része. „Ilyen sznob témákat, hogy opera (...) / nem lehet versebe írni manapság, és a műveltséganyag / többet árt, mint használ”, írja *Skarabeusz* című versében (24) – miközben a kötetben egy egész ciklus reflektál operákra és a zene-művészetre – így lesz a költőből gajnajtúró bogár, „hogy csak azért is elgörgesse a szart”.

Csehy Zoltán nem csak ír, nem csak verseket költ, hanem a műveltség és művészetek elemeiből megteremtí a saját világát, saját költészetének mitológiáját is. Enciklopédikus tudását szelektíven használja, egyéni interpretációin keresztül az európai kultúrát átrendezi maga körül, a hatalmas kulturális örökségben kialakítja a saját narratíváját. A rengeteg zene-

szervező és operán túl a versekben felépnek az antik mitológia szereplői is, megjelennek festők, mint Caravaggio és El Kazovszkij, valamint költők és írók, Dantétól William S. Burroughs-ig, hogy csak néhányat említsek példaként. A német és európai kultúra bástyái mellett, mint Heidelberg és Karlsruhe, Csehy költészetföldrajzára felkerülnek eddig rejtett helyszínek is: a svábsországi Krumbachstal, a görög Patisszion Kipszéli és a szlovákiai Kvetoslavov/Úszor. Megteremtí a saját világát, ahogy egy térkép labirintusában a turista is megtalálja a saját útvonalát, és egy sétában leképzí magának a várost, fényképezővel belefotózza magát a táj kontextusába, amivel a képeken ezt a várost szinte maga köré rendezí, hogy benne így ő maga is az örökkévalóságnak megma-

radjon. Sokan eltévednek, Csehy túl jól ismeri az európai civilizáció térképét, megvannak a saját sétéi, útvonalai. Jó kézzel, perverz fantáziával és józan bölcsességgel a maga képére írja át verseiben közös kulturális örökségünket. A mienk, a versein keresztül mégis új világot fedezünk fel magunknak. Csehy Zoltán izgalmas idegenvetése jó irányba kalauzol. ■ ■ ■

■ **Gerevich András** (Budapest, 1976): költő, író, műfordító. Negyedik verseskötete 2014 tavaszán jelenik meg a Kalligram kiadó gondozásában. Legutóbbi könyvei a Kalligramál: *Barátok* (versek, 2009), Seamus Heaney: *Hűlt hely* (műfordítás, többekkel, 2011). Szabadúszó, színházaknak és filmeknek is dolgozik, több egyetemen is rendszeresen tart kreatív írói kurzusokat.

SÁNTHA JÓZSEF

ULYSSES, közéPHALADÓKNAK

A regény egy nagyon összetett, de átlátható kontextusba helyezett, hat, látszólag önálló fejezetből álló mű, amelynek egyenként is kibontható rétegei behálózák az emberiség személytelenségbe rejtett konfrontációit, a korai skót történelemtől kezdve, egészen a mai kor terroristáinak fenyegető jelenlétéig. A mű címe, a regény vezérmotívuma, egy Bob Dylan-szám, amelynek szövege végig jelen van a regény szövetében. Hogy még mélyebbre ássunk, a *Hard Rain* (*Nehéz esők*) egy tizenharmadik századi skót ballada dallamára és alapszituációjára utal (*Lord Randal*), amely viszont vándormotívumként megtalálható majdnem az egész európai folklórban is (székelyföldi változata a *Megétegett János*). Legegyszerűbb és legnyilvánvalóbb üzenetét a sok változat közül talán így foglalhatnám össze: Hol járt a hős, aki hazatérve, ar-

Farkas Péter
nehéz esők (hard rain)
Magvető, Budapest, 2013

ra kéri az anyját, hogy ágyazzon meg neki, mert közeli halálát érzi. A regényt szeretője kérésére a lánytestvére mérgezi meg (vagy maga a szeretője). A felbujtó azonban cserbenhagyja a lányt, mert aki ilyen cselekedetet képes elkövetni, annak közelében ő sem lehet biztonságban. E népbaladák szoros tartozéka a végrendelkezés: mindenét eladományozza a haldokló, a gyilkosára azonban az átkát hagyja.

A regény kiinduló szituációja már irodalmi utalás, Maupassant *Gömböc* című mesteri novellájának a postakocsija, az ott elhelyezkedő személyiségek áthelyezése egy nagyvárosi metrószerelvénybe. (Ezt még kiegészíti egy

másik kultusz-film, a *Gömböc* alapszituációjára utaló John Ford *Hatosfogat* című műve.) Amíg azonban az eredeti elbeszélésben a szereplők között megteremtődik egy párbeszéd, a mai kor „utazó ládájában” teljes az emberek közötti elszigeteltség, akárkivel kerülhetünk testi közelségbe, akár egy előkelő hölgynek öltözött kokottal, akár egy gyilkos támadásra készülőtől. Hogy a próza világa még egyetemesebb legyen, a metrószerelvényben hamarosan megjelenik Paul Klee *Angelus Novusa* is, Walter Benjamin rávonatkozó értelmezése szerint: „Ilyen lehet a történelem angyala. Arcát a múlt felé fordítja. Ahol mi események láncolatát látjuk, ő egyetlen katasztrófát lát, amely szüntelen romot romra halmoz. (...) E vihar feltartóztatlanul űzi a jövő felé, amelynek hátat fordít, miközben az égig nő előtte a romhalmaz. Ezt a vihart nevezzük haladásnak.” Mindezen kisegítő információk szerepelnek a könyv lapjainak sűrűn teleírt széljegyzeteiben, így lényegében a mű szövege mellett folyamatosan olvashatjuk a szerző belső gondolatmenetét, amely pontosan tudósít arról, milyen kapcsolatban van a mű cselekménye egy tágabban értelmezett műveltségi anyaggal, amelynek a regény szövete helyenként csak jelölője lesz.

Az első fejezet tehát egy nagyvárosi metró szerelvényének objektív leírása, ahol kilenc, ábrával is jelölt, tulajdonságok nélküli személy utazik, akik teljesen véletlenszerűen vannak itt együtt, s akikkel, azon kívül, hogy néhány megállót együtt utaznak, semmiféle kapcsolatuk nincs. A szentetlen ábrázolásmód, a figurák névként funkcionáló jelölése (aktatáskás, az olvasó, a telefonáló, az alagútember...), a szereplők teljes passzivitása egyszerre ébreszti fel bennünk a sebaldi ábrázolásmód minimalista túlrészletezését, és esetlegesen, Mészöly Miklós *Filmjének* céltalannak tűnő objektivitását.

A második fejezet szintén túlfókuszált minimalizmus, de itt már nevekkel és figurákkal is találkozunk. Agota Kristof *Nagyfüzetének* sivár pusztulásrajza, a világ szélére vetett gyermeki naiv automatizmus, és a háttérben egyre erősödő apokalipszis teremt meg az egyedülállóan feszes elbeszél-

ői hangot. A fényképek és a kiegészítő magyarázatok egy elsüllyedt világ akváriumába vezetik az olvasót, ahol a víznek, az alaktalanságnak, a formák tűnékeny bomlásának kitüntetett szerepe lesz. Az anya behívja gyerekeit a házba, megsüti az éppen tömésre fogott egyetlen libáját, jóízűen falatoznak a kiéhezettek, majd felteleli őket a padlásra. A fejezet végén szinte a lejátszódó, komiszan szükre szabott történet magyarázataként megtudjuk, hogy a kelet-német határszéli falu, Wildenhagen lakossága 1945-ben, az orosz csapatok közeledtével kollektív öngyilkosságot követett el.

A harmadik fejezet már a magyarországi illegális kommunista párt belső világáról szól. Az idő újra csak a második világháború vége, egy bibliai névvel jelzett személy, Izsák Éva önként vállalt meggyilkolásáról szól. A hiteles dokumentumokkal dolgozó író itt egy, a mozgalom legdeformáltabb, kommunista eszme által hitelesített erkölcsi abszolutizmusát tárja föl. A Lakatos Imre vezette csoport veszélyesnek találja a közjük sodródó fiatal lány figuráját, ezért egy pártértekezlet keretében halálra ítélik. Az áldozat elfogadja az új eszme diktálta abszurd ítéletet, és a debreceni Nagyerdőben hajtja végre a kijelölt pártfunkcionárius az öngyilkosságnak leplezett gyilkosságot. Ábrahám és Izsák története, mint az újabb kori filozófia kedvenc motívuma, itt is az irracionális menekülés homályával zárul. Először találkozhatunk a műben egy spontán módon megnyilvánuló szubjektív valómással, amikor a hosszúra nyúló procedúra végén: „A lány csak azt érezte, hogy valaki fél benne, ehhez a valakihez azonban már nincs köze.” (65.)

Mindaddig egy hibátlanul és hegyes túvel felrajzolt állóképserű, de a stílus visszafogottságában is bravúros epika kiteljesedését érezhettük, egyre növekvő feszültséget, amelynek a jelen és a közelmúlt tragikus, a nagy történelemre utaló, ám annak mitikus és egyszerre mikroszkopikus pillanatait nagyította ki a szerző. A negyedik részben jelentkeznek az anyagon először gyanús hajszáltrepedések. Újra a metrókocsiba vagyunk bezárva, de most a figyelőkamerák képernyőjén keresztül ismétlődik az első

jelenet. A gyanús fiatalember, akinek lény, személye, indítéka teljesen homályba vész, terrorista, aki a szerelvényt elhagyva hamarosan meghal egy tűzpárbajban. A képernyőt talán túlzottan is egyre inkább betölti Klee Walter Benjamin által szuggerált, az időben hátra felé figyelő Angyala, amelynek azonban ebben a nagyon is objektív és tárgyias világban kétes szerep jut. Valamit értelmezni akar, jelölni kíván, a lejátszódó jelenetek spontán kuszaságát akarja talán felmutatni. Amely dolog egy esztétikai leírásban mint idea fenntartható, az egy konkrét műben roppant veszélyes és túldimenzionált sejtelemmé válik, amely elterelheti az olvasó figyelmét a mű mélyebb rétegeiről. Egy olyan áthatolhatatlan homályt képez, amelyen keresztül nem birkózik meg az olvasó szeme a realitással, így a szöveg mélyebb rétegei felé már nem tör, állandóan a lebegő Angyal-figurát kutatja.

Ez a rossz sejtelen erősödik meg a mű ötödik részében. Pedig ez is szinte önálló novellaként nyűgözi le az olvasót. A helyzet annyira egyszerű és mégis paranoid, hogy akár egy testes regény anyagául is szolgálhatna. Egy autójával hazafelé tartó férfi emlékezetéből egyszer elfolyik a saját története. Szétfolyik az énje, eltűnik az egyénisége, ott marad a középső sávban. Amnézia, mondhatnánk, a pillanatok végzetes kiszakadása a tartamként felfogható időből. Azok számára, akik mélyen ismerik Joyce *Ulyssesét* vagy az *Odüsszeiát*, valamint van némi fogalmuk a fentebb már felsorolt, a szerző számára fontos dalokról, filmekről, azoknak semmi különösebb dolgot, felismerést nem jelent, ha a szerző összemásolja e művek fontosnak tűnő pillanatait, Bloom úr ebédjét a kocsmában, ahol antiszemita provokációnak van kitéve, vagy a Stephennel töltött éjszaka egyes részleteit, nem beszélve a görög eposz hosszan idézett sorairól. Mindezen bő részletek semmiféle mélyebb összefüggésben nem állhatnak az általunk alig ismert személlyel, ha nem az ő jellemén vagy sorsán van átszűrve mindez. Az *Ulysses* az is önfelédten olvasható, aki semmit nem tud a görög mitológiáról, akinek csak homályos emlékei vannak a hős tíz évig tartó kalandjairól. Mert

Joyce egy teljes emberi sorsot, egy ropant mély hátteret, egy egész várost, és egy kibontott történelmi korszakot ábrázol, és ha ez még meg is van fejelve a mitológiával, az már csak az irodalmárokat érdekelheti, a regényérzék síkján át alig élhető. Itt azonban éppen fordítva van, Farkas Péter azt szeretné velünk elhíttetni, hogy mindez a mitikus háttér a nélkül is működik, hogy az előtérben, a színpadon is érvényes dolgok játszódjanak le. Hogy

a történelem kis utalásokkal is valóságossá és átélhetővé tehető, elég csak néhány hívó szó, és a huszadik század pokla máris megnyílik. Mert valamilyen anonimitásról, személytelenségről van szó rejtetten ebben a regényben, olyan párhuzamok húzódnak meg az egyes elszigetelt terek között, amelyek esetlegesen valódi történések nélkül is érvényesek. A mítosz meghaladja, túlszárnyalja a valóságot, amelyre nincs is szüksége többé. Mint egy matematikai képlet igazságaként lebeg előtünk a regény ettől kezdve, ahol a vasos, kitapintható, minimalista realitásnak sincs már többé súlya. Lassan átcsorog a regény anyaga egy elidegenedett, mégiscsak meseinek is értelmezhető realitásba, ahol már a figurák mögött csupán szimbolikus jelentés húzódik meg, ahol nem érvényesek többé a világ törvényei. A fejezet tökéletes atmoszférateremtő kezdete egyre inkább beleszűrkül egy mitológiai kirándulásba, ahol a pszichiáter a homéroszi alvilág Teiresziászaként jósol,

néha Dublin utcáin, terein követhetjük Bloom nyomait, Joyce mondatait, megismerhetjük Kírké varázslát, a kéréssel való leszámolást, ám amint valóságosan a nagy hazatérés misztikus eszméje beteljesedne, a férfi átadja a lakása kulcsait egy idegennek, nem akar valóságosan felmenni a harmadik emeleti lakásába.

A hatodik, de már nem számozott fejezet végleg kivezeti az olvasót a regényből. Egy hullahalász a folyó kanyarulatában kivetődő hullákat gyűjti össze és raktározza, amíg esetlegesen meg nem érkeznek a közeli városból a hozzátartozók, hogy a szeretettek tetemét megvásárolják. Itt már az elbeszélői hang, a környezet is mitikus, semmiképpen nem képzelünk megfeleléseket a valósággal, elfogadjuk a mesét, de még kevésbé vagyunk képesek az egész mű értelmének a közelébe jutni. A halottak egy része a regény korábbi figuráinak folyó áztatta hordaléka, ide gyűlnek a regény végére, hogy a hullahalász begyűjtse azokat. A regény kezdetének bátor minimalizmusa itt kissé szürrealisztikussá, és bármilyen furcsa is, szépelgésé válik. Egy metró utazóterét sokkal szívesebben értelmezzük mitológiánk részének, mint egy mitológiai üzenettel felfestett mesterséges alvilági tájat. Az *Ulysses* emberi kapcsolatainak gazdasága, a város társadalmának széles panorámája, az emberi csalások és ármányok, az ír kérdés mindent átható jelenléte sokkal gazdagabban és hitelesebben mutat rá az örök emberi mitológiának az állandóságára, a homéroszi konfliktusok mélységére, mint egy kívülről ráhúzott, a szereplők kiteljesedését megbénító mitologikus látásmód, ahol a jelenkor történései közé besétálnak ezek az alakok, anélkül, hogy az olvasóban mélyebb nyomatokat hagynának.

Egy elképzelésében nagyszerű írói gondolat reked meg egy bizonyos történelmi tabló szintjén, ahol az alakok ugyan önmaguknál mindig többet jelentenek, de önmagukban nem jelentenek semmit. Különösen fájó mindez annak a tudatában, hogy a wildenhageni dráma, a kommunista ítélőszék, de még a múltjából kieső anonim hős is részleteiben megjelenít valamilyen elementárisan fonto-

sat és esendőt az emberből, és a tévutakat a történelem antihumánus esztelenségeiről. Szinte a huszadik század egyik kulcsregényeként is jellemezhetnénk, ha a mű gondolati ívét követjük, és teljességgel kibontanánk a benne embrionálisan rejtekezőt. Nagyszerű pillanata ennek a résznek, amikor éppen Foster *Falling Down* című filmjéből idéz. A náci bazáros odasúgja a hősnek: „Veled vagyok. Mi egyformák vagyunk, te meg én.” „Nem vagyunk egyformák, én csak haza szeretnék jutni.” (119.) – válaszolja a férfi, és a kezében lévő szivarral kiégeti az árus-küklöpsz szemét, mintegy lehetetlenné téve maga számára, Odüsszeuszaként a reményteli, közeli hazajutás esélyét.

A mű a teljességre való törekvés jegyében írja és idézi túl magát, az anyag gazdasága miatt lesz valamilyen felületes, a gondolati egész sziporkázó okossága révén válik túl sokértelművé, százkarú polippá, ahol minden részlet előhívhat száz másik utalást, azonban, végső soron, a hullahalász meséjében lesz árulkodóan hiteltelenné. Farkas Péter írói ambíciói egyáltalán nem mondanak ellent az ábrázoló művészete állandóan megmutatkozó nagyszerűségének. Legyszerűbben kifejezve, úgy jár, mint az a sivatagba rekedt vándor, aki végső akaratával megfogadta, hogy az utolsó két deci vizet nem issza ki a kulacsából, mert az a halála időpontját is óra szerinti pontossággal megjelölné. Amikor a még a ki nem húlt tetemére az arra haladó karaván véletlenül ráakad, értetlenül szemléli a hullát, hiszen a kulacsában még ott maradt két decinyi iható élet. És éppen ez hiányzik a kritikus által esetlegesen megértett, vagy talán félremagyarázott műből. ■ ■ ■

■ **Sántha József:** 1954-ben születtem Karcagon, az ELTE BTK-n végeztem. Jelenleg Mogyoródon élek. Kritikus vagyok.

Twin Towers Twin Towers

Kötter Tamás *Rablóhalak* című novelláskötete kapcsán nem lehet nem beszélni arról, hogy ez a könyv mintegy húsz évvel Bret Easton Ellis *Amerikai pszichója*, és csaknem két évtizeddel Houellebecq *Elemi részecskéje* után látott napvilágot. Kötter novellafüzére ugyanis nem egyszerűen csak felidézi az X-generációs írókat, hanem egészen az ő előképeikre, Hemingway-re, Fitzgerald-ra, Faulknerre, Sartre-ra is visszanyúlóan behelyezkedik a huszadik század végi, nyugati parti, minimalista novellairás világszerte elhíresült, kopogós, tárgyilagosnak ható, hideg beszédébe. Sőt, mivel a novellafüzérben felbukkanó olvasmányélmény-elemekkel, illetve a mottókból felrakódó kulturális horizonttal is egyértelműen az Ellis és Houellebecq által lerajzolt, illetve az annak az örökségében élő világra utal – nyugodtan mondhatjuk, hogy Kötter novelláskötetét olvasva az értékelés egyik fő kérdése is éppen az ellisi, houellebecqi világgal tartott viszony.

Mondjuk így: az első olvasatra minimum erős hatásról beszélhetünk (a másodikra is), ám éppen a novellafüzér szerkesztettsége, a beszédhelyzetek egymás utánisága, egymásra hatása, összerakódása, és akármit is jelentsen ez: a magyarsága erősíti meg az előképekhez képest Kötter kötetében a legfontosabb újdonságot: az általa ábrázolt világra, s vele együtt az Ellis-re és Houellebecq-re, s a minimalista prózára egyaránt rezonáló ironiát. Bármilyen furcsa ugyanis, ellentétben az elődökkel, Kötter novellafüzérének rendkívül lényeges eleme a hol bújtatottabb, ironiába hajlóbb, hol harsányabb, szinte szemtelen, blőd humor; nem is annyira a nyelvhasználat, a szituációk, mint inkább maga az ábrázolt tárgy okán. Miért? Mert úgy veszi roppant komolyan magát, hogy az ne kérdőjelezze meg a beszédhelyzet korlátozottságát, s úgy, hogy ép-

Kötter Tamás:

Rablóhalak

Kalligram. Pozsony, 2013

pen ezért az egyre gyanúsabbá, egyre gúnyszerűbbé válnak.

Ki ne emlékezne arra a nyolcvanas évek elejéről, amikor egy autóversennyel izgalmassá tett mozi után felbőgtek a Ladák, Wartburgok és Trabantok a pesti éjszakában? Csikarogtak a csehszlovák gumik. Efféle történik Kötter novelláiban is, csak éppen már az ezredforduló után járunk, a filmvetítés sem a Szikra moziban zajlik, hanem a füstüveg irodai ablak belső oldalán vagy a laptopon, és a Ladákat is sikerült lecserélni Opel-Audi-Porschékre.

Attól még a kérdés ugyanaz.

Lehet-e ugyanúgy kibámulni az Árpád híd lábánál a Milleneum Towers egyikéből a délutáni forgalomra és a Dunában úszó fadarabokra, mintha Los Angelesben bámulnánk a huszonötödik emeletről a Golden Gate felhőfoszlányokba vesző vörös pilléreit?

A válasz: igen.

Hát persze, hogy lehet.

Pontosabban: lehet azt gondolni és azt érezni, hogy a válasz: igen; de attól a különbség csak kiáltóbb lesz.

Lehet-e hős egy félgymarmati világ névtelen katonája?

Az érzés őszinteségét a minőség nem kérdőjelezi meg.

A flow akkor is flow, ha a borotválkozó tükör előtt énekelünk, nem pedig az x-faktor színpadán, és akkor is magával ragad, ha a fürdőszoba csempeje közt a fuga némileg már beszürkült a kosztól.

Kötter történetei Ellis, Carver és Houellebecq történetei után, azokhoz képest születtek meg, és – tegyük hozzá – nem csak a novellákat író Kötter laptopjában, de az ezeket

megelő magyarországi yuppie-k és pszeudo-yuppie-k életében is.

Vagyis hogy az itteni Milleneum Towers (a kaszásdűlői lakótelep mellett) akárhogy is, de a Los Angeles-i, New York-i, párizsi tornyokhoz képest épült fel, és a benne működő mechanizmusok, vállalati játszók és társadalmi közlekedések is azoknak az előképeknek a függvényei. Ez az evidens tudás persze így, kimondva soha nem fogalmazódik meg Kötter novelláiban. Szerencsére. Éppen ez a tudatosan előidézett hiány, az, ahogy a monológokat egymás után elsoroló novellák összeadódnak, és egyikük sem tesz még csak utalást sem ezekre a külső vonatkoztatásokra, ez a zártság az egyik legerősebb humorforrása Kötter novellisztikájának.

Hiszen csak az lehet humoros, aki-ami roppant komolyan veszi önmagát.

Lehet ugyanúgy elsorolni a pesti romkocsmákat, klubokat, éttermeket és bárókat, mint a felkapott Los Angeles-i, New York-i, párizsi helyeket?

Hát persze, hogy lehet.

Legfeljebb közben röhög is az olvasó.

Budapest Kelet-Európa Párizsa.

Ráadásul ezen erős és jótékony pimaszság mellett a nagyfokú tudatoság és a precíz szerkesztettség is komoly erénye Kötter könyvének.

Az egyes szövegek – novellák, amelyek lényegében monológok – külön-külön nézőpontokat rögzítenek, csaknem mindig jelen időben. Világos az üzenet: itt nincsen visszaidézendő múlt, nincsen különösebben tervezendő jövő, a jelen az, ami létezik. A monologizálók, miközben tovább-tovább tolják a „történetet”, vagyis a saját szemszögükből elmondott értelmezési töredékekkel mesélnék a világról, ugyanazon a nyelven beszélnek. Beszélnek, mintha haladnának, a mozgás látszata a cél képzetét kelti – miközben körbefordul a szcena. Ezeknek a beszélőknek nincsen saját nyelvük, mint ahogy lényegében nincsenek saját történeteik sem. Azt hiszem, nem egyszerűen arról van szó, hogy Kötter ebben a novellafüzérben egy és ugyanazon mikrovilág történeteit írja. A beszédhelyzetnek ez a vándorlása kifejezetten okos szerkezetet je-

lent: a visszatérő elemek egyszerre jelentenek a nézőpontok szerinti finom elcsúszást és ismerősséget, ahogy viszaköszönnek, persze mindig némileg megváltozott jelentéssel.

Mondjuk így: egy magát roppant komolyan vevő beszédmód ironikus megmutatására és kigúnyolására igazán alkalmas ez az eljárás, még akkor is, ha időnként erősen felveti az unalom és érdektelenség ábrázolhatóságának nem egyszerű kérdéseit. Nem kétséges: ugyanaz a kád és a benne úszkáló, magabízó karácsonyi ponty bukkan fel itt, mint amit Bojtár Endre emlegetett egykoron a híres esszéjében az Európához viszonyított közép-európai létezés dimenzióiról írva – csak most esetleg nem rozsdás a zománc, és a ponty bizonyos fénytörésben akár afrikai törpeharcsának is tűnhet.

(Megjegyzendő, hogy ebben az értelemben egyébként Kötter sokkal inkább kötődik Houellebecq szkepticizmusához, semmint Ellis robotszerű hőseihez, és érdekes összehasonlítást lehetne végezni Hazai Attila Carvert idéző novellanyelve és Kötter beszéde között, vagy Patrik Ouředník rafináltan szikár felsorolásai és mondjuk a *Mars* című novella módszere összevetésével.)

Persze tudhatjuk: nem valószínű, hogy minden egyes közép-kelet-európai nemzetközi cégnél dolgozó jogász unatkozó idióta, végtelenül üres hivatali óráiban legfeljebb netes videókat néző marha, és a *Csillagok háborúját* idézgető közepes elmebeteg volna. Aki úgy véli, hogy Kötter novellafüzére szociografikus pontosságú, az semmiképpen ne forduljon ta-

nácsadásért ezekhez a multicégekhez és főleg ne annak felső kategóriás alkalmazottaikhoz.

Kötter novelláiban, ne tévedjünk, nem az úgynevezett valóság jelenik meg, szégyelljék magukat a tények.

Kötter elsődleges célja a torzulások, s azon belül is elsődlegesen az amoralitás kíméletlen ábrázolása, legyen szó a gyarmatosító cégről vagy a félgymartati helyzetben a magát éppen a csúcsra érző alkalmazottról – és ehhez a szándékhoz nem habozik lényegében szellemileg igénytelen, és erkölcsileg eltompult, egyéniség nélküli alkalmazottak gyülekezetének ábrázolni a teljes közeget. Azt nem állítanám, hogy ami a dugás-ivás-nyaralás-autóbirtoklás mágikus Rubik-kockáját illeti, olyan nagyot kellene lódítania, de persze az se kétséges, hogy ezzel együtt is erősen torz tükröt tart a „hősei” elé.

A célja éppen az, hogy az ismert Houellebecq-i tézis: a mindent átfogó társadalmi hazugság taglalása helyett, illetve a kérdés feltevése helyett, hogy van-e a nagy társadalmi hazugság mögött valahol is igazság, bármi is legyen az, ami ezzel a névvel illethető... szóval Kötter célja, azt hiszem, éppen az, hogy érzékeltesse: nincsen kérdés és nincsen válasz.

Nem az a kérdés, hogy van-e hazugság, hiszen ha senkit nem zavar, akkor miért neveznénk hazugságnak?

Nem az a kérdés, hogy van-e válasz, hiszen ha nem hangzik el kérdés, akkor mire születnének válaszok.

Kötter novellafüzére magáról a keserűségről, erről az amoralitásról beszél, igencsak kegyetlen iróniával.

A szenvedés, ha megjelenik is a történetekben, nem minősít, nem nevez

néven hazugságokat, és főként nem adhat magyarázatot. És éppen ez a jó, az erős benne: a meg nem nevezés, ami arra mutat, hogy ami mindenhol ott van, ami eltolhatatlanul létezik, arról nem szokásunk a hétköznapiakban beszélni.

Ugyanakkor talán az se véletlen, hogy éppen az a két novella tűnik a füzérben a legerősebbnek, ahol a beszélő személy mégiscsak rétegzettebb, és a monológhoz tartott viszony is átsűrődik a szövegen, illetve ahol maga az elbeszélő mégiscsak kísérletet tesz az elbeszélhetetlen (a lúzerség elmondása a lúzerséget el nem ismerő közegben) elmondására (*Isten halott, Rablóhalak*).

Ez a két szöveg talán mutatja azt is, hogy merre vezethet ebből a kötetből, s még inkább ebből a beszédhelyzetből Kötter novellaírói útja – és ennek a folytatásnak alighanem a legfőbb kérdése, hogy képes lesz-e izgalmasabbá és sokrétűbbé tenni a nyelvhez mint nyersanyaghoz fűződő viszonyát. Számomra az írói létezés legfontosabb eleme a nyelvhez fűződő viszony, és ebben az értelemben a *Rablóhalak* sokkal közelebb áll egy blogirodalom köznyelvéhez, vagy pl. egy indexes, 444.-es tudósítás kimetszett részéhez, mint az izgalmat jelentő alkotáshoz. Bizonyos szempontból természetesen szándék és következetesség is az, hogy Kötter beszéde olyan közel áll a bulvártermékek nyelvi közegéhez, mondjuk így: lazának tűnő köznapiságához, ám annál feltűnőbb, hogy az ebből való kilógások mennyire gyengítik a szövegeket. Az olyan summázó kiszólások, mint például ez: „Nagyot sóhajtok. Kriszta, mintha mit sem hallott volna, tovább mesél az estéről, s nekem határozottan az az érzésem támad, hogy egy gépet hallgatok” (*Iker-tornyok*, 41.), vagy: „Megint ránézek arra a pasasra, aki hasonlít Tamásra. Mindent előnt a valóság áradata” (*Give me summer*, 77.), és: „Néhány

Halpénz SOSE VÉSZ EL?

„Ringat egy hajó az élők vizén,
Evezni sem kell talán,
Sodorjon arra, amerre jár,
Szerelem, élet, halál.”
(Quimby: *Rablóhal*)

Kötter Tamás:
Rablóhalak
Kalligram. Pozsony, 2013

órával korábban még arról álmodoztam, hogy elutazom, és új életet kezdek, de közben rájöttem, nincs kívül és nincs hova.” (*Prága*, 84.), stb., stb. – határozottan ellene dolgoznak a történetek és monológok egyébként valóban összerakódó és fojtóvá váló, a kiúttalanságot valóban érzékeltetni tudó közegének. Ugyanígy esetlennek hatnak a lényegesen ritkábban, de fel-felbukkanó líraibb, „szebb” hasonlatok is: a Dunán úszó tárgyaktól a magát vonszoló kocsisorig, vagy az olyan fajta lekerekítettség (A dubai herceg fia), ahol nem egyszerűen ábrázolódik a magatartás, de ki is mondódik róla, hogy hazugság és csalás.

Nem csak a szövegek „kulturális” és bulvár-utalásaiból, de a koncepciózusságból is sejthető, hogy ez a kötet több év szívós munkájával íródott. Ezt a megjegyzést, tévedés ne essék, egyáltalán nem iróniának szántam. Éppen ellenkezőleg: Kötter Tamás novellafüzére semmiféle „elsőkötetes” gyerekbetegségi jegyet nem hordoz, sokkal inkább hat egy jól megalkotott beavatásnak, bevezetésnek a közép-kelet-európai yuppie-világba, semmint egy, az íróágának mibenlétével küzdő pályakezdő író megszólalásának. Nyilván lesznek is sokan, akik így, valamifajta tudósításként, megmutatásként fogják szeretni, ne adj isten, ezekben a szövegekben ismerik fel a saját életüket, vagy azt, amit a mások életének gondolnak. Tegyük csak, miért is ne, legfeljebb nem hallják meg Kötter gúnyos torokköszörülését.

Kötter novellafüzére ugyanis – és ezt erős dicséretnek szánom – lényegesen több ennél. Nem szociográfia, és nem tudósítás; akkor inkább már szerkezetrajz, az egymásra rakódó, semmire való hétköznapi és a bennük semmivel sem többre méltó figurák ábrája.

A legjobb pillanataiban éppen ezt mondja: oly mindegy, hogy most éppen egy multinál dolgoznak, ők vagy mi, oly mindegy, hogy most éppen közép-kelet-európai yuppie-knek nevezük őket. ■ ■ ■

■ **Kőrösi Zoltán** (Budapest, 1962): író, forgatókönyvíró, dramaturg. Legutóbbi kötete: *Magyarka* (Kalligram, 2013).

„Dicsőséget és szerelmeket hajszozni.” F. Scott Fitzgerald jegyezte le így – twitternyinél is töményebben – a sorsuk úzte drámai hősök ódon időkől örökölt életüzemanyagának összetevőit. Csakhogy tudta azt is, hogy e nemzedékére bízott romantikus ideák sajátos alakot öltöttek a Long Island-i mámoros mulatságok dzsesszben ázó kulisszái között. Kötter Tamás *Rablóhalak* című kötetének szereplői a keleti part helyett a Liszt Ferenc téren szürcsölgetnek Long Island Iced Tea-t. A csevejt olykor a teraszok közé tipegő bronzbarban tinilány mustrálása akasztja meg, de a rumnehéz fejeknek fel sem tűnik, hogy a dicsőség és szerelmek felismerhetetlenségig roncsolt ethosza jegyében vívják unalmas, tét nélküli harcaikat ők is. Az elegáns megoldásokkal füzérré öltött novellák higgadt, szentvtelen hangon mutatják be a már-már dehumanizálódott csúcsragadozók kegyetlen világát. Kötter körképpé összeerő történeteiből a légkondicionált irodák fényes elszigeteltségben élő népének vigyorral leplezett, mosolytalan mindennapjait ismerhetjük meg. Kukkantsunk is be az egyik nyitva feledett ablakon...

Egy átlagos délelőtt a valamirevaló rablóhal grafitiszürke zakóban, irodájának sötétített üvege mögül, unottan figyel a lomha nagyváros dübörgő csendjét. Felette áll és távol is tőle, kívül téren és időn. Híreket olvasnia felesleges, előbb értesül ugyanis azokról, mint ahogy megtörténnének. Döntéseket hoznia nem kell már, így aztán a hibázástól sincs miért tartania. Egykedvűen sodródik ezért a csillogó, unalmas koktélpartyk forgatagában. Csoportszociológiai axióma,

hogy a közösséghez tartozás egyénített ugyanazosság mentén valósul meg. Az élére vasalt rablóhal józan magabiztossággal, illetve az asztalra kitett slusszkulccsal üzen. A világban, ahol forgolódik, bármi behelyettesíthető, lecserélhető, ezért semmi sem igazán fontos. Nemigen számít neki sem, hogy kívül és hol ebédel, szeretkezik, mint ahogy a szervezetében keringő proteinek mellékhatásai sem érdeklik túlzottan. Aki tehető, az sármos is – nyugtázza A8-as Audija visszapillantó tükrében, miután hanyagul a kesztyűtartóba dobta a szoláriumbeletet.

A rablóhallét mentes a felnőttek világát meghatározó munkától és felelősségtől. Távol tart az élet nehézségeitől, s a beteljesültség illúzióját kínálja. A hetvenes évek hobbifuturologus fantasztáinak az volt az elképzelése – amit számos tudós is osztott azért –, hogy a közeli jövőben a Marsra települő embernek nem lesz más dolga, mint a robotok munkáját irányítani, szórakozni és – hogy remek formáját megőrizze – sportolni. A háborúk és a gyermek évszázadának pozitívista-pacifista reménykedése – leszámítva az idegen bolygóra költözést – a belvárosi rablóhalak számára, lám, valóra vált.

Persze – a rablóhalak életvitelének paradoxonja ez –, akit a gyermekkor „minden megvan”-ja vesz körül, az idővel önnön szabadságának válik a rablójává. A rablóhal vágyai állandóan beteljesülnek, így örökké kielégítetlenek maradnak. Nincs miért sóvárognia, s mert napközben éli az álmokat, éjszakánként tanácstalanul forgolódik vízágyában, de ha el is szenderül, sincs miről képzelegnie. Gyógyíthatatlan

szenvedélye viszont az elismerésűjtés, így – bár néhányuknak még a nevet sem tudja – ideje javát hozzá hasonlító patyomkinemberek társaságában tölti. Kénytelen-kelletlen. Ha el-

maradna ugyanis a találkáról, tettei és érdemei hamar feledésbe merülnek. Csakhogy ezt semmiképpen sem szeretné. Ezért ül és reprezentál. A vele egyívásúakkal eltöltött hosszú órák arra is emlékeztetik ráadásul, hogy a nagy uszonyoknál is van hatalmasabb, a luxusnál is van nagyobb pompa. Irigységet ritkán érez, hiszen tudja, egy szép napon magasabbra kerül ő is. Nincs más dolga, mint türelmesen várni. Elégedett lehet. Nem hiába ebédel az ügyfelekkel, alibizik az értekezleteken, villog a bankármulatókon. Jó irányba úszik vele az élet. S bár első blikkre simának látszik a víztükör, örvények a rablóhalak tavában is előfordulnak azért.

Kisebbsajta kavardást okozhat például, ha cége új munkaállomásra rendel. A rablóhal ilyenkor rezzenéstelen arccal dobozba gyűjti az irodában felhalmozott dolgait. Számtalan névjegy és hitelkártyát, parafadugót, beach partyn készült fényképet, továbbá egy rokkantaknak szóló parkoló kártyát. Ez utóbbi kínos neki kissé, de el kell ismernie, olykor jó hasznát vette azért. Ír aztán pár sekélyes búcsúmailt, de gondolatban már az új feladatra koncentrálna. Pontosabban az új helyszínre. Elég lesz elsajátítania pár meggyőző frázist, hogy boldogulni tudjon. Újabb étter-

meket és újabb nőket ismer majd meg, hiszen a halpénz ugyebár mindenütt halpénz. A rablólalsárm pedig konvertibilis valuta. Nem véletlen, hogy számos élődsi is rablóhalnak igyekszik láttatni magát.

Végtere is, a rablóhaljelmez nem kerül sokba. Ha egy tehetséges snecinek sikerül magáról elterjesztenie, hogy messziről érkezett, s igazán beleváló, egy ideig megvezetheti azokat is, akik magukat a legnagyobbak gondolják. (Éppen azért különben, mert a kíváncsiság, ugye, tőlük távol áll.) Az álrühához elegendő egy hiteles mese, meg néhány facebook-profilra feltöltött, egzotikus szigeten tett utazást megörökítő album. Így fest a reprezentáció hivatalos része. A reménytelen-részen küldött, válasz nélkül maradt üzenetek nem tartoznak ide, mint ahogy az irodai gépen nézett unalompornó sem lehet koherens része egy rablóhal portfóliójának. Így a rablóhalruhát öltő kisebb kaliberekének sem. Nekik nehezebb a dolguk, hiszen bármelyik pillanatban lelepleződhetnek. Aki rablóhalnak mutatja magát, számolnia kell vele, hogy akad majd egy este, amikor nem fér már be a társaságot a következő partyra szállító a taxiba.

A rablóhalak életének ugyanis fontos része az etetés. Lakomától ivászatig tart nekik az éjszaka. Partyáik élő díszletűl – mint valami lynch-i, szürreális freak show – egykori reality-szereplők performanszai szolgálnak. Erről a rablóhal-várományosok éjfélig gürcölő kasztja – érthető okokból – mit sem sejt. A tényleges munkát ők végzik. Telefonálnak, leveleznek, tárgyalnak, döntéseket hoznak. És sosem hibáznak. Rengeteg pénzt keresnek, elkölteni viszont nincs idejük. Megfelelni vágnak és előléptetést remélnek. Felnéznek a fellettesükre, utasításait szolgálalkúen követik. Arra apellálnak, hogy egyszer majd nagyhalak lesznek ők is. A rablóhalak napirendjét természetesen máshogy képzelik el, mint ahogy az valójában kinéz. Még több feladatra, még nagyobb felelősségre vágnak. Azt hiszem, ezt komolyan is gondolják. Munkaalkoholista ábrándjaik mindenesetre később remek alibit kínálnak majd, amikor megunt feleségük megcsalására kerül a sor.

Hisz mire nagyjából negyven lesz, a sokat látott rablóhal számára rég világos már, hogy a tegnapi Elle-címlaplány fogába rövidesen tömés kerül, sőt, akárhogy foltozzák, megereszkedik a melle is. Ettől még persze kívánja, sőt, azt az éppen elvált, harmincas nőt is kívánja, aki belőle lesz. Vagyis az érzést kívánja inkább, hogy ő lehet a főnök, élet és halál ura, aki szeretői megalázásával is magának igyekszik bizonyítani. Erkölcstelenül él, a valóságtól távol, a földi öröklét illúziójában.

Úgy ám, a középkorú rablóhalak a vámpírizmus megvalósítói. Az úgynevezett kiscsajok energiájának kiszivolyozásával kívánják megtartani fiataláguknak legalább a látszatát. Az úgynevezett kiscsajok tökéletes testét különféle feliratú – úgymint: Real Life, Love is a Crime, Sex & Dubai, Life is Poison – top és falatnyi miniszoknya fedi. Egy idő után a rablóhalak már nem elsősorban a kifogástalan külsejük miatt vonzódnak az úgynevezett kiscsajokhoz. A hódítás addigra egyfajta teszt lesz számukra. Annak felmérése, hogy vajon még mindig ők-e a legkelendőbbek a Hajógyári-sziget környékén. A Kötter egyik szövegében használt mágus-metaphora pontosan írja le a hatást, amit egy agyafúrt rablóhal a húsz év körüli, úgynevezett kiscsajokra tehet. A sötétített autóüveg mögött az úgynevezett kiscsajok hermetikus tudást sejtnek. A tapasztalt mágus pedig tudja, gyanújukban meg kell őket erősítenie. Pálca helyett hitelkártyát használ, de a varázslat így is működik.

„Soha ne felejtse el, valójában annyi idős vagy, ahány éves a barátod” – tanítja porontyát a rablóhal-életmódot bepótolni vágyó öreg cápiók egyike, a szívrohamon pár évvel még innen, a váláson már túl. Úgy tűnik, a szépséggel párosuló fiatalág az a kincs, aminek a birtoklása elismerést vált ki. S hát, a rablóhalaknak éppen az elismeréstől hízik a mája.

Világos, hogy a kezdetben drogtompa tekintettel unatkozó, úgynevezett kiscsajok a félt gondoskodás következtében jólétfüggővé válnak. S ha némi rafinériával el tudják altatni az őket jól tartó férfiak éberségét, kifogathatják vagyonából a legdörzsöltebb

rablóhalat is. Vagyis a vámpírként kiszívott vér az úgynevezett kiscsajok bankszámlájára ömlesztetik vissza. (A pénz jelentős része pedig – áttételesen – újra a testükbe kerül.) Az örök fiatalságot kutató, Doxa-órás vámpírok ilyenkor – úgy hiszem – nagyot sóhajtanak, mert először szembesülnek az elmúlással.

Az egyik novella hőse, egy idős, köztesületben álló egykori bankár is efféle, bukott vámpír lehet. Lányneveken

szólítja kertje virágait, de a vérre nem vágyik már. Visszavonult, nem menekül többé az élet elől. Belátta, hogy a napjai meg vannak számlálva. A légkondicionált irodaház helyett a fülledt üvegházban érzi jól magát. Ahelyett, hogy Fitzgeraldot idézné, locsolgatás közben egy Junkies-refrént dúdolgat lemondóan. „Minden nőnél van jobb nő / minden bajnok legyőzhető.” Hát így. Egy hűvös délután nekiindul aztán a városnak mégis, hogy az egyik

kirakatból egy Anna nevű, úgynevezett kiscsaj *Rablóhalak* című fotósorozata vicсарогjon rá. Úgy dönt, jegyet vált a tárlatra. ■ ■ ■

■ **Vass Norbert** (Kaposvár, 1985): kritikus, szerkesztő, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának hallgatója. A *Képirást*, a *KULTer.hu* VizuálKULT rovatát, valamint a *Szépirodalmi Figyelő* esszé-, tanulmányrovatát szerkeszti.

EVELLEI KATALIN

UTAZÁS az egérlyukban

„Egy mizantróp feljegyzései” alcímmel indul Geröcs Péter legújabb műve, *A betegség háza*. Noha Geröcs prózáját (*Tárgyak*) nem kell bemutatni a közönségnek, első regénye mégis mutat néhány figyelemreméltó új vonást – nem utolsósorban formai tekintetben. Átlagos indulás után – amelyről hamar kiderül: alkalmasint csapda volt – *A betegség háza* az utóbbi évek egyik legérdekesebb kötetévé bomlik, amely nem csupán remekül egyensúlyoz dulce és utile határán, de az irodalom mint önértelmezés hagyományát is megkísérli újrainterpretálni.

A feljegyzéseket készítő mizantróp legnyilvánvalóbb formájában Dosztojevskij egerének leszármazottja, aki az (egyébként igazán ötletes) címlapon látható lyukon kémlel kifelé – vagy éppen befelé, saját emlékeinek szobájába. De ugyanez az egér fölbukkan mint Algernon társa is, némileg eltérő szituációban. A regény ugyanis két, jól elkülöníthető szála bomlik, amelyek elbeszélője más, mégis azonos: egyikük a múltat, másikuk a jelent próbálja összerakni, hogy erőfeszítésük végül egyaránt kudarcba fulladjon.

A szóban forgó mizantróp Barnabás, az újságíró, aki saját bevallása szerint embergyűlöletével takarja el hatalmas terhet jelentő szeretetét és együttérzését. A regény rögtön az olvasó(k)

Geröcs Péter:
A betegség háza
Kalligram, Pozsony, 2013

megszólításával indul, ami arra mutat, hogy Barnabás valaki más számára készíttette el önvallomását. Ahogyan egy végzetes döntés előtt visszaemlékszik életére, első pillantásra ismerős (kissé talán túlságosan is ismerős) terepen járunk: kamaszkori barátok, barátnők, később munkatársak és példaképek sorjázna elénk egy kiégett, saját magát sem találó bölcsész szemüvegén keresztül. Ahogyan azonban az elbeszélő egyre mélyebben fordul befelé – először egy eldugott balatoni nyaralóba, később saját egójába menekülve –, úgy válik a történet is egyre különösebbé. Barnabás visszatérő névtelen barátja-ellensége, aki élete fordulópontjain avatkozik közbe végzetesen, jól elkülöníthető személyként indul, alakja azonban egyre inkább elmosódik, azonosíthatatlanná válik. A szürreális álombetétek (mint a balatoni villában folyó háború), a valóság és az egyre brutálisabb hallucinációk fokozatosan szétválaszthatatlanná váló egyvelege Bret Easton Ellis *Amerikai pszichóját* juttathatja eszünkbe – különösen a regény csúcspontja, a prosti-

tuált meggyilkolása, amelynek során a narrátor és barátjának alakja teljesen egyé olvad.

„Látom, hogyan csúszik el ön magán a múltam” – vallja be írás közben Barnabás. Narrátorunk folyamatos ön- és múltértelmezése saját magára is ránehezedik, míg végül képtelen lesz megbirkózni vele. Múltépítési kísérlete nem jár sikerrel, és a gyilkosság után úgy dönt, a kilépést választja. „Minden ponton hazudok magamnak, de a hazugságok milyensége, formája és alakzata mégis egységes, szinte visszakereshető belőle az, ami igazán volt” – hangzik el a regényben. Kérdés, hogy mi volt igazán. Barnabás vallomása talán épp azért éri el célját, hogy nem őszinte: ezáltal hoz létre egy mások számára is értelmezhető történetet. Ahogyan azt saját maga is megfogalmazza, a helyzet nem annyira „így volt, és megírtam”, hanem inkább „így volt, mert megírtam”. Az, amit le akart írni, és az, ami végül a papírra került, nem választható szét. Ha a szöveget mint a pseudo-szerző és az olvasó közti interakció közegét tekintjük, a szöveg maga az életesemények nyomására jött létre, de csak az előbbin keresztül férhetünk hozzá az utóbbihoz. Ahogy a leírt szöveget olvassuk, úgy hamisítjuk meg a múltat – úgy válik egy senki számára hozzá nem férhető igaz történet mindenki számára hozzáférhető fikcióvá.

Az emlékezet folyamatos újraírása képezi tehát a regény egyik szálának központi problémáját. A másik szál ugyanezt a szerkesztésmódot imitálja, csupán a jelenben. Ennek a szálnak az elbeszélője, mint kiderül, fizi-

kailag azonos ugyan Barnabással, narratív szempontból azonban nem is különbözhetnének jobban. Első pillantásra rejtélyesnek tűnő figura, akiről fokozatosan derül ki, hogy azonos az újságíróval. A gyilkosság után ugyanis Barnabás olyan gyógyszerhez folyamodik, amelytől kitörlődnek az emlékei (ezzel zárul az első szál). Ahogyan azonban a másik szövegben elhangzik, „én, kérem szépen, az emlékezetem vagyok, hitem szerint” – azaz, ha az emlékek elvesznek, hova tűnik a személyiség? A két elbeszélő egybeesése így attól függ, mit tekintünk azonosságnak. És éppen ez az a kérdés, amelyet a regény nekiszegez az olvasónak: mikor vagyok azonos önmagammal? És mit tegyek, ha nem támaszkodhatok a múltra? A második Barnabás a gyógyszerek hatására nem csupán korábbi életének emlékeit veszíti el (néhány kora gyermekkori esemény kivételével), hanem anterográd amnéziában is szenved, azaz képtelen új emlékeket formálni, saját családtagjait sem ismeri meg. A jelen megragadásának vágyától hajtva folyamatosan leír mindent, ami csak történik vele, akkor, amikor éppen történik. Ez a lejegyzési kényszer bárki számára ismerős lehet, aki valaha is foglalkozott írással: a pillanat rögzítése, időtlenné formálása hajtja Barnabást akkor is, amikor tulajdonképpen elvesztette saját magát.

A jelen elmorzszálódik és semmi be vész, ha nem ragadjuk meg; de ha nem ismerjük a múltat, a jelent is képtelenek vagyunk megérteni. Sziszifuszi munkája során Barnabás hiába jegyze-

tel megszállottan: számára nem létezik se múlt, se jövő – a megragadott jelen halott betűvé kövesedik, amely visszaolvasva már semmit nem jelent számára. Egyetlen gyerekkori emlékét, amely megmaradt, nem saját szövege, hanem közvetett módon bátyja neki írt levele idézi vissza. Itt kénytelen szembesülni azzal is, hogy előző életében alighanem olyasmit követett el, amiért bocsánatot kellene kérnie. Fölmertülő emléke azonban szögesen ellentétes érzelmeket hoz napvilágra – a nemtörődöm báty viselkedése miatti önsajnálatot. Mindkét beszélő, a báty is, Barnabás is, magát tekinti áldozatnak, és mindkettjüknek igaza van, ha másért nem, hát azért, mert az igazság kideríthetetlen, mihelyt a múlt részévé válik.

Éppen ezért, noha a fülszöveg brutális őszinteséget említ, lehetséges egy másik olvasat is. A regény valójában az őszinte beszéd lehetetlenségének dokumentuma. De még ez is leegyszerűsítés: a kétféle narráció közötti különbségek az emlékezet önértelmezésre gyakorolt hatását példázzák, ezen keresztül pedig az önértelmezés és az önmagunkkal és másokkal szembeni őszinteség illuzórikus természetét. Jól illusztrálja ezt a „közreadó” Lohász Péter (az újságíró-Barnabás fiatalkori bálványának) zárószava, amely szinte nevetséges hatást kelt közhelyesen sajnálkozó fordulataival, valamint Barnabás bátyjának levele, amelyben látszólag saját szövegéből írja le a két testvér kapcsolatát, de érezhetően lelkiismeret-furdalást akar ébreszteni potenciális olvasójában.

„Ez a kézirat tehát a test preparátuma” – jelenti ki a regény végén Lohász, és az értelmezés pontos és helytálló: a két, egymást átszövő történetet egyetlen közös test kapcsolja össze. A test az, amely megőrizte azokat az emlékfoszlányokat, amelyek a második Barnabásban föl-fölbukkannak. A tudat testbe zártága, az embodiment különös csavart kap *A betegség házában*: az újságíró-Barnabás állítása szerint gyakran több személyiség, azaz emlékezetstruktúra létezik egyazon személyen, azaz testen belül, amelyek a szöveg tanúsága szerint azonos eszközökkel, mégis máshogy észlelik és modellezik a külvilágot. A kézirat így valóban egy test preparátuma, amely két személynek ad otthont.

Múlt, emlékezet, személyiség és írás komplex (és néhol talán szükségtelesen komplikált) analízisének közepete könnyen figyelmen kívül hagyhatnánk *A betegség házában* egyik legnagyobb erényét: magával ragadó, lendületes prózával van dolgunk, amely olvastatja magát. Időnként ugyan – elsősorban az újságíró-Barnabás beszédében – fölbukkannak túlbonyolított szerkezetek, amelyekkel már korábban is találkozhattunk a szerző kevésbé szerencsés modorosságai között, és amelyek hajlamosak elnehezíteni a szöveget. Úgy tűnik, a bölcsészeket szerepeltető próza furcsa sajátossága ez, és annál is kellemetlenebb hatást kelt, mivel az olvasó úgy érezheti, a szöveg mintegy előértelemezi, előemészteti magát, további gondolkodásnak helye nincs. Szerencsére bőven van min gondolkodni, és a regény nem tesz kísérletet arra, hogy helyettünk oldja meg az általa fölvetett problémákat. Menti a szöveget az is, hogy Geröcs láthatóan tisztában van vele, hogyan keltse föl és tartsa fenn az olvasó figyelmét. A második Barnabás prózája, rövid, ismétlődő mondataival, különösen intenzív. Az állandó újrakezdés szövegei ezek, amelyekben a beszélő markában széttöredezik, elmorzszálódik az idő. Figyelmet érdemelnek Geröcs sűrű és plasztikus képei: „az édes és súlyos önsajnálát”, amely „teljes szélétében” elterpeszkedik Barnabásban, „nyújtózkodva, hasmánt”, vagy a halott prostituáltra tett megjegyzés: „mint az érettségi tételt, úgy felejtik el”.

Magával ragadó, karakteres mű lett *A betegség háza*, Dragomán György szavaival, „érzékeny és kellően eszelős utazás”. A történet, időnkénti modorosságai ellenére, mindkét szinten működik. Útitársaink, a két Barnabás, Lohász és a báty mindannyian jól megkomponált figurák, saját, egyéni hanggal. A vetélkedő perspektívák, az állandóan újraírt emlékezet játékaik teszik a regényt igazán emlékezetes olvasmánnyá.

■ **Evellei Kata:** költő, író, kritikus. Budapesten született, tanulmányait az ELTE Bölcsészkarán végezte. Első kötete, az *Alombunker* 2013-ban jelent meg a PRAE. HU kiadásában. A József Attila Kör tagja.